AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

LAUREA-JULKAISUT | LAUREA PUBLICATIONS | 226

Markku Anttonen, Annukka Jussila, Ilkka Kurkela, Maija Merimaa,
Noora Montonen & Eriika Rieppo (toim.)

Kestävää tulevaisuutta luomassa – Laurea-ammattikorkeakoulun näkökulmia kestävään kehitykseen

Copyright © tekijät ja Laurea-ammattikorkeakoulu 2024
CC BY-SA 4.0
Kuvapankkien kuvat lisensoitu kuvapankkien ehtojen mukaan.

Kannen kuva: Dee Karen, Shutterstock

Sivun 14 kuva: Geralt, Pixabay
Sivun 50 kuva: Geralt, Pixabay
Sivun 69 kuva: David Miram, Pixabay
Sivun 88 kuva: Geralt, Pixabay
Sivun 107 kuva: Terranaut, Pixabay
Sivun 122 kuva: Infinityminds, Pixabay

ISSN-L 2242-5241
ISSN 2242-5225 (verkko)
ISBN: 978-951-799-711-9 (paino)
ISBN: 978-951-799-708-9 (verkko)

Markku Anttonen, Annukka Jussila, Ilkka Kurkela, Maija Merimaa,

Noora Montonen & Eriika Rieppo (toim.)

Kestävää tulevaisuutta luomassa – Laurea-ammattikorkeakoulun näkökulmia kestävään kehitykseen

SISÄLLYSLUETTELO

1 Miksi jälleen yksi kirja kestävästä kehityksestä? **6**

Markku Anttonen

OSA 1 KESTÄVYYSOSAAMISEN MUUTOS JA MERKITYS

2 Kohti planetaarisesti kestävää kansalaisuutta – näkökulmana henkilöstön osaamisen kehittäminen **16**

Aija Laurila-Rantaniemi & Sanna Ketonen-Oksi

3 Kestävän koulutustoiminnan edistäminen — tavoitteista konkretiaan **26**

Päivi Suihkonen & Sanna Niinikoski

4 Vihreä vastuu -hankkeen opiskelijayhteistyö kestävyysraportoinnin edistämiseksi **36**

Suvi Sivén

5 Miten kestävän kehityksen politiikkaa ohjataan? **44**

Harriet Lonka

OSA 2 KESTÄVYYS EDELLYTTÄÄ SYSTEEMISTÄ AJATTELUA JA TULEVAISUUSTAITOJA

6 Transformatiiviset vihreät taidot ja ekosysteeminen innovaatiojohtaminen **52**

Mikael Seppälä

7 Kestävän vaatetuskulttuurin edistäminen vaatii muutoksia systeemisellä tasolla **60**

Pauliina Pöyry, Olga Gurova, Marilla Kortesalmi, Taru Maamies & Sanna Vassinen

8 Tulevaisuustietoisuus kestävyysajattelun edellytyksenä **70**

Sanna Ketonen-Oksi & Minna Pura

9 Kestävän asumisen tulevaisuus kiinteistönomistajan ja rakennuttajan näkökulmasta **81**

Annika Niemi & Susanna Kivelä

OSA 3 KESTÄVÄ KEHITYS LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULUN OPETUSTOIMINNASSA

10 Fysioterapian ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkinnot kestävyyttä edistämässä 90

Sanna Niinikoski & Helena Launiainen

11 Kestävän kehityksen edistäminen YAMK-koulutuksessa 99

Maria Ekström & Johanna Aalto

12 Kestävän kehityksen LibGuides-oppaat tukemassa kestävyysosaamisen kehittymistä 108

Noora Montonen

13 The Inner Development Goals (IDGs) supporting sustainable working life competences in higher education (HE) 113

Tiina Wikström

OSA 4 LAUREAN TKI-TOIMINTA RATKAISUJEN KEHITTÄJÄNÄ

14 Yrittäjyyshankkeen tuotosten arviointi kestävän kehityksen näkökulmasta 124

Ilona Taimela, Kaisla Saastamoinen & Tarja Laakkonen

15 Kestävyyden orkestrointi Laureassa: Laurea Kiertotalous Living Lab ja Kiertotalouden teematiimi kiertotalouden tekijöiden avoimina oppimis-, tutkimus- ja kehittämisalustoina 134

Heidi Wallin & Sini Maunula

16 Bioinnovaatio-sprintti kestävän aluekehittämisen tukena 142

Antti Kytö & Emilia Risu

17 Kiertotalous on aloittanut uuden arvonluonnin ajan 153

Tero Hokkanen, Hanne Laasonen & Oskari Vesterinen

18 Mitä asiakkaat haluavat tekstiiliteollisuudelta - secondhand-kuluttajapersoonat valottavat asiakkaiden tarpeita 161

Salla Kuuluvainen, Sanna Antola, & Olga Gurova

KIRJOITTAJAT 170

1 Miksi jälleen yksi kirja kestävästä kehityksestä?

Markku Anttonen

Luet kirjaa Laurea-ammattikorkeakoulussa tehdystä kestävän kehityksen työstä. Tavoitteena on koota yhteen ja näkyväksi Laureassa tehtyä kestävyys- ja kiertotalousmurroksiin liittyvää koulutusta, kumppaniyhteistyötä sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa (tästä eteenpäin lyhennettynä TKI). Samalla se kertoo laurealaisesta tavasta ajatella ja pyrkiä osaltaan ratkaisemaan ilmastomuutoksen ja luontokadon aiheuttamia yhteiskunnallisia haasteita tavalla, joka myös tarjoaa toimintamahdollisuuksia tulevaisuuden ammattilaisille (opiskelijat), yrityksille, julkisille toimijoille ja järjestöille. Opetus, TKI-toiminta ja kumppaniyhteistyö luovat myös ajattelun ja osaamisen muutosta Laureassa. Kirja kertoo siten myös hetkistä korkeakoulumme kestävyysmatkalla. Ajatus on se, että artikkelien kuvaamilla toimilla olemme rakentaneet polkua, joka muuttuu perustaltaan vahvaksi tieksi. Kenties eräänlaiseksi via ad sustineriksi, joka kestää ja viitoittaa suuntaa menneisyydestä nykyisyyteen ja tulevaan.

Kirja muodostaa tilannekuvan viimeaikaisesta toiminnasta, ja siksi paljon tehtyä ja koettua jää väistämättä ulkopuolelle. Korkeakoulun kestävyyspolulla on tekijöiden lisäksi ollut mukana useita laurealaisia opettajia, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan asiantuntijoita, jotka eivät ole äänessä tässä kirjassa. Keskeinen rooli on ollut 2023 eläkkeelle jääneellä liiketalouden lehtori, pääluottamushenkilö, KTM **Ritva Jäättelällä**. Vaikka hänellä ei kirjassa ole olemaa artikkelia tai hänen työnsä vaikutuksia ei juuri avata, niin pitkäjännitteisyydellään ja järjestelmällisyydellään hän raivasi tietä kiertotalouden ja kestävän kehityksen ajattelulle Laureassa. Siksi tätä kirjaa voi lukea myös hänelle omistettuna juhlakirjana. Kestävän kehityksen ja kiertotalouden painoarvo on suurempi ja kestävyysteemat ovat laajentuneet hänen myötävaikutuksellaan.

Laurea-ammattikorkeakoulussa ajatellaan, että ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehitys on välttämätön hyvän tulevaisuuden kannalta. Vastaavasti kiertotalous, vakavasti otettuna, on yksi keskeinen toimintatapa murroksen saavuttamiseksi taloudellisesti kestävällä tavalla. Kiertotalous ei toteudu, eikä kestävyysmurrosta saavuteta, ellei kaikkia kestävyyden tulokulmia otetaan huomioon niin opetuksessa,

TKI-toiminnassa ja kumppaniyhteistyössä alueellisen kehityksen näkökulmista. Planetaarisesti ajateltuna (katso esimerkiksi Kortetmäki ym. 2024) – ekologinen kestävyys tai elämää ylläpitävien järjestelmien hyvinvointi on välttämätön ja väistämätön reunaehto, jota ei voida ohittaa. Toisaalta tietoa ja erilaisia ratkaisuja haasteisiin on jo olemassa. Mikäli taloutta ja laajemmin yhteiskuntia halutaan ylläpitää ja kehittää, meidän on hyväksyttävä se, että maapallo on pääosin rajallinen ja suljettu järjestelmä auringon energiaa lukuun ottamatta. Tietoa on, mutta sen mukaan on toimittava.

Toivottavasti kirjan artikkelit tuovat esille myös sen, miten kestävän kehityksen osa-alueet kietoutuvat yhteen ja miten ne näkyvät Laurean eri toiminnoissa. Strategisella tasolla Laurea on sitoutunut ammattikorkeakoulujen yhteisiin kestävyys, vastuullisuus- ja hiilineutraaliustavoitteisiin (Kilpeläinen ym. 2021) ja pyrkii tavoitteiden saavuttamiseen oman kestävän kehityksen ohjelman (Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2023) ja uuden strategian (Strategia 2035) avulla. Kestävän kehityksen ohjelmassa määritellään muun muassa se, miten kaikessa tutkinto-opetuksessa on oltava syvenevät kestävän kehityksen osaamistavoitteet. TKI-toiminnan osalta vastaavasti tavoitteena on, että kaikkia hankkeita tarkastellaan YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden viitekehyksessä ja niiden pohjalta keskitytään ratkaisemaan keskeisiä haasteita, joihin Laureassa löytyy vahvaa osaamista nyt ja tulevaisuudessa. Kirjan artikkelit osoittavat siten suuntaa eteenpäin ja tuovat samalla esille Laurean toiminnan vahvuuksia ja kehittämiskohteita.

MITEN KIRJA ON KIRJOITETTU JA KENELLE SE ON SUUNNATTU?

Kirjassa ääneen pääsevät laurealaiset opettajat, TKI-asiantuntijat ja kumppanit, jotka itse opettavat, kehittävät ja tutkivat Laurean pedagogisen mallin – Learning by Development (LbD) – mukaisesti yhteistyössä yritysten, kuntien, järjestöjen ja opiskelijoiden kanssa sekä pyrkivät ratkaisemaan kestävyyden moninaisia haasteita nyt ja tulevaisuudessa. LbD-malli on Laurean tulokulma TKI:n ja opetuksen (nk. TKIO) integraatioon. Integraatio on välttämätöntä, jotta tutkittu tieto saadaan yhdistettyä tiiviisti korkeakoulun opetukseen, mutta myös siksi, että opiskelijoilla on mahdollisuus oppia ja työskennellä tutkimuksen ja kehittämisen parissa sekä hyödyntää oppimaansa myöhemmin työssään.

Kirja onnistuu tavoitteessaan, mikäli artikkelit avaavat ymmärrystä kiertotalouden mahdollisuuksista ja kestävyysmurroksen välttämättömyydestä sekä tarjoavat käytännönläheisiä esimerkkejä tavoista kehittää osaamista, liiketoimintaa tai vaikkapa palveluita siten, että ne edistävät kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista. Toivottavasti kirjan artikkelit ovat siten hyödyllistä luettavaa yrittäjille, julkiselle sektorille tai vaikkapa kansalaisjärjestötoimijoille, jotka miettivät näitä kysymyksiä ja etsivät yhteistyökumppaneita. Myös opiskelijat ja eri alojen kouluttajat voivat hyötyä kirjan sisällöstä ja yhteistyömahdollisuuksista tekijöiden kanssa.

KIRJAN RAKENNE

Kirja rakentuu temaattisesti siten, että ensimmäisessä osassa käsitellään osaamisen muutosta ja merkitystä kestävyysmurroksessa - mitä pitäisi muuttua, miten ja minkä tähden. Toisessa osassa siirrytään käsitteellisemmältä tasolta tarkastelemaan systeemisen ajattelun ja tulevaisuustaitojen merkitystä muutoksessa. Näkökulmat kytkeytyvät niin korkeakoulumme tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan arvoverkostoissa kuin asumiseen. Kolmannessa osassa tarkastellaan Laurean roolia korkeakoulutuksen tarjoajana, miten tutkintokoulutus muuttuu ammattikorkeakoulu- (AMK) ja ylemmän ammattikorkeakoulun (YAMK) koulu-

tusohjelmissa. Neljännen osan artikkelit käsittelevät Laurea-ammattikorkeakoulun tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiohankkeita (TKI), millaisia kestävän kehityksen tavoitteita edistäviä ratkaisuja niissä tehdään ja mitä hankkeissa on saatu aikaan.

Kestävyysosaamisen muutos ja merkitys

Käytettävästä käsitteestä (kiertotalous, kestävä kehitys, kestävyysmurros, vihreä talous, vihreä siirtymä, jne.) riippumatta keskeistä on ymmärtää, että yhteiskunnan ja talouden sen osana on toimittava ekologisten ja planetaaristen reunaehtojen puitteissa. Laaja ja monialainen tutkimus (kts. esim. Richardson ym. 2023) osoittaa, että globaalista näkökulmasta taloutemme ovat ylittäneet yhdeksästä planetaarisesta reunaehdosta kuusi. Näihin kriittisesti ylitettyyn kuuteen reunaehtoon kuuluvat muun muassa ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden kriittinen väheneminen, maankäytön muutos (esim. kaupungistuminen), biokemiallista kierroista typen ja fosforin kierto (kriittisiä ravinteita viljelyssä) ja luonnonkiertokulussa erittäin haitalliset keinotekoiset kemialliset yhdisteet, kuten mikromuovit ja eliöiden hormonitoimintaa häiritsevät aineet (Richardson ym. 2023).

Näiden reunaehtojen ymmärrys ja esimerkiksi kyky opettaa niitä niin, että opiskelijat kykenevät ottamaan ne huomioon työssään oli kyseessä sitten yritystoiminnan tai sosiaali- ja terveysalan tehtävät. **Aija Laurila-Rantaniemi** ja **Sanna Ketonen-Oksi** käsittelevät artikkelissaan ***Kohti planetaarista kestävää kansalaisuutta***, miten planetaariset näkökulmat nivoutuvat yritysten henkilöstön osaamiseen ja millä tavoin niitä pystyttäisiin ottamaan mukaan koulutukseen tavoitteena planetaarinen työntekijyys ja siihen liittyvät taidot ajatella, innovoida, ennakoida ja reflektoida yhdessä dialogisesti. Artikkeli perustuu sekä ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön että erilliseen kirjallisuuskatsaukseen aihealueesta.

Laurea-ammattikorkeakoulu on asettanut organisaationa tavoitteeksi muun muassa integroida kestävän kehityksen tavoitteet kaikkeen tutkinto-opetukseen sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaansa (Kestävä Laurea 2030 2021). Kestävyystavoitteiden ja toimintamallien integrointi toimintaan edellyttää myös selkeitä prosesseja ja oman henkilöstön osaamisen kehittämistä (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2020) . **Päivi Suihkonen** ja **Sanna Niinikoski** purkavat tekstissään sitä, millainen kestävän koulutustoiminnan malli voisi olla, millaisia tarvittavat prosessit voisivat olla ja minkälaista osaamista koulutustoiminnan muutos Laurealta edellyttää. Myös tämä artikkeli perustuu ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön, jossa valmistui muun muassa koulutustoiminnan kehittämiselle oma tiekartta.

Suvi Sivén havainnollistaa artikkelissaan ***Vihreä vastuu -hankkeen opiskelijayhteistyö kestävyysraportoinnin edistämiseksi***, miten tutkimus- ja kehittämishankkeissa voidaan suunnitella ja toteuttaa opiskelijayhteistyötä ja tarjota heille mahdollisuuksia kehittää osaamistaan yritysvastuun raportoinnin osalta. Sivén käyttää esimerkkinä Vihreä vastuu, vihreä tilinpäätös -hanketta, jossa kehitettiin muun muassa palvelumuotoilun menetelmin palvelu- ja raportointimalli tilitoimistoille. Tilitoimistoilla on erityisesti pk-yritysten suuntaan merkittävä rooli tiedon ja ratkaisujen tarjoajina yritysvastuun ja sen raportoinnin käynnissä olevissa merkittävissä muutoksissa. Samalla niillä on mahdollisuus laajentaa vastuullisia liiketoiminnan palveluja siten, että ne tukevat asiakasyritysten vastuullisen liiketoiminnan kehittämistä sekä yritysvastuun osuutta tilinpäätöksissä.

Korkeakoulut eivät toimi irrallisina yhteiskunnan muutoksista ja poliittisesta ohjauksesta. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen rahoitusmalli ja neljän vuoden rahoituskauden tavoitteiden lisäksi myös muu poliittinen ohjaus vaikuttaa suoraan ja välillisesti ammattikorkeakoulujen toimintaan. Myös kestävän kehityksen kansalliset ja politiikkaohjauksen tavoitteet vaikuttavat korkeakoulujen toimintaan. **Harriet Lonka** tarkasteleekin, miten kestävän kehityksen konsepti toimii kansallisen politiikkaohjauksen välineenä Suomessa. Kestävän kehityksen käsite ja sen merkitys ovat muokkautuneet toimintaympäristön muutosten myötä

vuosikymmenten aikana. Viime vuosina ilmastonmuutoksen hillintä ja luontokadon torjuminen ovat ottaneet tilaa ympäristöpolitiikan keskiössä. Samalla kysymys eri toimien ja ohjauksen keskinäisriippuvuudesta on tullut entistä ajankohtaisemmaksi. Ammattikorkeakoulut voivat pyrkiä tutkimus- ja kehittämistoimintansa ja osaamisalueidensa kautta nostamaan esille uusia ja kenties vähemmälle huomiolle jääneitä näkökulmia yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

Kestävyys edellyttää systeemistä ajattelua ja tulevaisuustaitoja

Luonnon, talouden ja laajemmin yhteiskunnan systeeminen tarkastelu on keskeinen taito kestävyyden näkökulmasta. Systeemiajattelulla tarkoitetaan kykyä tunnistaa, ymmärtää kokonaisia järjestelmiä ja toimia haluttujen vaikutusten saavuttamiseksi. Systeemiajattelussa keskeistä on kyky hahmottaa luonnon ja inhimillisten järjestelmien osia ja niiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Kestävyysnäkökulmasta tuotannon ja kulutuskäyttäytymisen vaikutuksien ymmärtäminen suhteessa luontoon — ilmastonmuutokseen, ravinnekiertoihin ja luonnonvarojen kulutukseen ovat keskeisiä. Kirjallisuudessa puhutaan niin kutsutusta planetaarisesta, elämää ylläpitävien järjestelmien, toimivuudesta ja hyvinvoinnista (Richardson ym. 2023). Näiden järjestelmien heikkeneminen vaikuttaa voimakkaasti ihmisten elinmahdollisuuksiin, talouden ja laajemmin yhteiskuntien toimintaedellytyksiin ja niiden kykyyn menestyä sekä palautua erilaisista kriiseistä. Siksi tarvitsemme kykyä ajatella, hahmottaa ja rakentaa vaihtoehtoisia tulevaisuuksia.

Mikael Seppälä käsittelee artikkelissaan innovaatioita monitoimijaisten arvoverkostojen ja yhteistyön johtamisen näkökulmista. Hän tarkastelee aihealueen käsitteistön ja ajattelun kehittymistä ja kytkee ne Laurea-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan tavoitteisiin ja käytäntöihin. Artikkeli käsittelee tässä yhteydessä myös systeemiajattelun, kestävyyden ja vastuullisuuden sekä johtamiseen liittyviä osaamistarpeita ja kompetensseja. Siten artikkeli toimii siltana kirjan edelliseen osaan kestävyysosaamisen muutos ja merkitys sekä monipuolistaa osaltaan kuvaa kestävyysmurroksen edellyttämästä osaamisesta mutta myös Laurea-ammattikorkeakoulun pedagogisista ratkaisuista.

Ekosysteemi- ja systeemiajattelun tarkastelu konkretisoituu **Pauliina Pöyryn**, **Olga Gurovan**, **Marilla Kortesalmen**, **Taru Maamiehen** ja **Sanna Vassisen** artikkelissa. He tarkastelevat vaatetusta ja muotia systeemisestä näkökulmasta ja keskittyvät siihen, miten kestävää vaatetuskulttuuria ja kulutusta voidaan edistää nuorten, koulujen ja yritysten välisellä yhteistyöllä, ja miten ymmärrystä toimijoiden rooleista, tarpeista ja odotuksista on mahdollista syventää. Artikkeli pohjautuu VISU – Village for Sustainable Clothing hankkeessa tehtyyn tutkimukseen.

Jotta voimme edistää kestävää kehitystä ja sen kannalta keskeistä planetaarista hyvinvointia tarvitaan systeemisen ajattelun rinnalle tietoisia taitoja hahmottaa vaihtoehtoisia tulevaisuuksia eri toimijoiden näkökulmista; millaiset tulevaisuudet olisivat toivottavia, mahdollisia, todennäköisiä, jne. ja millaiset kehityskulut ja millainen toiminta voi johtaa näihin tulevaisuuksiin. **Minna Pura** ja **Sanna Ketonen-Oksi** käsittelevät artikkelissaan yksilötason tulevaisuussuhteen kehittymistä ja sen edellytyksiä. Tarkastelu pohjautuu Turun yliopiston kehittämän tulevaisuustietoisuuden kehikkoon (Ahvenharju, Minkkinen & Lalot, 2018).

Tulevaisuustaidot nousevat konkreettisella tasolla systeemiajattelun rinnalle **Annika Niemen** ja **Susanna Kivelän** artikkelissa. He tarkastelevat asumisen ja asuntorakentamisen kestävyyttä ja tulevaisuutta erityisesti kiinteistönomistajien ja rakennuttajien näkökulmasta. Rakennukset ja asuminen aiheuttavat yhdessä suunnilleen kolmanneksen Suomen kokonaispäästöistä. Myös maankäytön, luonto- ja metsäkadon sekä raaka-aineiden kulutuksen osalta rakentamisen merkitys on suuri (Rakennusteollisuus, ei päiväystä). Kiinteistö- ja rakentamisalan taloudellinen merkitys on todella suuri, sillä se vastaa noin 83 % Suomen kansallisvarallisuudesta ja likimain 61 % kaikista investoinneista (Laine ym. 2024). Rakentamisen ja asuminen kestävyys edellyttää

myös kykyä mieltää vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja erilaisia polkuja niitä kohta eli tulevaisuustaitoja. Tämä edellyttää vuorostaan myös nykytilan ja siihen johtaneiden tekijöiden (markkinat, eri sidosryhmien tarpeet, politiikkaohjaus) ymmärrystä, jotta on mahdollista ajatella ja suunnitella kestäviä ratkaisuja.

Kestävä kehitys Laurea-ammattikorkeakoulun opetustoiminnassa

Sanna Niinikosken ja **Helena Launiaisen** artikkeli käsittelee tärkeää aihetta eli miten korkeakoulun strategisia kestävän kehityksen tavoitteita viedään käytäntöön opetusohjelmien kautta ja miten nämä tavoitteet kytkeytyvät sellaisiin koulutusaloihin, joita ei yleensä tarkastella kestävän kehityksen tai vihreän siirtymän kannalta keskeisinä. Esimerkkinä tekijät käyttävät kestävän kehityksen tavoitteiden konkretisointia fysioterapeuttien koulutusohjelmassa.

Johanna Aalto ja **Maria Ekström** tarkastelevat kestävän kehityksen tavoitteiden integroimista ylempien ammattikorkeakoulututkintojen opetusohjelmiin ja tutkintoihin. Esimerkkinä he käyttävät 2020 aloitettua Kestävän kasvun johtaminen koulutusohjelma. Yleisesti ottaen, ylemmät AMK-tutkinnot on tarkoitettu henkilöille, joilla on jo AMK- tai muu soveltuva korkeakoulututkinto ja vähintään kahden tai kolmen vuoden työkokemus edellisen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Tutkintoina ne rinnastetaan tiedeyliopistojen maisteritutkintoihin. Aalto ja Ekström kuvaavat Kestävän kasvun johtaminen -koulutusohjelman kehittämistä ja tuovat esille uuden koulutusohjelman kehittämisen ulottuvuuksia, jotka kestävän kehityksen, kestävän kasvun ja kiertotalouden konteksteissa ovat lukuisia; millaista muutosta tarvitaan ja mitä on oleellista säilyttää muuttuvassa toimintaympäristössä ja nykyisten viheliäisten ongelmien yhteydessä, ja miten johtamisen ja liiketoiminnan logiikan on muututtava tulevaisuutta varten. Kestävän kasvun -koulutusohjelmassa tarkastellaan kestävää kehitystä ja kasvua sekä kiertotaloutta kokonaisvaltaisella otteella. Ohjelman opintojaksoilla tarkastellaan kriittisesti myös vallitsevaa talouskasvun paradigmaa. Teemoja tarkastellaan yksilö-, organisaatio- kuin yhteiskunnan tasolla, unohtamatta johtamisen moninaisia ulottuvuuksia niiden rinnalla.

Kestävä kehitys ja siihen liittyvien käsitteiden laajuus ja moniulotteisuus ovat haasteellisia ymmärtää ja ottaa haltuun etenkin aloilla, joilla ekologiset kysymykset eivät ole keskiössä, kuten luonnonvara-alat ja päinvastoin. Laurean koulutus- ja TKI-toiminta keskittyvät liiketoimintaan, sosiaali- ja terveys- sekä turvallisuusaloihin, joilla erityisesti ekologinen kestävyys on etäällä ja sen moninaista suhdetta taloudelliseen ja sosiaalisen kestävyyteen kenties hankalampi hahmottaa. Perusedellytyksenä sille, että korkeakoulujen opiskelijat, opetus- ja TKI-henkilöstö oppivat ymmärtämään kestävyyden moniulotteisia kysymyksiä omilla aloillaan, on helposti saatavilla oleva tieto. **Noora Montonen** käsitteleekin artikkelissaan, miten Laurea-ammattikorkeakoulun kirjaston henkilöstö rakensi kestävän kehityksen LibGuide-oppaan tukemaan aihealueen tiedon hankintaa ja oppimista.

Kestävän kehityksen tavoitteiden muuttuminen toimiviksi käytännöiksi yhteiskunnassa, TKI-toiminnassa sekä korkeakoulujen opetuksessa edellyttää aihealueen tiedon ja taitojen rinnalla ymmärrystä siitä, mitä kestävyys ja sen ekologinen, sosiaaliset ja taloudelliset kytkeytyvät yksilöiden ajatteluun, itseymmärrykseen, työtaitoihin ja arjen käytäntöihin. Englanninkielisessä artikkelissaan ***The Inner Development Goals (IDGs) supporting sustainable working life competences in higher education*** **Tiina Wikström** siirtää tarkastelun näkökulman yksittäisen opettajan kykyihin ja taitoihin viedä kestävän kehityksen periaatteita käytäntöön. Wikström tarkastelee aihettaan Inner Development Goals (IDG) tavoitteista käsin ja kiinnittää ne korkeakoulun opetus- ja tutkimushenkilöstön ammatillisiin kompetensseihin. IDG:t suhteellisen uusi tapa kytkeä yksilön sisäinen kehitys niin kutsuttuihin ulkoisiin kestävän kehityksen tavoitteisiin ja ne sisältävät muun muassa itseymmärryksen kehittämistä omasta roolista suhteessa kestävään kehitykseen, tarvittavien kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen kehittämistä, osallisuutta ja arjen toimintaa (ks. *Inner Development Goals*). Kehikkoa ovat

rakentaneet lukuisat eri organisaatiot, joista voidaan mainita muun muassa Lundin yliopisto ja World Business Council for Sustainable Development.

Laurean TKI-toiminta ratkaisujen kehittäjänä

Kestävä kehitys ja sen saavuttamista mahdollistavat ratkaisut, kuten kiertotalouden mukainen liiketoiminta, ovat nousseet myös ammattikorkeakouluille keskeiseksi strategiseksi teemaksi niin koulutuksessa (tutkintokoulutus ja jatkuva oppiminen) kuin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnassa. Ammattikorkeakouluissa kestävän kehityksen tavoitteisiin pyritään pääasiassa ulkoisella rahoituksella tehtävissä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeissa, jotka ovat käytännönläheisiä ja soveltavia kehittämis- ja innovaatiohankkeita, mutta myös korkealaatuisia, akateemisestikin uutta tietoa luovaa tutkimusta. Tässä kirjassa kuvatut Laurea-ammattikorkeakoulun hankkeet keskittyvät yritysten ja muiden organisaatioiden toimintaa, mutta myös Laurean omaa toimintaa kehittäviin hankkeisiin.

Kestävän kehityksen näkökulmasta hankkeiden tuloksiin ja tuotoksiin, kuten esimerkiksi uusiin palvelumalleihin, liittyvät kestävän kehityksen tavoitteet saattavat jäädä helposti pintapuolisiksi, mikäli näitä tuotoksia tai niiden saavuttamiseksi tehtyjä toimia ei arvioida järjestelmällisesti. Esimerkiksi ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyyden tavoitteita tarkastellaan helposti toisistaan irrallisina ilman että niiden välisiä, mahdollisesti ristiriitaisia vaikutussuhteita otettaisiin huomioon. **Ilona Taimelan**, **Kaisla Saastamoisen** ja **Tarja Laakkosen** kirjoittamassa artikkelissa keskitytään 3UAS4EER-yrittäjyyshankkeen toimenpiteiden toteutumisen arviointiin kestävän kehityksen tavoitteiden näkökulmasta. Tarkastelussa keskitytään erityisesti siihen, miten arviointi toteutettiin käytetyillä työkaluilla ja kuinka hyvin ne soveltuivat tähän työhön.

Heidi Wallin ja **Sini Maunula** tuovat artikkelissaan esille miten kestävän kehityksen aihealueiden osaamista rakennetaan, ja samalla voidaan toteuttaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä Laurean arjessa. Kiertotalouden teematiimi toimii eri koulutusalojen, opetus- ja TKI-henkilöstön yhteisenä foorumina, jossa jaetaan ja kehitetään henkilöstön osaamista sekä tutkimus- ja kehittämishankkeita. Kiertotalouden living lab toimii sekä Laurean sisäisenä että ulkoisena yhteistyö- ja kehittämisympäristönä, tavoitteena on rakentaa siitä niin fyysisenä ja virtuaalisena avoin kokeiluympäristö kiertotalouden ja vastuullisen liiketoiminnan edistämiseksi.

Emilia Risu ja **Antti Kytö** kirjoittavat artikkelissaan Bioinnovaatiosprintti kestävän aluekehittämisen tukena siitä, miten biotalouden mukaisia innovaatioita voidaan ideoida yhteiskehittämisen keinoin ja samalla rakentaa uutta luovaa ja elinvoimaista maaseutua. Biotalous tarkoittaa sellaista tuotantoa, jossa luonnosta saatavia uusiutuvia materiaaleja hyödynnetään ekologisesti järkevällä tavalla sekä kehitetään että otetaan käyttöön uusiutuviin materiaaleihin perustuvia innovaatioita. Materiaalisten tuotteiden tai metsä- ja maatalouden lisäksi esimerkiksi myös luontomatkailu voidaan laskea biotalouteen kuuluvaksi. Biotalous haastaa keskitettyjä tuotantorakenteita ja voi osaltaan vahvistaa hajautettua tuotantoa. Siten se tarjoaa mahdollisuuksia myös tasapainoiseen aluekehitykseen. (Luoma, Vanhanen & Tommila 2011). Risun ja Kydön artikkeli kuvaa päättyneen Lyckan-hankkeen toimintaa ja siinä aikaan saatuja tuotoksia.

Kiertotalous on ajattelu- ja toimintatapana keskeinen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi liiketoiminnassa. Keskeistä kiertotalousajattelussa on se, ettei jatkuvasti tuoteta lisää tavaroita, vaan hyödynnetään käytössä olevien tuotteiden ja materiaalien arvoa mahdollisimman pitkään. Kiertotaloudessa kulutustarpeiden ratkaiseminen pohjautuu omistamisen sijaan palveluiden käyttöön (Sitra & Deloitte 2022). Käytöstä poistuvat tuotteet ja materiaalit on pystyttävä palauttamaan turvallisesti joko biologisiin kiertoihin tai kyettävä hyödyntämään talouden tuotannollisissa kierroissa. **Tero Hokkanen, Hanne Laasonen** ja **Oskari Vesterinen** käsittelevät artikkelissaan kiertotalouden arvonluonnin muutosta ja kuinka ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen arvon tuottamista voidaan yhdistää. Esimerkkinä tästä toiminnasta he käyttävät 2024 käynnissä olevaa WeCircle -hanketta.

Salla Kuuluvainen,**Sanna Antola** ja **Olga Gurova** käsittelevät artikkelissaan secondhand-tekstiilien kulutusta ja siihen liittyviä motivaatiotekijöitä neljässä eurooppalaisessa maassa. Heidän mukaansa keskeisiä motivaatiotekijöitä ovat mm. edullisuus, hinta-laatusuhde ja ekologisuus, kun taas esteitä ovat kalleus, heikko laatu ja vaikeus löytää sopivia vaatteita. Tutkimuksen tuloksena koostettiin persoonallisuuskortteja, jotka kuvaavat käytettyjen vaatteiden kuluttajia ja heidän tarpeitaan. Kortit auttavat kehittämään palveluita, jotka vastaavat kuluttajien tarpeisiin ja vähentävät tekstiilien kulutuksen ympäristövaikutuksia.

MUUTAMA HUOMIO ENNEN ARTIKKELEIHIN SIIRTYMISTÄ

Käsillä oleva kokoelma viitoittaa Laurean nykyisiä vahvuusalueita (tulevaisuusajattelu, liiketoiminnan vastuullisuuden kehittäminen, arvonluonti, systeemiajattelu, yhteiskehittäminen ja palvelumuotoilu) niin opetuksen kuin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan alueilla. Se toivottavasti myös osoittaa suuntaa sille, millä tavoin Laureassa kehitetään yhdessä opiskelijoiden, henkilöstön sekä nykyisten että tulevien kumppaneiden välttämätöntä kestävyysosaamista ja kykyä tehdä kestävän kehityksen moniulotteisista tavoitteista konkretiaa ja osa arjen toimintaa.

Laurean vahvuudet eivät ole perinteisillä ympäristö-, luonnonvara- ja teknologisilla aloilla vaan talouden ja sosiaalisen yhdistämisessä, yhteistyössä yritysten ja muiden toimijoiden kanssa. Kokoomateos ei anna täysin kattavaa kuvaa siitä, mitä Laurean toisten tutkimusohjelmien (Sote, Turva) alla tehdään kestävään kehitykseen liittyen. Onneksi näistä aihealueista ja niissä tehtävästä TKI-työstä löytyy lisää tietoa mm. Laurea-ammattikorkeakoulun verkkosivuilta. Toivottavasti teos kuitenkin tarjoaa monipuolisen ja kiinnostavan kokonaisuuden Laurean vahvuusalueista ja osaamisesta kestävän kehityksen kokoavan teeman osalta. Toivottavasti se myös tarjoaa lukijoille myös oivalluksia ja ideoita oman osaamisen tai organisaation toiminnan kehittämiseksi kestävämmäksi, nyt ja tulevaisuudessa. Meihin voi Laureassa ottaa yhteyttä, viemme mielellämme yhteistyössä kestävää kehitystä eteenpäin.

Lopuksi vielä valtava kiitos kirjoittajille ja kirjan toimituskunnalle käytetystä työajasta, mikä ei määrältään ole vähäinen. Antoisia lukuhetkiä.

Lähteet

Kilpeläinen, T. ym. 2020. *Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulujen kestävyyden ja vastuullisuuden ohjelma.* Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene. Viitattu 20.5.2024

Kortetmäki, S. ym. 2024. Planetary well-being. Teoksessa Merja Elo, Jonne Hytönen, Sanna Kakulehto, Teea Kortetmäki, Janne S Kotiaho, Mikael Purtinen ja Miikka Salo (toim.) Interdiciplinary perspective on planetary well-being. Routledge Studies in Sustainable Development. Routledge Earthscan, Oxon UK, 9-25.

Kuusela, O.-P., Mykrä, N., Jousilahti, J., Neuvonen, A., Arola, T., Markkanen, I., Nokkala, T., Lehtonen, A., Heikkinen, H., Oinonen, I., Alhola, K., Huttunen, S., Paloniemi, R., Pohjola, J. & Saarinen, T. 2023. *Vihreän siirtymän osaamis- ja koulutustarpeet VISIOS*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:31.

Laine, A., Pohjalainen, S., Mäntylä. I, Eloranta, A., Lehtomäki, J. & Raivio, T. 2024. *Vähähiilinen rakennusteollisuus 2035 tiekartan päivitys (pdf)*. Gaia Consulting Oy. Viitattu 25.7.2024.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. 2021. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Luoma, P., Vanhanen, J. & Tommila, P. 2011. *Distributed Bio-Based Economy – Driving Sustainable Growth*. Sitra.

Richardson, K. ym. 2023. *Earth beyond six of nine planetary boundaries*. Science Advances 9(37)., eadh2458.

Sitra & Deloitte. 2022. *Kestävää kasvua kiertotalouden liiketoimintamalleista. Käsikirja yrityksille*. Viitattu 25.7.2024.

Julkaisemattomat lähteet

Strategia 2035. Laurea-ammattikorkeakoulun hallituksen 31.1.2024 hyväksymä strategia. Sisäinen tiedonanto.

OSA 1

Kestävyysosaamisen muutos ja merkitys

2 Kohti planetaarisesti kestävää kansalaisuutta – näkökulmana henkilöstön osaamisen kehittäminen

Aija Laurila-Rantaniemi & Sanna Ketonen-Oksi

YMPÄRISTÖKRIISEILLÄ ON HUOMATTAVIA vaikutuksia yritysten toimintaympäristöön ja liiketoimintaan. Yrityksillä on ilmastotoimien kannalta tärkeä ratkaisijan ja vastuunkantajan rooli ja satsaukset kestävyysmuutokseen ovat yhä enenevässä määrin myös yritysten kilpailukyvyn ja menestymisen edellytys. Ympäristökriisien ratkaisuun tarvitaan entistä holistisempaa muutosta, jolloin koko henkilöstön kestävyysosaamisella on merkitystä muutoksen toteuttamisessa.

JOHDANTO

Ilmastonmuutosta (sekä luontokatoa) aiheuttavat väestönkasvu, ylikulutus, lineaarinen talousmalli sekä ihmisten arvot ja asenteet (Pantsar 2023, 12). Näiden haasteiden ratkaiseminen edellyttää ihmisiltä niin ajattelumallien kuin toimintatapojen muutosta. Koska työikäisten sukupolvi tekee päätökset, jotka ratkaisevat maapallon tulevaisuuden ja väestön hyvinvoinnin, olisi kestävän kehityksen osaamisen kehittämistä luonteva edistää työpaikoilla. Kestävän kehityksen osaamista työelämässä on kuitenkin tutkittu verraten vähän.

Haittojen minimoimisen sijaan yritysten kestävyysmuutoksessa tulisi jatkossa tavoitella nykyistä kunnianhimoisempaa ja kokonaisvaltaisempaa, niin sanottua regeneratiivista eli uudistavaa liiketoimintaa. Uudistavassa liiketoiminnassa tavoitteena on luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien elpyminen sekä puuttuminen ongelmien juurisyihin. (WBCSD 2022.) Kyseessä on perustavanlaatuinen eli niin kutsuttu transformatiivinen muutos, jossa ihmisen toiminta pyritään asettamaan planetaarisiin rajoihin. Planetaariset rajat kuvaavat maapallon vakautta ja sietokykyä säätteleviä ympäristöprosesseja.

Tässä artikkelissa pohdimme **henkilöstön kestävyysosaamista muutoksen keskeisenä tekijänä**. Artikkeli perustuu Laurila-Rantaniemen opinnäytetyöhön *Miten yrityksissä saadaan aikaan transformatiivinen muutos?* (2023). Lisäksi tuomme mukaan joitakin elementtejä Ketonen-Oksin ja Vigrenin laajasta kirjallisuus-

katsauksesta (2024) koskien metodeja, joilla holistiseen muutokseen tähtäävää muutostoimijuutta voidaan edistää. Muutostoimijuuden Ketonen-Oksi ja Vigren määrittelevät toimintana, joka haastaa olemassa olevaa tuottaen jotain eettisesti sekä kestävästi uutta. Opinnäytetyön sekä kirjallisuuskatsauksen teemoissa yhdistyvät kestävyystieteiden ja transformatiivisen tulevaisuudentutkimuksen näkökulmat planetaarisen kansalaisuuden edistämiseksi. Planetaarisessa kansalaisuudessa yksilöillä ja yhteisöillä on vastuu maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnista. Planetaarinen kansalaisuus edellyttää globaalia yhteistyötä ja toimia kestävän kehityksen edistämiseksi.

KOHTI PLANETAARISTA KANSALAISUUTTA

Kestävyysosaaminen

Yritysten kestävyysosaaminen edellyttää niiden tarkoituksen, visioiden, arvojen ja toimintatapojen selkiyttämistä tavalla, joka tukee työntekijän vaikutusmahdollisuuksia omaan työhönsä, työyhteisöön sekä laajemmin koko yhteiskuntaan. Kestävyysosaamisen lisääntyessä uusia normeja voi syntyä myös työyhteisön sisällä. (Hämäläinen, Laininen, Salonen & Sterling 2023; Siivonen 2022, 220.)

Teoria planetaarisesta sosiaalipedagogiikasta

Uudistavasta liiketoiminnasta ja planetaarisista rajoista on julkaistu viime vuosina useita kansainvälisiä artikkeleita, mutta käytännössä niiden mukainen toiminta on vasta rantautumassa Suomeen (FIBS 2023). Uudistavan liiketoiminnan kehittämiseen ei siten ole olemassa valmista mallia, vaan yritykset räätälöivät itselleen sopivimmat toimintatavat. Tukea uudistustyöhön on saatavilla esimerkiksi vuonna 2023 julkaistusta planetaarisen sosiaalipedagogiikan teoriasta (Salonen 2023), joka luo perustaa yritysten kestävän kehityksen osaamisen kehittämiselle kohti planetaarista kansalaisuutta. Planetaarisessa kansalaisuudessa painotetaan ihmisten vastuuta toiminnastaan globaalissa ympäristössä. Planetaarinen kansalainen omaa systeemistä ymmärrystä materiaalien kiertokulusta, arjen valinnoista ja toimien vaikutuksesta. (Oksanen 2021, 124.)

Ennen kaikkea planetaarisessa sosiaalipedagogiikan teoriassa korostuu ajattelumallien muutos edellytyksenä toimintatapojen muutokselle. (Hämäläinen 2023; Salonen 2023.) Käytännössä se tarkoittaa kestävän tulevaisuuden rakentamista ottamalla oppia historiasta – ajatusta siitä, että tulevaisuus on seurausta kollektiivisista toimista menneisyydessä ja nykyisyydessä. Tähän nojaten planetaarisessa sosiaalipedagogiikan teoriassa yhdistyvät tilallinen, ajallinen ja eettinen ulottuvuus. Transformatiivinen uudistuminen perustuu siinä pyrkimykseen määritellä kokonaan uudelleen, mitä tarkoittaa ihmisenä oleminen ja millaista tulevaisuutta meidän tulisi rakentaa suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Muutokseen tarvitaan kuvittelukykyä ja sen nimeämistä mikä on poissa. (Hämäläinen 2023; Salonen 2023.)

Transformatiivinen toimijuus

Tarve yllä kuvatulle perustavanlaatuiselle muutokselle eli transformaatiolle on tunnustettu jo pitkään, mutta yhteistä käsitystä siitä, mitä pitäisi muuttaa, kenen toimesta ja miten ei ole juurikaan muodostunut (Bentz, O'Brien & Scoville-Simmons 2022; Scoones ym. 2020). Sen sijaan monet tutkijat yli tieteenalarajojen ovat olleet varsin yksimielisiä siitä, että avain muutokseen uinuu myös planetaarisessa sosiaalipedagogian teoriassa esille nousevassa kyvyssämme avata mielemme uudelle. Tutkijoita ovat kiinnostaneet erityisesti tavat kuvitella radikaalisti nykyisyyttä haastavia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia (esim. Yusuff & Gabrys 2011; Levitas 2013; Moore & Milkoreit 2017; Ahvenharju, Minkkinen & Lalot 2018.)

Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittelua voidaan tukea monin menetelmällisin keinoin, mutta niiden tutki-

tut vaikutukset sosiaalisia, taloudellisia ja ekologisia järjestelmiä ja rakenteita uudistavan transformatiivisen toimijuuden kehittymiseen ovat jääneet usein tavoitteisiin nähden varsin heikoiksi. Etenkin holistisuuteen pyrkivän systeemisen ajattelun kehittyminen näyttäytyy lähinnä idealistisena tavoitteena, jonka toteutumista on vaikea arvioida. (Ketonen-Oksi & Vigren 2024.) Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittelussa ei ole kyse vain luovuudesta vaan varsin monitahoisesta prosessista, johon vaikuttavat muun muassa kuvitteluun osallistuvien maailmankuvat, kognitiiviset valmiudet sekä erilaiset kulttuuriset, poliittiset ja taloudelliset taustamuuttujat (Pendleton-Jullian & Brown 2018; Wahl 2019). Lisäksi on huomioitava, että kuvitelmien vaikutukset toimintaan ovat melko erilaisia riippuen siitä, ovatko tarkastelun kohteena yksilöt vaiko kollektiivit (Bendor 2018).

VERTAILEVA TUTKIMUS

Tutkimuksellinen viitekehys

Laurila-Rantaniemen opinnäytetyössä kestävyysosaamista tutkittiin vertailemalla kolmea käytössä olevaa kehittämismallia uudistavaan liiketoimintaan. Mallit olivat: Kokonaisvaltainen ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (Cantell, Aarnio-Linnavuori & Tani 2020), johtamisen ja arvioimisen työkalu EFQM-laatustandardi (EFQM 2023) ja strategisen ennakoinnin tarpeisiin kehitetty organisaatioiden tulevaisuusorientaation kypsyysmalli (Rohrbeck & Kum 2018).

UUDISTAVAN LIIKETOIMINNAN KEHITTÄMISMALLIT

Kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen polkupyörämalli kuvaa ilmastokasvatuksen monipuolista ja kattavaa lähestymistapaa. Malli vertaa ilmastokasvatusta polkupyörään, jossa eri osat symboloivat ilmastokasvatuksen keskeisiä elementtejä. Mallissa korostuu se, että tehokas ilmastokasvatus vaatii tasapainoista yhdistelmää teoriaa ja käytäntöä, aktiivista osallistumista sekä joustavuutta ja tukea oppimisprosessissa. (Cantell, Aarnio-Linnavuori & Tani 2020.)

EFQM eli European Foundation for Quality Management on laatustandardi, joka ohjaa organisaatioita kohti jatkuvaa toiminnan parantamista keskittyen asiakastyytyväisyyteen, prosessien optimointiin ja innovaatioihin itsearvioinnin kautta. EFQM-malli korostaa johtajuutta, strategiaa, henkilöstön kehittämistä, kumppanuuksia, resurssien hallintaa ja yhteiskuntavastuuta osana laadukasta organisaation toimintaa. (EFQM 2023.)

Organisaatioiden tulevaisuusorientaation kypsyysmalli on strategisen ennakoinnin työkalu, joka auttaa organisaatioita tunnistamaan, arvioimaan ja hyödyntämään tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia. Malli jakautuu kolmeen pääelementtiin: tulevaisuuden tiedusteluun (perceiving)), tulevaisuuden strategiaan (prospecting) ja tulevaisuuden hallintaan (probing). Mallissa korostuu jatkuva tarkkailu ja valmius toimia ennakoiden, jotta organisaatiot voivat olla kilpailukykyisiä ja innovatiivisia muuttuvassa toimintaympäristössä. (Rohrbeck 2010.)

Kehittämismallien vertailu suoritettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin osallistui viisi monipuolisen asiantuntemuksen kestävästä kehityksestä ja organisaatioiden osaamisen kehittämisestä omaavaa asiantuntijaa. He toimivat päällikkö- ja asiantuntijatason tehtävissä julkisella sektorilla, yrityksissä tai koulutuksen parissa. Teemahaastatteluista tuotetun sisältöanalyysin tuloksia vertailtiin kehittämismalleihin ja uudistavaan liiketoimintaan. Vertailut täydensivät näkemystä yritysten kestävän kehityksen osaamisen nykytilasta ja tarpeista matkalla transformatiiviseen muutokseen. Opinnäytetyön tuloksena syntyi näkemys siitä, miten perinteistä liiketoimintaa voidaan kehittää kohti uudistavaa liiketoimintaa.

Kehittämismallien vertailun tuloksia

Taulukossa 1 esitetyistä kehittämismallien vertailun tuloksista kävi ilmi, että kestävyysosaamisen kehittämisessä korostuu nykyisellään toimintatapojen muuttaminen. Toinen havainto oli yrityksissä vallitseva kestävyystiedonvaje ja ymmärtämättömyys kestävästä kehityksestä. Havainto on merkittävä, sillä uudistava liiketoiminta nojaa vahvasti siihen, että koko yritys sitoutuu ajattelutapojen muutokseen ja että koko henkilöstön kestävyysosaamista tulisi kehittää usealla osa-alueella.

***Taulukko 1**. Uudistavan muutoksen vertailutaulukko (Laurila-Rantaniemi 2023)*

UUDISTAVA MUUTOS	EFQM	STRATEGINEN ENNAKOINTI	POLKUPYÖRÄMALLI
Yhteiskehittäminen ja osallistavuus	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Kokonaisvaltainen	Osittain	Osittain	Sisältyy
Dialogisuus	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Systeeminen	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Reflektointi	Sisältyy	Osittain	Sisältyy
Toimintamallien parantaminen	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Toimintatapojen muokkaus	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Motivaatio	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Innovointi	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Ennakointi	Sisältyy	Sisältyy	Sisältyy
Arvot	Sisältyy	Ei sisälly	Sisältyy
Yhteisevoluutio ihmisen ja luonnonjärjestelmien välillä	Osittain	Ei sisälly	Sisältyy
Kestävä arvonluonti	Sisältyy	Osittain	Sisältyy
Talousjärjestelmän muutos	Ei sisälly	Ei sisälly	Sisältyy
Ajatustavan muutos	Osittain	Ei sisälly	Sisältyy
Räätälöidyt toimintatavat	Osittain	Osittain	Osittain
Juurisyiden muuttaminen	Osittain	Ei sisälly	Sisältyy
Luontopohjaisten ratkaisujen innovointi	Osittain	Ei sisälly	Sisältyy

Sisältyy Osittain Ei sisälly

Kestävyystiedon ohella toimijoiden tavoitteisiin, arvoihin ja maailmankuviin keskittyvät muutokset ovat edellytyksenä pysyvämmille toiminnan muutoksille. Maailmankatsomuksessa tapahtuva muutos on vaikutukseltaan vahva ja muuttaa ihmisen käyttäytymistä syvällisesti ja pitkäkestoisesti. (Soininen ym. 2022; Kaaronen 2020). Tähän maailmankatsomuksessa tapahtuvaan muutokseen kehittämismalleista pyrkii parhaiten polkupyörämalli. Siinä hyödynnetään transformatiivista oppimista, joka perustuu ekososiaaliselle sivistysajattelulle. Oppimisessa yhdistyy tällöin ekologinen kestävyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus, korostaen luonnon ja ihmisen välistä tasapainoa sekä yhteiskunnallista vastuuta.

Toimintaa ohjaavat arvot huomioidaan myös EFQM-mallissa, jossa kannustetaan luomaan arvoihin perustuvia käyttäytymismalleja ja varmistamaan, että henkilöstö noudattaa niitä. Käyttäytymisen muutoksen taustalle tarvittavaa ajattelutavan muutosta ei tuoda kuitenkaan esiin. Sekä strategista ennakointia edustavalla tulevaisuusorientaation kypsyysmallilla että EFQM-mallilla parannetaan yrityksen toimintatapoja eikä kehittäminen suuntaudu ajattelutavan muutokseen. Mallien avulla päästäisiin nykyistä lähemmäksi uudistavaa liiketoimintaa, jos kehittämisen lähtökohdaksi otettaisiin ympäristön hyvinvoinnin turvaaminen eikä pyrkimys taloudelliseen kasvuun.

Polkupyörämallin kasvatuksellinen, ajattelutavan muutokseen tähtäävä lähtökohta tarvitsee tuekseen liiketoiminnallista osaamista. Mallit voisivat tukea toisiaan, jolloin tavoiteltaisiin vahvemmin uudistavaa liiketoimintaa.

Nämä ajatukset ovat varsin samansuuntaisia Ketonen-Oksin ja Vigrenin (2024) hiljattain valmistuneen integroivan kirjallisuuskatsauksen kanssa. Katsaus perustuu lähes 2000 abstraktin joukosta poimittujen 39 artikkelin yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Katsaus tutkii menetelmiä, joilla vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittelua ja transformatiivista toimijuutta voidaan tukea. Siinä korostuivat niin tarve dialogiin ja ajattelumallien haastamiseen kuin sillan luominen vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvittelun sekä niihin liittyvään muutostoimijuuteen sitoutumisen ja eettisten pohdintojen välillä.

Malli planetaarisen työntekijyyden kehittämiseksi

Laurila-Rantaniemen opinnäytetyössä tehdyn kehittämismallien vertailun tuloksena syntyi ehdotus planetaarisen työntekijyyden mallista (Kuva 1), jonka avulla henkilöstön sekä ajattelua että toimintaa voitaisiin kehittää nykyistä ympäristömyönteisemmäksi. Malli koostuu seitsemästä elementistä; ympäristökasvatuksesta, transformatiivisesta oppimisesta, yhteistoiminnasta, ennakoinnista, innovoinnista, dialogista ja yhteisestä reflektoinnista. Näitä seitsemää planetaarisen työntekijyyden elementtiä yhdistää vahva yhdessä tekemisen tarve sekä panostukset ympäristökasvatukseen.

Mallin tavoitteena on lisätä tietoutta kestävyysajattelusta sekä vahvistaa henkilöstön luontosuhteen uudistumista, haastaen henkilöstössä vallitsevia maailmankuvia, arvoja ja toimintatapoja antaen samalla välineitä niiden kestävään muutokseen. Transformatiivinen oppiminen puolestaan edustaa planetaarisen sosiaalipedagogiikan mukaista lähestymistapaa, jolla näihin tuloksiin pyritään.

Kuva 1. *Planetaarisen työntekijyyden elementit. (Laurila-Rantaniemi 2023)*

Mallin mukaan henkilöstö osallistuu ennakointiin omasta työstään käsin, reflektoiden ja yhdessä ideoiden mahdollisia tulevaisuuksia, joita yritys voi kohdata. Tunnistettujen vaihtoehtojen ansiosta syntyy ymmärrys siitä, mihin suuntaan yrityksen tulisi toimintaansa suunnata, ja sen jälkeisessä innovointiprosessissa voidaan tukea monipuolisten kestävyysinnovaatioiden kehittymistä. Tätä kaikkea tukee rakentava dialogi, jonka avulla on mahdollista edistää vuorovaikutusta sekä avoimuutta ja sen ansiosta myös houkutella esiin henkilöstön näkemyksiä kestävyysinnovaatioihin. Näin vähitellen kehittyvien kattavien vuorovaikutuksellisten prosessien myötä vahvistuu myös hiljaisen tiedon jakaminen työyhteisön sisällä.

Näitä tuloksia tukivat teemahaastatteluissa esiin tulleet yhteistoiminnan saavutukset. Haastattelujen tuella korostui kuinka planetaarisessa työntekijyydessä osaaminen ei jää vain harvojen työntekijöiden varaan vaan se jakautuu tasaisesti koko työyhteisön kesken. Tämän ansiosta yritys pystyy osallistamaan sidosryhmiään paremmin yhteistyöhön ja sillä on entistä vankempia mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnan rakenteiden uudistamista edistävään päätöksentekoon.

Opinnäytteen perusteella planetaarisen työntekijyyden mallin geneerisyys tekee siitä laajasti sovellettavan erilaisissa organisaatioissa. Siinä missä uudistava liiketoiminta olisi hyvä huomioida painokkaasti yritysten strategioissa ja toimintasuunnitelmissa, tulisi sen pohjautua planetaarisiin järjestelmävaatimuksiin. Tämä edellyttää, että työyhteisössä ymmärretään, mitä planetaarisilla rajoilla tarkoitetaan ja miten jokainen työntekijä voi kehittää omaa työtään kestäväksi ne huomioiden. Olennaista tässä prosessissa on, että organisaatiokulttuuri tukee osaamisen kehittämistä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän artikkelin lähtökohtana oli ajatus planetaarisesti kestävästä kansalaisuudesta sekä sen tavoittelusta henkilöstön osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Kuten olemme esittäneet, tuo muutos edellyttää perustavanlaatuista muutosta, jonka keskeisessä asemassa ovat työyhteisöt, joissa panostetaan koko henkilöstön kestävän kehityksen osaamiseen ja etenkin ajattelutapojen muutokseen.

Ilman laveampaa ymmärrystä siitä, millaisin keinoin uudistavaan muutokseen tulisi pyrkiä, ei sen edellyttämien yksilöllisten ja kollektiivisten valmiuksien ole kuitenkaan mahdollista kehittyä. Yleisestä transformaatiopuheesta tulisi pikimmiten siirtyä kontekstisidonnaiseen tilannekuvaan ja ratkaisujen etsimiseen. (Ketonen-Oksi & Vigren 2024). Laurila-Rantaniemen kehittämä planetaarisen työntekijyyden malli vastaa tähän tarpeeseen tuomalla esiin monipuolisesti sekä planetaarisen sosiaalipedagogiikan (Salonen 2023) että transformatiivisen tulevaisuudentutkimuksen metodikeskusteluissa (Ketonen-Oksi & Vigren 2024) esiin nousseita kehittämistarpeita – esimerkiksi ajan, arvovalinnat ja moraalikysymykset.

Kestävän kehityksen ja organisaatioiden osaamisen kehittämisen asiantuntijahaastattelujen tuella kehitetty planetaarisen työntekijyyden malli tarjoaa varteenotettavia näkökulmia siihen, miten yritysten on mahdollista vauhdittaa henkilöstönsä kestävyysosaamisen kehittämistä laaja-alaisesti, samalla uudella tavoin avointa sekä yhteistoimintaan kannustavaa organisaatiokulttuuria rakentaen.

Planetaarisen työntekijyyden mallissa keskeistä on pyrkimys kasvattaa koko henkilöstön kestävyysosaamista. Malli koostuu seitsemästä elementistä, joista (1) transformatiivinen oppiminen tarjoaa oivallisen viitekehyksen niin ajattelu- kuin toimintatapojen muutokselle, (2) ympäristökasvatus korostaa tarvetta lisätä ymmärrystä kestävästä kehityksestä, (3) dialogilla pyritään nostamaan esiin erilaiset näkemykset ja vahvistamaan vuoropuhelua niiden välillä, erilaiset (4) yhteistoimintaan nojaavat (5) ennakoinnin ja (6) innovoinnin prosessit tukevat uudistumista tukevien ratkaisujen luomista, ja (7) yhteinen reflektointi vahvistaa työyhteisön uskoa valittuun suuntaan sekä motivoi henkilöstöä muutokseen.

Parhaimmillaan planetaarisen työntekijyyden malli ja sen tuloksena käynnistyvät uudistavaa liiketoimintaa tukevat muutostoimet auttavat yrityksiä kasvattamaan tulevaisuusresilienssiään ja luomaan planetaarisesti kestävämpiä toimintatapoja. Lisäksi, tarjoamalla kuluttajille aiempaa kestävämpiä tuotteita ja palveluita, aikaansaavat yritykset samalla myös laajempia positiivisia ympäristövaikutuksia (esim. vähenevä ympäristöjalanjälki). Pitkällä aikavälillä voidaan olettaa yritykselle syntyvän myös kustannussäästöjä muun muassa resurssitehokkuuden ansiosta. Uudistava, niin sanottu regeneratiivinen liiketoiminta kannustaa kestävyysinnovaatioihin ja vahvistaa sidosryhmäyhteistyötä. Uudistavasta liiketoiminnasta on myös huomattava hyötyä yrityksen maineelle. Näillä planetaarisen työntekijyyden opeilla on myös mahdollisuus ulottua muille elämän alueille, jolloin ne edistävät kasvamista planetaariseen kansalaisuuteen.

Taulukko 1. *Artikkelin sanasto*

KÄSITE	MÄÄRITELEMÄ
Kestävyysmuutos	Kestävyysmuutos on yhteiskunnan, talouden ja ympäristön kattavaa siirtymää kestäviin elämän- ja toimintatapoihin, jotta voidaan turvata maapallon elinkelpoisuus tuleville sukupolville.
Kestävyysosaaminen	Kestävyysosaaminen tarkoittaa kestävän kehityksen periaatteiden ymmärrystä ja niiden soveltamista käytäntöön.
Kestävyystiedonvaje	Kestävyystiedonvaje tarkoittaa, että yksilöllä, organisaatiolla tai yhteiskunnalla on puutteelliset tiedot ja ymmärrys kestävästä kehityksestä.
Uudistava liiketoiminta	Uudistavassa liiketoiminnassa luodaan aktiivisesti positiivisia vaikutuksia, jotka ylittävät yrityksen toiminnan aiheuttamat kielteiset vaikutukset. Näin edistetään kestävää kehitystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia
Transformatiivinen muutos	Transformatiivinen muutos haastaa vallalla olevia paradigmoja. Transformatiivisessa muutoksessa edistetään perustavanlaatuista muutosta, jossa kestävyysmuutokseen pyritään uudistamalla yksilöiden, organisaatioiden ja yhteiskunnan rakenteita, arvoja ja toimintatapoja.
Planetaariset rajat	Planetaariset rajat ovat maapallon yhdeksän kriittisen ekologisen järjestelmän tieteellisesti määritellyt kynnysarvot. Näiden rajojen sisäpuolella ihmiskunnan toiminta voisi jatkua turvallisesti.
Muutostoimijuus	Muutostoimijuus on kykyä ja valmiutta toimia aktiivisesti ja tietoisesti kestävyysmuutoksen aikaansaamiseksi.
Planetaarinen kansalaisuus	Planetaarinen kansalaisuus korostaa yksilöiden ja yhteisöjen vastuuta maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnista. Planetaarinen kansalaisuus edellyttää globaalia yhteistyötä ja toimia kestävän kehityksen edistämiseksi.
Transformatiivinen toimijuus	**Transformatiivinen toimijuus** on yksilöiden, yhteisöjen ja organisaatioiden kykyä vaikuttaa perustavalla tavalla sosiaalisiin, taloudellisiin ja ympäristöllisiin järjestelmiin ja rakenteisiin uudistamalla yhteiskuntaa kohti kestävämpää tulevaisuutta.
Ammatillinen toimijuus	Ammatillinen toimijuus on yksilön kykyä toimia itsenäisesti, ja vastuullisesti ammatillisessa roolissaan hyödyntäen ammattitaitoaan ja asiantuntemustaan edistämään omaa ja organisaation kehitystä.
Ekososiaalinen sivistysajattelu	**Ekososiaalinen sivistysajattelu** tarjoaa näkökulman oppimiseen ja sivistykseen. Siinä yhdistyvät ekologinen kestävyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Lisäksi se korostaa ihmisen ja muun luonnon välistä tasapainoa sekä yhteiskunnallista vastuuta.
Planetaarinen työntekijyys	Planetaarinen työntekijyys tarkoittaa työntekijöiden pyrkimystä edistää kestävää kehitystä ja ottaa huomioon toimintansa globaalit ympäristö- ja sosiaaliset vaikutukset ammatillisessa toiminnassaan.

Lähteet

Ahvenharju, S., Minkkinen, M. & Lalot, F. 2018. *The five dimensions of Futures Consciousness.* Futures, 104, 1–13.

Bentz J., O'Brien, K. & Scoville-Simons, M. 2022. *Beyond 'blah blah blah': exploring the 'how' of transformation*. Sustainability Science, 17.

Cantell, H., Aarnio-Linnavuori, E. & Tani, S. 2020. Ympäristökasvatus. Kestävän tulevaisuuden käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

EFQM 2023. *The EFQM Model*. Viitattu 29.1.2024.

FIBS 2023. *Yritysvastuu 2023 -tutkimus*. Viitattu 29.1.2024.

Hämäläinen, J., Laininen, E., Salonen, A. & Sterling, S. 2023. *A Theory of Planetary Social Pedagogy*. Educational Theory 73, (4),615-637.

Kaaronen, R. 2020. *Blogivieras: Sosiaaliset keikahduspisteet ja kestävät elämäntavat*. Visio ajatuspaja. Viitattu 1.2.2024.

Ketonen-Oksi, S. & Vigren, M. 2024. *Methods to imagine transformative futures. An integrative literature review*. Futures 157, 103341.

Laurila-Rantaniemi, A. 2023. *Miten yrityksissä saadaan aikaan tranformatiivinen muutos?*. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Levitas, R. 2013. Utopia as Method. The Imaginary Reconstitution of Society. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillian.

Moore, M.-L. & Milkoreit, M. 2017. Imagination and transformations to sustainable and just futures. Elementa: Science of the Anthropocene (2020) 8 (1), 081.

Oksanen, M. 2021. Sivistys ja valistus luontosuhteessa. Teoksessa Haverinen, R. Mattila, K., Neuvonen, A., Saramäki, R., & Sillanaukee, O. (toim.) 2021. *Ihminen osana elonkirjoa. Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella*. Sitra, 115-130. Viitattu 29.1.2024

Pantsar, M. 2023. *Elinkeinoelämä ja luonnon monimuotoisuus. Missä mennään ja mitä tarvi taan?* Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:6.

Rohrbeck, R. & Kum, M.E. 2018. *Corporate foresight and its impact on firm performance: A longitudinal analysis*. Technological Forecasting and Social Change 129, 105-116.

Rohrbeck, R. 2010. Corporate Foresight. Towards a Maturity Model for the future orientation of a Firm. Berlin: Physica-Verlag.

Salonen, A. 2023. *Planetaarinen sosiaalipedagogiikka. Mitä se on? (video)*. Viitattu 19.1.2024.

Scoones, I., Stirling, A., Abrol, D., Atela, J., Charli-Joseph, L., Eakin, H., Olsson, P., Pereira, L., Priya, R., van Zwanenberg, P. & Yang, L. 2020. *Transformations to Sustainability: combining structural, systemic and enabling approaches*. Current Opinion in Environmental Sustainability 42.

Siivonen, K., Cantell, H., Ihanainen-Rokio, O., Kurenlahti, M., Laakso, S., Latvala-Harvilahti, P., Pietikäinen, J. & Salonen, A. 2022. Kestävyysmurroksen keinot. Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä J. & Pietikäinen J. 2022. Kestävyyden avaimet. Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiseloon. Helsinki: Gaudeamus, 199–236.

Soininen, N., Juhola, S., Kahiluoto, H., Korhonen-Kurki, K. & Salomaa, A. 2022. Kestävyystie-teen muutosteoriat. Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen J. (toim.). Kestävyyden avaimet. Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiseloon. Helsinki: Gaudeamus, 107–150.

WBCSD 2022. *Visio 2050: Muutoksen aika.* FIBS. Viitattu 20.1.2024.

Yusuff, K. & Gabrys, J. 2011. *Climate change and the imagination*. Climate Change, 2(4).

3 Kestävän koulutustoiminnan edistäminen – tavoitteista konkretiaan

Päivi Suihkonen & Sanna Niinikoski

VUODEN 2021 ALUSSA julkaistussa Laurean kestävän kehityksen ohjelmassa on asetettu kestävän koulutustoiminnan tavoitteeksi, että "*Laureassa opiskelevat ja opiskelleet tunnetaan ratkaisukeskeisinä kestävän kehityksen ja kiertotalouden osaajina ja työelämän uudistajina. Lisäksi tavoitteena on, että kaikissa tutkintoon johtavissa koulutuksissa on käytössä kestävän kehityksen osaamistavoitteet, jotka erityisesti kehittyvät koulutuksen aikana. Yleisenä, kaikille tutkinnoille yhteisenä työelämäkompetenssina määritelty vastuullisuusosaaminen kehittyy systemaattisesti läpi kaikkien koulutusten.*"

Laurean kestävän kehityksen ohjelmassa (2021, 2) todetaan, että Laurealla ja muilla korkeakouluilla on tärkeä rooli kestävän kehityksen edistäjinä ja aktivoijina – niin tiedon tuottajina, opiskelijoiden asenteiden muokkaajina kuin alueellisina yhteistyökumppaneina. Päivi Suihkosen kevätlukukaudella 2024 valmistuneessa palvelu- ja liiketoimintamuotoilun YAMK-koulutuksen opinnäytetyössä pureuduttiin kestävän koulutustoiminnan nykytilaan Laureassa.

Nykytila-analyysin pohjalta opinnäytetyössä tunnistettiin keskeiset haasteet ja mahdollistajat sekä toteutettiin tiekarttatyöpaja, jolla konkretisoitiin strategista tahtotilaa selkeiksi toimenpiteiksi. Lisäksi opinnäytetyössä testattiin työpajamallia kestävän kehityksen osaamistavoitteiden muotoilemiseksi opetussuunnitelmaan. Tässä artikkelissa kuvataan tehtyjen haastattelujen ja toteutettujen työpajojen keskeisintä antia. Opinnäytetyön tulokset antavat tukea teeman parissa jatkossa tehtävälle kehittämistyölle. Artikkelin toinen kirjoittaja, Sanna Niinikoski, toimi opinnäytetyönä toteutetun kehittämisprojektin toimeksiantajan edustajana taustoittaen tutkimuskohteena olevan ilmiön nykytilaa Laureassa, tukien työpajojen toteutumista sekä sparraten opinnäytetyöntekijää prosessin eri vaiheissa.

Aiempi kirjallisuus sekä tutkimukset antavat osviittaa siitä, että kestävyyteen linkittyvien tavoitteiden saavuttaminen ei ole useinkaan helppoa. Tämän johdosta korkeakoulujen kestävyyssiirtymää käsitelläänkin

kirjallisuudessa usein esteiden ja kannustimien kautta (esim. Moore 2005; Lozano 2006). Hooverin ja Harderin (2015, 176) mukaan korkeakoulujen kestävyyssiirtymä vaatii muutosta monella tasolla: oppimisen, opettamisen, kampustoimintojen, ulkoisen yhteistyön ja tutkimustoiminnan osalta.

Kansainvälisessä Turnaround Leadership for Sustainability in Higher Education (TLSHE) -tutkimuksessa kysyttiin kestävän koulutustoiminnan haasteista 188 korkeakoulun johtajalta. Haasteiksi tutkimuksen mukaan nousivat muun muassa opetussuunnitelmien uudistaminen poikkitieteellisesti, ylimmän johdon vastuuhenkilön puuttuminen, epäselvyys siitä, mitä kestävä kehitys tarkoittaa, sekä epäyhtenäiset kansalliset politiikat ja kannustimet kestävän kehityksen edistämiseksi. (Mader ym. 2013, 266.)

Læssøe ym. (2009, 21–23) mukaan erityisesti Pohjoismaissa suurimmiksi esteiksi on tunnistettu opettajien rajoittunut pätevyys, tieteenalojen rajat tai monialaisuuden puute sekä liian täynnä olevat opetussuunnitelmat. Leal Filho ym. (2018, 286–287) mukaan käytännössä kestävyyssisältöjen tuominen koulutusohjelmiin on usein yksittäisten kurssien ja niistä vastaavien yksilöiden näkemysten varassa.

Oman kestävän kehityksen ohjelmansa lisäksi Laurea on sitoutunut ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arenen vuonna 2020 julkaistuun Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan (Kilpeäläinen ym. 2020). Yhtenä ohjelman toteutuksen ensimmäisistä vaiheista oli henkilöstön osaamisen kartoitus kaikille ammattikorkeakouluille suunnatun henkilöstökyselyn avulla. Kyselyn tavoitteena oli kuulla ammattikorkeakoulujen henkilöstön ajatuksia kestävästä kehityksestä ja kerätä ideoita ohjelman toteutukseen. Kyselyllä haluttiin selvittää, millaista tukea ammattikorkeakoulujen henkilöstö tarvitsee työssään kestävään kehitykseen ja vastuullisuuteen liittyen. (Asikainen ym. 2021, 6, 12.)

Eniten mainintoja vastauksissa sai tiedon ja koulutuksen tarve. Vastaajat toivoivat koulutusta ja tietoa, jotta oma kestävän kehityksen osaaminen vahvistuisi ja sitä voisi soveltaa omassa työssään niin opetuksessa, TKI-tehtävissä kuin hallinnossakin. Seuraavaksi merkityksellisimpänä tukena pidettiin konkreettisia ohjeita, käytännön esimerkkejä ja vinkkejä vastuullisuuden toteuttamiseen käytännössä. Kolmanneksi eniten mainintoja sai johdon tuki ja sitoutuminen. Omilta korkeakouluilta peräänkuulutettiin konkreettisia toimintasuunnitelmia ja riittävää resursointia muun muassa opetussuunnitelmien ja opintokokonaisuuksien tai TKI-toiminnan kehittämiseen vastuullisuustavoitteiden mukaisesti. (Asikainen ym. 2021, 12–13.)

Aiemman kirjallisuuden esille nostamien kestävyysintegraatioon liittyvien seikkojen osalta Laurea ei ole poikkeus, vaan monet esille nousseista haasteista ovat ilmenneet myös Laurean kestävän kehityksen ohjelman implementoinnin edetessä.

Päivi Suihkosen opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä esteitä ja mahdollistajia voidaan tunnistaa Laurean kestävän koulutustoiminnan tavoitteiden saavuttamisessa sekä millaisilla toimenpiteillä tavoitteet parhaiten saavutettaisiin. Kuvio 1 havainnollistaa tutkimuksellisen kehittämistyön aikajännettä ja prosessia. Prosessimallina Suihkonen käytti Design Councilin tuplatimanttia, jossa kehittämistyön vaiheet jaetaan neljään osaan: 1. tutki, 2. määrittele, 3. kehitä ja 4. toimita (Design Methods for Developing Services 2023). Seuraavaksi syvennymme tarkemmin opinnäytetyössä toteutetun tutkimuksellisen kehittämistyön eri vaiheisiin sekä kehittämistyön tuloksena syntyneisiin johtopäätöksiin ja kehittämissuosituksiin.

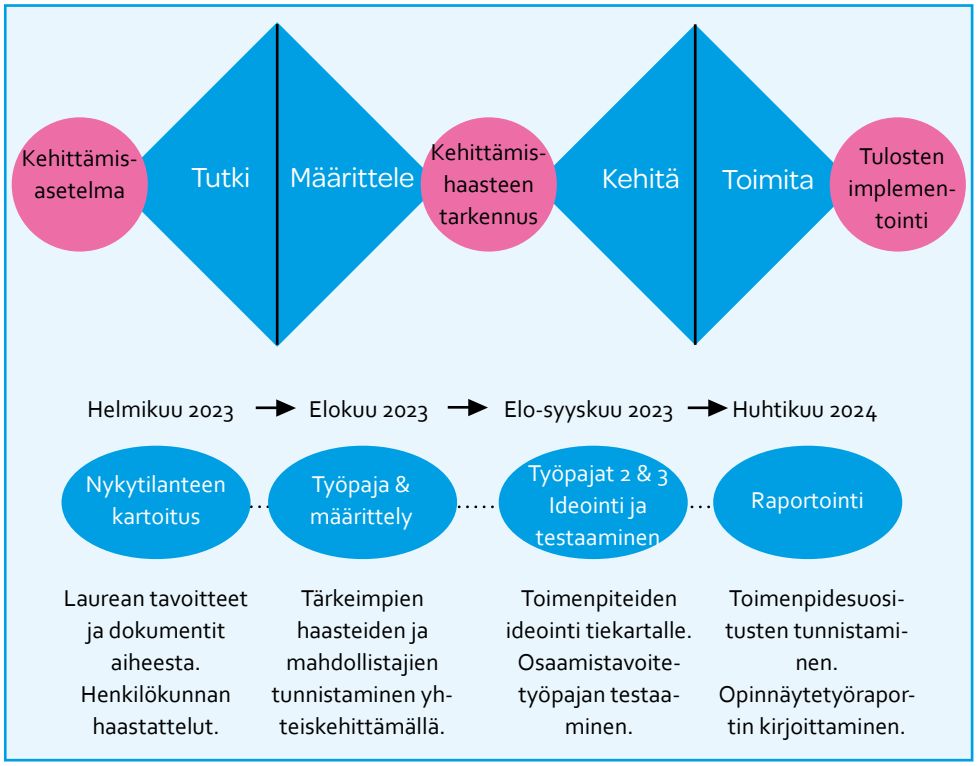

Kuva 1. *Opinnäytetyön aikajana. Työ toteutettiin hyödyntämällä palvelumuotoilun prosessia ja yhteiskehittämistä. Prosessimallina käytettiin tuplatimanttia. Kuvio: Päivi Suihkonen.*

SUURIMMAT ESTEET JA MAHDOLLISTAJAT LAUREASSA

Laurean kestävän koulutustoiminnan tavoitteita lähdettiin konkretisoimaan yhteiskehittämisen työpajoissa elo-syyskuussa 2023. Päivi Suihkosen vetämiin työpajoihin osallistui Laurean henkilökuntaa, ja kahdessa ensimmäisessä työpajassa suurin osa osallistujista kuului kestävän koulutustoiminnan työryhmään. Ensimmäisessä työpajassa käytiin läpi kevään 2023 aikana toteutettujen 18 laurealaisen haastatteluaineistoa kestävän koulutustoiminnan haasteista ja mahdollisuuksista World Café -menetelmällä. Aiheesta oli haastateltu niin lehtoreita, kehittämispäälliköitä, asiantuntijoita kuin johtajia.

Työpajan lopputuloksena tunnistettiin kolme keskeisintä haastetta kestävän koulutustoiminnan tiellä: 1) tavoitteiden toimeenpano on jäänyt puutteelliseksi, 2) opetussuunnitelmia ei ole käyty järjestelmällisesti läpi ja 3) työkaluja puuttuu muutoksen läpiviemiseksi. Suurimpana mahdollistajana pidettiin sitä, että Laureassa on paljon TKI-hankkeita, joiden sisällöistä ja tuotoksista on lisäarvoa kestävän kehityksen edistämiselle organisaatiossa. Potentiaalin valjastamisessa paremmin auttaisi selkeä prosessi, jonka avulla hankkeista saatu osaaminen sekä tutkimustieto integroidaan opetussuunnitelmiin.

Laurean koulutustoiminnan vahvuuksia ovat myös laaja työelämäyhteistyö ja kehittämispohjaisen oppimisen toimintamalli, joka mahdollistaa opiskelijoiden kestävyysosaamisen kehittymisen aitojen työelämän kehittämisprojektien avulla. Lisäksi Laureassa on kehittämiseen ja innovatiivisuuteen kannustava ilmapiiri sekä motivoituneita ja osaavia laurealaisia niin henkilökunnassa kuin opiskelijoissakin.

TIEKARTTATYÖPAJALLA KONKREETTISIIN TOIMENPITEISIIN

Toisessa työpajassa ideoitiin konkreettisia toimenpiteitä tavoitteiden toteuttamiseksi tiekarttamenetelmän avulla perustuen ensimmäisen työpajan ja haastatteluaineiston tuloksiin. Kerätyn haastatteluaineiston sekä tärkeimmiksi rajattujen haasteiden ja mahdollistajien pohjalta oli valmisteltu tiekarttapohja, jolle osallistujat lähtivät kirjaamaan ajatuksiaan tarvittavista toimenpiteistä. Tiekarttapohja on kuvattu kuvassa 2.

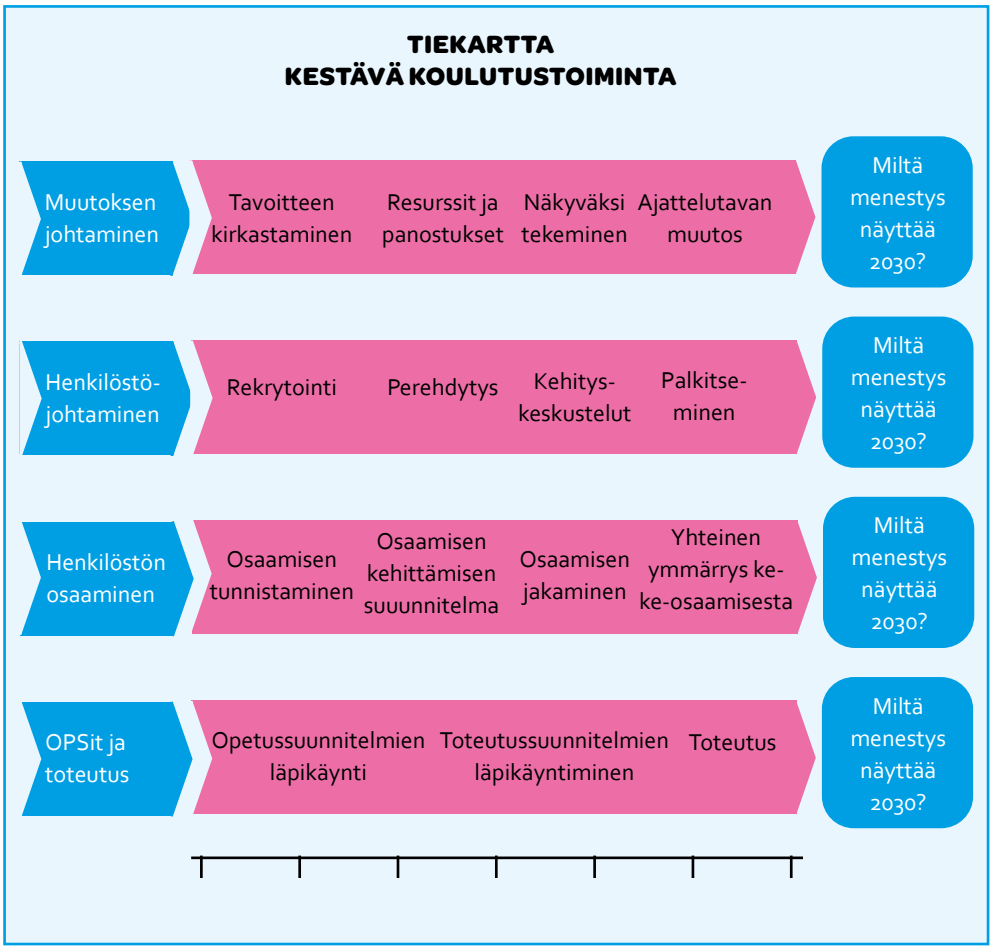

Kuva 2. *Tiekarttapohja muodostettiin tärkeimmiksi määriteltyjen haasteiden ja mahdollistajien sekä haastatteluaineiston pohjalta. Kuvio: Päivi Suihkonen.*

Osallistujat jaettiin kolmeen teemapöytään: 1. muutoksen johtaminen, 2. henkilöstön ja osaamisen johtaminen sekä 3. opetussuunnitelmat ja toteutus. Aluksi osallistujat visioivat, miltä kunkin teeman mukainen toiminta näyttää kuuden vuoden päästä vuonna 2030, kun kestävän koulutustoiminnan tavoitteet on saavutettu. Mikä on eri tavalla kuin nyt? Backcasting-periaatteen (Robinson 1982, 337) mukaisesti keskustelussa kuvailtiin toivottua tulevaisuuden tilaa, jonka jälkeen lähdettiin tunnistamaan toimenpiteitä, joiden avulla toivottuun tulevaisuuteen päästään. Kun toimenpiteitä oli tunnistettu, osallistujat tarkensivat suunnitelmia

merkitsemällä tiekarttapohjaan toimenpiteiden ajallista järjestystä, vastuutahoja ja onnistumisen sekä seurannan mittareita.

Lopputuloksena työpajan osallistujat ideoivat noin 30 toimenpidettä, jotka konkretisoivat tavoitteita toiminnaksi. Suihkonen (2024) tiivisti työpajan tulokset opinnäytetyön liitteissä kuusisivuiseen taulukkoon. Seuraavaksi nostetaan esille muutamia keskeisimpiä työpajan tuloksena syntyneitä toimenpide-ehdotuksia.

1. Luodaan johdon hyväksymä toimenpidesuunnitelma, jossa kuvaillaan tarkennetut tavoitteet, muutosmittarit, aikataulut, vastuuhenkilöt, roolit ja resursointi. Eri rooleille lasketaan ja varataan resurssit sekä viestitään nämä selkeästi. Huolehditaan, että kehittämistyöhön voi osallistua monenlaisista rooleista käsin, ml. opetushenkilöstö.
2. Muutoksen tueksi laaditaan viestintästrategia. Jatkuvan viestinnän avulla laurealaista kestävän kehityksen työtä tehdään näkyväksi sekä varmistetaan selkeä suunta ja johdon mandaatti. Luodaan otollisia foorumeita yhteiselle keskustelulle, jotta voidaan muodostaa yhteinen käsitys siitä, mitä kestävä kehitys Laureassa tarkoittaa.
3. Määritellään eri roolien kestävyysosaamisen kriteerit ja laaditaan henkilöstön osaamisen kehittämissuunnitelma. Eri rooleissa vaadittu osaaminen varmistetaan siten, että henkilöstö tuntee oman alansa kestävän kehityksen linjaukset. Henkilöstön erilaisiin koulutustarpeisiin reagoidaan ketterästi.
4. Opetussuunnitelmat käydään järjestelmällisesti läpi ja kestävän kehityksen osaamistavoitteet määritellään tutkinnoittain. Uudistamistyön viitekehys (esim. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet eli SDG:t) ja vaadittavat kompetenssit linjataan selkeästi. Työhön suunnitellaan aikataulu, jota noudattamalla kestävä kehitys on näkyvissä kaikkien tutkintojen opetussuunnitelmissa tammikuussa 2026. Siten viimeistään vuonna 2030 kaikilla valmistuvilla on oman alansa kestävyysosaaminen opiskeltu osana ydinopintoja.
5. Määritellään prosessi, jonka avulla kestävän kehityksen hankkeista siirtyy tietoa ja aineistoa opetukseen. Lisäksi määritellään vastuullisuuskriteerit avainkumppanuuksille ja varmistetaan avainkumppanuuksien lisäarvo kestävän kehityksen opetukselle.

Suihkonen (2024) ryhmitteli opinnäytetyön tulokset Godemannin ym. (2023) käyttämän viitekehyksen mukaisesti neljään vaiheeseen: 1. kestävyysmuutoksen perustan luomiseen vision ja strategian keinoin, 2. muutokseen panostamiseen valituilla toimenpiteillä, 3. tavoiteltuihin tuloksiin, 4. raportointiin. Kuvassa 3 on tiivistetty tiekarttatyöpajassa ideoituja toimenpiteitä edellä mainitun ryhmittelyn mukaisesti.

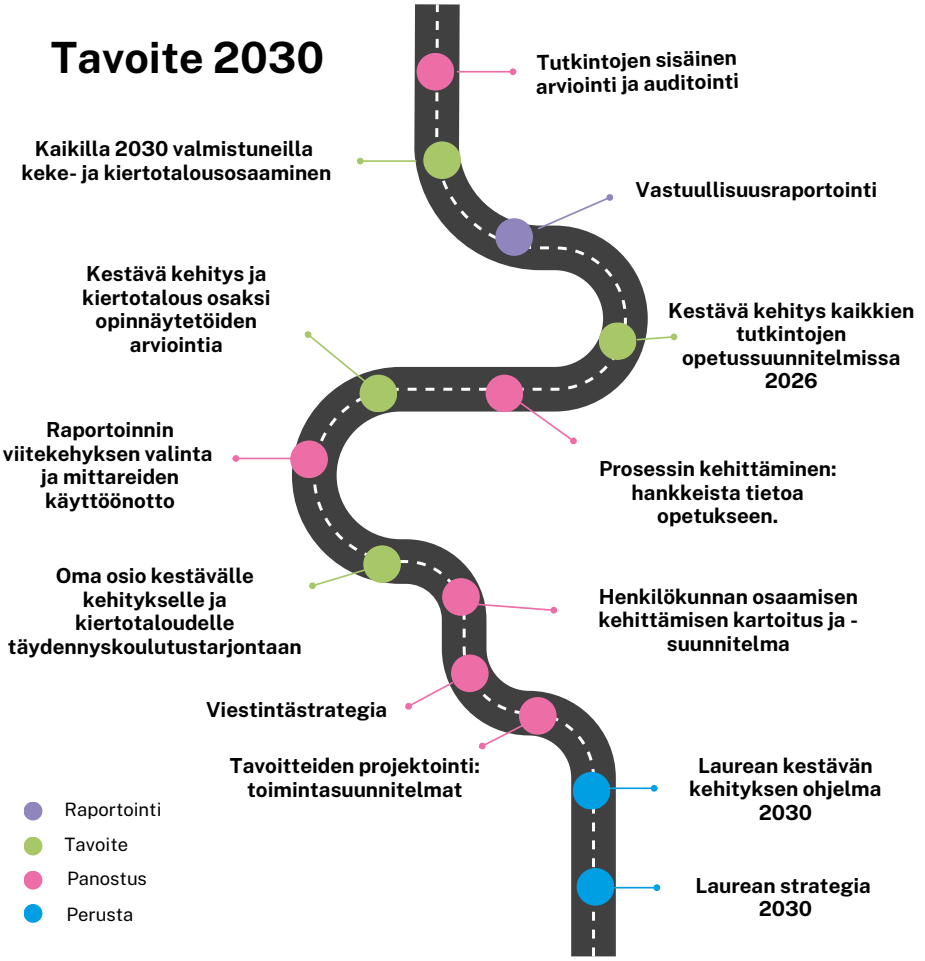

Kuva 3. *Työpajassa ideoituja toimenpiteitä tiivistettynä tiekartalle. Toimenpiteet on jaoteltu Godemannin ym. (2023) kehittämän viitekehyksen mukaisesti neljään: perustan luomiseen, panostuksiin, tavoiteltuihin tuloksiin ja raportointiin. Kuvio: Päivi Suihkonen.*

OSAAMISTAVOITETYÖPAJA TURVALLISUUSALALLE

Opetussuunnitelmien läpikäymisen tärkeys tuli selkeästi esille sekä haastattelu- että työpaja-aineistoista. Päivi Suihkosen opinnäytetyön kolmannessa työpajassa testattiin kestävän kehityksen osaamistavoitteiden päivittämistä sekä muotoilua turvallisuuden ja riskienhallinnan koulutuksessa Suihkosen kehittämän työpaja-mallin avulla. Testaajina toimi kolme kyseisen tutkinnon kehittämisestä vastaavaa tutkintovastaavaa.

Kestävän kehityksen tuomista opetussuunnitelmiin voidaan kuvata kolmivaiheisena prosessina. 1) Kestävän kehityksen osaaminen määritellään tutkintotasolla osana ammatti-identiteettiä. Osaamistavoitteiden määrittelemisessä tutkintoon auttavat esimerkiksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (SDG:t) ja EU:n Green Competences -malli. 2) Laajoja tavoitteita täsmennetään arvioitaviksi osaamisiksi: millaisista tiedoista, taidoista, arvoista ja asenteista osaaminen koostuisi. Samalla hahmotetaan pienempien osaamistavoitteiden ja sisältöjen yhteys eri opintojaksoille. 3) Kolmannessa vaiheessa mietitään pedagogiset ratkaisut osaamisen kehittämiseksi. Näin pyritään varmistamaan ratkaisujen vieminen toteutusten tasolle. (Asikainen 2023, 38–41.)

Myös ammatillisen opetuksen *Kestävän tulevaisuuden osaamislupaukset* -työpajamallissa lähdetään ensin muodostamaan ylätason osaamislupauksia tutkintoon. Seuraavassa vaiheessa osaamislupauksia konkretisoidaan kuvaamaan tarkemmin työssä vaadittua osaamista. Kolmannessa vaiheessa ideoidaan konkreettisia opetus- ja arviointimenetelmiä. Aivan aluksi kuitenkin pohjustetaan työn lähtökohtia tunnistamalla oman alan keskeiset kestävän kehityksen ulottuvuudet esimerkiksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden avulla sekä tutustumalla oman oppilaitoksen strategiaan. (Taipale & Piha 2023.)

Näistä lähtökohdista turvallisuuden ja riskienhallinnan työpajassa kerrattiin ensin Laurean kestävän kehityksen ohjelman tavoitteet koulutustoiminnalle. Seuraavaksi keskusteltiin turvallisuusalan ja kestävän kehityksen käsitteistä sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden yhtymäkohdista turvallisuusalaan. Esimerkkejä nostettiin yhteiseen tarkasteluun YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden muokkaamisesta osaamistavoitteiksi perustuen UNESCON julkaisuun Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives (UNESCO 2017).

Tutkintovastaavien kanssa käytiin läpi myös kestävyyden kompetensseihin liittyviä aineistoja. Arenen suositus yhteisistä kompetensseista ja niiden soveltamisesta määrittelee muun muassa suositellun kestävän kehityksen osaamisen tason AMK- ja YAMK-tutkinnoissa. Kompetensseilla tarkoitetaan laajoja osaamiskokonaisuuksia yksilön tietojen, taitojen ja asenteiden yhdistelminä. (Auvinen ym. 2022, 4–5.) GreenComp: kestävää kehitystä koskeva eurooppalainen osaamiskehys määrittelee 12 kestävyystaitoa, jotka on jaettu neljään osaamisalueeseen: kestävyysarvojen ilmentäminen, kestävyyden monitahoisuuden hallinta, kestävien tulevaisuuksien visiointi sekä kestävyystoiminta. GreenComp on tarkoitettu oppimisen suunnittelun yhteiseksi perustaksi ja opettajien ohjenuoraksi oppijoiden iästä ja koulutustasosta riippumatta. (Bianchi ym. 2022, 2.)

Tausta-aineistojen jälkeen tutkintovastaavat siirtyivät Suihkosen fasilitoimana hahmottelemaan osaamistavoitteita Miro-alustalle, jonne työpajan pohja oli merkitty turvallisuuden ja riskienhallinnan tutkintoon sovellettuna. Tässäkin työskenneltiin kolmessa tasossa: ylätason osaamistavoitteet muodostettiin moduuleittain ja tavoitteita tarkennettiin opintojaksotasolle. Kolmannella tasolla ideoitiin opintojaksojen toteutusta.

Palautteen perusteella osa tausta-aineistosta oli osallistujille uutta ja hyödyllistä. Tutkintovastaavien työtä nopeutti, kun taustamateriaalit annettiin valmiina pakettina. Uusien kestävyysnäkökulmien tuomista opetukseen pidettiin myös virkistävänä. Haasteena osallistujat kokivat sen, että opetussuunnitelmien päivittämisestä aiheutuu teknisiä hankaluuksia, koska muutokset vaikuttavat niin moneen eri järjestelmään. Tämän vuoksi opetussuunnitelmia ei haluta kevyin perustein päivittää. Siksi päivitettävien muutosten tarve, perustelut ja ohjeistukset on hyvä olla tiedossa etukäteen.

Osaamistavoitetyöpajassa pohdittiin sekä kestävän kehityksen yhtymäkohtia turvallisuusalalle että konkreettisten osaamistavoitteiden muotoilua. Ei ole kuitenkaan helppoa soveltaa YK:n kestävän kehityksen tavoitteita tai kestävyyden kompetensseja omalle alalle. Työ vaatii ajatteluaikaa kypsyäkseen. Selkeintä olisi, jos joka tutkinnolle tehtäisiin kestävän kehityksen olennaisuusanalyysi yhdessä sidosryhmien, kuten työelämän edustajien ja opiskelijoiden, kanssa. Kun jokaisen tutkinnon kestävyyden olennaisimmat asiat olisivat ennalta määritelty, niiden konkretisoiminen osaamistavoitteiksi lähtisi paljon valmiimmalta pohjalta kuin nyt toteutetussa testityöpajassa turvallisuuden ja riskienhallinnan koulutuksen tutkintovastaavien kanssa. Henkilökunnan valmistautumista opetussuunnitelmien päivittämiseen kannattaa tukea myös oikea-aikaisella ja yksilöllisiin tarpeisiin pohjautuvalla koulutuksella.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhteiskehittämisen työpajoissa tuotettiin runsaasti toimenpide-ehdotuksia kestävän koulutustoiminnan tavoitteiden toteuttamiseksi sekä testattiin työpajamallia osaamistavoitteiden muotoilemiseksi, mikä antoi rohkaisevia tuloksia työpajamallin hyödyllisyydestä.

Kestävyystavoitteiden vieminen käytäntöön vaatii selkeää toimeenpanosuunnitelmaa, jotta tavoitteisiin päästään aikataulussa. Tämä tarve tunnistettiin myös kaikkia suomalaisia ammattikorkeakouluja koskevan kyselytutkimuksen tuloksissa (Asikainen ym. 2021, 12). Elokuussa 2023 toteutettu tiekarttatyöpaja oli tehokas tapa luonnostella tarvittavia toimenpiteitä, aikataulutustarpeita, mittareita ja vastuutahoja, mikä oli toiminnan suunnittelussa hyvä alku. Tarkempiin toimeenpanosuunnitelmiin päästäisiin parhaiten projektisoimalla vaadittavat toimenpiteet, olivat ne sitten uuden osaamisen kehittämistä tai uusien toimenpiteiden aloittamista opetussuunnitelmatyössä. Projekti antaa tarvittavalle muutokselle rakenteen ja kehyksen, jonka sisällä muutosta johdetaan ja onnistumista mitataan (Marion, Lewis & Richardson 2021, 223–224). Muutosjohtaminen vaatii siis riittävää osaamista projektijohtamisesta. Yksi syy epäonnistumiseen strategisten tavoitteiden saavuttamisessa on se, ettei muutosta ole osattu suunnitella riittävällä tarkkuudella. Onnistunut projektien johtaminen lähtee suunnittelusta. (Petersen 2021.)

Suihkosen opinnäytetyössä tunnistetut haasteet ja mahdollisuudet sekä tarpeelliseksi koetut toimenpiteet Laureassa ovat hyvin linjassa aikaisemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Selkeä rakenteellinen haaste kestävyysmurroksessa /-siirtymässä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin on taloudellisen kannustimen puuttuminen (Mader ym. 2013, 266). Suomessa kestävän kehityksen edistäminen opetuksessa ei ole nykyisellään näkyvä osa opetus- ja kulttuuriministeriön strategiarahoitusta ammattikorkeakouluille. Laurea kuitenkin tekee aktiivista yhteistyötä muiden ammattikorkeakoulujen kanssa Arenen yhteisen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman edistämiseksi. Ylimmän johdon näkyvä sitoutuminen Laurean kestävän kehityksen ohjelmaan sekä koko henkilöstön mukaan saaminen muutokseen ovat avainasemassa tavoitteiden saavuttamiseksi tulevina vuosina.

Opetussuunnitelmien järjestelmällinen läpikäynti ja kestävän kehityksen osaamistavoitteiden muodostaminen jokaiseen tutkintoon varmistaa eri koulutusalojen mukaan saamisen. Opetuksen kehittämiseen tarvitaan monialaisuutta ja monenlaista yhteistyötä (Koivunen, Konst & Friman 2023, 2). Laureassa tämä on tunnistettu tarpeena purkaa siiloja eri kampustoimintojen välillä. Kestävän kehityksen soveltaminen oman alan opetukseen edellyttää aiheeseen paneutumista ja ajankohtaisten asioiden seuraamista. Tarve vaatii ketterää reagointia koulutustarpeisiin, oli kyse sitten formaalista koulutuksesta, tietoiskuista tai työssä oppimisen mahdollisuuksista.

Tarvitaan myös paljon yhteisiä keskustelunpaikkoja siihen, mitä kestävä kehitys juuri Laureassa tarkoittaa. Tämä edellyttää aikaa vuoropuhelulle, osallistavaa johtamista, avoimeen keskusteluun kannustamista ja tilaisuuksia jakaa ideoita ja parhaita käytäntöjä (Koivunen, Konst & Friman 2023, 9). Laurean vahvuuksia ovat osaava henkilöstö ja opiskelijat, vahva TKI-toiminta ja työelämäyhteistyö sekä monenlaiset yhteistyöverkostot. Näiden mahdollisuuksien valjastaminen entistä paremmin käyttöön mahdollistaa toisilta oppimisen ja uuden luomisen kestävän koulutustoiminnan edistämiseksi sekä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Lähteet

Asikainen, E. 2023. Opetussuunnitelmatyö kestävän kehityksen edistämisessä. Teoksessa Asikainen, E. & Kangastie, H. (toim.) *Kestävän ammattikorkeakoulutuksen käsikirja*. Pohjoisen tekijät – Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja 17/2023.

Asikainen, E., Ervaala, O., Friman, M., Helenius, H., Häkkinen, K., Kilpeläinen, T., Konst, T., Kääriä, J., Tolkki, J., Turja-Ilola, M. & Järvinen, J., 2021. *Ammattikorkeakoulujen henkilöstö kestävää kehitystä ja vastuullisuutta edistämässä: tuloksia ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman henkilöstökyselystä*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 14.12.2023.

Auvinen, P., Asikainen, E., Hakonen, A., Marjanen, P., Risku, P. & Silvennoinen, S. 2022. *Suositus ammattikorkeakoulujen yhteisistä kompetensseista ja niiden soveltamisesta*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 21.11.2023.

Bianchi, G., Pisiotis, U. & Cabrera Giraldez, M. 2022. *GreenComp – Eurooppalainen kestävän kehityksen osaamiskehys.* Euroopan unionin julkaisutoimisto. Luxemburg.

Design Methods for Developing Services. **2023.** The Design Council. Viitattu: 22.3.2023.

Godemann, J., Nguyen, B. & Herzig, C. 2023. *Business schools' transformation towards sustaina-bility: Empirical insights from UN PRME signatories*. International journal of sustainability in higher education, 24(8), 1813-1840.

Hoover, E. & Harder, M.K. 2015. *What lies beneath the surface? the hidden complexities of organizational change for sustainability in higher education*. Journal of Cleaner Production106 (1), 175-188.

Kilpeläinen ym. 2020. *Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu – Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma.* Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 12.12.2023.

Koivunen, T., Konst, T. & Friman, M. 2023. *Building a sustainable future: ideas and perceptions of university staff*. Foresight 26 (2). Viitattu 15.12.2023.

Læssøe, J., Schnack, K., Breiting, S., Rolls, S., Feinstein, N. & Goh, K.C., 2009. *Climate change and sustainable development: The response from education. A cross-national report from international alliance of leading education institutes (pdf)*. The Danish School of Education, Aarhus University. Viitattu 14.12.2023.

Lahtinen, S. & Yrjölä, M. 2019. *Managing sustainability transformations: A managerial framing approach*. Journal of cleaner production, 223, 815–825.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.12.2023.

Leal Filho, W., Raath, S., Lazzarini, B., Vargas, V.R., de Souza, L., Anholon, R., Quelhas, O.L.G., Haddad, R., Klavins, M. & Orlovic, V.L. 2018. *The role of transformation in learning and education for sustainability*. Journal of Cleaner Production, 199 (20), 286–295.

Lozano, R. 2006. *Incorporation and institutionalization of SD into universities: breaking through barriers to change*. Journal of Cleaner Production, 14, 9–11, s. 787–796.

Mader, C., Scott, G. & Abdul Razak, D. 2013. *Effective change management, governance and policy for sustainability transformation in higher education*. Sustainability accounting, management and policy journal, 4 (3), 264-284.

Marion, J., Lewis, J. & Richardson, T. 2021. Project-Led Strategic Management. Project Management Solutions to Develop and Implement Strategy. E-kirja. Business Expert Press.

Moore, J. 2005. *Barriers and pathways to creating sustainability education programs: policy, rhetoric and reality*. Environmental Education Research, 11 (5), 537–555. Viitattu: 22.3.2023.

Petersen, D. 2021. Transforming project management: An essential paradigm for turning your strategic planning into action. New York, NY: McGraw-Hill.

Robinson, J.B. 1982. Energy backcasting: A proposed method of policy analysis. Energy policy, 10(4), 337–344.

Suihkonen, P. 2024. *Kestävän koulutustoiminnan edistäminen Laurea-ammattikorkeakoulussa. Muutosjohtaminen ja palvelumuotoilu kestävyystransformaation tukena*. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Taipale, T. & Piha, A. 2023. *Osaamislupauksilla kestävän tulevaisuuden ammattitaitoa - Työpajamalli kestävän kehityksen linjaamiseksi osaksi ammatillista opetusta*. Avointen oppimateriaalien kirjasto.

UNESCO 2017. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris, France: UNESCO. Viitattu 21.11.2023.

4 Vihreä vastuu -hankkeen opiskelijayhteistyö kestävyysraportoinnin edistämiseksi

Suvi Sivén

KESTÄVÄN KEHITYKSEN JA yhteiskuntavastuun lähtökohdat, merkitys sekä vaikutus ovat olleet osa korkeakouluopintoja 2000-luvun alusta lähtien. Pk-yritykset viestivät monilla eri tasoilla ja tavoilla ja vastuullisen liiketoiminnan toteuttamisen olevan tärkeää. Käytännön toteutukset vastuullisuudesta pk-yrityksissä ovat välttämättömiä esimerkiksi EU:n yritysvastuuraportointidirektiivin tavoitteiden ja vaatimusten saavuttamiseksi. Kestävyysraportointi ja siihen liittyvien tekijöiden tunnistaminen ja tunnustaminen sekä itse raportoinnin tekeminen on pk-yrityksille vaikeaa, jos heillä ei ole asiasta aiempaa tietoa. Tietoisuus, ymmärrys sekä muutoskyvykkyys kestävyysraportointidirektiivin alaisuuteen kuuluvista asioista ja niiden selvittäminen sekä käyttöönotto haastavat pienten yritysten henkilöstöä. Laurean Learning by Developing pedagogiikka (LbD) luo mahdollisuuksia kehittää vastuullisuuden toteutumista, yhdistää koulutusta ja pk-yritysten käytännön työtä vahvistaen sekä opiskelijoiden että pk-yritysten henkilöstön osaamista.

Tässä artikkelissa tarkastellaan TKI-yhteistyön ja tekemisen eri puolia Vihreä vastuu -hankkeessa toteutetun TKI-integroinnin kautta. Integroinnissa yhdistettiin aiheeseen liittyvää teoriaa, pk-yritysten toimintaympäristön kehittämistä ja pienimuotoista tutkimusta. TKI-integroinnin kautta on mahdollista yhdistää vastuullisen liiketoiminnan edistäminen käytännössä, pk-yritysten osaamisen kehittäminen sekä koulutusorganisaatioiden tarjoama teoreettinen ja ohjaava tuki kestävän kehityksen ja vastuullisuuden edistämiseksi.

Vihreä vastuu -hankkeessa edistettiin pk-yritysten mahdollisuuksia vastata vastuullisuuden vaateisiin muotoilemalla yritysvastuun palvelu- ja raportointimalli. Monipuolisten ja tuoreiden näkökulmien takaamiseksi Vihreä vastuu -hanke teki yhteistyötä opiskelijoiden kanssa, joista osa jakoi ja syvensi sisältöä oman työnsä kestävän kehityksen näkökulmasta. Tässä artikkelissa käsitellään Vihreä vastuu -hankkeen, tilitoimistojen ja opiskelijoiden kanssa tehtyä yhteistyötä ja projekteja sekä niihin liittyviä havaintoja. Tekstissä on esimerkkejä opiskelijayhteistyön etenemisestä, sen suunnittelusta ja taustalla tapahtuvasta prosessista.

MITEN HANKKEEN JA OPINTOJEN VÄLISTÄ YHTEISTYÖTÄ SUUNNITELLAAN?

Vihreä vastuu -hankkeen pääkohderyhmänä olivat tilitoimistot, jotka toimivat pk-yritysten luotettavina, yritysten tiedonkeruuseen erikoistuneina kumppaneina. Tilitoimistot voivat laajentaa vastuullisia liiketoiminnan palveluja tukien asiakkaittensa vastuullisen liiketoiminnan kehittämistä sekä yritysvastuun osuutta tilinpäätösten läpinäkyvyydessä. Hanketavoitteena oli muun muassa tilitoimistojen muutoskyvykkyyden vahvistaminen ja uuden vastuullisen palvelumallin kehittäminen. Näiden avulla mahdollistettiin asiakkaitten neutraalin ja objektiivisen tilinpäätöksen sekä vastuullisuusraportoinnin esittäminen toimialasta riippumatta.

Hankkeen ja opintojen välisen yhteistyön suunnittelussa parasta olisi opiskelijoiden osallistuminen jo hankevalmisteluun. Hankevalmistelun yhteydessä opiskelijat pystyisivät esittämään ajatuksia siitä, miten hankesisältö ja toteutustapa tukisivat parhaiten opiskelijoiden osaamisen kartuttamista. Opiskelijat voisivat tuoda hankesisältöön lisää näkökulmia ja avauksia. Vihreä vastuu -hankesuunnittelussa ei onnistuttu saamaan opiskelijoita osaksi hankevalmistelun toteutusta, mutta sen jatkohankeideoinnissa tätä mahdollisuutta hyödynnettiin.

Jos kestävän kehityksen opintointegrointien tavoitteita ei ole selvitetty hankkeen valmistelun aikana se tehdään heti hankkeen alkaessa vertaamalla hankesuunnitelmaa ja opintojaksokuvauksia. Prosessissa hankesuunnitelman lause ja jopa yksittäiset sanat huomioitiin yhteistyön alkuna ja tarpeena. Tällä varmistettiin hankkeen, opiskelijoiden sekä mm. pk-yritysten, eri sidosryhmien ja loppuasiakkaiden win-win-win-tilanne. Muistiinpanot kaikista yhteistyötä koskevista ideoista ovat kirjoittamisen arvoisia, ja niihin voi palata uudelleen jalostuneemmalla yhdistetyllä idealla. Oheinen esimerkkikuva (kuva 1) hankesuunnitelman tekstistä konkretisoi tekstin käsittelyä, jolla voi analysoida yhteistyöprojekteja opinnoissa huomioiden pk-yritysten tarpeet. (Lintilä & Sivén 2022.)

Kuva 1. *Vihreä vastuu -hankkeen TKIOn lähtökohtia (Sivén 2024)*

Kuvan korostettuja sanoja käytiin läpi hankkeen tarpeiden ja opintojaksojen osaamistavoitteiden näkökulmasta. Tässä tapauksessa analyysin tulos oli, että liikkeenjohdon, tietotekniikan ja palveluliiketoiminnan opinnoissa hanketavoitteet ja opintojen tavoitteet voitiin yhdistää. (Lintilä & Sivén 2022.)

Vihreä vastuu -hankkeen suunnitelman läpikäynnin pohjalta aloitettiin ensimmäiseksi pohdinnat hankkeen yhdistämismahdollisuuksista liiketalouden opintoihin. Tämän jälkeen jatkettiin ideointia ja päätettiin jatkaa keskusteluja muun muassa taloushallinnon, markkinoinnin, viestinnän palvelumuotoilun ja projektihallinnan opintojen vastuulehtoreiden kanssa.

Projektipäällikön ja opintojen vastuulehtorin tehtävänä oli löytää sekä opiskelijoita että hanketta palveleva yhteistyön tapa sekä tavoitteet. Vihreä vastuu -hankkeen alkaessa syksyllä 2021 tietoisuus yritysvastuudirektiivistä ja kestävyystiedoista tai niihin liittyvän raportoinnin sisällöstä pk-sektorilla oli heikkoa ja eikä niihin ollut tarjolla opintoja tai opinto-osuuksia. Hankeyhteistyöhön mukaan lähteneiden vastuulehtoreiden avulla mahdollistettiin kestävän kehityksen viimeisimmän tiedon hyödyntäminen osana opintoja. Ymmärryksen ja osaamisen kasvattaminen yritysvastuudirektiivistä ja vastuullisuudesta sekä niihin liittyvien palveluiden merkityksestä osana kestävää kehitystä ja Agenda 2030 tavoitteiden saavuttamista muun muassa pk-sektorilla on merkittävää niiden suuren määrän vuoksi.

Tämän kestävän kehityksen näkökulman integroinnin kautta opiskelijat kasvattivat osaamistaan viimeisimpien osaamistarpeiden näkökulmasta. Samalla hanke sai hanketiimin ulkopuolisia kommentteja, näkökulmia ja palautetta. Yhteistyön avulla hanketiimi pystyi hiomaan ja kehittämään hanketuotoksia.

VIHREÄ VASTUU -HANKE PK-YRITYSTEN JA OPISKELIJOIDEN YHTEISTYÖSSÄ

Vihreä vastuu -hankeen opiskelijayhteistyönä tehtiin muun muassa selvityksiä siitä, millainen palvelutarjonta tilitoimistoilla tällä hetkellä on, miten vastuulliset ja kestävään kehitykseen liittyvät tekijät ja asiat tulevat ilmi tilitoimistojen verkkosivuilla, ja miten ne ovat valmistautuneet tuleviin asiakkaittaan koskeviin kestävän kehityksen vaateisiin. Nämä selvitykset tukivat hankkeen nykytila- ja tarvekartoitusta. Opiskelijoiden selvityksistä ilmeni, että yritysten on tärkeää viestiä vastuullisista tekemisistään, mutta vain harva pk-yritys viesti kestävän kehityksen asioista syksyllä 2021 ja talvella 2022.

Taloushallinnon opiskelijat havaitsivat, että taloudellisen ja yritysvastuuraportoinnin osaamista tunnistamalla ja kehittämällä pk-yritykset voivat laajentaa vastuullisia palveluja. Opiskelijoiden kanssa käytiin läpi muun muassa suurten yritysten vaateita arvoketjuissa toimiville yrityksille. Tämän lisäksi mietittiin vihreän talouden merkitystä osana liiketoimintaa ja kilpailukykyä sekä henkilöstön vastuullisuusosaamisen merkitystä.

Lisäksi hankkeessa muotoiltiin yritysvastuun palvelumalli, jonka tueksi kehitettiin yritysvastuukyselyyn pohjautuva vastuullisuusraportoinninmalli. Sen avulla voi tunnistaa ja raportoida käytännön tietoja ja toteutuksia sidosryhmille. Yritysvastuukysely jakautui yritysvastuudirektiivin pohjalta taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun osuuksiin sekä yrityksen vastuullisen liiketoiminnan tavoitteisiin.

Tilitoimistojen kanssa tehdyn palvelumuotoilun tuloksen edelleen kehittämiseksi pohdittiin aihetta opiskelijoiden kanssa ja yhdistettiin molemmista parhaita huomioita ja palvelupolkuja yhdeksi kokonaisuudeksi. Opiskelijat pohtivat, kartoittivat ja ottivat yhteyttä joko tilitoimistoihin, järjestelmäedustajiin tai muihin pk-yrityksiin muotoillessaan oman ryhmänsä malliesimerkkiä. Yhteisissä tapaamisissa jaettiin ajatuksia yritysvastuun palvelumallin muotoiluun liittyviä asioista kuten tarpeista, tavoitteista ja tulevaisuudesta sekä kokemuksista. Lopputuloksena oli useita erilaisia opiskelijoiden muotoilemia palvelumalliehdotuksia.

HANKE- JA OPINTOYHTEISTYÖN ESIMERKKEJÄ

Opiskelijat tekivät esimerkiksi nykytilatarkasteluja sekä kartoituksia ja kyselyitä Vihreä vastuu -hankkeelle. Nykytilakartoituksia tehtiin esimerkiksi siitä, miten EU:n yritysvastuulaki tunnetaan, tilitoimistojen tarjoamista vastuullisuusraportoinneista ja yritysvastuun vaikutuksista liiketoimintaan sekä vastuullisuusviestinnästä pk-yritysten verkkosivuilla ja myynnissä. Opiskelijat suunnittelivat kysymykset ja toteutuksen yhdessä markkinoinnin johtamisen sekä taloushallinnon lehtorinsa kanssa, jonka jälkeen projektipäällikkö vahvisti ja antoi luvan suorittaa kyselyt. Aineiston keräämisen jälkeen opiskelijat valitsivat vastuulehtorin kanssa sopivan analysointimenetelmän ja -työkalut ja analysoivat kerätyn aineiston. Tulokset esiteltiin hanketiimille ja muille opiskelijaryhmille. Esitysten jälkeen käytiin palautekeskustelu ja opiskelijat peilasivat oppimiskokemuksiaan ja oppimaansa hanketoimeksiantoon.

Palvelumuotoilun opinnoissa Vihreä vastuu -hanke määritteli projektiryhmittäin tavoitteet kurssin projektille täyttämällä muotoilua koskevan haastelomakkeen (kuva 2).

Palvelumuotoilun opinnon alussa Vihreä vastuu -hankkeen projektipäällikkö esitteli muotoiluhaasteen. Aloituskerran lisäksi pidettiin neljä Q&A-tapaamista, joissa opiskelijat esittivät ajankohtaisia täsmentäviä kysymyksiä palvelumallin muotoilunsa edistämiseksi. Opiskelijat sitoivat muotoiluunsa teoriaopinnot, joihin yhdistettiin varsinainen hankeprojekti asteittain teoriaa sisäistettäessä. Jokainen opiskelijaprojektitiimi teki kolme erilaista ideakorttia, joista Vihreä vastuu -hanketiimi valitsi jokaiselle opiskelijatiimille yhden. Opiskelijoiden projektitiimit etenivät palvelumuotoiluprosessin mukaisiin vaiheisiin kuten arvolupaus, kaksi/kolme timanttipohjaa, persoonat, tarve ja lopullinen palvelupolku blueprint-mallina.

Tähän opintoon osallistui kaikkiaan noin 100 opiskelijaa, 20 opiskelijaprojektiryhmää. Opiskelijoiden palvelumuotoilujen loppuesittelyt esiteltiin Vihreä vastuu -hanketiimille sekä heidän toimestaan edelleen hankeyhteistyössä olleille tilitoimistoille. (Lintilä & Sivén 2022) Hanketiimi iteroi edelleen kaikista opiskelijoiden työstämistä palvelumalleista tilitoimistojen ja heidän asiakkailtaan saatujen tarpeiden pohjalta käyttökelpoisimmat osuudet ja hyödynsi niitä tilitoimistojen kanssa tehtyyn vastaavaan palvelumalliin.

Markkinoinnin opinnoissa opiskelijatiimit työstivät Vihreä vastuu -hankkeelle muun muassa markkinointiviestintää tukevia materiaaleja. Tietojenkäsittelyn opiskelijat esimerkiksi suunnittelivat ja tekivät hankkeelle animaatioita ja chatbot-runkoja yritysvastuuseen liittyen pk-yritystenkin hyödynnettäviksi. Näiden animaatioiden ja chatbot -runkojen työstön alkaessa keskusteltiin opiskelijoiden kanssa hanketavoitteista ja kestävyysraportoinnin merkityksestä sekä niiden jalkautumisesta yrityskenttään tulevina vuosina. Sen jälkeen opiskelijat tekivät aiheisiin liittyviä tiedonhakuja ja iteroivat tärkeimpiä esitettäviä asioita. Jokaisella opiskelijatiimillä oli hanketiimin ohjaustapaamisia, joissa he esittelivät lähestymistapojaan ja toteutusideoitaan. Yhteisten keskustelujen sekä molemminpuolisten palautteiden pohjalta opiskelijatiimit työstivät omat versionsa animaatioista ja chatbot-rungoista.

Mukana olleet opiskelijat kokivat Vihreä vastuu -hankeyhteistyön pääosin myönteisenä kokemuksena palautekeskustelujen perusteella viimeistellessään projektinsa tuloksia.

PROJECT CONTRACTOR	GREEN FINANCIAL STATEMENTS AND ACCOUNTABILITY AS PART OF THE GREEN TRANSITION - GREEN RESPONSIBILITY
Service Design project description	Corporate social responsibility reporting as a service for different industry and service sectors (project team can choose industry/service sector themselves according to their own competences. It is recommended that each team has a different angle) • In 2025, what kind of corporate social responsibility report model will be used in SMEs? • In 2025, what kind of corporate social responsibility model will there be for accountancy firms ? • How to make corporate social responsibility reporting clear, relevant and worthwhile to SMEs?
Customer Segments	Accounting firms and SMEs in Uusimaa, South Karelia, Päijät-Häme • Interviews with the primary target group. If there are multiple target groups, the groups will be divided into for example current customers, potential customers etc.
Expected outcome from the partner's side	Company's expectations for the project. Rather abstract than precise • Fresh and out-of-the-box viewpoints, aspects and insights according to your team's competences to develop social responsibility model for SMEs via accounting firms.
Project support (milestones for reviews, feedback, comments)	What kind of support is available from the partner side for the students?) • Project team will answer your questions in Canvas and you can have a check-point at half-way through your project. • Throughout the project, the project team will be regularly available to answer questions.
Company descripition	www.vihreavastuu.fi
Contact details	Jaakko Grönmark, jaakko.gronmark@laurea.fi Sini Maunula, sini.maunula@laurea.fi Suvi Sivén, suvi.siven@laurea.fi
Confidentiality	Assignment for rights agreement will be sent to you to sign by eSign-system. No specific confidentiality agreement.
Laurea Service Design Coaches	Veera Peltomaa Oskari Vesterinen

Kuva 2. *Vihreä vastuu -hankkeen palvelumuotoilun haastelomake*

HANKEYHTEISTYÖN KULKU OPINNOISSA

Opetuksen ja hankkeen integraatioprosessin perusta on kaikissa Laurean toteutuksissa samankaltainen, mutta vaihtelee joiltakin osin hankkeen valmistelusta ja sisällöstä riippuen. Tässä tekstissä integraatioprosessia (kuva 2) käytettiin Vihreä vastuu -hankkeen yhteistyöprojekteissa sen jälkeen, kun rahoittaja myönsi rahoituksen hankehakemukselle. Keskustelut vastaavien lehtoreiden kanssa opintojen sisällöistä ja mahdollisista haasteista ovat välttämättömiä heti alusta alkaen sekä projektin/tehtävän aikana. (Lintilä & Sivén 2022.)

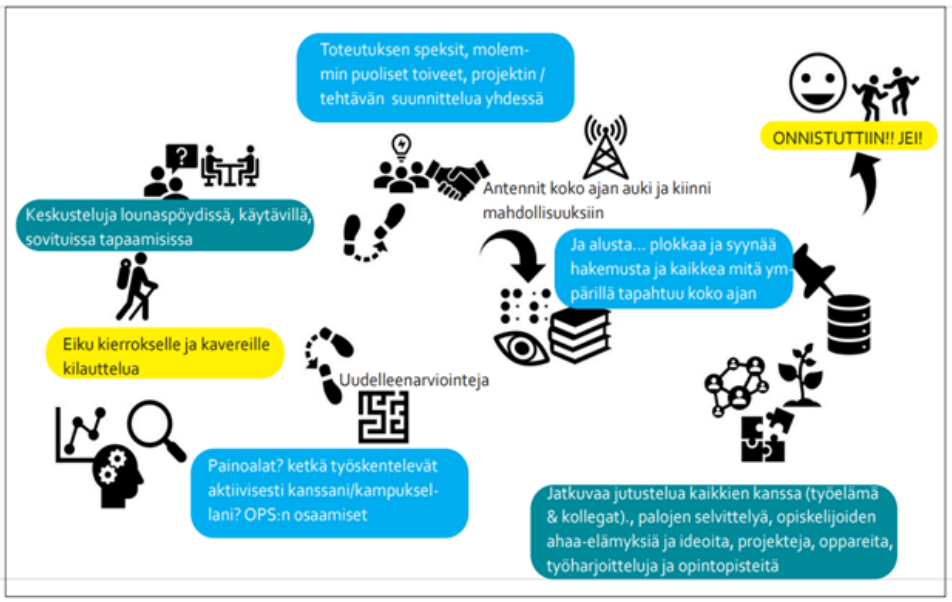

Kuva 3. *TKI-integraatioprosessi koulutuksessa (Sivén 2020)*

Yhteistyö projektipäällikön, hanketiimin ja ulkoisten sidosryhmien sekä opinnoista vastaavien lehtorien kanssa on tärkeää kaikkia osapuolia hyödyttävän yhteistyön tekemiseksi (kuva 3). Hankeyhteistyön tulisi olla mielenkiintoista opiskelijoille, jotka tekevät esimerkiksi projekteja tai opinnäytetyötä. Yritysten, lehtoreiden ja opiskelijoiden palaute ovat tärkeitä hankkeelle, jotta kaikki hyötyvät toivomallaan tavalla ja saavat yhteistyöstä myönteisen kokemuksen. (Lintilä & Sivén 2022)

Opiskelijayhteistyössäkin jatkuvat uudelleenarvioinnit, edistymisen seuranta ja keskustelut heijastavat muun muassa opiskelijaprojektiin kohdistuvia hankemuutoksia, maailmantilanteen vaikutuksia sekä yhteistyötä kaikkien sidosryhmien välillä. Hankeyhteistyö on jatkuvia epävirallisia ja virallisia keskusteluja eri sidosryhmien kanssa hankkeeseen liittyen ja kiinnostuksen aiheiden sekoittamista yhteen. (Lintilä & Sivén 2022)

Hankkeen jo saatua myönteisen rahoituspäätöksen opiskelijaprojektiaihion, opetussuunnitelmien ja pk-yritysten tavoitteiden yhdistäminen voi olla haastavaa. Haasteita voi muodostua muotoiltaessa yhteistyötä yritysten todellisiin tarpeisiin hanketavoitteisiin sekä opiskelijoiden osaamistavoitteisiin heidän valitsemiensa opetussuunnitelmien mukaisesti.

Vihreä vastuu -hankkeessa yhteistyön onnistuminen oli kaikkien yhteistyötä tehneiden ansiota ja kaikki yhteistyön osapuolet olivat tyytyväisiä sekä tuloksiin että yhteiseen tekemiseen. Haasteitakin tuli vastaan,

mutta yhteistyöllä, keskusteluilla ja uudelleenorganisoinneilla nämä onnistuttiin ratkomaan. Hankkeen projektit yhdistettynä motivoituneisiin opiskelijoihin vastasivat hyödyllisiin, todellisiin liiketoiminnan tarpeisiin. osallistuneet vaihto-opiskelijat hämmästelivät tällaista mahdollisuutta yhdistää opiskelu, oppiminen ja todellinen tutkimus- ja yrityskehitysprojekti yhdeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Opiskelijat tuottivat innovatiivisia uusia kehitysideoita osallistuneille yrityksille, ja sivutuloksena oli räätälöityjä kehitysprojekteja mukana oleville sidosryhmille. (Lintilä & Sivén 2022.)

YHTEENVETO

Vihreä vastuu -hanke välitti yritysvastuuseen liittyvää viimeisintä tietoa opiskelijoiden käyttöön ja heidän osaamisensa kasvattamiseksi. Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden vahvistamiseksi yhteistyötä tehtiin 23 eri opinnon vastuulehtorin kanssa sitoen mukaan hankeyhteistyössä olleita yrityksiä mahdollisuuksien mukaan. Vastuulehtoreiden ammatillisen osaamisen avulla hankeyhteistyössä tuotettiin opiskelijoille 2686 opintopistettä ja näiden lisäksi 12 opiskelijaa teki hankkeelle opinnäytetyönsä. Lisäksi opiskelijayhteistyössä mukana olleista pk-yrityksistä osa esimerkiksi hyödynsi opiskelijoiden tuotoksia omassa liiketoiminnassaan laajentamalla omaa palveluvalikoimaansa.

Hankkeessa hyödynnettiin Lauren henkilöstön monipuolista osaamista muun muassa opiskelijayhteistyössä pk-yritysten vastuullisuuden edistämiseksi. Heidän osaamisensa avulla työstettiin opiskelijayhteistyössä muun muassa taustaselvityksiä, yritysvastuun palvelumallia ja viestinnän tukimateriaaleja. Hankkeen yritysvastuun palvelumallin ja materiaalien muotoilussa huomioitiin erilaisten pk-yritysten henkilöstön ja yrittäjien saavuttaminen ja vertailukelpoisuus sekä käytettävyys yleisesti toimialasta riippumatta. Tarkasteluissa, muotoilussa ja kehittämisessä huomioitiin muun muassa EU:n direktiivejä, Suomen lainsäädäntöä sekä erilaisia vastuullisuuden ja kestävän kehityksen arviointi- ja viitekehyksiä kuten ESG (Environment, Social, Government), GRI (Global Reporting Initiative), SDG (Sustainable Develompment Goals) ja NSRS (Nordic Sustainability Reporting Standard).

Kestävään kehitykseen liittyvällä hankeyhteistyöllä on jokaiselle osallistujalle merkitystä. Yhtenä monista Laurean kestävän kehityksen ja vastuullisuuden osaamista ja kehittämistä lisäävistä hankkeista oli Vihreä vastuu -hanke. Ennakkoluulottomat vastuulehtorit opiskelijoineen olivat merkittävä voimavara hankkeen onnistumisessa ja uuden tiedon sekä ymmärryksen levittämisessä. Opiskelijoilta, osallistuneilta yrityksiltä ja kollegoilta saatu palaute yhteistyöstä vie eteenpäin. Yhteisen tavoitteen saavuttamisessa opiskelijat ja alueen yritykset tekivät yhteistyötä yritysvastuuseen ja siihen liittyvien kestävän kehityksen tekijöiden osalta.

Lähteet

Lintilä, T. & Sivén, S. 2022. RDI - Part of Higher Education Studies, EDULEARN22 Proceedings, 4029-4037.

Sivén, S. 2020. Caito-hankkeen integrointi opintoihin. Teoksessa Sivén, S. (toim.) *Hanke-integrointi opintoihin*. Laurea julkaisut 142, 56-59.

5 Miten kestävän kehityksen politiikkaa ohjataan?

Harriet Lonka

TÄSSÄ ARTIKKELISSA TARKASTELLAAN, miten kestävän kehityksen konsepti toimii kansallisen politiikkaohjauksen välineenä Suomessa. Kestävän kehityksen käsite ja sen merkitys ovat muokkautunut toimintaympäristön muutosten myötä vuosikymmenten aikana. Viime vuosina ilmastonmuutoksen hillintä ja luontokadon torjuminen ovat ottaneet tilaa ympäristöpolitiikan keskiössä. Samalla kysymys eri toimien ja ohjauksen keskinäisriippuvuudesta on tullut entistä ajankohtaisemmaksi.

SUOMI ON ETULINJASSA YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEIDEN SEURANNASSA

Kestävä kehitys on yhteiskunnallisen ohjauksen välineenä haastava käsite laaja-alaisuutensa vuoksi. Käsitteen painotukset vaihtelevat herkästi kulloinkin sitä käyttävän toimijan näkökulmasta, tavoitteista ja tarpeista riippuen. Olennaista on kolmen pilarin: ympäristön, sosiaalisen hyvinvoinnin ja talouden tasapainotus käsitteen määrittelyssä ja sen tulkinnassa. Nykyisin kestävän kehityksen toimintaa ohjaavat YK:n jäsenmaiden vuonna 2015 sopimat kestävän kehityksen tavoitteet, Sustainable Development Goals (SDG), sekä niiden toteuttamisen toimintaohjelma vuosille 2016–2030. Toimintaohjelman tarkoituksena on poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta ja turvata hyvinvointi ympäristölle kestävällä tavalla.

Kestävä kehitys on ympäristöllinen käsite, joka on kehittynyt ja vakiintunut yhteiskunnallisen ohjauksen keskeiseksi elementiksi 1980-luvulta alkaen. Käsitteen yhteiskunnallisen ohjauksen välineenä vakiinnutti käyttöön YK:n alainen Norjan entisen pääministerin Gro Harlem Bruntlandtin johtama komissio, joka julkaisi raporttinsa ”Yhteinen tulevaisuutemme/Our common future” vuonna 1987. Suomessa valtioneuvoston ensimmäinen kestävän kehityksen selonteko ”Kestävä kehitys ja Suomi” julkaistiin vuonna 1990. Nykyisin

kestävän kehityksen toimintaa Suomessa koordinoi laaja-alainen Kestävän kehityksen toimikunta, joka toimii valtioneuvoston kanslian alaisuudessa.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta on 30 toimintavuodellaan vanhin monitoimijainen kestävän kehityksen foorumi maailmassa. Suomi on myös menestynyt hyvin YK-maiden vertailussa kestävän kehityksen tavoitteiden edistymistä arvioitaessa.

Kestävän kehityksen sääntelyllisen ohjaamisen ratkaisu ei ole Suomessa keskitetty lainsäädäntö vaan kestävän kehityksen periaatteiden tuominen läpäisyperiaatteella eri alojen lainsäädäntöön, ohjaukseen ja päätöksenteon kriteereihin. Eri verrokkimaissamme on menty enemmän sääntelyllisiin sitoumuksiin. Meillä keskeinen tapa viedä kestävän kehityksen tavoitteita käytäntöön on toteuttaa eri hallinnonalojen lainsäädäntöhankkeista kestävän kehityksen arviointia.

Meillä on siis vahva pohja kestävän kehityksen edistämisen työssä. Puutteena kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta kuitenkin sekä Suomessa että kansainvälisesti on tavoitteiden toteuttamisen irrallisuus eri toimialojen ja hallinnon sektorien kesken. Jotta tavoitteisiin voitaisiin päästä, vaaditaan tehokkaampia toimia eri tavoitteiden keskinäisriippuvuuksien ymmärtämiseksi ja näitä keskinäisriippuvuuksia huomioivien politiikkojen muotoilemiseksi (Biermann, Hickmann & Sénit 2022).

Korkeakouluilla on merkittävä rooli kestävän kehityksen ohjauksen tukemisessa. Laureassa näkökulma kestävän kehityksen tutkimukseen ja kehittämiseen on monialainen. Tämä työ tukee eri toimijoiden, kuten yritysten, hallinnon ja koulutuksen yhteistyötä kestävän kehityksen tietopohjan vahvistamisessa ja ratkaisujen kehittämisessä.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN OHJAUKSEN JÄRJESTELMÄ

Kestävän kehityksen ohjaus tapahtuu valtioneuvoston kanslian koordinoimana Suomen Agenda2030 toimeenpanon kontekstissa (Kuva 1).

Strategisella tasolla työtä ohjaa valtioneuvosto. Ensimmäisen Agenda2030 toimeenpanosuunnitelman laati Sipilän hallitus vuonna 2017 ja se annettiin valtioneuvoston selontekona eduskunnalle. Marinin hallituksen päivitetyssä valtioneuvoston Agenda2030-selonteossa kuvattiin toimenpiteet SDG-tavoitteiden toteutumisen sekä globaalivastuun edistämiseksi. Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamista ohjataan hallinnon eri strategioiden ja tulosohjauksen kautta (Haila ym. 2023). Nykyisessä Orpon hallituksen ohjelmassa keskiössä ovat kestävän talouden näkökulmat. Kestävä kehitys mainitaan erikseen puhuttaessa maankäyttösektorin ohjauksen uudistamisesta, puhtaan energian ratkaisuista sekä luontokadon torjumisesta (Vahva ja välittävä Suomi 2023). Hallituksen Agenda2030 toimeenpanosuunnitelma on yleensä laadittu neljän vuoden välein.

Valtioneuvoston organisaatiossa kestävän kehityksen Agenda2030 -ohjelman toimeenpanoa ja seurantaa johtaa Kestävän kehityksen toimikunta, jonka puheenjohtajana toimii pääministeri. Toimikunnan työtä johtaa pääsihteeri ja hänen lisäkseen toimikunnan sihteeristössä työskentelee yksi vakituisesti palkattu henkilö. Kestävän kehityksen hallinnonalakohtaisesta seurannasta vastaavat ministeriöiden vastuuhenkilöt, jotka ovat valtioneuvoston kestävän kehityksen seurantaverkoston jäseniä (jäsenet nimetty kaudelle 2016-2026, VNK003:00/2016). Valtioneuvoston kanslian alaisuudessa toimii myös riippumattoman kestävän kehityksen tiedepaneeli, jota johtaa oma pääsihteerinsä.

Suomen Kansallinen Agenda2030 -tiekartta on vahvistettu vuonna 2022 (Suomen kestävän kehityksen toimikunta 2022b). Se on keskipitkän aikavälin suunnitelma siitä, millaisilla toimilla Suomi saavuttaa YK:ssa vuonna 2015 sovitun globaalin kestävän kehityksen toimintaohjelman (Agenda2030) tavoitteet. Tiekartta

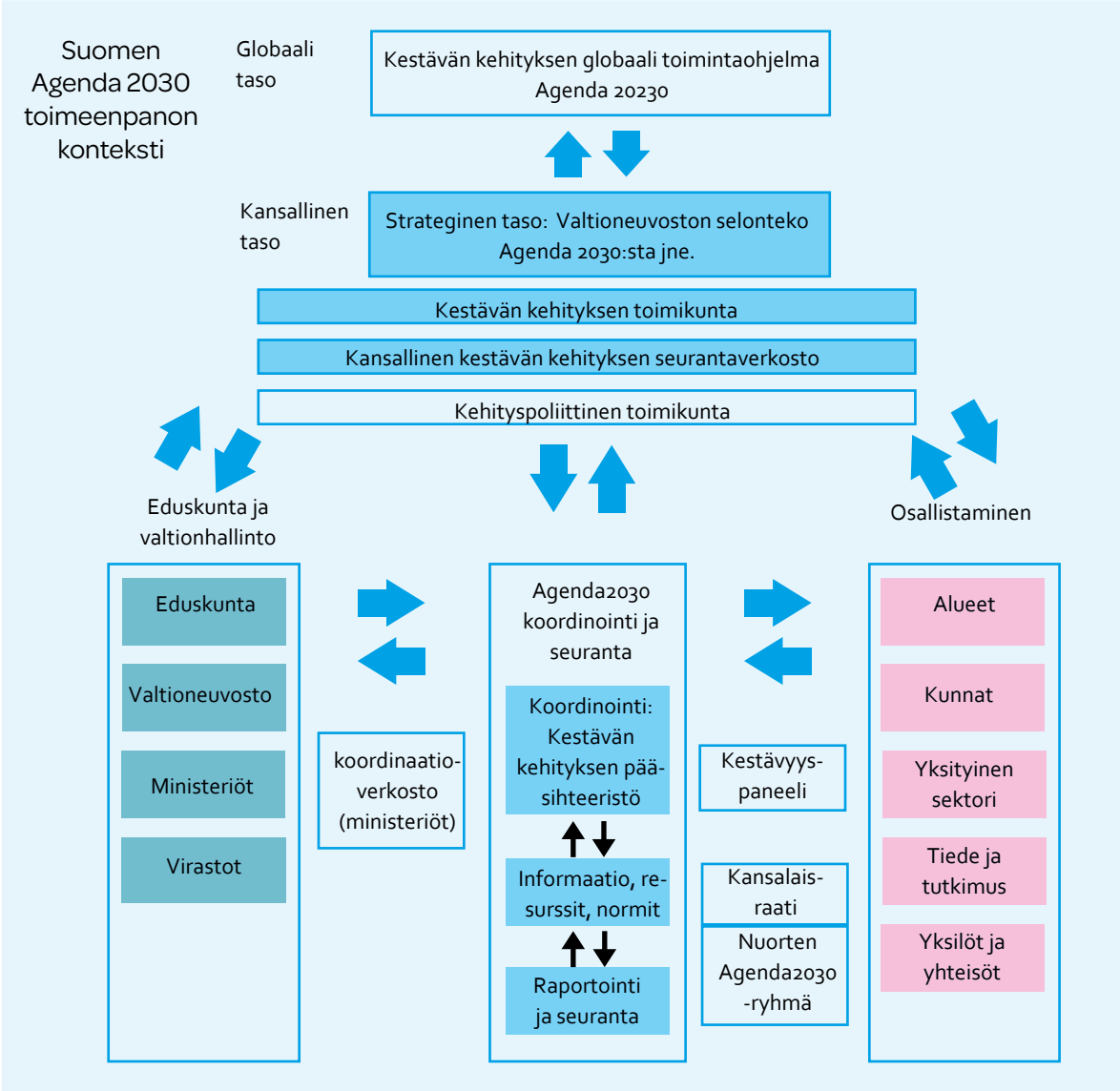

Kuva 1. *Suomen Agenda2030:n kansallisen toimeenpanon konteksti ja keskeiset toimijat (Haila ym. 2022).*

sisältää viisi läpileikkaavaa periaatetta, joiden noudattaminen toimeenpanotyössä on keskeistä. Nämä periaatteet ovat oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon varmistaminen; koko yhteiskunnan osallistaminen ja osallisuus; heikoimmassa asemassa olevien korostettu huomioiminen (Leave no one behind); pitkäjänteisyyden ja politiikkajohdonmukaisuuden varmistaminen; sekä globaalin vastuun kantaminen. Tiekarttatyön pohjalta Kestävän kehityksen toimikunnan strategia on myös uudistettu ja se on nimeltään "Luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi" (Suomen kestävän kehityksen toimikunta 2022a).

Suomen Agenda2030 toimeenpanon toteutuksesta laaditaan riippumaton arviointi joka neljäs vuosi. Viimeisin arviointi on julkaistu vuonna 2023 (Haila ym. 2023). Arvioinnin mukaan Agenda2030-toimeenpanon tavoitteenasettelu on selkeytynyt ja systeeminen lähestymistapa toimeenpanossa on vahvistunut. Hyvänä

pidetään myös sitä, että Agenda2030 toimeenpano on integroitu aiempaa tiiviimmin politiikkavalmisteluun (Haila ym. 2023,.100).

VAPAAEHTOISUUS ON TÄRKEÄ LÄHTÖKOHTA SUOMEN AGENDA2030-TYÖSSÄ

Suomessa kestävän kehityksen ohjaus perustuu sopimiseen ja vapaaehtoisuuteen. Erillisiä resursseja ei ministeriöissä ole Agenda2030 toteutuksen tehtäviin, vaan ministeriöiden nimetyt yhdyshenkilöt tukevat oman toimensa ohella Agendatyön seurantaa ja koordinointia. Valtiokonttori tukee valtionhallinnon virastojen vastuullisuustyötä ja tilastokeskus kokoaa tietoa ja raportoi Suomen Agenda2030 työn edistymisestä YK:lle.

Suomi on saanut viimeisessä kolmessa kansainvälisessä arvioinnissa hyvin korkeat pisteet Agenda2030 toimintaohjelman toteuttamisesta valtionhallinnossa. Tässä työssä, kuten muussakin hallinnon arvioinnin indikaattoripohjaisessa toteuttamisessa, on sisältöjen kehittäminen keskeistä. Olennaista ovat päätökset siitä, mistä raportoidaan, mitkä ovat olennaiset toimet, mihin kehityskulkuihin tulee kiinnittää erityisesti huomiota. Rutiininomainen numeerinen mittaaminen ja näiden arvojen vertailu ei ole kovin tehokasta vaikuttavuuden kannalta.

Kestävän kehityksen seurannassa olennaista on muutosten seuranta ja sen ymmärtäminen, että megakriisit eivät katoa, vain lisääntyvät. Kestävä kehitys ja siihen liittyvä seuranta on yksi työkalu ja lähestymistapa. Vapaaehtoisuus on lähtökohtana tärkeä, sillä se tukee kestävän kehityksen tavoitteiden juurruttamista osaksi arjen työtä kaikilla hallinnonaloilla. Kestävän kehityksen toimikunta ja valtiokonttorin työelämän kehittämisen ryhmä neuvovat ja tukevat organisaatioiden kehittämistä kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa.

Valtiokonttori ylläpitää ja kehittää valtion organisaatioille suunnattua vastuullisuusraportoinnin ohjeistusta. Talousraportointia on ohjeistettu pitkään osana valtiokonttorin työelämän kehittämisen toimintaa ja vuonna 2021 tämän oheen tuotiin vastuullisuusraportoinnin ohjeistus. Ohjeistuksen avulla monet valtionhallinnon organisaatiot ovat jo tarttuneet vastuullisuusraportointiin. Työn tueksi on koottu valtionhallinnon vastuullisuusverkosto niistä työntekijöistä, jotka vastaavat raportoinnista. Verkostossa on nykyisin noin 150-160 henkeä ja se on avoin osallistumiselle kaikille valtionhallinnon virkahenkilöille.

Vastuullisuusraportoinnin tasoa ei ohjeistuksessa määritellä tietylle hallinnonalalle, kirjanpitoyksikköön tai organisaatiotasoon vaan sopivan tason määrittely on jätetty organisaatioiden itsensä vastuulle. Yleisin raportoinnin taso on organisaatiotaso. Aluehallintovirastot ovat tehneet yhteisen raportin, samoin esimerkiksi puolustusministeriö ja puolustusvoimat ovat yhdistäneet raporttinsa puolustushallinnon vastuullisuusraportiksi.

Vastuullisuusraportoinnin ohjeistus valtionhallinnossa on siis suositus eikä siitä ole säädetty samalla tavalla kuin vaikkapa toimintakertomuksen laatimisesta. Tärkeänä on pidetty, että organisaatio itse määrittää, miten se toteuttaa raportoinnin. Yleinen tapa on lähteä tunnistamaan kestävän kehityksen tavoitteita ja näistä poimia oman toiminnan kannalta ne keskeisimmät, joita voidaan ydintoiminnalla edistää. Näiden osalta sitten seurataan oman toiminnan aiheuttamia suoria vaikutuksia jaotellen ekologisiin (kuten päästöt, jätteet, toimitilat), sosiaalisiin (henkilöstön hyvinvointi) ja taloudellisiin vaikutuksiin. Tunnistamistyön perusteella lähdetään rakentamaan raportointia. Tarkastellaan, millä toimilla voidaan edistää kestävän kehityksen tavoitteita, millaisia mittareita tähän kehitetään ja esimerkiksi, miten suoria vaikutuksia voitaisiin pienentää. Käsitteenä kädenjälki on se hyvä vaikutus, mitä pyritään edistämään kestävän kehityksen tavoitteiden kautta. Jalanjälki taas ovat ne kielteiset vaikutukset, joita pyritään minimoimaan.

Olennainen kysymys koko Agenda2030 -työssä on, miten saadaan aikaan vaikutuksia, ei vai raportointia. Tässä olennaisena pidetään juuri organisaation ja sen jäsenten motivoimista kestävän kehityksen toimintaan. Valtiokonttorin tarjoamassa palvelussa näkökulmana on kehittämisen tuki, tietoisuuden kasvattaminen, tiedonvaihdon mahdollistaminen ja vertaisverkoston yhteistyön edistäminen. Kahden vuoden sisäänajovaiheen jälkeen myös hallinnonalakohtaisia kehittämishankkeita kestävän kehityksen tavoitteiden ympärille on alkanut kehittyä.

Valtionhallinnon vastuullisuusverkoston työn pohjalta toisaalta valtiokonttorin tiimi saa tietoa siitä, miten eri tavalla raportointia toteutetaan ja se pystyy tukemaan erilaisia yhteistyön mahdollisuuksia.

Useissa valtionhallinnon organisaatioissa on jo vastuullisuusasiantuntijan tehtävissä toimivia täyspäiväisiä henkilöitä. Tämän lisäksi on paljon henkilöitä, jotka tekevät 50 % vastuullisuustehtäviä ja tämän ohella muita substanssitehtäviä kuten organisaation kehittämistä. Ihmisiä on mukana paljon erilaisilla taustoilla. On myös nähtävissä, että toiminnan laajetessa eri organisaatioissa syntyy yhä enemmän kiinnostusta tähän tekemiseen.

Toisaalta myös valtionhallinnon eri yksiköt näkevät jo tarpeellisena raportoida ulospäin valtiokonttorin ohjeistuksen mukaisen vastuullistyönsä tuloksia. Yksi esimerkki tällaisista yksiköistä on Kela, millä suurena organisaationa on huomattava tiennäyttäjän rooli. Toki resurssihaasteet näkyvät monissa organisaatioissa vastuullisuustyön toteuttamisen haasteena. Yhteistyö auttaa kuitenkin myös optimoimaan resurssien käyttöä eri toimijoiden kesken.

SÄÄNTELYN RAJAPINNAT KESTÄVÄN KEHITYKSEN OHJAUKSEEN

Suomessa ei siis ole keskitettyä, lainsäädäntöperusteista kestävän kehityksen ohjausta. Kestävän kehityksen eri tavoitteita on kuitenkin huomioitu monien alojen erillislainsäädännössä. Lisäksi olennaista on lainsäädännön vaikutusarviointi, jossa arvioidaan eri tavoin lainsäädännön vaikutuksia eri kestävän kehityksen ulottuvuuksista käsin (Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje 2022). Vaikutusarvioinneissa kestävän kehityksen eri osien keskinäisriippuvuudet eivät kuitenkaan tule esiin, mikä on ongelma.

Kestävän kehityksen toteutumista siis seurataan monin tavoin eri politiikkalohkoilla esimerkiksi YK:n SDG-tavoitteista johdettujen indikaattorien avulla. Tiedonkeruu- ja seurantajärjestelmät tähän ovat olemassa. Tämä tiedonkeruu jää kuitenkin irralliseksi varsinaisesta kestävän kehityksen poikkialaisesti vaikuttavan sääntelyn kehittämisen kannalta.

Tyypillisesti siis kestävän kehityksen ohjaus on informaatio-ohjausta, jonka tehokkuus ja vaikuttavuus riippuu hallinnon toimijoiden tietopohjasta ja motivaatiosta kestävän kehityksen tavoitteiden edistämisessä. On siis syytä kysyä, pitäisikö kestävän kehityksen sääntelyä kehittää ottamaan käyttöön enemmän kovia, eli juridisia ja taloudellisia ohjauskeinoja.

Oma ongelmansa myös sääntelyn kehittämisen kannalta ovat nykyisen sektorikohtaisen sääntelyn monet keskinäiset ristiriitaisuudet kestävän kehityksen eri tavoitteiden toteuttamisen näkökulmasta. Kokonaistarkastelu siitä, miten eri tavoitteet toisaalta heikentävät ja toisaalta parantavat eri tavoitteiden toteutumista, olisi tarpeen sekä EU:n että kansallisilla tasoilla (Biermann , Hickmann & Sénit 22). Herkästi käy esimerkiksi niin, että kun ilmasto- ja energiatavoitteet etenevät, luonnon monimuotoisuuden turvaamisen tavoite etääntyy. Tätä tematiikkaa tutkii muun muassa vuonna 2022 käynnistynyt EU Horizon CrossGov -hanke, jossa Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos on partnerina.

Lähteet

Biermann, F., Hickmann, T. & Sénit, C.-A. et al. 2022. *Scientific evidence on the political impact of the Sustainable Development Goal*. Nature Sustainability 5, 795–800.

Haila, K., Salminen, V., Roiha, U., Uitto, H. Vikstedt, E., Vinnari, E., Vakkuri, J., Oreschnikoff, A. & Uusikylä, P. 2023. *Suomen Agenda2030-toimeenpanon arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:8

***Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje*. 2022**. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:66.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta. 2022a. *Luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi Kestävän kehityksen toimikunnan strategia 2022–2030*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:6.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta 2022b. *Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030 -tiekartta*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:9.

The Sustainable Development Goals Report 2023. ***Special edition. Towards a Rescue Plan for People and Planet.* 2023.** United Nations.

***Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*.** Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

World Commission on Environment and Development .1987. Our Common Future. Report of the WCED. Oxford: university of Oxford

Artikkelia varten on haastateltu Kestävän kehityksen toimikunnan pääsihteeriä Eeva Furmania, ympäristöoikeuden professori Niko Soinista sekä Valtiokonttorin työelämän kehittämisen tiimistä Netta Jakolaa. Haastattelut toteutettiin elokuussa 2023.

Osa 2

Kestävyys edellyttää systeemistä ajattelua ja tulevaisuustaitoja

6 Transformatiiviset vihreät taidot ja ekosysteeminen innovaatiojohtaminen

Mikael Seppälä

KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ, ORGANISAATIOIDEN vastuullisuustyötä ja kiertotaloutta yhdistää se, että niiden toteutumiseen tarvitaan monien organisaatioiden yhteistyötä. Miksi Laureassa panostetaan innovaatiojohtamiseen ja ekosysteemeihin osana transformatiivisia vihreitä taitoja koskevan osaamisen kehittämistä?

Esittelen tässä artikkelissa ajatuksiani siitä, miten Laurea voisi kehittää transformatiivisia vihreitä taitoja ja ekosysteemistä innovaatiojohtamista, jotta ammattikorkeakoulu voisi paremmin edistää kestävää kehitystä, organisaatioiden vastuullisuutta ja kiertotaloutta. Tarkastelen artikkelissa sitä, miten nämä taidot ja johtamiskäytännöt voisivat muodostaa perustan yhteiskunnalliselle ja taloudelliselle muutokselle painottamalla erityisesti tapoja, joilla Laurea voisi tukea työelämän muutosta koulutuksen ja innovaatiotoiminnan avulla. Käsittelen myös sitä, miten erilaiset koulutusmallit ja ekosysteemit voisivat auttaa yksilöitä ja organisaatioita edistämään kestävämpää ja vastuullisempaa tulevaisuutta. Aihepiiriä koskeva käsitteistö on varsin erikoistunutta, joten artikkelin ymmärrettävyyden lisäämiseksi kannattaa lukea ensin taulukko 1, jossa avaan käsitteitä tiivistetysti.

Taulukko 1. *Artikkelin avainkäsitteet.*

KÄSITE	MÄÄRITELMÄ
Vihreä siirtymä	Yhteiskunnallinen ja taloudellinen muutosprosessi, joka edistää kestävää kehitystä siirtymällä ympäristöä vähemmän kuormittaviin toimintatapoihin ja teknologioihin.
Transformatiiviset vihreät taidot	Taidot, jotka tarvitaan yhteiskunnan ja talouden syvällisessä tai systeemisessä muutoksessa; näihin kuuluvat innovaatioiden tukeminen, kriittinen ajattelu, poliittinen toimijuus ja yhteistyötaidot.
Ekosysteemit	Monien organisaatioiden muodostama avoin ja vuorovaikutuksessa muuntautuva yhteistoiminnan muoto, jossa aluksi vähän ymmärretyn jaetun teeman tai haasteen ympärillä pyritään pitkällä aikajänteellä kehittämään ymmärrystä, uutta tietoa tai teknologioita, uusia palveluita tai ratkaisuja sekä ekosysteemin kyvykkyyksiä, jotka auttavat toimijoita vastaamaan haasteeseen paremmin kuin mihin organisaatiot pystyvät yksin ja mahdollisesti luomaan edellytyksiä uusille markkinoille. Ekosysteemin yhteistoiminta luo edellytyksiä sen toimintaympäristön muuttamiselle.
Ekosysteemien orkestrointi	Yhteistoiminnan johtamista, joka koostuu eri toimijoiden, kuten yritysten, julkisen sektorin ja kansalaisten välisestä yhteistyöstä, ja jossa painotetaan kumppanuussuhteita, jaettujen haasteiden tunnistamista, hybridirahoitusta, yhteiskehittämistä ja jaetun tiedon tuottamista.
Ekosysteeminen innovaatiojohtaminen	Toimintatavat, joilla organisaatiot voivat toimia yhdessä muiden kanssa vastatakseen laajoihin ja epäselviin haasteisiin, jotka ovat liian suuria yksittäisille organisaatioille.
Learning by Developing (LbD)	Laurean lähestymistapa oppimiseen, joka korostaa moniorganisatorista, oikean elämän konteksteissa tapahtuvaa käyttäjälähtöistä yhteiskehittämistä.
Living Lab	Innovaatioalusta, jossa kehitetään innovaatioita reaaliaikaisesti oikeissa elinympäristöissä, oikeiden käyttäjien kanssa.
Transformation by Collaboration (TbC)	Oppimisen tavoite, jossa moniorganisatorinen yhteistyö johtaa pitkän aikavälin yhteisevoluutioon ja jossa oppiminen sisältää organisaatioiden rakenteellisia tekijöitä kyvykkyyksien kautta.
Transformatiiviset kyvykkyydet	Organisaatioiden ja verkostojen monitasoisesti rakentuvia kykyjä tehdä asioita, jotka mahdollistavat toimintaympäristön perustavanlaatuisen muutoksen. Ne kattavat yksilöiden kyvyt toimia (kuten osaaminen ja työkalut), yhteistyökyvykkyydet (kuten prosessien hallinta ja teknologian hyödyntäminen) ja laajemmat toimintaympäristöä muuttavat kyvykkyydet (kuten rahoitusmallit ja politiikkatoimet).

Syksyllä 2023 valmistunut, osana Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa (VN TEAS) tehty Demos Helsingin, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLAn, Jyväskylän yliopiston, Suomen ympäristökeskus SYKE:n "*Vihreän siirtymän osaamis- ja koulutustarpeet – VISIOS*" -julkaisu eritteli neljänlaisia koulutuksen muotoja, joilla oppilaitokset voivat edistää työelämän muutosta. Näistä ensimmäinen on jatkuvalla oppimisella taitoja vihreisiin tehtäviin, joka korostaa tarvetta jatkuvalle oppimiselle ja täydennyskoulutukselle, jotta työntekijöiden ammattitaito pysyy ajan tasalla ja vastaa vihreän siirtymän jatkuvasti muuttuviin vaatimuksiin. (Kuusela ym. 2023, 14-16.)

Toinen on vihreiden ammattien ammatti- ja korkeakoulutus, joka on erikoistuneempaa ammatillista ja korkea-asteista koulutusta, joka keskittyy vihreiden ammattien tarpeisiin sekä valmistaa työvoimaa suoraan vihreää siirtymää edistäviin tehtäviin. Julkaisussa eritelty kolmas koulutuksen muoto on kestävyysosaamisen perusteiden koulutus, joka viittaa yleisen kestävyystiedon ja -taitojen opettamiseen, jotka ovat välttämättömiä kaikille yhteiskunnan jäsenille, jotta he ymmärtäisivät vihreää siirtymää ja voisivat osallistua siihen. (Kuusela ym. 2023, 14-16.)

Tämän artikkelin teeman suhteen erityisen kiinnostava julkaisussa mainittu koulutuksen muoto on niin kutsutut transformatiiviset vihreät taidot, jotka kuvaavat taitoja, joita tarvitaan yhteiskunnan ja talouden syvällisen tai systeemisen muutoksen aikaansaamisessa. Näihin kuuluvat uusia innovaatioita tukevat taidot, kriittinen ajattelu, poliittisen toimijuus ja yhteistyötaidot, jotka mahdollistavat nykyisten tapojen haastamisen ja kokonaan uudenlaisten asioiden luomisen. (Kuusela ym. 2023, 14-16.)

Miksi innovaatiojohtaminen ja ekosysteemityö ovat niin olennaisia transformatiivisia vihreitä taitoja, että niiden kehittämiseen on päätetty panostaa Laureassa?

INNOVAATIOJOHTAMISEN JA EKOSYSTEEMIEN TEEMATIIMI

Määrittelimme CEGO (2022) – Circular Economy Goes East and West -hankkeessa ekosysteemin käsitteen seuraavasti:

"Monien organisaatioiden muodostama avoin ja vuorovaikutuksessa muuntautuva yhteistoiminnan muoto, jossa aluksi vähän ymmärretyn jaetun teeman tai haasteen ympärillä pyritään pitkällä aikajänteellä kehittämään ymmärrystä, uutta tietoa tai teknologioita, uusia palveluita tai ratkaisuja sekä ekosysteemin kyvykkyyksiä, jotka auttavat toimijoita vastaamaan haasteeseen paremmin kuin mihin organisaatiot pystyvät yksin ja mahdollisesti luomaan edellytyksiä uusille markkinoille. Ekosysteemin yhteistoiminta luo edellytyksiä sen toimintaympäristön muuttamiselle."

Ekosysteeminen innovaatiojohtaminen viittaa puolestaan toimintatapoihin, joiden avulla organisaatiot voivat toimia yhdessä muiden kanssa sellaisten haasteiden taklaamiseksi, jotka ovat liian laajoja ja epäselviä yksittäisille organisaatioille.

Sitran "*Yhteiskunnallinen keskustelunavaus: Loikka muutoskykyyn vie kriiseistä luottamustietoisuuteen*" -julkaisu erittelee yhteiskunnallisessa muutoksessa tarvittavia taitoja kolmella tasolla, jotka ovat 1) yksilö, 2) organisoituminen ja 3) yhteiskunta (Heikka ym. 2022). Siinä missä koulutuksessa painottuvat usein yksilön tai tiimien taidot, organisaatioiden ja organisaatioiden välisen yhteiskunnallisesti vaikuttavan yhteistyön toteuttamisessa ei riitä, että on vain osaavia yksilöitä.

Laajojen ja epäselvien haasteiden taklaamiseksi tarvitaan myös organisaatioiden sekä verkostojen ja ekosysteemien oppimista, johon kuuluvat myös laaja-alaista yhteistyötä edistävät rakenteelliset tekijät eli organisaatioiden kyvykkyydet tehdä uusia asioita (Seppälä 2022b). Yksittäiset organisaatiot harvemmin saa-

vat aikaan yhteiskunnallista muutosta, joten tarvitaan myös verkostojen ja ekosysteemien oppimista, jossa syntyy monien organisaatioiden välillä hajautettuja, mutta yhteen toimivia transformatiivisia kyvykkyyksiä. (Seppälä 2022a). Transformatiivisten kyvykkyyksien käsitteeseen palataan myöhemmin tässä artikkelissa.

Systeemiajattelun, innovaatiojohtamisen ja ekosysteemityön teemoja edistävää TKI-valmistelua, aihepiiriä koskevaa popularisointityötä, laurealaisen osaamisen esiintuomista, vahvistamista sekä osaamiseen liittyvien suhdeverkostojen kehittämistä varten käynnistettiin Laureassa vuoden 2023 alussa innovaatiojohtamisen ja ekosysteemien teematiimi. Kestävän kehityksen tavoite 17, tukea vahvemmin kestävän kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta, toimii teematiimin keskeisenä ohjenuorana, sillä kukaan tai mikään yksittäinen organisaatio ei voi toteuttaa vihreää siirtymää yksin. Kumppanuuksissa on tärkeää kehittää suhteiden lisäksi myös yhteistä toimintaa.

Suomalainen aikuiskasvatustieteen professori Yrjö Engeström (2015) julkaisi vuonna 1987 ekspansiivisen oppimisen teorian. Teoria kuvaa oppimisprosesseja toimintajärjestelmissä, kuten tiimeissä, yhteisöissä ja organisaatioissa, sekä niiden muodostamissa verkostoissa. Engeströmin (2015) mukaan oppiminen on dynaaminen prosessi, jossa oppimisen kohde elää ja muovautuu eri toimijoiden näkökulmien ja vuorovaikutuksen myötä. Tärkeä osa teoriaa on ymmärrys siitä, että oppimisprosessi laajenee käsittämään oppimisen kohteen sekä sen historiallisen kehityksen että tulevaisuuden mahdollisuudet. Se mikä ja miten opitaan, riippuu siis oppimisen toimintaympäristöistä sekä historiallisesta vaiheesta.

Ekspansiivisen oppimisen teoria on ollut taustalla Laurean Learning by Developing (LbD) -lähestymistavan kehittämisessä (Raij 2007). LbD on ollut puolestaan keskeisessä roolissa Laurean moniorganisatorista, oikean elämän konteksteissa tapahtuvaa käyttäjälähtöistä yhteiskehittämistä tukevan Living Lab -toiminnan inspiroimisessa. Sen myötä Laurea on ollut globaalissa mittakaavassa Living Labien edelläkävijä 2000-luvun alkuajoista asti (Laurea 2023). Laurean opetuksesta vastaavan vararehtori Katri Ojasalon (2018) mukaan LbD-lähestymistapa onkin paikallaan kehittämään opiskelijoiden valmiuksia toimia avoimessa, verkostoituneessa ja digitaalisessa maailmassa.

Laurean innovaatiojohtamisen ja ekosysteemien teematiimi jatkaa omalta osaltaan työtä näiden teemojen parissa, mutta tavoittelee myös laurealaisen oppimiskäsityksen päivittämistä tähän päivään, kun maailma ja innovaatiotoiminta on päivittymässä seuraavaan historialliseen vaiheeseen.

MONIORGANISATORISEN YHTEISTYÖN EVOLUUTIO

Moniorganisatorinen yhteistyö ei ole uusi asia ja vuosien varrella siihen on viitattu tieteessä ja politiikassa erilaisilla käsitteillä. Alueperusteinen klusteritoiminta oli keskiössä 1980-1990-luvuilla. Internetin nousun myötä 2000-luvulla alettiin puhumaan paikkariippumattomista verkostoista. Tuorein tulokas on 2010-luvun alusta kasvussa oleva ekosysteemityö, joka pyrkii tarkastelemaan myös verkostojen ulkopuolisia toimijoita eli laajasti kaikkia käsillä olevaan haasteeseen liittyviä organisaatioita. (Piirainen 2020.)

Samaan aikaan, kun yhteistyön muodot ovat kehittyneet, on myös kehittynyt työn kohde. Siinä missä 1980-1990-luvuilla moniorganisatorisen yhteistyön kohteena oli pääsääntöisesti uusien teknologioiden sekä niihin perustuvan liiketoiminnan kehittäminen, verkostojen nousu 2000-luvulla lisäsi yhteistyön alueeksi muita organisaatioita täydentävän hajautetun osaamisen, arvoverkkojen sekä tiiviimpien loppuasiakassuhteiden kehittämisen näkökulmia. Ekosysteemityön kanssa samanaikaisesti innovaatiotoiminnan kohteeksi on muodostunut kansainväliset ja yhteiskunnalliset haasteet sekä niihin vastaaminen. (Piirainen 2020.)

Samanaikaisesti innovaatiojohtamisen tutkimuksen historiassa painottuu näitä seuraavia trendejä, jotka kuvaavat myös kulloinkin kiinnostavia aiheita. Ferrigno, Crupi, Di Minin ja Ritala (2023) tutkivat 50 vuotta R&D Management -lehden julkaisuja ja tunnistivat varhaisen 2000-luvun kärkiteemoiksi muun muassa avoimen innovaation, tuoteinnovaation sekä liiketoimintamallien innovaation kaltaisia teemoja. Vuodesta 2018 alkaen noususssa on ollut yhteiskunnalliset haasteet ja disruptiot, digitaaliset teknologiat ja data, ekosysteemit ja alustat sekä niiden orkestrointi.

Tässä globaalien ja yhteiskunnallisten haasteiden maailmassa tarvitaan siis entistä enemmän moniorganisatorista yhteistoimintaa, jota koskevaa käytännön osaamista pyrimme kehittämään Laureassa. Käsittelen seuraavassa ajatuksia siitä, miten nämä globaalit innovaatiotoiminnan kehityskaaret voisivat inspiroida LbD-pedagogiikan kehittämistä.

TRANSFORMATION BY COLLABORATION

Artikkelissaan "*Korkeakoulut oppimisratkaisujen tarjoajina kompleksisuuden haasteissa*" Marita Huhtaniemi ja Leena Unkari-Virtanen (2023) tarkastelevat oppimisen ja johtamisen toimintatapoja ja niiden historiallista evoluutiota MIT:n Otto Scharmerin ajatusten valossa. Scharmer (2015; käännös Huhtaniemi ja Unkari-Virtanen 2023) erittelee neljä historiallista vaihetta, jotka ovat synnyttäneet erilaisia oppimisen ja johtamisen tapoja:

1. **Valtavirta**: Hierarkkinen, ylhäältä alas johdettu malli. **Oppiminen 1.0**: Perustuu mallin toistamiseen, pedagoginen suhde on yksisuuntainen.
2. **Ego-systeemi**: Kilpailuun perustuva, hajautettu malli. **Oppiminen 2.0**: Seuloo kyvykkyydet esiin panos-tuotosmallilla, tehostaa oppimistoimintaa.
3. **Suhteiden korostaminen**: Verkottunut, dialoginen malli. **Oppiminen 3.0**: Korostaa oppijoiden välistä suhdetta ja yhdessä oppimista.
4. **Generatiivinen ekosysteemi**: Yhteisöllinen, uutta luova malli. **Oppiminen 4.0**: Laajentaa oppimisen yhteisöihin ja ekosysteemeihin, tavoitteena luovat ratkaisut.

Huhtaniemi ja Unkari-Virtanen (2023) korostavat artikkelissaan osaamisekosysteemien synnyttämisen roolia uuden oppimisajattelun ja Scharmerin esittämän uusimman oppimisen ja johtamisen vaiheen toteuttamisessa. Osaamisekosysteemit korostavat toiminnan avointa, systeemistä ja keskinäisriippuvaista luonnetta. Näissä ekosysteemeissä tietoa, osaamista ja innovaatioita luodaan ja omaksutaan eri toimijoiden yhteistyössä, erityisesti oppimisen tasoilla 3 ja 4. Erilaisten toimijoiden yhteistyötä korostavat mallit tuovat esiin yliopistojen, yritysten, julkisten toimijoiden ja kansalaisten yhteistyön merkityksen innovaatioiden kehittämisessä. Huhtaniemi ja Unkari-Virtanen painottavat korkeakoulujen uudenlaisen roolin etsimistä ekosysteemisessä kontekstissa, jossa pyritään edistämään uudenlaista oppimista ja yhteiskunnallista uudistumista.

Laurean LbD-lähestymistapa ja sitä toteuttava Living Lab -toiminta on syntynyt 2000-luvun alussa oppimisen ja johtamisen historiallisessa vaiheessa 3.0, jossa suhdeperustainen verkostotyö oli uutta ja noususssa (vrt. Piirainen 2020). Sekä innovaatiojohtamisen alalla (Ferrigno, Crupi, Di Minin ja Ritala 2023) että Scharmerin (2015) ajattelussa oppimisen ja johtamisen historiallisesta kehityksestä olemme siirtymässä suhde- ja verkostomaisesta tekemisestä kohti ekosysteemistä yhteistyötä. Siirtymää tarvitaan, että yhteiskunnallisia toimijoita saadaan laajasti mukaan tarvittaviin siirtymiin.

Kenties yksi suunta Laurean LbD-toiminnan päivittämiselle ja Living Lab -toiminnalle voisi piillä ekosysteemisen toiminnan mahdollistamisessa. Siinä työn kohde ei ole ainoastaan yhdessä tekemällä oppiminen, vaan moniorganisatoristen toimintajärjestelmien muuntaminen yhteistoiminnassa, johon viittaan käsitteellä Transformation by Collaboration (TbC).

Siinä missä Learning by Developing painottaa yhteiskehittämistä, Transformation by Collaboration lisää oppimiseen tavoitteen pitkän aikajänteen moniorganisatorisen yhteisevoluution edistämisestä ja johtamisesta. TbC ei ole enää vain ihmiskeskeistä oppimista, vaan siinä tulee mukaan myös organisaatioiden rakenteelliset tekijät, joita voidaan kuvata kyvykkyyksien käsitteellä. Transformatiivisten kyvykkyyksien suhdetta organisaatioiden kyvykkyyksiin ja yksilöiden kykyihin avataan kuvassa 1.

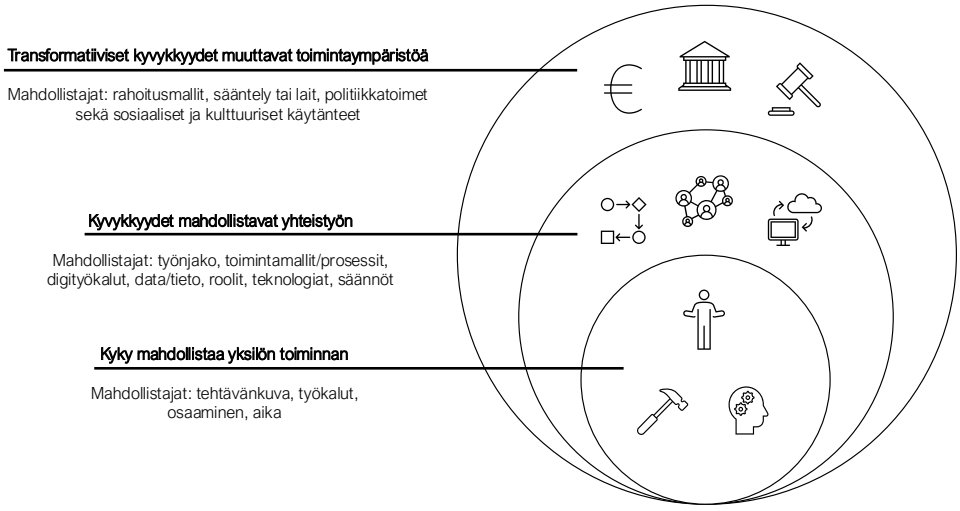

Kuva 1. *Transformatiiviset kyvykkyydet rakentuvat monitasoisesti ja voivat muuttaa toimintaympäristöä (Seppälä 2022a).*

Transformatiiviset kyvykkyydet liittyvät ekosysteemien yhteiseen toimintaan ja niiden kehittäminen edellyttää ekosysteemistä oppimista. Transformatiivisissa kyvykkyyksissä on kyse organisaatioiden kyvyistä määrittää sekä saavuttaa yhteisiä tavoitteita yhteistyön, jaetun toimintaympäristön ja resurssien, kuten työnjakokäytänteiden, tietojärjestelmien ja taloudellisten resurssien kautta. Transformatiiviset kyvykkyydet ylittävät yksilöiden kyvyt vaikuttavuudessaan, ja niiden kehittäminen vaatii uudenlaista oppimiskäsitystä, jossa keskiöön nousee ekosysteemin oppiminen sekä sen mahdollistaminen. Tämä vaati pitkäjänteisiä, monitoimijaisia ja hajautettuja oppimisprosesseja, joissa tuotetaan jaettua tietoa ja rakennetaan kytköksiä erilaisten näkökulmien välille. (Seppälä 2022a.)

Transformatiiviset innovaatiot, jotka muuttavat toimintaympäristöjä, ovat esimerkkejä transformatiivisten kyvykkyyksien tuloksista. Ne synnyttävät uusia markkinoita ja toimintalogiikoita, kuten siirtymisen talousorientoituneesta kapitalismista kestävään kehitykseen. Transformatiivinen innovaatio vaatii useita samansuuntaisia innovaatioita, jotka yhdessä luovat uuden yhteiskunnallisen toiminnan logiikan. Transformatiivisten kyvykkyyksien kehittäminen vaatii paitsi teknologisia ratkaisuja, myös uusia rahoitusmalleja,

sääntelyä, politiikkatoimia sekä sosiaalisia ja kulttuurisia käytänteitä. Tämä edellyttää oppimisen kohteen laajentamista yksilöistä ja organisaatioista koko ekosysteemin oppimiseen. (Seppälä 2022a.)

KOHTI KÄYTÄNNÖN OSAAMISTA

Vaikka globaalien ja yhteiskunnallisten haasteiden maailmassa tarvitaan moniorganisatorista yhteistoimintaa, niitä koskeva käytännön osaaminen ei ole vielä vakiintunutta. Lisäksi kolmella yleisimmällä ekosysteemityypillä on erilaiset tavoitteet, joita toteutetaan osittain erilaisilla keinoilla.

Tutkimuslaitosvetoiset ekosysteemit tähtäävät uuden tiedon ja teknologian kehittämiseen, joka saattaa vaatia pitkänkin aikaa ennen kuin ne ja markkinat ovat valmiita. Suuryritysvetoiset liiketoimintaekosysteemit tähtäävät puolestaan usein kansainvälisen kasvuliiketoiminnan synnyttämiseen, jossa liiketoiminnan kehittäminen on keskiössä. Innovaatioekosysteemit pyrkivät toisaalta siltaamaan näitä kahta tarjoamalla paikkoja kokeilla uusia teknologioita ja lähestymistapoja asiakkaiden kanssa, mutta myös toisaalta kehittämään yhteistyötä, jota vaaditaan yhteiskunnallisten tai globaalien haasteiden taklaamiseen. Yhteistyön kehittäminen vaatii korkeampaa panostusta luottamukseen toimijoiden välillä ja poikkeaa sikäli kahdesta muusta ekosysteemityypistä. (Valkokari ym. 2020.)

Maailmalla ja Suomessa on viime vuosina kehitetty enenevässä määrin käytännön ohjelmia, joissa yhteiskunnallisia haasteita pyritään taklaamaan innovaatioekosysteemeissä. Näistä esimerkkejä ovat muun muassa Ruotsin ilmastoneutraaliutta vuoteen 2030 mennessä edistävä Viable Cities -ohjelma, Euroopan Unionin ilmastoaloite Climate-KIC, joka toteuttaa ohjelmia ympäri Euroopan ja YK:n kehittämisohjelma UNDP, joka on hyödyntänyt lähestymistapaa monissa ohjelmissa useissa eri maissa. (Seppälä 2020.)

Se, mitä näissä ohjelmissa tehdään käytännössä, oli CEGO – Circular Economy Goes East and West -hankkeessa (2022) tehdyn kansainvälisen benchmarkin kohteena. Benchmarkin perusteella hankkeessa kehitettiin "*Jaettujen haasteiden kimppuun vastuullisuuden ekosysteemeissä*" -palvelukokonaisuus, joka tarjosi oppia ekosysteemiajattelusta ja ekosysteemien orkestroinnin viidestä osa-alueesta. Ekosysteemien orkestroinnin voidaan ajatella koostuvan viidestä laajasta osa-alueesta, joita ovat 1) kumppanuussuhteet, 2) jaettujen haasteiden tunnistaminen ja yhteisöohjautuvuus, 3) hybridirahoitus ja portfoliojohtaminen, 4) yhteiskehittäminen ja projektit sekä 5) jaetun tiedon tuottaminen.

Siinä missä Learning by Developingissa ja Living Lab -toiminnassa korostuvat yksilöiden ja ryhmien oppiminen, ekosysteemien orkestroinnissa tarvittavat taidot ja kyvykkyydet laajentavat niitä strategisen yhteistoiminnan sekä päätöksenteon, rahoituksen hakemisen ja siihen liittyvän portfoliojohtamisen sekä toiminnallisen jaetun tiedon tuottamisen näkökulmilla. Näiden paremmassa ymmärtämisessä sekä niitä koskevan osaamisen levittämisessä voi piillä suuntia laurealaisen kestävän kehityksen osaamisen vahvistamiselle, joka pystyy edistämään yhteiskunnassa transformatiivisten vihreiden taitojen syntymistä.

Lähteet

CEGO. 2022. *Jaettujen haasteiden kimppuun vastuullisuuden ekosysteemeissä*. Viitattu 20.5.2024.

Engeström, Y. 2015. Learning by Expanding: An Activity-Theoretical Approach to Developmental Research. Second Edition. Cambridge University Press

Ferrigno, F., Crupi, A., Di Minin, A. & Ritala, P. 2023. *50+ years of R&D Management: a retrospective synthesis and new research trajectories*. R&D Management.

Heikka, T., Porevuo, M., Laaksolahti, H. & Kurki, L. 2022. *Yhteiskunnallinen keskustelunavaus: Loikka muutoskykyyn vie kriiseistä luottamustietoisuuteen*. Sitra. Viitattu 20.5.2024.

Huhtaniemi, M. & Unkari-Virtanen, L. 2023. Korkeakoulut oppimisratkaisujen tarjoajina kompleksisuuden haasteissa. Teoksessa: Unkari-Virtanen, L., Kuusisto-Ek, H. & Brandt, T. (toim.) *Tulevaisuudenkestävä bisnes - Ennakointi tulevaisuuskestävyyden rakentajana. Konferenssi 27.4.2023*. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja, TAITO-sarja 117, 154-157.

Kuusela, O-P., Mykrä, N., Jousilahti, J., Neuvonen, A., Arola, T., Markkanen, I., Nokkala, T., Lehtonen, A., Heikkinen, H., Oinonen, I., Alhola, K., Huttunen, S., Paloniemi, R., Pohjola, J. & Saarinen, T. 2023. *Vihreän siirtymän osaamis- ja koulutustarpeet VISIOS.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:31.

Laurea. 2023. *Laurea Living Labs*. Viitattu 15.12.2023.

Piirainen, K. 2020. *Ajatuksia ekosysteemeistä ja niiden kehittämisestä (pdf).* 4Front.

Raij, K. 2007. *Learning by Developing*. Laurea julkaisut A-58.

Ojasalo, K. 2018. Introduction – Learning by Developing in the open, networked, digital world. Teoksessa: Juvonen, S., Marjanen, P. & Meristö, T. (eds.) *Learning by Developing 2.0: Case Studies in Theory and Practice*. Laurea julkaisut 101, 6-13.

Scharmer, O. 2015. *MITx u.lab: Education As Activating Social Fields*. Huffpost. Viitattu 15.12.2023.

Seppälä, M. 2020. *Innovaatioekosysteemeillä globaalien haasteiden kimppuun (pdf)*. Tietoasiantuntija 1/2020, 6-7. Viitattu 15.12.2023.

Seppälä, M. 2022a. *Transformatiivisten kyvykkyyksien kehittäminen ekosysteemisenä oppimisena*. Tietoasiantuntija 4/2022, 8-10.

Seppälä, M. 2022b. *Yksilöistä ekosysteemeihin – näkökulmia oppimisen skaaloihin (pdf)*. Tietoasiantuntija 5/2022, 16-18. Viitattu 15.12.2023.

Valkokari, K., Hyytinen, K., Kutinlahti, P. ja Hjelt, M. 2020. *Yhdessä kestävää kasvua -ekosysteemiopa*s. VTT Technical Research Centre of Finland.

7 Kestävän vaatetuskulttuurin edistäminen vaatii muutoksia systeemisellä tasolla

Pauliina Pöyry, Olga Gurova, Marilla Kortesalmi, Taru Maamies & Sanna Vassinen

KESTÄVÄN KEHITYKSEN MUKAISET toimenpiteet ovat tärkeässä roolissa ilmasto- ja ympäristökriisien ratkaisemisessa, ja kestävän kehityksen edistäminen vaatii kaikkien yhteiskunnan sektoreiden yhteistyötä. Vaatetus on yksi esimerkki ilmiöstä, johon liittyy monenlaisia kestävyyshaasteita esimerkiksi ekologisen, eettisen ja sosiaalisen kestävyyden näkökulmasta. VISU – Village for Sustainable Clothing -hankkeessa kestävää vaatetuskulttuuria edistetään systeemisestä näkökulmasta. Hanke mallintaa kestävää vaatetuskulttuuria edistävän ekosysteemin, jossa kohtaavat nuoret, yritykset ja koululaitos. Hanke on hyvä esimerkki siitä, miten TKI-toiminnalla luodaan uutta tietoa ja toimintamalleja, jotka edistävät kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumista (Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030).

Hankkeen keskiössä on nuorten vaatekulutuskäyttäytyminen. Vaatehankinnoilla on tärkeä merkitys nuorten kuluttajataitojen rakentumisessa. Nuoret harjoittelevat vaateostoksilla kuluttajataitojaan sekä ilmaisevat itseään ja luovat omaa identiteettiään vaatteiden avulla. Nuorten ajatukset vaatetuksesta toimivat puolestaan yrityksille tulevaisuutta ennakoivana tietona. Kestävyyskasvatus kouluissa vahvistaa nuorten kestävän kehityksen taitoja ja antaa heille työkaluja edistää kestävyysteemoja yhdessä yritysten kanssa.

Haastattelemalla nuoria olemme keränneet tietoa heidän ajatuksistaan ja toimintatavoistaan vaatetukseen liittyen. Tässä artikkelissa tarkastelemme näitä havaintoja systeemisestä näkökulmasta. Mitä nuorten ajatukset kestävästä vaatetuksesta merkitsevät yritysten ja koulujen näkökulmasta? Keräsimme puolistrukturoiduilla haastatteluilla 15–21-vuotiaiden metropolialueella asuvien nuorten näkemyksiä. Haastattelut tehtiin suomen- ja englanninkielisinä talvella ja keväällä 2023. Haastattelut kestivät noin 30 minuutista noin 75 minuuttiin. Haastattelun teemat kattoivat pikamuotia, kestävää muotia ja viherpesua sekä vaatteiden hankintaa, käyttöä ja poisheittämisen käytänteitä. Haastattelu sisälsi kysymyksiä myös kestävään muotiin liittyvistä palveluista. Yhteensä 37 nuorta osallistui haastatteluihin, heistä 25 naista ja 12 miestä. Suurin osa haastateltavista oli lukiolaisia, muutama muu oli peruskoulussa, ammattikoulussa ja yliopistossa. Haastateltavien ikä vaihteli 15-21 vuoteen, suurin osa oli 17-18-vuotiaita.

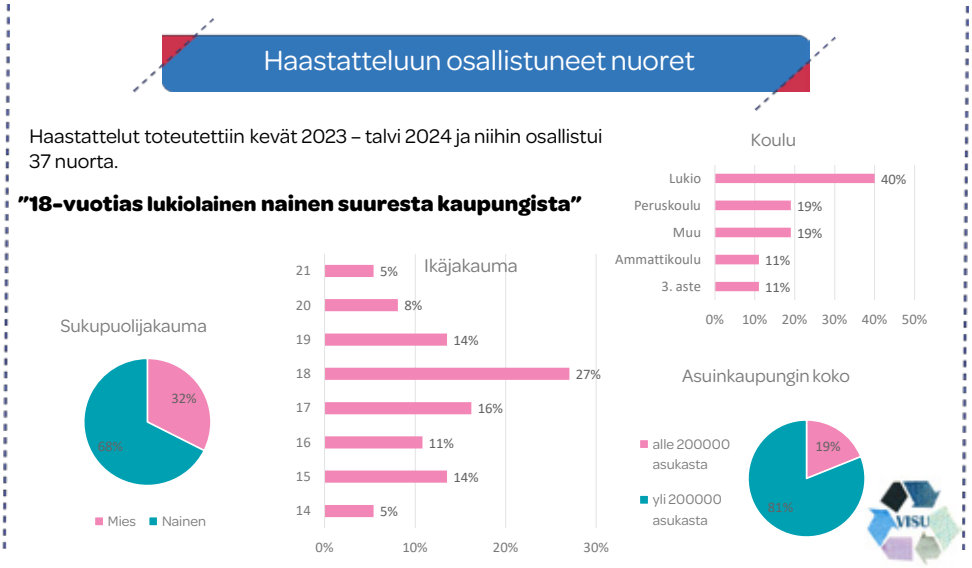

Kuva 1. *Haastatteluun osallistuneet nuoret.*

NUORET OVAT EPÄVARMOJA KULUTTAJIA

Nuorten haastatteluissa kävi ilmi, että nuorille kuluttajille ostokäyttäytyminen ei ole rutinoitunutta. Tämä tuli esille muun muassa nuorten kuvauksissa ostopolun eri vaiheista ja sanoituksissa hankintojen suunnitteluista ja hankintavaihtoehtoihin tutustumisesta ennen lopullista ostotapahtumaa. Kaikissa näissä vaiheissa nuoret kuvasivat kokevansa epävarmuutta. Hankintoja suunniteltaessa nuoret vertailivat erilaisia vaihtoehtoja ja punnitsivat niitä omia muodostumassa olevia arvojaan vasten. Yrityksen markkinointiviestinnästä he yrittivät tehdä tulkintoja tuotteiden ekologisuudesta ja eettisyydestä. Nuoret olivat kuitenkin epävarmoja siitä, onko heidän tulkintansa oikea. Tulkintojen vahvistukseksi nuoret toivoivatkin yritysten viestivän vaatteidensa tuotannosta läpinäkyvästi, esimerkiksi esittelemällä videolla tuotanto-olosuhteita. Samalla he kuitenkin tunnistivat, että markkinointiviestintä voi olla tietoista viherpesua.

> *”No ainakin niitten nettisivuilla vois olla sellanen kattava, että vaikka näkis sen tehtaan missä ne tehdään ja tosi hyvin ois sillee, että vaikka paljon niille työntekijöille maksetaan ja mistä ne saa ne raaka-aineet ja ihan kaikki tollanen, että ei ois vaan sillee, että joo, että tää on luomupuuvillaa vaikka 70 prossaa, koska eihän sitä kuluttajana tiiä, että mitä se käytännössä ees tarkottaa.”*

Nuoret kokivat epävarmuutta myös itse ostotapahtumissa. Verkossa asioimisesta nuorilla on selkeästi vähemmän kokemusta, ja he sanoittivat omaa epävarmuuttaan mm. sillä, että ostotapahtumalta haluttiin myös ystävien kanssa yhdessäoloa tai että verkossa ostaminen ei ollut vain ’oma juttu’. Toisaalta second hand -kaupoissa asioiminen, josta nuorille oli kertynyt kokemusta enemmän, oli muuttunut jo niin arkiseksi rutiininomaiseksi suorittamiseksi, ettei se noussut erikseen mainittuna nuorten puheissa esille.

Systeemisessä tarkastelussa nuorten epävarmuus kuluttajina indikoi sitä, että nuorten vasta harjoittelussa olevia kuluttajataitoja ei ole huomioitu kasvatuksessa ja opetuksessa. Se, millaista kuluttajataitojen kasvatusta nuoret saavat kodeissaan, vaihtelee suuresti. Osalle vanhemmista lasten kuluttajaksi sosiaalistaminen tapahtuu sekä tietoisesti että tiedostamatta; lapsia otetaan mukaan ostotapahtumiin ja heidän kanssaan käydään hankintoihin liittyviä keskusteluja. Kaikkien lasten osalta kasvatuskäytänteet eivät kuitenkaan valmista heitä tulevaisuuden kuluttajana toimimiseen.

Kuluttajakasvatus perusopetuksessa kuuluu opetussuunnitelmassa kotitalouden ja yhteiskuntaopin sisältöihin. On kuitenkin tunnistettu, että perusopetuksessa tehdään vähän aineiden välistä yhteistyötä, jolloin käytännön taidot saattavat jäädä ohuiksi (Kortesalmi 2024; Ranta ym. 2022). Toinen hyvin tunnistettu haaste talous- ja kuluttajaopetuksen osalta on, että sen sisällöt tulisi kytkeä nuorten kokemusmaailmaan ja heille relevantteihin esimerkkeihin. Tämä toteutuu kuitenkin vain harvoin. Nuorten epävarmuus kuluttajina on omiaan altistamaan heitä erilaisten väärinkäytösten uhreiksi sekä heikentämään heidän mahdollisuuksiaan toimia optimaalisesti esimerkiksi omia arvovalintojaan priorisoiden.

Kestävän kehityksen näkökulmia on huomioitu yhä enenevässä määrin lapsen koko opintopolun varrella. Päiväkodissa huolehditaan vettä säästävistä käsienpesutavoista. Perusopetuksessa kestävyysnäkökulmia löytyy useimpien oppiaineiden sisältökuvauksista. Toisella asteella kestävyysteemat ovat selkeästi esillä. Myös korkea-asteella kestävyys on integroitunut opetukseen. Laurea-ammattikorkeakoulussa kestävyys näkyy sekä strategisena painopisteenä että operatiivisina toimenpiteinä. Esimerkiksi kiertotalouden living lab -toiminta kokoaa teemaan sijoittuvia toimijoita yhteen vaihtamaan kokemuksia ja parhaita käytänteitä sekä opetuksessa että hanketoiminnassa.

NUORET EIVÄT OLE USKOLLISIA TUOTEMERKEILLE

K: Ovatko tuotemerkit sinulle tärkeitä? Brändit?
V: Brändit? Ei, en oikeastaan.
K: Miksi ei?
V: En tiedä, yleensä ostan vaatteeni sen perusteella, näyttävätkö ne hyvältä tai… Kuten, pidän tyylistä."

Nuorten epävarmuus kuluttajina näkyy myös heidän sitoutumisessaan brändeihin (Gurova 2024). Haastattelemistamme nuorista suurimmalla osalla oli heikko tietämys vaatebrändeistä ja horjuva sitoutuminen niihin. He eivät tunnistaneet tuotemerkkejä eivätkä pystyneet nimeämään omia suosikkimerkkejään; vaatehankinnoissa brändeillä ei ollut heille ratkaisevaa merkitystä. Nuorten ohut tietämys tuli myös esiin heidän pohtiessaan, onko "Henkka ja Maukka" suomalainen vai ruotsalainen brändi. He eivät puheessaan tehneet merkityseroa sen mukaan, mitä maata brändi lopulta edusti. Mitä voimme tulkita näistä havainnoista? Nuorten kokemukset vaikuttavat ristiriitaisilta, kun niitä pohtii nuorten elämismaailman rinnalla: nuoret elävät brändien ympäröimänä sekä tosielämässä että sosiaalisessa mediassa. Miksi brändien tunnistaminen on silti heille haastavaa?

Systeemisestä näkökulmasta tarkasteltuna havainto saa erilaisia tulkintoja. Ensinnäkin tuotemerkkien ja brändien kantama viesti voi olla epäselvä. Brändin tuotteisiin tai toimintaan liittyvä tieto voi olla kyseenalaista tai brändien ympärillä on paljon skandaaleja (Vänskä & Gurova 2023). Epäselvyys yhdistyy viherpesuun ja eettisiin loukkauksiin. Nuorten kuvausten perusteella muutaman toimijan arveluttava toiminta heijastuu kaikkien brändien viestintään. Toiseksi nuoret ovat kasvaneet ylituotannon aikakaudella, toisin sanoen ympäris-

tössä, joka on täynnä heidän huomiostaan taistelevia tuotemerkkejä. Brändit ovat vyöryttäneet markkinointia nuorille sosiaalisessa mediassa, lähettäen mainoksia heidän sähköpostilaatikkoihinsa ja henkilökohtaisille tileilleen. Samat liikkeet ovat edustettuina jokaisessa ostoskeskuksessa niin Suomessa kuin globaalistikin. Voi olla, että tästä viestinnällisestä kauppatapetista yksittäiset yritykset eivät nuorille erotu.

Näiden seurauksena brändiviestinnästä on tullut nuorille taustahälyä, joka on osa jokapäiväistä ympäristöä, eikä siihen kiinnitetä sellaista huomiota, että sieltä erottuisivat yritykset nimillä tai tuotemerkeillä. Taustalle jäävästä brändihälystä erottuu kuitenkin yksittäisiä tuotteita, kuten tiettyä brändiä edustavat untuvatakit ja lenkkarit: näitä nuoret osasivat nimetä tietyn brändin mukaan. Tämä indikoi sitä, että nuorille brändit liittyvät yksittäisiin tuotteisiin, eivät tiettyyn vaatetustyyliin tai elämäntapaan.

Havaintoa voidaan tulkita myös niin, että nuoret välittävät enemmän vaatteiden ominaisuuksista kuin tuotemerkeistä ja kiinnittävät enemmän huomiota käyttöarvoon kuin symboliarvoon. Joillekin vaatteet antavat mahdollisuuden ilmaista itseään ja rakentaa identiteettiään. Toiset taas tekevät ostoksia käytännön syistä eivätkä välitä paljon siitä, mihin liikkeeseen menevät saapuessaan ostoskeskukseen. Toiset taas ostavat vaatteita, koska haluavat viettää aikaa ystäviensä kanssa, ja ostavat ne paikasta, johon sattuvat menemään. Lisäksi, kuten haastatteluistamme kävi ilmi, nuorilla ei ole paljon rahaa ja he ostavat vaatteensa mielellään käytettynä. Siksi he ostavat halvempia tuotteita, jotka sopivat heidän tyyliinsä ja tarpeisiinsa. Brändi ei kuulu näihin tarpeisiin.

Mitä brändit voivat tehdä tällaisessa tilanteessa? Yksi vastaus voisi olla mennä sinne, minne nuoretkin menevät – tehdä yhteistyötä käytettyjen tavaroiden kauppojen kanssa ja hyödyntää markkinointiviestinnässä nuorten seuraamia vaikuttajia oman taustahälyksi jäävään viestinnän sijaan. Toisaalta nuoret aikuistuvat, ja huomiota voi pyrkiä tavoittelemaan vanhemmille kuluttajille. Joka tapauksessa, brändien aitous puhuttelee, samoin kuin yhtymäkohdat nuorille merkityksellisistä asioista. Läsnäolo sosiaalisessa mediassa olematta kuitenkaan tungetteleva vaatii taitoa.

NUORET LAINAAVAT VAATTEITA PERHEEN JA YSTÄVIEN KESKEN

Nuorten haastattelujen perusteella vaatteiden jakaminen sekä perheenjäsenten että ystävien kanssa on yleistä. Sisarusten ja lähisukulaisten kesken pieneksi jääneiden vaatteiden kierrätys on jo pitkään ollut vakiintunut toimintatapa, mutta myös vaatteiden lainaaminen ja jopa ystävysten tekemät yhteishankinnat ovat haastattelemiemme nuorten keskuudessa yleisiä. Osittain jakamista on lisännyt myös etätyön lisääntyminen koronan myötä ja sen mukanaan tuoma työvaatteiden arkipäiväistyminen, mikä on lisännyt mahdollisuuksia vaatteiden lainaamiseen myös lapsen tai vanhempien vaatekaapista.

> *"Veljen vaatteet on yksiä parhaimmista vaatteista, mitä voi sitten aina käydä vähän lainaamassa toisen vaatekaappia ja sanoa, että palautan joskus sitten."*

> *"Ja just jos on tullut joku tilanne, missä tarvii olla juhlavammat vaatteet, mitä ei ihan hirveästi tule ostettua, koska semmoisia tilaisuuksia ei ole, niin aika usein tulee käytyä sitten se kaverin vaatekaapilla, että löytyisikö sieltä jotain mitä käyttää."*

Vaatteiden jakaminen kavereiden tai perheenjäsenten kesken ei ole vaateteollisuuden toimintalogiikan ytimessä, päin vastoin vaatteet pyritään suunnittelemaan tarkasti rajatuille kohderyhmille ja tiettyihin käyt-

tötarkoituksiin. Osittain tätä voi perustella esimerkiksi vaatteiden erilaisella mitoituksella, mutta monissa tapauksissa kuluttajasegmenttejä rajataan myös tarkoituksellisesti lisäämällä vaatteisiin esimerkiksi sukupuoleen helposti yhdistettäviä ominaisuuksia, kuten pinkkejä yksityiskohtia naisten vaatteisiin tai sukupuoleen viittavia tekstejä vauvan vaatteisiin. Samalla tavoin esimerkiksi urheiluvaatteissa pyritään tietoisesti siihen, että eri lajeja varten tarvitaan omat vaatteet. Vaatteeseen saatetaan lisätä esimerkiksi tietylle lajille ominaisia erityspiirteitä, kuten urheilupaitaan pikkuruutuja havainnollistamaan, että se on juuri golfiin tarkoitettu. Vaatteet suunnitellaan myös selkeästi vain johonkin tiettyyn sesonkiin. Esimerkiksi kuorivaatteeseen, joka sellaisenaan kelpaisi helposti vuoden ympäri, lisätään turkissomiste sitomaan tuote talveen.

Vastuullisuuden näkökulmasta vaatteiden käyttöikää tulisi kuitenkin pyrkiä pidentämään, sillä käyttöiän pidentämisellä on merkittävä vaikutus vaatteiden hiilijalanjälkeen. Arvioiden mukaan vaatteen elinkaaren hiilijalanjälki pienenisi lähes puolella, jos vaatteen käyttöikä tuplaantuu (Nurmi 2021). Siksi kuluttajien toimintaa, joka tähtää hankittujen vaatteiden käyttöiän kasvattamiseen, tulisi tukea. Tällaista toimintaa voi olla vaikkapa vaatteiden jakaminen ja lainaaminen sekä vaatteiden mahdollisimman laajan käytettävyyden edistäminen sesongista ja tilanteesta toiseen. Yhteiskunnan kohdentamilla tuilla ja regulaatiolla sekä erilaisin sertifioinnein voitaisiin kannustaa mm. sukupuolineutraalimpaan vaatemitoitukseen sekä tarkoituksettomien sukupuolittuneiden tai muiden tunnusten karsimiseen ja kestävämpään laatuun.

Kuva 2. *Hankkeessa järjestettiin nuorille työpaja, jossa oli mahdollista korjata ja tuunata vaatteita. Myös näin voidaan pidentää vaatteiden käyttöikää.*

SECOND HAND ON YHÄ VAHVEMMIN OSA VAATEALAN YRITYSTEN LIIKETOIMINTAA

Vaatteiden käyttöikää pidentää myös second hand -vaatteiden suosiminen uusien sijaan. Haastatelluille nuorille vaatteiden hankkiminen kirpputoreilta on tuttua. Second hand -vaatteiden suosimista nuoret perustelivat muun muassa vastuullisuudella, hinnalla ja mahdollisuudella tehdä uniikkeja löytöjä. Monet tunnistivat myös kirpputoreihin liittyvän asennemuutoksen:

> *"Joo, on se kiva, että käytetään niinku käytettyä muotia just enemmän. Ehkä se on niinku muuttunu sillee tän vuosikymmenen aikana sillee, et se on enemmän niinku cool juttu […]"*

Haastattelujen perusteella nuoret tekevät second hand -ostoksia mieluiten paikan päällä, eivät niinkään verkossa. Tätä perusteltiin mm. mahdollisuudella sovittaa vaatetta ja nähdä tuotteen todellinen kunto. Lisäksi kirpputoreilla käyminen on monille tapa viettää aikaa kavereiden kanssa. Second hand -tuotteiden ottaminen osaksi yrityksen valikoimaa voi myös rakentaa positiivista mielikuvaa brändistä:

> *"Ja sitten onhan se hyvä, et siel on myös sellanen second hand -puoli, et kyllähän se kertoo ehkä jotain siit brändistä jo, et jos on uusien vaatteiden lisäks myös sellasii just käytettyjä, ni kyllähän se kertoo siitä, et ne myös välittää sitte tälläsist asioista."*

Second handin merkitys osana yritysten ansaintalogiikkaa onkin kasvanut viime vuosina. Kulutuksen vähentäminen on tärkeää vaateteollisuuden päästöjen vähentämiseksi, joten yritysten tulisi miettiä muitakin liiketoimintamalleja uuden myymisen rinnalle. Sitra on määritellyt viisi kiertotalouden liiketoimintamallia, joista yksi on tuotteen elinkaaren pidentäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että tuotteita pidetään mahdollisimman pitkään niiden alkuperäisessä käyttötarkoituksessa esimerkiksi korjaamisen ja uudelleenmyynnin avulla. (Sitra 2022.)

Elinkaaren pidentäminen näkyy monin tavoin suomalaisten vaateyritysten liiketoiminnassa. Yritykset voivat myydä esimerkiksi oman brändinsä second hand -tuotteita joko verkkokaupassa (kuten Marimekko Pre-loved) tai kivijalkaliikkeissä. Esimerkiksi Alpa ostaa kuluttajilta takaisin oman brändinsä käytettyjä tuotteita, korjaa ne tarvittaessa ja uudelleenmyy tuotteet seuraavalle asiakkaalle yrityksen kivijalkamyymälöissä ja verkkokaupassa, ja vastineeksi tuotteen myymisestä Alpalle asiakas saa lahjakortin (Suomalainen ym. 2023).

Näin yritys hyötyy monin tavoin tuotteiden käyttöiän pidentämisestä: yritys saa tuloja tuotteidensa uudelleenmyynnistä itselleen ja asiakas saa lahjakortin, joka kannustaa käyttämään lisää rahaa yrityksen tuotteisiin. Lisäksi uudelleenmyynti voi rakentaa positiivista mielikuvaa brändistä, ja auttaa viestimään tuotteiden kestävyydestä (Suomalainen ym. 2023).

Sen lisäksi, että yritykset myyvät oman brändinsä second hand -tuotteita kaupoissaan, second hand -myymälät näkyvät yhä enemmän myös tavarataloissa ja kauppakeskuksissa. Esimerkiksi Relovella on myymälät muun muassa Helsingin ja Tampereen Stockmann-tavarataloissa, ja second hand -liikkeitä löytyy esimerkiksi Redin, Forumin ja Kampin kauppakeskuksista Helsingissä. Näin kauppakeskukset ja tavaratalot voivat houkutella asiakkaikseen myös ensisijaisesti kirpputoreilla vaateostoksensa tekeviä nuoria.

Second handin suosion kasvulla voi kuitenkin olla haittapuolensa. Halvat hinnat, löytöjen ainutlaatuisuus ja mahdollisuus päästä vaatteista helposti eroon voivat kiihdyttää kuluttamisen tahtia. Tutkijatohtori Linda Turusen mukaan vaatteiden second hand -markkinoilla korostuu kaksi ilmiötä: nopeasti kiertävät pikamuotivaatteet, jotka myydään eteenpäin lähes uusina, ja kalliimmat tuotteet, jotka säilyttävät jälleenmyyntiarvonsa. Turunen tunnistaakin second handiin liittyen kaksi erilaista kehityskulkua: sen suosion kasvu voi toisaalta johtaa kuluttamisen nopeutumiseen, mutta toisaalta se voi kannustaa myös pitämään vaatteista parempaa huolta. (Suomalainen ym. 2022.)

VAATTEEN KESTÄVYYDESTÄ ON VAIKEA LÖYTÄÄ TIETOA

Vaatteiden laadulla on tärkeä rooli vastuullisuuden näkökulmasta. Tutkijatohtori Linda Turusen mukaan kestävät ja laadukkaat tuotteet ovat kiertotalousajattelun mukaisen liiketoiminnan edellytys (Suomalainen ym. 2023). Jotta vaatteen elinkaarta voidaan pidentää esimerkiksi jakamalla tai vaatteen uudelleenmyynnillä, vaatteen on oltava kestävä. Kuluttajan on kuitenkin vaikea tietää ostotilanteessa, miten kestävä vaate on. Haastattelemamme nuoret arvioivat vaatteen laatua erilaisin keinoin, kuten lukemalla muiden asiakkaiden arvioita, kuuntelemalla kavereiden kokemuksia ja suosituksia, sekä tunnustelemalla, miltä vaate tuntuu päällä. Hekin olivat kuitenkin huomanneet, että hinta, materiaali ja tuntu eivät välttämättä kerro tuotteen laadusta.

Yrityksillä on paljon sertifikaatteja ja he käyttävät sertifioituja materiaaleja, mutta käytetyistä sertifikaateista on harvoin lisätietoja edes yrityksen verkkosivuilla. Erilaisten merkintöjen viidakko voikin olla kuluttajalle hämmentävää. Hyvin epämääräiset ”Premium Quality” -merkinnät eivät oikeastaan kerro yhtään mitään, vaan niillä halutaan vain luoda mielikuva laadukkaasta tuotteesta. Myös erilaiset viherväittämät herättivät epäluuloja haastateltujen nuorten keskuudessa. Nuoret eivät osanneet arvioida, onko tuote niin vastuullinen ja laadukas kuin annetaan ymmärtää.

Tekstiileille ja vaatteille on olemassa erilaisia testausmenetelmiä. Vaatteen kestävyydestä kertovat mm. värinpito, nyppyyntyminen, mittapysyvyys, saumojen kestävyys ja repäisylujuus. (Suomen Tekstiili & Muoti ry, 2020.) Näitä testaustuloksia harvoin näkee vaatteiden tuotetiedoissa, ellei sitten kyseessä oli vaativiin olosuhteisiin valmistetut urheilu- ja ulkoiluvaatteet.

YHTEENVETO

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet nuorten kestävän vaatetuskulttuurin edistämistä systeemisestä näkökulmasta. Nuorten haastattelujen perusteella kestävyysarvot näkyvät nuorten vaatetuskulttuurissa mm. siinä, että he suosivat vaateostosten tekemistä kirpputoreilla kaupoista ostamisen sijaan, ja myös vaatteiden jakaminen perheen ja kavereiden kesken oli haastattelemillemme nuorille tuttua. Toisaalta yritysten vastuullisuusmarkkinointi ja mahdollisen viherpesun tunnistaminen sekä tuotteiden laadun arvioiminen herätti nuorissa epävarmuutta.

Miten yritykset ja koululaitos voisivat kehittää toimintaansa näiden havaintojen ja hiljaisten signaalien huomioimiseksi ja nuorten kuluttajien tavoittamiseksi? Miten tavoittaa nuori kuluttaja, jolle brändit eivät ole tärkeitä? Osin yritykset ovatkin jo kehittäneet toimintaansa tähän suuntaan, mistä esimerkkinä on second hand -tuotteiden näkyminen yhä vahvemmin yritysten toiminnassa niin kivijalkamyymälöissä kuin verkkokaupoissakin sekä kierrätyskuitujen lisääntynyt käyttö uusien vaatteiden tuotannossa. Kehitettävää on etenkin viestinnän saralla, sillä nuoret kaipaavat yrityksiltä ymmärrettävää ja luotettavaa viestintää vaatteiden

vastuullisuudesta ja laadusta ja viherpesun välttämistä. Panostamalla tuotteiden laatuun ja monikäyttöisyyteen yritykset voivat tukea vaatteiden uudelleenmyyntiä sekä jakamista perheen ja ystävien kesken. Myös EU on tarttunut voimakkaasti tähän ongelmaan ja valmisteilla on tekstiilistrategia, jonka yhtenä päätavoitteena on, että vuoteen 2030 mennessä EU:n markkinoille saatettavat tekstiilituotteet ovat pitkäikäisiä ja kierrätettäviä (Suomen Tekstiili & Muoti ry 2022).

Lisäksi nuorten epävarmuus kuluttajina osoittaa, että heidän kuluttajataitonsa kaipaavat sekä käytännön taitojen harjoitusta että ymmärrystä sekä ostoprosessin eri vaiheista ja -tavoista. Näiden tietojen ja taitojen vahvistamisessa vanhemmilla ja kouluilla on tärkeä rooli. Vaatetus on hyvä esimerkki siitä, miten kestävyyskasvatus voidaan tuoda lähemmäs nuorten kokemusmaailmaa ja samalla tukea nuorten kuluttajataitoja. Nuorten haastatteluista esiin nousseet havainnot osoittavat, että kestävän vaatetuksen edistämiseen tarvitaan systeemistä ajattelutapaa ja eri toimijoiden yhteistyötä.

Lähteet

Gurova, O. 2024. *Practice theory approach to Gen Z's sustainable clothing consumption in Finland*. Young Consumers 25 (3), 289-307.

Kortesalmi, M. 2024. Everyday financial capability, enhancements with schools and families. Helsinki: Unigrafia.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.12.2023.

Nurmi, A. 2021. Rakastan ja vihaan vaatteita. Helsinki: Kustantamo S&S.

Ranta, M., Kruskopf, M., Kortesalmi, M., Kalmi, P., & Lonka, K. 2022. *Entrepreneurship as a Neglected Pitfall in Future Finnish Teachers' Readiness to Teach 21st Century Competencies and Financial Literacy: Expectancies, Values, and Capability*. Education Sciences, 12(7), 463.

Suomalainen, S., Turunen, L. & Hilliaho, L. 2023. *Näillä kotimaisilla tekstiilifirmoilla menee hyvin: Osa 1, Alpa*. Kestävät tekstiilisysteemit -podcast. Aalto-yliopisto. Viitattu 1.12.2023.

Suomalainen, S., Turunen, L. & Huhtamäki, T. 2022. *Kiihdyttääkö kätevä kirppiskulttuuri kulutusta? Kestävät tekstiilisysteemit* -podcast. Aalto-yliopisto. Viitattu 12.3.2024.

Suomen Tekstiili & Muoti ry 2022. *Suomen Tekstiili & Muoti ry:n näkemyksiä EU:n uudesta tekstiilistrategiasta*. Viitattu 7.12.2023

Suomen Tekstiili & Muoti ry 2020. *Mitä tekstiililaboratoriossa tehdään? Testaamisen tärkeys nousi esiin koronan aikana*. Viitattu 7.12.2023.

Vänskä, A., Gurova, O. 2023. Understanding fashion scandals. Social media, identity, and globalization. London: Bloomsbury Visual Arts.

VISU-hankkeen nuorten anonyymit haastattelut. Toteutettu keväällä 2023. Haastattelijoina Olga Gurova, Marilla Kortesalmi, Pauliina Pöyry ja Sanna Vassinen.

8 Tulevaisuustietoisuus kestävyysajattelun edellytyksenä

Sanna Ketonen-Oksi & Minna Pura

AMMATTIKORKEAKOULUOPISKELIJOIDEN OPPIMISTAVOITTEISIIN KUULUU Arenen suositusten (Auvinen ym. 2022) mukaisesti taito kehittää ja johtaa kestäviä ja vastuullisia toimintatapoja työssään sekä edistää kestävyysmuutosta työyhteisössään ja yhteiskunnassa. Ylemmän ammattikorkeakoulun valmistuvan opiskelijan tulisi siis kyetä johtamaan työyhteisössään kestävien ratkaisujen ja toimintamallien etsimistä, käyttöönottamista ja vakiinnuttamista. Se edellyttää moninaisten kompleksisten ongelmien systeemisten riippuvuuksien analysointia sekä ratkaisujen erilaisten ulottuvuuksien arviointia. Ratkaisuiden pohjana hän osaa myös soveltaa tiedon lisäksi tulevaisuuskuvia kokonaisvaltaisesti. Pohdimme tässä artikkelissa, miten tulevaisuustietoisuus tukee näitä tavoitteita.

JOHDANTO

"Ei epäilystäkään, etteikö pieni ryhmä harkitsevia, sitoutuneita kansalaisia voisi muuttaa maailmaa. Itseasiassa, mikään muu ei koskaan olekaan muuttanut." (Margaret Mead)

Suhdettamme tulevaisuuteen tutkitaan sekä määritellään tulevaisuudentutkimuksessa monien eri lähestymistapojen ja viitekehysten avulla. Olennaista niissä on kyky sekä tiedostaa että haastaa erilaisten vallalla olevien, tulevaisuutta koskevien olettamusten luonnetta ja roolia, peilaten samalla yksilötasolla tapahtuvaa muutoskyvykkyyden kehittymistä suhteessa laajempiin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin (Sterling 2010; Balsinger 2017; Wolff ym. 2022). Muutoskyvykkyydellä viittamme sellaisiin valmiuksiin ja ominaisuuksiin, joita yksilöt (tai laajemmat systeemit) tarvitsevat tuekseen silloin kun asiat eivät enää toimi kuten ennen (Järvilehto 2024) – niin tulevaisuustiedon käsittelemiseksi ja tulevaisuuskuvien luomiseksi kuin sen myötä myös oman tulevaisuustoimijuutensa ohjaamiseksi (Poli 2017; Miller 2018).

Tässä kirjoituksessa kiinnostuksen kohteemme on yksilötasolla tapahtuvan tulevaisuussuhteen kehittämisessä. Päinvastoin kuin yleisesti ajatellaan, ei tulevaisuussuhteessa ole kyse ainoastaan yrityksille tärkeästä, toimintaympäristön strategiseen ennakointiin liittyvästä kilpailukykytekijästä (Schindler 2023; O'Reilly & Tushman 2013) vaan kestävyysajattelua tukevaan toimijuuteen herättelemisestä. Tätä tukevat myös omat kokemuksemme Laureassa tulevaisuudentutkijana sekä tulevaisuuksien johtamisen ja ennakoinnin opettajana (mm. Ketonen-Oksi & Vigren 2024; Ketonen-Oksi, Pura ja Kivelä 2024). Nojaamme pohdinnoissamme erityisesti Turun yliopistossa kehitettyyn tulevaisuustietoisuuden konseptiin (Ahvenharju ym. 2018; Ahvenharju 2022). Tulevaisuustietoisuudella onkin todettu olevan keskeinen rooli kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa (Schindler 2023; Laherto & Rasa 2021; UNESCO 2018). Näin ollen kirjoituksemme kiinnittyy vahvasti sekä YK:n Agenda 2030:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen että lukuisiin kestävämmän tulevaisuussuhteen rakentamiseen liittyviin keskusteluihin uusista opetus-, tutkimus-, ja kehittämistyön mahdollisuuksista suomalaisella yliopisto- ja korkeakoulusektorilla (Asikainen 2021; Laherto & Rasa 2021; Salonen ym. 2023).

Ensimmäisessä luvussa määrittelemme tulevaisuustietoisuuden käsitteen. Toisessa luvussa nostamme esiin kestävän kehityksen nykytilaa haastavia kriittisiä näkökulmia. Kolmannessa luvussa esitämme kolme vaihtoehtoista lähestymistapaa tulevaisuustietoisuuden kehittymiseen: tulevaisuustietoisuus, systeemiajattelu ja ambidekstrisyys. Yhteenvedossa tiivistämme, miten jokainen voi osaltaan avartaa suhdettamme tulevaisuuteen.

MITÄ ON TULEVAISUUSTIETOISUUS?

Tulevaisuudentutkimuksessa keskeistä tulevaisuustietoisuuden käsitettä on pohdittu paljon eri vuosikymmenillä (ks. esim. Laughlin & Richardson 1986; Lombardo 2017). Yksi kiinnostavimmista viime aikoina kehitetyistä malleista on Turun yliopistossa luotu tulevaisuustietoisuuden mittaristo (Ahvenharju ym. 2018). Mittaristo on pitkälti yhteneväinen niin kestävyysasiantuntijana meritoituneen David Hicksin (2002) edistämien tulevaisuuskasvatuksen tavoitteiden kuin tulevaisuudentutkimuksessa vakiintuneen tulevaisuuslukutaidon (Poli 2017; Miller 2018) käsitteen kanssa: niitä yhdistää tarve lisätä ymmärrystä yksilöiden omasta roolista ja vaikutusmahdollisuuksista tulevaisuuden kehityssuuntiin. Siinä missä tulevaisuuslukutaito kuvaa kykyä luoda, analysoida ja kyseenalaistaa tulevaisuudesta esitettyä tietoa (Ahvenharju & Pouru-Mikkola 2022), viittaa tulevaisuustietoisuus enemmänkin omien toimiemme systeemisten, kauaskantoisten seurausten havainnointiin. Toisin sanoen, tulevaisuustietoisuuden voi ajatella kuvaavan taipumuksia ja valmiuksia, jotka auttavat tulevaisuuslukutaidon oppimisessa, ja jotka osaltaan kehittyvät ja kasvavat tulevaisuuslukutaidon kehittyessä. Sekä tulevaisuustietoisuutta että tulevaisuuslukutaitoa voidaan kehittää ja opettaa. Erona on, ettei tulevaisuustietoisuuden kehittyminen edellytä tulevaisuudentutkimuksen periaatteiden ja prosessien ymmärrystä.

Turun yliopistossa luodun tulevaisuustietoisuuden mittariston[1] kiinnostavuus on sen laajaan tutkimustietoon nojaavassa kehyksessä sekä kattavassa joukossa kansainvälisessä yhteistyössä tunnistettuja indikaattoreita, jotka soveltuvat käytettäviksi niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla toteutettaviin, tulevaisuusajattelua vahvistaviin tunne- ja motivaatio-prosesseihin. Malli esittelee tulevaisuustietoisuuden kehittämisen ja arvioinnin tueksi viisi keskeistä näkökulmaa:

- Aikakäsitys korostaa menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välisten suhteiden ymmärtämistä sekä pitkän aikavälin ajattelun arvoa.

1 Mittaristo toimii tällä hetkellä vain yksilön tulevaisuustietoisuuden mittaamiseen.

- Toimijuus heijastaa uskoa omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa tulevaisuuteen.
- Avoimuus vaihtoehdoille edellyttää kykyä haastaa vallalla olevia uskomuksia.
- Systeemisyys nostaa esiin ihmisen ja luonnon järjestelmien keskinäisen yhteyden sekä päätöksenteon monimutkaisuudet.
- Vastuullisuus pohtii etiikkaan ja vastuullisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Valmiudet eri toimijoiden välillä sekä suhteessa yllä esitettyihin tulevaisuustietoisuuden viiteen näkökulmaan voivat vaihdella verraten paljon. Siksi on tärkeää tiedostaa, mitä kehitettävää niissä vielä on ja miten niitä voi yksilöllisesti vahvistaa. Toisaalta tunnistamalla tulevaisuustietoisuuden ilmenemistä muissa kehittyy myös kyky arvioida omien valintojen ja toiminnan vaikuttavuutta.

Suomessa tulevaisuustietoisuuden vankka asema osana kestävää kehitystä (Laherto & Rasa 2022) on peräisin tulevaisuudentutkimuksen yleisesti tunnustetusta asemasta yhteiskunnassa. Tulevaisuustietoisuutta on edistetty pitkään niin tulevaisuusvaliokunnassa, valtioneuvoston kansliassa, kestävän kehityksen toimikunnassa, opetushallituksen osaamisen ennakointifoorumissa, kaupunkien ja kuntien strategiatyössä kuin monissa muissa tulevaisuustyön käytännön mahdollisuuksia tarkastelevissa prosesseissa.

Tulevaisuustietoisuuden ja kestävän kehityksen välistä suhdetta kuvataan hyvin muun muassa Kestävyyspaneelin julkaisemassa "*Myönteinen tulevaisuus Suomelle*" -julkaisussa (Linnanen ym. 2022), jossa tulevaisuustietoisuuden kehittämisen todetaan olevan avainasemassa kyetäksemme päästämään irti niin sanotusta irtikytkennän illuusiosta. Illuusio syntyy ajatuksesta, että talouskasvu ja ympäristökuorman pienentäminen olisivat mahdollisia samanaikaisesti (idem). Kestävyyspaneelin viimeisimmässä politiikkapaperissa (Furman ym. 2024) tulevaisuustietoisuuden rooli kestävyystoimissa korostuu entisestään, konkretisoituen vaatimuksena tulevaisuustietoisen näkökulman ja kestävyyskysymysten aidosta huomioimisesta lainsäädännössä.

UHKIA ILMASSA

Vaihtoehtoisten tulevaisuuspolkujen uhkia ja mahdollisuuksia (European Commission 2023; Knab, Heger & Phillips 2021) sekä sitä, mikä on hyvää ja tavoittelemisen arvoista (ks. myös Salonen ym., 2023) ja sitä, millaista osaamiskapasiteettien kehittymistä tavoiteltava muutos edellyttää (ks. myös Nyyssölä 2022; Linturi & Rubin 2011), on pohdittu paljon. Siltikin kestävyystoimet ovat edelleen pääsääntöisesti taloudelle alisteisia (Knab ym. 2021), ilman minkäänlaista havaittavissa olevaa sunnanmuutosta talouspoliittisissa keskusteluissa ja ohjauksessa. Esimerkiksi kansainvälisesti mainetta niittäneen historioitsija ja tietokirjailija Rutger Bregmanin (2024) mukaan nykyisiltä poliittisilta ja taloudellisilta ohjausjärjestelmiltä puuttuu muutoksen edellyttämä moraalinen kompassi, joka ohjaisi priorisoimaan kestävämpiä ratkaisuja.

Ylitettyämme jo kuusi yhdeksästä maapallon vakautta ja joustavuutta säätelevästä planetaarisesta rajasta (Richardson ym. 2023) on riski äkillisiin ja peruuttamattomiin, kaikkea planeettamme elämää uhkaaviin ympäristömuutoksiin kasvanut merkittävästi (UN Environment Programme 2022; Ziervogel Cowen & Ziliades 2016; Arbeiter & Buéar 2021). Samaan aikaan on tähänastisten ilmastonmuutosta ja luontokatoa torjuvien toimenpiteiden arvioitu olleen aivan liian hitaita ja tuloksettomia – uhkana on lähes kolmen asteen keskilämpötilan nousu (Blaine & Reifsnyder 2024; UN Environment Programme 2022).
YK:n ilmastokokousten pääsihteerinä vuosina 2010–2016 toiminut Christiana Figueres on toistuvasti peräänkuuluttanut, ettei Pariisin sopimuksen tavoittelemia muutoksia voida saavuttaa ilman tuntuvaa ilmapiiri- ja asennemuutosta (Figueres 2020). Tilanne on kuitenkin lähes päinvastainen: elämme tilanteessa, jossa jopa

puolet kansainvälisestä bruttokansantuotteesta on täysin luonnonvaroista riippuvaista (Buchert ym. 2023). Se, ettei Pariisin sopimuksessa ilmaistu tahtotila ole kanavoitunut päätöksentekoon, kuvastaa pitkälti vallalla olevaa suhdettamme tulevaisuuteen. Tätä väittämää tukee muun muassa kykenemättömyytemme haastaa sekä uusintaa nykyisiä ajattelumallejamme ja toimintatapojamme (Ketonen-Oksi & Vigren 2024; Snowden & Rancati 2021). Suhtaudumme tulevaisuuteen vaihtoehdottomasti ikään kuin se olisi meille ”annettu”. Toimimalla kuten ennenkin on kuin kiehuisimme kuten sammakot hiljalleen lämpenevässä vedessä (Knaub ym. 2021).

TULEVAISUUSTIETOISUUDEN KEHITTYMISEN EDELLYTYKSET

Tutkijat ovat olleet melko yksimielisiä siitä, että muutokset tulevaisuussuhteessa tapahtuvat ennen kaikkea ideologioiden, arvojen ja maailmankatsomusten tasolla (Ketonen-Oksi & Vigren 2024; Salonen ym. 2023). Tavoiteltu ongelmien moninäkökulmainen ja kriittisanalyyttinen tarkastelu edellyttävät asioiden tarkastelua metatasolla (Kuusi & Hautamäki 2022). Tulevaisuustietoisuutta kehittääksemme meidän on rakennettava uudelleen suhteemme meitä ympäröivään maailmaan (Sterling 2010; Balsinger ym. 2017).

Kuvassa 1 nostamme esiin kolme vaihtoehtoista lähestymistapaa aktiiviseen tulevaisuustoimijuuden edistämiseen: 1) tulevaisuustietoisuus, 2) systeemiajattelu ja 3) ambidekstrisyys. Niissä yhdistyvät sekä tähän hetkeen että tulevaisuuteen ulottuva muutoskyvykkyyden kehittyminen (Järvilehto, 2024). Seuraavaksi pohdimme erityisesti näiden lähestymistapojen rajapintoja sekä niiden suhdetta kuvassa 1 esitetyn venn-diagrammin keskiöön sijoittamamme sisäisen kehityksen tavoitteisiin nähden (Norden 2024).

Sisäisen kehityksen tavoitteilla viittaamme ajatuksellisesti kansainväliseen, YK:n kestävän kehityksen Agenda2030:n tueksi syntyneeseen Inner Development Goals eli IDG -viitekehykseen (Norden 2024). Kuten IDG-viitekehyksessä, pyrkimyksenämme on nostaa esiin, miten tulevaisuustietoisuuden kehittäminen tukee vastuullista, yksilötasolla tapahtuvaa henkistä ja emotionaalista kasvua. Siinä missä viitekehys luo raamit niille välttämättömiksi katsotuille taidoille ja ominaisuuksille, joita tarvitsemme kestävän henkilökohtaisen hyvinvoinnin sekä yhteiskunnan positiivisten muutosten toteuttamiseen, on kyse pohjimmiltaan aina siitä, miten suhtaudumme toisiimme tai millaisia arvoja olemme valmiita puolustamaan ja priorisoimaan. (ks. Wikström tässä teoksessa, 124-131).

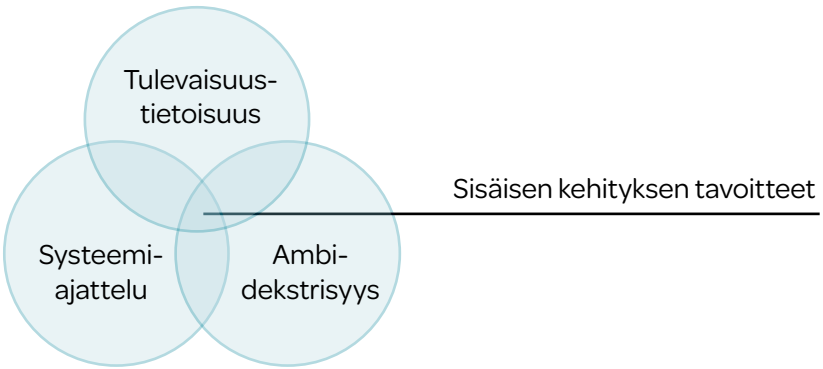

Kuva 1. *Lähestymistapoja aktiivisen tulevaisuustoimijuuden edistämiseen (Carvalho & Woeffray 2023 visualisoinnin pohjalta muokattu)*

SYSTEEMIAJATTELU

Laajojen kokonaisuuksien tarkastelua edustava systeeminen ajattelu on kiinteä osa tulevaisuudentutkimusta ja tieteenalaa pidetään myös yhtenä systeemiajattelun pioneereista. Ahvenharjun, Richardsin ja Minkkisen (2020) kirjoittamassa tulevaisuustietoisuusprofiilin kuvauksessa systeemisyysajattelu liittyy ennen kaikkea tapaamme hahmottaa ihmisten ja erilaisten rakenteellisten järjestelmien kuten ryhmien, yhteiskuntien ja ekosysteemien välillä vallitsevia suhteita (Ahvenharju, Minkkinen & Lalot 2018; Lalot, Ahvenharju, Minkkinen & Wensing 2019: Ahvenharju, Lalot, Minkkinen & Quiamzade 2021). Mitä vahvempaa systeemiajattelu on, sitä helpompaa on havainnoida ja ymmärtää eri sosiaalisten, kulttuurillisten ja luonnon järjestelmien välisiä yhteyksiä tai eri toimenpiteiden vaikutuksia muihin järjestelmiin (Lalot, Ahvenharju & Minkkinen 2021).

Ajatellaanpa systeemiajattelua maailmankatsomuksena tai elämäntapana, on sen tavoitteena systeemin eri osatekijöiden vaikutusten havainnointi, ennakointi sekä huomioiminen. (Aalto, Heikkilä, Keski-Pukkila, Mäki & Pöllänen 2022). Ilman tietoista ajattelumalliemme haastamista (Dredge 2022; Teruel 2022, Conway 2015), ei kyvykkyys päätöksentekoa tukevaan systemaattiseen tulevaisuustarkasteluun sekä tulevaisuuskestävään muutosprosessiin pääse kehittymään (Taveras-Dalmau & Coghlan 2024). Sen sijaan mitä kehittyneempää tulevaisuustietoisuus on, sitä voimakkaammin sitä ohjaa kiinnostus isoihin kokonaisuuksiin. Sen sijaan matalan tulevaisuustietoisuuden omaavat henkilöt ovat alttiimpia uskomaan, että heidän toiminnallaan ei ole vaikutuksia muiden ihmisten tai maapallon tilaan. He keskittyvät ajattelussaan suppeampiin asiakokonaisuuksiin, pitäen ne erillään yhteiskunnasta tai luonnosta. Tulevaisuustietoisuuden kasvaessa halu tehdä tulevaisuudesta parempi kaikille, ei vain itselle ja omalle lähipiirille vahvistuu. Samalla vahvistuu myös usko siihen, että omilla teoillaan voi vaikuttaa siihen, millaiseksi tulevaisuus muodostuu. (Lalot, Ahvenharju & Minkkinen 2021). Tämän huomioiden tulevaisuustietoisuuden kehittyminen voidaan nähdä jopa edellytyksenä systeemiajattelulle.

AMBIDEKSTRISYYS

Kompleksisessa tulevaisuussuuntautuneessa systeemiteoriassa (Snowden & Rancati 2021) systeemiajatteluun yhdistyy myös tulevaisuustietoisuudelle tärkeä pienienkin muutosten havaitseminen sekä moniperspektiivinen lähestymistapa tulevaisuuteen – lähestymistapa, joka luo siltoja erilaisten maailmankatsomusten, arvojen, tavoitteiden ja näkökulmien välille (Ketonen-Oksi, Pura & Kivelä 2024). Käsite ambidekstrisyys kuvaa sitä, miten moniperspektiivisyys auttaa ymmärtämään erilaisia tapauskohtaisesti havaittavissa olevia systeemisiä vuorovaikutussuhteita joko tässä hetkessä tai tulevaisuudessa, tavoitteena kollektiivinen, transformatiivinen toimijuus sekä systeemitason uudistuminen (Ketonen-Oksi ym. 2024).

Tulevaisuustietoisuutta vahvistaaksemme on tulevaisuutta koskevia ilmiöitä syytä tarkastella suvaitsevasti ja uudelle avoimena. Erityisen tärkeää on havainnoida sellaisia asiayhteyksiä, heikkoja signaaleja tai mahdollisia vaikutuksia, jotka muutoin saattaisivat jäädä huomaamatta. Tulevaisuustietoisuudella voi olla useita, esimerkiksi kulttuurista, uskonnosta tai muista tarpeista käsin määriteltyjä, keskenään ristiriitaisia merkityksiä. Moniperspektiivisyyden vaikutukset voivat joko olla tahattomia tai jäädä huomaamatta ja siksi niitä on syytä tarkastella sekä kriittisesti että muutoksia systemaattisesti seuraten (Anderson, Ostrom & Bitner 2011; Snowden & Rancati 2021). Joka tapauksessa, vaarana on, että sokeudumme muutokselle tavalla, joka tekee meistä kyvyttömiä toimimaan muutostilanteissa riippumatta tehtyjen ennakointimallien oikeaan osumisesta.

SISÄISEN KEHITYKSEN TAVOITTEET

Sisäisen kehityksen tavoitteilla viittaamme sellaisiin henkilökohtaisiin kokemuksiin ja kuvitelmiin, jotka kuvastavat omaa tulkintaamme ja ymmärrystämme maailmasta (Taylor 2004; Jasanoff& Kim 2015) ja jotka yhdistävät tietoisesti sekä materiaalisen maailman että sosiaaliset prosessit (Castoriadis 2007). Yksilöiden sisäiseen kehitykseen on suuri merkitys myös kestävän kehityksen tavoitteiden käytäntöön viemisessä (Taveras-Dalmau 2024; Sheldon, 2020). Se oli myös perimmäinen syy mainitsemamme IDG -viitekehyksen luomiseen. Vallitsevien ajattelutapojen haastamisella ja kokonaan uusien käytänteiden luomisella on mahdollisesti myös poliittisia vaikutuksia (Ruppert 2018).

Jotta voimme tukea kestävää kehitystä ja etenkin planetaarista hyvinvointia (JYU.Wisdom community 2021; Laisi, Grotenfelt-Enegren, Helenius, Kaikki, Wikström & Ketonen-Oksi 2022) edistävää tulevaisuustietoisuutta, liittyy toimijuuden kehittymiseen olennaisesti myös sen kuvitteleminen, millaisin tavoittein ja keinoin siihen tulisi pyrkiä. Vaihtoehtoisten tulevaisuusskenaarioiden tai tulevaisuuskuvien luominen ei ole koskaan pelkästään tietoon perustuvaa toimintaa vaan heijastaa niitä luovien yksilöiden ja yhteisöjen arvomaailmaa, kokemuksia sekä maailmankuvia. Siksi mielikuvituksella on paikkansa esimerkiksi prosesseissa, joissa uutta ruokkivaa ajattelua hyödynnetään niin yksilöllisen identiteetin kuin sosiaalisen ryhmäytymisen muodostamiseksi (Ketonen-Oksi & Vigren 2024; Moore & Milkoreit 2020).

Sisäisen kehityksen tavoitteilla korostamme ajatusta sitä, ettei tulevaisuustietoisuuden kehittyminen ainoastaan ohjaa laajempaan kykyyn kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuden kehityssuuntia vaan voi parhaimmillaan toimia merkittävänä globaalia kestävää kehitystä eteenpäin puskevan muutoskyvykkyyden ajurina. Tulevaisuustietoisuuden kehittymistä tulisi siten pohtia sekä sisäiseen eli henkilökohtaisen transformaation että ulkoiseen eli toimintaan kohdistuvaan systeemisen vuorovaikutuksen ja transformaation näkökulmasta.

SUOSITUKSET

Tulevaisuustietoisuudesta ammentavan muutoskyvykkyyden kehittämiseksi tarvitaan rohkeutta, optimismia sekä katsetta pitkälle tulevaisuuteen. Jotta opiskelijoiden on mahdollista luoda pohjaa oppimistavoitteissa määriteltyyn tavoitteeseen systeemisen toimijuuden kehityksestä sekä tulevaisuuskuvien kokonaisvaltaisesta soveltamisesta kestävyyteen tähtäävien ratkaisujen syntymiseksi, on on tulevaisuustietoisuutta edistävien asenteiden ja valmiuksien kehittymiseen syytä kiinnittää huomiota läpi opintojen.

Tällä kirjoituksella kannustamme aktiiviseen tulevaisuussuhteen rakentamiseen yhteistyössä laajan yhteistyöverkoston kanssa, luoden polkuja ja mielikuvia positiivisiin tulevaisuuksiin. Tämä voi tapahtua esimerkiksi seuraavin keinoin:

- Tutustu sisäisen kehityksen tavoitteisiin (IDG).
- Kehitä ja testaa omaa tulevaisuustietoisuuttasi.
- Kuvittele erilaisia vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja keskustele niistä muiden kanssa.
- Toimi aktiivisesti toivomasi tulevaisuuden mahdollistamiseksi.
- Osallistu tulevaisuuden tutkimuksen seuran paikallistoimintaan.
- Äänestä tulevaisuustietoisia poliitikkoja.
- Seuraa ja osallistu globaaleihin kestävää kehitystä edistäviin verkostoihin.

Tulevaisuuden tutkimuksen seuran paikallisyhdistyksiä löytyy eri paikkakunnilta ympäri Suomea. Globaalin tason monialaista vaikuttamista voi puolestaan seurata esimerkiksi Rooman klubin ja Association of Professional Futurists -yhteisön raporteista, tilaisuuksista tai uutiskirjeistä.

Lopuksi, suosittelemme tutustumaan Laurean tulevaisuuden johtamisen ja kestävän kehityksen YAMK-opiskelijoiden artikkeleihin ja konferenssiesityksiin: esimerkiksi (Melvola-Georgakarakos ym. 2023), (Valsta ja Pura 2024) sekä hiljattain Laurealla palkittuihin opinnäytetöihin kuten (Buchert 2023) ja (Himilä 2023). Monialaisissa tiimeissä opiskelijoista kuoriutuu tulevaisuustietoisia osaajia, jotka hallitsevat viestinnän ja vaikuttamisen moninaiset keinot ja joilla on intoa ryhtyä tuumasta toimeen.

Lähteet

Aalto, H.K., Heikkilä, K., Keski-Pukkila, P., Mäki, M. & Pöllänen, M. (toim.) 2022. *Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä*. Turun yliopisto: Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemian julkaisuja 1/2022.

Ahvenharju, S. 2022. *Futures Consciousness as a Human Anticipatory Capacity. Definition and Measurement*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja E, Osa 90.

Ahvenharju, S., Lalot, F., Minkkinen M. & Quiamzade, A. 2021. *Individual futures consciousness: Psychology behind the five-dimensional Futures Consciousness scale*. Futures 128, 102708.

Ahvenharju, S., Minkkinen, M., & Lalot, F. 2018. *The Five Dimensions of Futures Consciousness*. Futures 104, 1–13.

Ahvenharju, S. & Pouru-Mikkola, L. 2022. Tulevaisuustietoisuus ja tulevaisuuslukutaito – kuinka kohtaamme, kuvittelemme ja käytämme tulevaisuutta? Teoksessa Aalto, H.K., Heikkilä, K., Keski-Pukkila, P., Mäki, M. & Pöllänen, M. (toim.)*Tulevaisuudentutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä*. Turun yliopisto: Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tulevaisuudentutkimuksen verkostoakatemian julkaisuja 1/2022.

Anderson, L., Ostrom, A. L. & Bitner, M. J. 2011. Surrounded by services: A new lens for examining the influence of services as social structures on well-being. Working paper. W. P. Carey School of Business, Arizona State University.

Arbeiter, J. & Buéar, M. 2021. *Transformatiivinen koulutus, koulutus muutoksen välineenä*. Opetushallitus: oppaat ja käsikirjat 2021:6.

Asikainen, E. 2021. *Kestävyyshaasteita ratkova työ on merkityksellistä.* Arene.

Auvinen, P., Asikainen, E., Hakonen, H, Marjanen, P., Risku, P. & Silvennoinen, S.2022. *Suositus ammattikorkeakoulujen yhteisistä kompetensseista ja niiden soveltamisesta***.** Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.

Balsinger, J., Föster, R., Mader, C., Nagel, U. & Zimmermann, A. B. 2017. *Transformative Learning and Education for Sustainable Development*. GAIA 26 (4): 357–359.

Blaine, T. & Reifsnyder, D. 2024. *International action on climate change is failing. How can it be strengthened?* The United States Institute of Peace.

Bregman, R. 2024. Moraalinen kunnianhimo — Lakkaa haaskaamasta lahjojasi ja toteuta ihanteesi. Otava (tulossa)

Buchert, J., Haveri, H., Hietala, K., Husu-Kallio, J., Katainen, J., Pölönen, J., Rehn, O., Schulman, L. & Spolander, M. 2023. *Luonto turvaa taloutemme: Puheenvuoroja luonnon merkityksestä taloudelle ja yhteiskunnalle*. Sitran muistio 14.2.2023.

Buchert, N. 2023. *Miten ympäristöpäästötiedoilla kiihdytetään vaatteiden second hand -markkinaa? Case Emmy Clothing Company*. YAMK-opinnäytetyö, Kestävän kasvun johtaminen. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Carvalho, P. & Woeffray, O. 2023. *The future isn't what it used to be: Here's how strategic foresight can help, World Economic Forum. Why strategic foresight is essential for future preparedness.* World Economic Forum.

Castoriadis, C. 2007. Figures of the Unthinkable. Stanford University Press.

Conway, M. 2023. Finding agency in the use of Foresight, Futura 4/23, 17-27.

Dixon-Decléve, S., Gaffney O., Ghosh, J., Randers J., Rockström J. & Stoknes P.E. (eds.). Earth for All, A survival guide for Humanity, A report to the Club of Rome. Cabriola Isalnad: New Society Publishers.

European Commission. 2023. *Communication from the commission to the European Parliament and the council, 2023 Strategic Foresight Report, Sustainability and people's wellbeing at the heart of Europe's Open Strategic Autonomy.*

Figueres C. & Rivett-Carnac T. 2024. The future we choose, The Stubborn Optimist's Guide to the Climate Crisis. New York : Vintage Books.

Furman, E., Siivonen, S. Linnanen, L., Halme, M, Jaakkola, J. J. K., Mönkkönen, M., Saari, S., Salonen, A. O., Toivonen, T., Tolvanen, A. 2022. *Myönteinen tulevaisuus Suomelle (pdf)*. Kestävyyspaneeli.

Hicks, D. 2002. Lessons for the Future: The Missing Dimension in Education. London and New York. Routledge.

Himilä, J. 2023. *Organisaation systemaattinen tulevaisuustietoisuuden kehitys osallistavalla skenaariotyöllä*. YAMK-opinnäytetyö, Tulevaisuuden johtaminen ja asiakaslähtöinen palveluliiketoiminta Laurea-ammattikorkeakoulu.

Inner Development Goals (IDG). 2024. *Framework.* Viitattu 3.5.2024.

Jasanoff, S. & Kim S.-H. 2015. Dreamscapes of modernity: Sociotechnical imaginaries and the fabrication of power. Chigaco: University of Chigago Press.

JYU.Wisdom community. 2021. *Planetary well-being*. Humanities and Social Sciences Communication 8, 258.

Järvilehto, L. 2024. *Mitä muutoskyvykkyys on ja miten sitä voi lisätä työelämässä?* Ajattelun ammattilainen. 12.01.2024.

Ketonen-Oksi, S., Pura, M. & Kivelä, S. 2024. Avoin ambidekstrisyys – avain tulevaisuustietoisuuteen. Futura 1/24, 26–38.

Ketonen-Oksi, S. & Vigren, M. 2024. *Methods to imagine transformative futures*. Futures 157, 103341.

Knab, S., Rohrbeck H. & Phillips, E. 2021. *Building a sustainability strategy? Future-proof it with these four scenarios*. Rohrbeck Heger Insights: Sustainability Scenarios.

Kuusi, O. & Hautamäki, A. 2022. Four basic philosophies for scientific futures research. Futura 1/22, 60-71.

Laherto, A. & Rasa, T. 2022. *Facilitating transformative science education through futures thinking*. On the Horizon 30(2), 96–103.

Laisi, J., Grotenfelt-Enegren, M., Helenius, L., Kaikki, A., Wikström, T. & Ketonen-Oksi, S. 2022. Millaisin hyvinvointikäsittein kestävää tulevaisuutta rakennetaan? – Katsaus ympäristöä ja terveyttä yhdistäviin käsitteisiin. Futura 3/22.

Laughlin, C. D., & Richardson, S. 1986. *The future of human consciousness*. Futures, 18(3), 401–419.

Lalot, F., Ahvenharju, S., Minkkinen, M., & Wensing, E. 2019. *Aware of the future? Development and validation of the Futures Consciousness Scale*. European Journal of Psychological Assessment 36(5).

Lalot, F., Ahvenharju, S. & Minkkinen, M. 2021. *Aware of the future? Adaptation and Refinement of the Futures Consciousness Scale*. Psychological Test Adaptation and Development, 2(1), 102-110.

Linnanen, L., Teperi, A.-M., Aarikka-Stenroos, L., Halme, M., Jaakkola, J. J. K., Kaljonen, M., Kinnunen, P., Mönkkönen, M. Ratinen, I., Salonen, A. O., Siivonen, K., Soini, K. Soininen, N. & Toivanen, R. 2024. *Suomesta kestävyysmurroksen onnistuja. Rajana luonto, voimana ihmiset (pdf).* Kestävyyspaneeli. Politiikkasuositus 1/2024.

Linturi, H. & Rubin, A. 2011. *Toinen koulu, toinen maailma: oppimisen tulevaisuus 2030.* Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tutu-julkaisuja 1/2011.

Lombardo, T. 2017. Future Consciousness: The Path to Purposeful Evolution. Winchester, UK: Changemakers Books.

Melvola-Georgakarakos, K., Blomqvis N., Lehterä T-L., Lind, J., Melkko, E., Puttonen, H., Saranen, N., & Pura, M. 2024. *Exploring AI & Technology empowered sustainable Futures*. UAS Journal 2/2024.

Miller, R. 2018. *Transforming the future: anticipation in the 21st century.* UNESCO and Routledge

Minkkinen, M., Auffermann, B. & Ahokas, I. 2019. *Six foresight frames: Classifying policy foresight processes in foresight systems according to perceived unpredictability and pursued change*. Technological Forecasting and Social Change 149, 119753.

Moore, M.-L. & Milkoreit, M. 2020. *Imagination and transformations to sustainable and just futures*. Elementa Science of the Anthropocene, 8(1), 081.

Norden, B. 2024. *Advancing Sustainability through Higher Education: Student Teachers Integrate Inner Development Goals (IDG) and Future-Oriented Methodologies*. Challenges, 15(2), 28.

Nyyssölä, K. 2022. *Koulutus tulevaisuudessa, Ennakointinäkymiä koulunkäyntiin, kehittämiseen ja osaamiseen.* Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2022:1.

O'Reilly, C. A., & Tushman, M. L. 2013. *Organizational ambidexterity: Past, present, and future*. Academy of Management Perspectives, 27(4), 324–338.

Papachroni, A. & Heracleous, L. 2020. *Ambidexterity as Practice: Individual Ambidexterity Through Paradoxical Practices*, The Journal of Applied Behavioral Science 56(2), 1–23.

Poli, R. (toim.) 2017. The Handbook of Anticipation: Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making. Cham: Springer International Publishing

Pouru, L., Minkkinen, M., Auffermann, B., Rowley, C., Malho, M. & Neuvonen, A. 2020. *Kansallinen ennakointi Suomessa 2020*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:17

Richardson, K., Steffen, W., Lucht, W., Bendtsen, J., Cornell, S.E., Donges, J.F., Drüke, M., Fetzer, I., Bala, G., von Bloh, W., Feulner, G., Fiedler, S., Gerten, D., Gleeson, T., Hofmann, M., Huiskamp, W., Kummu, M., Mohan, C., Nogués-Bravo, D., Petri, S., Porkka, M., Rahmstorf, S., Schaphoff, S., Thonicke, K., Tobian, A., Virkki, V., Weber, L. & Rockström, J. 2023. *Earth beyond six of nine planetary boundaries*. Science Advances 9, (37), eadh2458

Ruppert, E. 2018. Sociotechnical Imaginaries of Different Data Futures An experiment in citizen data. Erasmus University Rotterdam.

Salonen, A., Laininen, E., Hämäläinen, J. & Sterling, S. 2023. *A Theory of Planetary Social Pedagogy*. Educational Theory 73 (4), 615–637.

Schindler, T. 2023. *Why every organization needs a futurist-in-residence*. Viitattu 27.9.2023.

Snowden, D. & Rancati, A. 2021. *Managing complexity (and chaos) in times of crisis. A field guide for decision makers inspired by the Cynefin framework*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Sterling, S. 2010. Transformative Learning and Sustainability: sketching the conceptual ground. Learning and Teaching in Higher Education, 5, 10–11.

Taylor, C. 2004. Modern Social Imaginaries. Durham: Duke University Press.

UN Environment Programme. 2022. *Emissions Gap Report*.

UNESCO. 2018. A UNESCO position paper on the future of Education for Sustainable Development (ESD).

Valsta, S. & Pura, M. 2024. Sustainable Business Model Simulation – What if...Published in the Proceedings of the Nordic Academy of Management Conference, 14th – 17th August 2024 in Reykjavik, Iceland.

Wolff, L.-A., Laherto, A., Cheah, S., Vivitsou, M. & Autio, M. 2022. *Transformation toward sustainability in Finnish teacher education policy: Promises and shortcomings*. Frontiers in Education 7, article 856237.

Ziervogel, G., Cowen, A. & Ziniades, J. 2016. *Moving from adaptive to transformative capacity: building foundations for inclusive, thriving, and regenerative urban settlements*. Sustainability, 8(10), Article 955.

9 Kestävän asumisen tulevaisuus kiinteistönomistajan ja rakennuttajan näkökulmasta

Annika Niemi & Susanna Kivelä

NYKYISEN KESTÄVYYSKRIISIN TAUSTALTA löytyvät jatkuvan talouskasvun tavoittelu ja siitä johtuva luonnonvarojen ylikulutus, ilmastonmuutos ja luontokato. Asuminen sekä kiinteistö- ja rakennusala kuuluvat eniten ilmastopäästöjä aiheuttavien sektorien joukkoon Suomessa. Kiinteistö- ja rakennusalalla on suuri potentiaali ja vastuu kestävyysmuutoksen vauhdittajana.

Artikkeli perustuu Annika Niemen ylemmän AMK:n opinnäytetyöhön, jonka tavoitteena oli tukea kiinteistö- ja rakennusalan kestävyystransformaatiota selvittämällä kestävän asumisen tulevaisuutta sekä rakennuttajan että kiinteistönomistajan näkökulmista. Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona Kiinteistönomistajat ja rakennuttajat Rakli ry:lle. Rakennuttajien näkemyksiä kestävään asumiseen liittyen kartoitettiin tulevaisuuksien tutkimuksen mene-telmin, hyödyntäen Delfoi-menetelmää ja skenaariotyöskentelyä. Asukasnäkökulmaa tulevaisuuden kestävään asumiseen haettiin kyselyn avulla.

Artikkelissa esitellään opinnäytetyössä tunnistetut kiinteistö- ja rakennusalan kestävyyteen vaikuttavat muutosvoimat, kaksi muutosvoimien pohjalta tuotettua skenaariota sekä edellisten pohjalta johdetut, kiinteistönomistajan ja rakennuttajan vaikutuspiiriin sijoittuvat, tulevaisuuden kestävää asumista edistävät muutosvoimat.

JOHDANTO

Laurean kestävän kehityksen ohjelmassa määritellään tavoitteet kestävälle koulutustoiminnalle. Tulevaisuuden johtaminen ja asiakaslähtöinen palveluliiketoiminta YAMK-koulutuksessa kestävän kehityksen ja kiertotalouden osaamistavoitteet täydentävät ydinopintojen omia osaamistavoitteita opintojaksoilla toteutettavien hankkeiden ja tehtävien kautta. Tulevaisuuksien ennakointiin keskittyvä koulutus tunnistaa kestävän kasvun vaatimukset tulevaisuuden johtamisen lähtökohtana (vrt. Meadows ym.1972). Opinnäytetyöt ovat

opiskelijalle kaikissa YAMK-koulutuksissa mahdollisuus syventää osaamista ja tukea kestävyystransformaatiota käytännössä.

Kestävä kehitys tarkoittaa kehitystä, joka mahdollistaa tarpeiden tyydyttämisen nykypäivänä, kuitenkin vaarantamatta tulevien sukupolvien kykyä tyydyttää heidän tarpeitaan (United Nations 1987, 41). 2020-luvun alkupuolella kestävä kehitys on kuitenkin kriisissä. Kestävyys-kriisillä viitataan useiden toisiinsa kietoutuneiden ympäristöhaasteiden (esim. luontokato, ilmastomuutos, saastuminen) laajoihin, pitkäkestoisiin ja vaikeasti hallittaviin ja rajattaviin vaikutuksiin. Kestävyyskriisin taustalla on jatkuvan talouskasvun tavoitteesta johtuva luonnonvarojen ylikulutus. Ilmastonmuutos haastaa jatkuvaa talouskasvun tavoittelua, nykyistä talousjärjestelmää ja kaikkea liiketoimintaa. Kestävyyskriisi on myös ympäristökriisi, johon ratkaisu löytyy ajattelu- ja toimintatapoja muuttamalla, niin valtioiden, yrityksien kuin kansalaisten tasolla. Mitä nopeammin teemme riittäviä toimia, sitä vahvemmat mahdollisuudet meillä on luoda kestävämpi maailma ja tulevaisuus. (Limnéll ym. 2022, 34–35; 74–75.)

Kestävyyskriisin ratkaisu edellyttää yhteistyötä. Geissdoerfer, Savaget, Bocken ja Hultinkin (2017, 759) mukaan kestävyyden voi ajatella olevan yhteiskunnan tasapainoinen ja systeeminen yhdistelmä ympäristön sietokykyä ja taloudellista suorituskykyä. Yhteiskunnan muutos kestäväksi vaatii talousjärjestelmän perusteellista muutosta, jossa kasvuriippuvuudesta ja ylikuluttamisen kulttuurista sanoudutaan irti (Halonen ym. 2022, 199). Kestävän kehityksen määritelmän mukaisesti kestävän asumisen ymmärrettiin opinnäytetyössä tarkoittavan asumista, joka aiheuttaa minimaalisen vähän luontohaittoja ja tukee tervettä ja toimivaa ympäristöä.

Kestävän asumisen tulevaisuus edellyttää kiinteistön omistajilta sekä kiinteistö- ja rakennusalalta halua ja kykyä tehdä kestäviä valintoja. Kestävän asumisen perusta on kiinteistön koko elinkaaren kestävyys resurssiviisaasta suunnittelusta materiaalivalintoihin ja korjauksesta ylläpitoon ja lopulta rakennuksen purkuun ja materiaalin kierrätykseen (Harjula, Heikkinen, Hyrkäs & Pöyhönen 2022, 29-30). Sitra on määritellyt kestävyyttä edistävät resurssiviisaat valinnat seuraavasti: ”Resurssiviisaus on kykyä käyttää resursseja (luonnonvarat, raaka-aineet, energia, tuotteet ja palvelut, tilat ja aika) harkitusti ja hyvinvointia sekä kestävää kehitystä edistävällä tavalla.” (Sjöstedt 2018.)

Tulevaisuuden kestävän asumisen painopisteitä, edellytyksiä ja valmiuksia on tutkittu muun muassa kestävän yhdyskunnan ja pientaloasukkaiden näkökulmista. Sitra on tunnistanut yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa neljä kestävyyden kannalta keskeisintä indikaattoria ja tavoitetta ja laatinut niille mittarit, jotka konkretisoivat kestävän ja resurssiviisaan kaupungin periaatteet. Ensimmäinen tunnistetuista tavoitteista liittyy ilmastopäästöihin. Resurssiviisaassa kaupungissa tavoitteena on minimoida kasvihuonekaasupäästöt. Toinen tavoite liittyy jätteeseen. Resurssiviisaassa kaupungissa tavoitteena on minimoida kaatopaikalle, polttoon ja vientiin menevän jätteen määrä. Kolmas tavoite liittyy kulutukseen. Resurssiviisaassa kaupungissa tavoitteena on minimoida ekologinen jalanjälki. Neljäs tavoite liittyy hyvinvointiin ja tavoitteena on turvata asukkaiden sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä hyvinvointi. (Linkola 2014.)

Kestävä kaupunki, yhdyskunta ja asuminen edellyttävät asukkailta kykyä ja motivaatiota tehdä kestävyyttä edistäviä valintoja. Aalto-yliopisto toteutti ympäristöministeriön kanssa vuonna 2020 laajan pientaloasujien ympäristöasenteita selvittäneen kyselyn. Kyselyn perusteella kolme neljäsosaa pientaloasujista olisi valmiita maksamaan enemmän kestävyyskriteerit täyttävästä asunnosta. Yli puolet toivoi, että pientalojen hiilijalanjäljelle asetettaisiin raja-arvot ja muutoinkin kodin ympäristöystävällisyyttä ja käytettävyyttä painotettiin jopa hintaakin enemmän. Haasteeksi tunnistettiin luotettavan tiedon saamisen vaikeus. (Harjula, Heikkinen, Hyrkäs & Pöyhönen 2022, 28.)

Kestävyystransformaatio vaatii uutta tapaa ajatella ja toimia. Kestävyystransformaation käsiteelle ei ole vielä vakiintunutta ja tarkkaa määritelmää (Salomaa & Juhola 2020). Tässä käsitteellä viitataan kestävän kehityksen mukaiseen visioon ja vision edellyttämään toiminnan tapojen muutokseen. Voimme itse vaikuttaa tulevaisuuteen. Tulevaisuuksien tutkimuksessa ajatellaan, että tulevaisuutta ei voi ennustaa eikä se ole ennalta määrätty vaan voimme omilla teoillamme ja valinnoillamme vaikuttaa siihen (Amara 1981). Tulevaisuuden kestävä asuminen ja rakentaminen edellyttää, että kestävyyskriisin tunnistamista ja tunnustamista sekä tietoisempia valintoja jo tässä hetkessä. Asumisen ja rakentamisen valintojen on oltava tulevaisuustietoisia. (Ahvenharju 2023.)

KESTÄVÄN ASUMISEN SKENAARIOT

Aikaisemman tutkimuksen pohjalta oli selvää, että asumisen ja kiinteistö- ja rakennusalan kestävyystransformaatio on systeeminen muutos, jossa asenteiden, motivaation ja käytänteiden muuttumisen tulisi edetä määrätietoisesti mutta myös samatahtisesti. Tulevaisuuden kestävä asuminen ja rakentaminen toteutuu vain kestävien valintojen kautta. Opinnäytetyössä tulevaisuuden kestävyyttä motivoitiin osallistavalla ennakointiprosessilla, joka käsitti tyypilliset ennakointiprosessin vaiheet: toimintaympäristön monitoroinnin, monitorointiaineiston analyysin ja skenaarioiden luomisen sekä tulevia valintoja ohjaavat tulokset (Voros 2003).

Rakennuttajan näkökulmaa kestävyystransformaatioon lähestyttiin kartoittamalla teemahaastatteluilla alan muutosajureita. Muutosajuri on trendien ja megatrendien kautta tai taustalla vaikuttava ilmiö, joka vaikuttaa päätöksentekoon ja valintoihin tietoisella tai tiedostamattomalla tasolla (Heinonen, Kuusi & Salminen 2017, 303). Muutosajurit validoitiin Delfoi-menetelmän avulla. Delfoi kuuluu tulevaisuuksien tutkimuksen asiantuntijamenetelmiin. Delfoissa anonyymi asiantuntijaryhmä laajentaa ja syventää ymmärrystä tarkasteltavasta teemasta ohjatun vuorovaikutusprosessin avulla. Tutkimustiedon tuottamisen lisäksi Delfoille on luonteenomaista myös yhteisöllinen tiedon rakentaminen ja yhteisöllinen oppiminen. (Linturi & Kuusi 2022, 178-179.) Delfoihin ilmoittautui 38 asiantuntijaa kiinteistö- ja rakennusalan eri intressiryhmistä (suunnittelu, rakennuttaja, kiinteistösijoittaja, kaupunki, järjestö/säätiö/liitto, yliopisto, kokemusasiantuntija). Asiantuntijat koottiin yhteistyössä Rakli ry:n kanssa.

Delfoi-paneelissa muutosajureita arvoitiin toivottavuuden, todennäköisyyden ja merkittävyyden näkökulmista. Toivottavuuden ja todennäköisyyden pohjalta keskeisimmissä muutosajureissa korostuvat asukkaiden odotukset mutta myös normiohjaus ja resurssiviisaus (kuva 1).

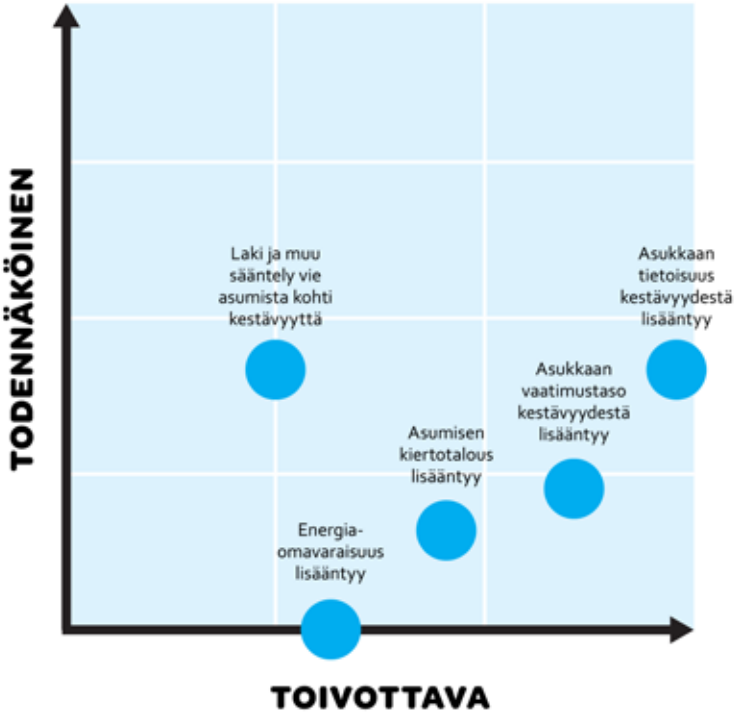

***Kuva 1**. Todennäköisimmät ja toivottavimmat muutosajurit (Niemi 2023)*

Keskeisimmiksi arvioitujen muutosajureiden pohjalta toteutettuun skenaariotyöpajaan osallistui viisi henkilöä opinnäytetyön ohjausryhmästä ja kaksi toimeksiantajan edustajaa. Skenaarioprosessissa luonnosteltiin kaksi vaihtoehtoista tulevaisuuskuvaa vuodelle 2040.

- Todennäköinen skenaario: Tekniset ja taloudelliset raamit huomioiden kohti kestävää asumista vuonna 2040
- Toivottava skenaario: Ihmisen kokoinen kestävä kaupunki vuonna 2040

Skenaariot arvioitiin ja niiden syitä ja seurauksia syvennettiin toisella Delfoi-kierroksella. Panelistit olivat samoja kuin ensimmäisellä kierroksella. Kummankin muodostetun skenaarion osalta panelistit arvioitavakseen kymmenen konkreettista kestävään asumiseen ja rakentamiseen liittyvää väittämää. Näin muutosajureiden pohjalta tuotettuja tulevaisuuskuvia syvennettiin, rikastettiin ja konkretisoitiin.

Tekniset ja taloudelliset raamit huomioiden kohti kestävää asumista vuonna 2040 kuvaa todennäköiseksi koettua tulevaisuutta, jossa toimialalla otetaan pieniä ja realistisia askelia kohti kestävyyttä. Siirtymä kohti kestävämpää asumista tapahtuu niin sanotusti asunto kerrallaan ulkoiset resurssit huomioiden. Delfoin toisella kierroksella panelistit löysivät tämän tulevaisuuskuvan taustalta tärkeimpinä sen, että olemassa olevan kiinteistökannan tekniset toimet ja energiajärjestelmät muutetaan vähähiilisiksi, asumisen palvelut vetovoimatekijänä ja ikääntyvän väestön kotona-asumisen mahdollistaminen sekä se, että julkisilla toimilla vahvistetaan kuluttajaohjauksen vaikutusta.

Hitaan hivuttautumisen skenaario, jossa riittävän nopeita muutoksia ei todennäköisesti tapahdu.

Skenaariosta on osittain tunnistettavissa jo nykypäivän tilanne, ja osittain kehityssuunta, jos mikään ei muutu — ei myöskään asukkaiden tietoisuus kestävyystavoitteiden saavuttamisen edellytyksistä ja kunnianhimoisuus niiden saavuttamiseksi. Ehkä asennemuutos kuitenkin tapahtuu kuluttajien keskuudessa: Vuonna 2040 tämän päivän alakoululaiset ovat aikuistuneet, ja heillä on toivottavasti hyvin erilainen arvomaailma kuin aiemmilla sukupolvilla (isossa kuvassa).

Ihmisen kokoinen kestävä kaupunki vuonna 2040 toivottava tulevaisuuskuva on ihmisläheinen ja toiminnallisuus edellä tehty tulevaisuuskuva, jossa asumisen sekä kiinteistöalan toimijoiden asenteet, toimintatavat ja odotusarvot ovat muuttuneet enemmän kestävyyden arvoja vastaavaksi ja rosoisuutta enemmän hyväksyväksi. Siirtymä kohti kestävämpää asumista tapahtuu siis kokonaismuutoksen kautta ja yleisesti myös arvomaailman muutoksen myötä. Delfoin toisella kierroksella panelistit löysivät tämän tulevaisuuskuvan taustalta tärkeimpinä sen, että kestävää asumista tukevat digitaaliset ratkaisut ovat yleistyneet, yhteiskäyttöiset tilat ja jakamistalous on yleistynyt osana asumisen arkea, kaikki kodit ovat jollain tavoin älykoteja (talotekniikka), monikäyttöiset kalusteratkaisut ja asumisen palvelullistaminen yleistyvät.

Tämä skenaario ei ole niin yltiöoptimistinen, ettei se olisi mahdollinen. Tähän täytyy vain tarttua ja lähteä tekemään. Toki talous tulee ohjaamaan valinto-ja, mutta se tiedostaen on mahdollisuudet oikeastaan vaikka mihin.

Totuus löytyy varmaankin näiden kahden skenaarion väliltä. Yhteisöllisyyttä ja palveluja tulee toivottavasti lisää, mutta taloudelliset kannustimet ja sääntely ovat tärkeimpiä muutoksen vauhdittajia.

Asunnon omistajien näkemyksiä kartoitettiin sosiaalisen median kautta toteutetulla kyselyllä, johon saatiin 116 vastausta. Tämän kyselyn vastaajista vähintään puolet pitää kestävyyttä ja hiilineutraalia energiaratkaisua ja lämmitysratkaisua merkityksellisenä. Huomattava osa (2/3) arvioi kierrättävänsä kaikki jätteet ja yli puolet arvostaa luonnon läheisyyttä joko itseisarvona tai yhdessä keskeiseen sijaintiin tai kohtuulliseen työmatkaan yhdistettynä.

KOHTI KESTÄVÄMPÄÄ ASUMISTA

Opinnäytetyön (Niemi 2023) tutkimukselliseen kehittämishankkeeseen osallistui monipuolisesti kiinteistö- ja rakennusalan sekä kestävyysasioiden osaajia. Kehittämishankkeeseen valittujen menetelmien tavoitteena oli herättää ja ylläpitää keskustelua kestävyyden teemoista kiinteistö- ja rakennusalalla.

Kestävyystransformaatioon vaikuttavat monet erilaiset asiat, kuten EU:n ja valtion lainsäädännöt ja muut sääntelyn keinot. Muutos vaatii myös automaation ja tuuppaamisen keinoja kestävämpiin valintoihin. Kuitenkin kiinteistönomistajan ja rakennuttajan näkökulmasta keskeisimmät, ja toimijoiden itsensä vaikutusvallassa olevat muutosajurit tulevaisuuden kestävämpää asumiseen ovat (kuva 2):

Kuva 2. *Kiinteistön omistajan ja rakennuttajan vaikutuspiiriin asettuvat tulevaisuuden kestävän asumisen muutosajurit (Niemi 2023)*

1. Riittävän nopeat päätökset, yhteistyö ja tekemisen meininki
2. Kiertotalous ja kestävyystieto osaksi arkea
3. Energiatehokkuus ja hiilineutraalius
4. Vanhan rakennuskannan kehittäminen ja arvostuksen kasvu
5. Kulttuurin- ja asennemuutoksen jatkuminen

Kestävän asumisen päätavoitteena tulisi tulevaisuudessa olla hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta. Suurin osa tulevaisuuden kodeista on jo nyt olemassa, koska rakennuskanta uusiutuu hitaasti, vain n. 1–2 % vuodessa (SVT 2020). Kestävyystransformaatio tulee siis vaatimaan vanhan rakennuskannan renessanssia. Vanhan rakennuskannan arvostuksen pitää tulevaisuudessa lisääntyä ja vanhaa rakennuskantaa tulee tulevaisuudessa kehittää ja hyödyntää paremmin. Päästäksemme ympäristötavoitteisiin ja kestävän kehityksen mukaiseen tulevaisuuteen, tulisi nykyisen vuosikymmenen olla kiertotalouden ja korjausrakentamisen vuosikymmen, ja tämän tulisi jatkua myös tulevina vuosikymmeninä.

Kestävyys ei tulevaisuudessa enää voi olla vain ylihintainen kilpailuetu. Kestävyyden tulee olla uusi normaali ja osa asumista sekä asumistuotetta. Kiinteistö- ja rakennusalalla tehdään jo paljon oikeansuuntaisia toimia ja ala muuttuu jatkuvasti, nykyiset toimet eivät kuitenkaan vielä ole riittäviä ja riittävä muutos ei tule tapahtumaan nopeasti. Kestävyystransformaation toteutuminen vaatii siis lisää nopeita ja päättäväisiä toimia, pitkäjänteisesti toteutettuna.

Kestävyystransformaatio vaatii laajoja yhteistyöverkostoja ja systeemitason muutoksia, ja samaan aikaan on tärkeä olla avoin uudenlaisilla mahdollisuuksille ja kokeilla rohkeasti uutta.

Lähteet

Amara, R. 1981. The futures field: Searching for definitions and boundaries. The Futurist 15. 25–29.

Ahvenharju, S. 2022. *Futures Consciousness as a Human Anticipatory Capacity – Definition and Measurement.* Turun yliopiston julkaisuja, Sarja E, Osa 90.

Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N.M.P. & Hultink, E.J. 2017. *The Circular Economy – A new sustainability paradigm?* Journal of Cleaner Production, 143, 757–768.

Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. 2022. Kestävyyden avaimet – Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiseloon. Tallinna: Gaudeamus.

Harjula, L., Heikkinen, P., Hyrkäs, J. & Pöyhönen, T. 2022. Resurssiviisaaksi ihmislähtöisin keinoin -hankkeen sisällöllinen loppuraportti.

Heinonen, S., Kuusi, O. & Salminen, H. 2017. How Do We Explore Out Futures? Methods of Futures Research. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. Viitattu 11.12.2023

Limnéll, J., Hiltunen, E. & Dufva, M. 2022. Suomen tulevaisuudet. Suuret kysymykset ja vastaukset. Helsinki: WSOY.

Linkola, L. 2014. *Resurssiviisauden indikaattorit*. Sitra. Viitattu 10.12.2023.

Linturi, H. & Kuusi, O. 2022. Tulevaisuuksia ennakoiva Delfoi-menetelmä. Teoksessa Aalto H-K., Heikkilä K., Keski-Pukkila P., Mäki M. & Pöllänen M. (toim.) *Tulevaisuuden tutkimus tutuksi – perusteita ja menetelmiä*. Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemian julkaisuja 1/2022, 178–197.

Meadows, D., Meadows, D., Randers, J., Behrens, W. 1972. The Limits to Growth – A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York: Universe Books.

Niemi, A. 2023. *Kohti entistä kestävämpää asumista – Kestävyystransformaatio kiinteistönomistajan ja rakennuttajan näkökulmasta*. YAMK-opinnäytetyö. Tulevaisuuden johtaminen ja asiakaslähtöinen palveluliiketoiminta. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Salomaa, A. & Juhola, S. 2020. *How to assess sustainability transformations: a review*. Global Sustainability 3, e24, 1–12.

Sjöstedt, T. 2018. *Mitä nämä käsitteet tarkoittavat?* Sitra. Viitattu 10.12.2023.

SVT. 2020. *Suomen virallinen tilasto: Rakennukset ja kesämökit. Rakennuskanta 2020 (korjattu 3.6.2021)*. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 1.8.2023.

United Nations. 1987. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents. Viitattu 10.12.2023.

Voros, J. 2003. *A generic foresight process framework*. Foresight 5(3), 10–21.

Osa 3

Kestävä kehitys Laurea-ammattikorkeakoulun opetustoiminnassa

10 Fysioterapian ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkinnot kestävyyttä edistämässä

Sanna Niinikoski ja Helena Launiainen

LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULUN VUONNA 2021 julkaistun kestävän kehityksen ohjelman tavoitteena on, että Laureassa opiskelevat ja opiskelleet tunnetaan ratkaisukeskeisinä kestävän kehityksen ja kiertotalouden osaajina sekä työelämän uudistajina. Olennaista on, että jokaisessa tutkintoon johtavassa koulutuksessa otetaan käyttöön alakohtaiset kestävän kehityksen osaamistavoitteet ja Laurean kestävän kehityksen ohjelman mukaisesti tutkintojen yhteiset työelämäkompetenssit.

Tässä artikkelissa tarkastellaan YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelman (Agenda 2030, United Nations 2015) ilmenemistä Laurean fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -koulutuksissa. Ytimessä on tutkintojen tuottama kestävyysosaaminen, joka tähtää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen maapallon kantokyvyn rajoissa. Artikkelissa kuvataan miten kestävän kehityksen tavoitteet näkyvät fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintojen opetussuunnitelmissa. Aineistona ovat tutkintojen opetussuunnitelmat ja niiden työstämiseen osallistuneiden avaintoimijoiden yhteinen teemakeskustelu. Kyseiset kuntoutusalan tutkinnot toimivat esimerkkinä laurealaisesta kehittämistyöstä ja kestävän kehityksen ulottuvuuksien integraatiosta hyvinvointialojen ammattikorkeakoulutukseen.

VASTUULLISUUSOSAAMISEN LÄHTÖKOHDAT

Laurean tutkintokoulutusten kehittämisen perustan muodostavat ammattikorkeakoulun pedagogista toimintaa ohjaavat strategiset linjaukset. Laurean pedagogiseksi toimintamalliksi on jo 2000-luvulla valittu kehittämispohjainen oppiminen (Learning by Developing, LbD), jossa oppiminen toteutuu aidoissa työelämän tilanteissa yhdessä tutkien, kehittäen ja uutta luoden. Monipuolisia oppimistilanteita ja tutkittua tietoa yhdistävää oppimista ilmentävät kokemuksellisuus, kumppanuus, luovuus, autenttisuus ja tutkimuksellisuus

(Laurea 2023a). Nämä elementit vahvistavat kestävään kuntoutukseen liittyvien ilmiöiden oppimista, kuten ilmasto- ja ympäristövaikutusten tunnistamista ja monimutkaisten syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä.

Laurean osaamisperustaisissa opetussuunnitelmissa kuvataan opiskelijan yleisen ja koulutuskohtaisen osaamisen systemaattinen kehittyminen. Yleiset Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston suosituksiin (Auvinen ym. 2022) ja Laurean tutkintokoulutusten yleisiin ja yhteisiin työelämäkompetensseihin (Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030) pohjautuvat kompetenssit, ovat kaikkien tutkintojen yhteisiä osaamisalueita. Ne muodostavat työelämässä toimimisen perustan. Laurean yleiset, kaikille tutkinnoille yhteiset työelämäkompetenssit koostuvat kuudesta osaamiskokonaisuudesta:

- itsensä johtaminen ja yrittäjämäinen asenne
- kriittinen ajattelu ja ongelmanratkaisuosaaminen
- ennakointi- ja innovaatio-osaaminen
- viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen
- globaaliosaaminen
- vastuullisuusosaaminen.

Arenen (Auvinen ym. 2022) mukaan opiskelijan tulee valmistuessaan tuntea kestävän kehityksen periaatteet ja toimia vastuullisesti niitä noudattaen. Laureassa vastuullisuusosaaminen määritellään sisältöalueittain, joita ovat eettisyys ja empaattisuus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus sekä ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehitys (Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030, 13).

Fysioterapeutit ja kuntoutuksen ohjaajat ovat kuntoutuksen asiantuntijoita, joiden työn perimmäisenä tarkoituksena on edistää asiakkaidensa mahdollisuutta elää, oppia, työskennellä, osallistua ja olla osallisia yhteiskunnassamme. He työskentelevät sosiaali- ja terveysalalla, jossa ilmastonmuutoksen kiihdyttyä ei voi liikaa korostaa ekologista kestävyyttä edistäviä työtapoja ja jatkuvaa osaamisen kehittämistä (Pulkki ym. 2023, 122).

Kuntoutuksen koulutuskohtaisia ydinosaamisia on määritelty kansallisesti (mm. Anttila, Koivuniemi, Mukka & Reunanen 2021; Suomen Fysioterapeutit 2016) ja kansainvälisesti (mm. WHO 2021; World Physiotherapy 2021). Niissä ei nosteta kestävää kehitystä omaksi osaamisalueekseen, mutta todetaan, että opiskelijan tulee valmistuttuaan kyetä toimimaan vastuullisesti ja eettisesti. Kuntoutuksen asiantuntija on velvollinen kehittämään koko työuransa ajan turvallisen, tehokkaan ja vastuullisen työskentelyn osaamistaan.

Fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintojen tuottama ydinosaaminen kytkeytyy useaan kestävän kehityksen seitsemästätoista tavoitteesta (United Nations 2024), joista ilmeisin on tavoite kolme; kaiken ikäisten ihmisten terveellisen elämän varmistaminen ja hyvinvoinnin edistäminen. Tämä ei kuitenkaan riitä. Hyvinvointipalveluiden ympäristövaikutukset ovat merkittävät (Pulkki ym. 2023, 10) ja jokaisella valmistuvalla opiskelijalla on merkittävä rooli kuntoutuspalveluiden ympäristö- ja ilmastovaikutusten hillitsemisessä.

YHDESSÄ KESKUSTELLEN JA OIVALTAEN

Kestävän kehityksen sisältymistä fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintoihin selvitettiin kutsumalla tutkintojen opetussuunnitelmatyön avaintoimijat yhteiseen teemakeskusteluun. Lähtökohtana oli yhteinen oppiminen ja oivaltaminen, joten keskustelu ei edellyttänyt osallistujien etukäteisvalmistautumista. Teemakeskustelu järjestettiin Teamsissa. Se nauhoitettiin kaikkien suostumuksella ja litteroitiin myöhempää analyysia varten.

Teemakeskustelu käynnistyi vapaamuotoisesti kestävän kehityksen käsitteen määrittelyllä, jäsentämisellä ja terminologialla, sillä tiedossa oli kestävyyden määrittelyn haastavuus (mm. Merma-Molina ym. 2023, 5; Pulkki ym. 2023, 14.). Apukysymyksiä olivat:

- Mitä ymmärrät kestävyydellä?
- Mihin sanoihin yhdistäisit kestävyyden?
- Millaisilla sanoilla kestävyyttä kuvataan Laurean arjessa?

Tämän jälkeen keskustelussa esitettiin YK:n kestävän kehityksen tavoitteet, joiden toteutumista opinnoissa avaintoimijat arvioivat seuraavin kysymyksin:

- Mitkä opintojaksojen osaamistavoitteet sisältävät kestävän kehityksen teemoja?
- Mihin kestävän kehityksen tavoitteista opintojakson osaamistavoite liittyy?
- Miten opiskelijan kestävyysosaaminen on polutettu opintojen ajalle?

Keskusteluaineiston litteroinnin jälkeen keskustelussa mainitut kestävyysteemaiset osaamistavoitteet poimittiin tutkintojen opetussuunnitelmista ja taulukoitiin kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Teemakeskustelusta ja taulukoinnista muodostuneen aineiston synteesi esitetään seuraavissa luvuissa. Tekstissä olevat lainaukset ovat nostoja yhteisestä teemakeskustelusta. Lopuksi esitetään johtopäätökset ja jatkoehdotukset.

KESTÄVYYDEN EDISTÄMISEN PERUSTANA YHTEINEN YMMÄRRYS

Teemakeskustelussa todettiin, ettei fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkinnoissa ole yhteisesti määritelty mitä kestävä kehitys koulutuksessa tarkoittaa. Henkilöstö ja opiskelijat ymmärtävät ja määrittelevät kestävyyden oman taustansa ja kokemustensa kautta: "*Kestävyys on laaja kokonaisuus, samoin kuin terveys ja hyvinvointi mihin linkittyy vielä omakohtainen kokemus siitä mitä se kellekin kokemuksena tarkoittaa.*" Riskinä kuitenkin on, että kestävä kehitys jää tarkoitukseltaan yleiseksi, epämääräiseksi tai kapea-alaiseksi viitaten esimerkiksi vain kierrätykseen: "*Usein kun ihmisten kanssa keskustelee, niin kestävä kehitys liittyy karkeasti biojätteiden lajitteluun, itse näen teeman laajempana kokonaisuutena*". Toisaalta kestävän kehityksen jäsentäminen omasta kokemusmaailmasta käsin tuo keskusteluun tulkintojen kirjon, mikä rikastuttaa yhteistä ymmärrystä.

Avaintoimijat korostivat, että kestävyyttä kuvaavalla kielellä ja terminologialla on suuri merkitys. "*Aukisanoittaminen siitä, mitä kestävä kehitys nimenomaan fysioterapiassa tarkoittaa olisi tärkeää.*" Koulutuksessa ja kuntoutuksessa puhutaan toisinaan kestävyydestä jopa oivaltamatta, että käytettävät termit linkittyvät kestävään kehitykseen. Moninainen ja epäselvä terminologia hämmentää ja hankaloittaa kestävyyden integrointia koulutukseen.

Teemakeskustelussa kestävä kehitys yhdistettiin muun muassa seuraaviin sanoihin: vastuullisuus, vastuullinen toiminta, ilmastoasiat, sosiaalinen kestävyys ja taloudelliset tekijät. Myös osallisuuden koettiin olevan osa kestävyyttä: "*Osallisuuteen liittyvä terminologia, miten on mahdollista olla osallisena.*" Molempiin tutkintoihin ja oppilaitosympäristöön liittyvinä teemoina tunnistettiin esteettömyys, turvallisuus sekä ympäristön ja työn viihtyvyys. Lisäksi monimuotoisuudesta todettiin eri yhteyksissä puhuttavan osana kestävyyttä:

”*Erilaisuus, moninaisuus ja näiden hyväksyminen ovat tulleet viime aikoina myös fysioterapian koulutuksessa tärkeiksi teemoiksi*.” Käytännössä nämä ilmenevät esimerkiksi tavassa puhutella kollegoita ja opiskelijoita.

Avaintoimijat muistuttivat, että kestävyys on aina arvokysymys: ”A*rvoista ei puhuta välttämättä suoraan, mutta tietyllä tavalla asiakastyöhön tai muuhun tekemiseen liittyvät valinnat perustuvat erilaisiin arvoihin*.” Samoin työn vaikuttavuus ja näyttöön perustuvuus ovat olennaisia: ”*Fysioterapian perusta rakentuu siitä, että etsitään tutkimustausta asioille ja se on alan vahvuus myös työelämässä*.”

Avaintoimijat korostivat yhteisen ymmärryksen luomista ja avointa keskustelua kestävästä kehityksestä. Parhaimmillaan ne kasvattavat ymmärrystä kestävyydestä siten, että jokainen oppii uutta. Keskeiseksi nousi myös kestävyystoimijuus. Pelkkä ilmiön määrittely ei siis riitä, vaan koulutuksen tulee tuottaa konkreettisia keinoja, joilla asioihin vaikutetaan ja kestävyyttä viedään eteenpäin. ”*Alalla tähän liittyen on jo tehty paljon, mutta paljon on myös vielä työtä tehtävänä ja uusia oivalluksia saavutettavana, kuten keinot vaikuttaa koulutuksen kautta asioihin ja viedä teemaa eteenpäin*.”

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET OPETUSSUUNNITELMISSA

Fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintojen laajuus on 210 opintopistettä, joista 180 opintopistettä on kaikille pakollisia ydinosaamisen opintoja ja 30 opintopistettä opiskelijan valitsemia täydentävän osaamisen opintoja. Koulutuksissa on lukuvuonna 2023–2024 otettu käyttöön uudet opetussuunnitelmat. Ne rakentuvat pääosin 30 opintopisteen moduuleista, jotka sisältävät 4–6 erilaajuista opintojaksoa.

Tutkinnot eivät kata kaikkia kestävän kehityksen seitsemästätoista tavoitteesta, kuten taulukon 1 esimerkeistä käy ilmi. Avaintoimijoiden oli vaikea arvottaa yksittäisiä kestävän kehityksen tavoitteita yli muiden. Yhden tai kahden keskeisimmän tavoitteen valitsemista ei koettu edes tarkoituksenmukaiseksi, jotta kestävän kehityksen moninainen ja systeeminen luonne tulevat näkyväksi: ”*Tunnistetaan, että on vaikea erotella tavoitteita toisistaan irrallisiksi sillä monet liittyvät toisiinsa. ---Terveys ja hyvinvointi tärkeä teema, mutta liittyy myös eriarvoisuuden vähentäminen, mikä nousee omanaan esille, tasa-arvokysymykset yms*.”

Kestävyystavoitteiden erottelun hankaluus näkyy muun muassa siten, että yksittäisten opintojaksojen osaamistavoitteissa voi olla sisältöjä useammasta kestävän kehityksen seitsemästätoista tavoitteesta. Esimerkiksi *Yrittäjyys ja kestävän kehityksen toimintatavat fysioterapiassa* -opintojakson yhtenä osaamistavoitteena on, että opiskelija osaa muotoilla eri menetelmin asiakkaan tarpeisiin soveltuvia fysioterapiapalveluja, jotka ovat käyttäjälähtöisiä, esteettömiä, saavutettavia ja taloudellisesti kannattavia. Osaamistavoite kytkeytyy näin kestävän kehityksen tavoitteisiin 3, 10, 11 ja 12. Taulukossa 1 on esitetty lisää esimerkkejä fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintojen opetussuunnitelmien opintojaksojen osaamistavoitteiden linkittymisestä YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Taulukko 1. *Esimerkkejä fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintojen kestävän kehityksen osaamistavoitteista.*

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITE	FYSIOTERAPEUTTITUTKINTO	KUNTOUTUKSEN OHJAAJA -TUTKINTO
3 Terveyttä ja hyvinvointia	Opiskelija osaa: määritellä väestön terveyden edistämisen tarpeita ja mahdollisuuksia kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti.	Opiskelija osaa: edistää kuntoutujan osallisuutta ja voimavaroja dialogin keinoin.
5 Sukupuolten tasa-arvo	Opiskelija osaa: kuvata fysioterapeutin ammattieettisten periaatteiden toteutumisen fysioterapian toimintaympäristössä.	Opiskelija osaa: noudattaa sosiaali- ja terveysalan eettisiä periaatteita ja arvoja.
8 Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua	Opiskelija osaa: kehittää fysioterapeuttisen arvioinnin perusteella erilaisia työhyvinvointia edistäviä työ- ja toimintaympäristöjä.	Opiskelija osaa: edistää omaa ja työyhteisönsä työhyvinvointia sekä työnsuojelua.
10 Eriarvoisuuden vähentäminen	Opiskelija osaa: käyttää monikulttuurisuutta huomioivia ja moninaisuutta arvostavia fysioterapeuttisia ohjaustapoja.	Opiskelija osaa: toimia dialogisessa vuorovaikutuksessa yksittäisten asiakkaiden, ryhmien ja muiden ammattilaisten kanssa.
11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt	Opiskelija osaa: suunnitella asiakkaalle esteettömän ja turvallisen toimintaympäristön.	Opiskelija osaa: arvioida työ- ja toimintaympäristöjen esteettömyyttä, saavutettavuutta ja käytettävyyttä.
12 Vastuullista kuluttamista	Opiskelija osaa: muotoilla eri menetelmin asiakkaan tarpeisiin soveltuvia fysioterapiapalveluja, jotka ovat käyttäjälähtöisiä, esteettömiä, saavutettavia ja taloudellisesti kannattavia.	Opiskelija osaa: selittää kuntoutuksen kustannus- ja vaikuttavuusnäkökulmat ja seurata sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteiskunnallisia muutoksia ja ennakoida kuntoutuksen tulevaisuuden kansallisia ja kansainvälisiä näkymiä.
13 Ilmastotekoja	Opiskelija osaa: arvioida etäratkaisujen käytettävyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä tekijöitä fysioterapeuttisessa ohjauksessa.	Opiskelija osaa: hyödyntää toiminnassaan nopeasti kehittyviä etäkuntoutuksen teknologisia ratkaisuja ja näyttöön perustuvaa tutkimusta.
16 Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto	Opiskelija osaa: perustella toimintaansa tutkittuun tietoon pohjautuen ja raportoida toimintaansa.	Opiskelija osaa: toimia kuntoutusta ohjaavan lainsäädännön mukaisesti ja sanoittaa sen kuntoutujalle ymmärrettävällä tavalla.
17 Yhteistyö ja kumppanuus	Opiskelija osaa: toimia erilaisissa ympäristöissä ja monitoimijaisessa verkostossa asiakkaan hyväksi.	Opiskelija osaa: toimia verkostomaisesti kuntoutuksen monialaisessa, moniammatillisissa ja monitoimijaisessa palvelujärjestelmissä edistäen asiakkaan kuntoutumista.

Teemakeskustelussa kestävä kehitys kuvattiin laaja-alaisesti sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyyden näkökulmista. Molempien tutkintojen selkeimmäksi kestävän kehityksen tavoitteeksi nimettiin väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (tavoite 3).

Fysioterapeuttitutkinnossa painottuu asiakkaiden terveyden, toimintakyvyn ja liikkumisen edistäminen ja tukeminen: "*Kolmosteema, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, on ehdottomasti fysioterapian vahvuus ja tutkinnossa vahvasti näkyvissä.*" Osaamistavoitteeksi tämä on muotoiltu muun muassa siten, että opiskelija osaa suunnitella ja toteuttaa asiakkaan terveyttä, toimintakykyä ja liikkumista edistävää fysioterapiaa. Kuntoutuksen ohjaaja -tutkinnossa korostetaan puolestaan sosiaalista kestävyyttä ja kaikkien asiakkaiden tasavertaista mahdollisuutta hyvinvointia ja voimavaroja vahvistavaan toimintaan: "*Terveys ja hyvinvointi (3) liittyy kuntoutuksen ohjaajien osalta sosiaalisen kestävyyden osa-alueeseen, ajatuksena niin että kaikilla on tasavertainen mahdollisuus hyvinvointiin ja terveyttä tukeviin toimintoihin*." Osaamistavoitteena tämä kuvataan esimerkiksi siten, että opiskelija osaa edistää kuntoutujan osallisuutta ja voimavaroja dialogin keinoin.

Tutkinnoissa korostetaan jokaisen ihmisen hyvän elämän perusedellytyksiä sekä mahdollisuutta vaikuttaa ja olla osallisena: "*Osallisuus ja terapiasuhde lähtee asiakkaan kohtaamisesta, asiakkaan osallisuudesta omassa kuntoutuksessaan ja toimijuudesta oman terveytensä edistämisessä*." Monimuotoisuus ja eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) ovat kuntoutuksessa keskeisiä: "*Opinnot lähtevät liikkeelle kuntoutujasta yhteisössään, jossa käsitellään sitä mitä hyvinvointi on sekä mitkä ovat ne yhteiskunnalliset lähtökohdat mihin ihminen sijoittuu linkittyen terveyteen ja hyvinvointiin, tasa- ja eriarvoisuuteen yms. eli sidos kestävyyteen on olemassa vaikka ei avoimesti olekaan sanoitettu*." Opiskelijat osaavat noudattaa valmistuessaan alansa eettisiä periaatteita ja vahvistavat asiakkaiden osallisuutta ja voimavaroja dialogisin, monikulttuurisuutta huomioivin ja moninaisuutta arvostavin keinoin.

Molempien koulutusten ydintä ovat kestävyystavoitteen yksitoista (kestävät kaupungit ja yhteisöt) käyttäjälähtöiset ja saavutettavat palvelut sekä asiakkaille turvallisten ja esteettömien toimintaympäristöjen luominen: "*Saavutettavuuden ja esteettömyyden näkökulma liittyy kestävän kehityksen tavoitteeseen 11, joka on fysioterapian vahva osaamisalue. Tämä joko mahdollistaa asiakkaan toimintakyvyn tai on iso este sille, kun ei pysty osallistumaan itselle mielekkäisiin toimintoihin*." Saavutettavuus on yhteydessä myös etänä ja digitaalisesti tuotettaviin kuntoutuspalveluihin: "*Digitaalisten ratkaisuiden kautta tarkasteluun tulevat myös ekologisen kestävyyden näkökulmat*." Kuntoutuksen ohjauksen osaamistavoitteissa määritellään muun muassa, että valmistuttuaan opiskelija osaa hyödyntää toiminnassaan nopeasti kehittyviä etäkuntoutuksen teknologisia ratkaisuja ja näyttöön perustuvaa tutkimusta.

Koulutuksesta valmistuneet fysioterapeutit toimivat usein jossain uransa vaiheessa yrittäjänä tai ammatinharjoittajana ja siksi *Yrittäjyys ja kestävän kehityksen toimintatavat fysioterapiassa* -opintojaksolla vahvistetaan yrittäjyyden ja kestävyyden yhteyttä. Tavoitteena on muun muassa, että opintojakson käytyään opiskelija osaa muotoilla eri menetelmin asiakkaan tarpeisiin soveltuvia taloudellisesti kannattavia palveluja ja edistää vastuullisella toiminnallaan kestävän kehityksen toimintatapoja fysioterapiassa. Opintojakso liittyy näin vastuulliseen kuluttamiseen (tavoite 12) ja ihmisarvoisen työhön ja talouskasvuun (tavoite 8): "*Fysioterapian koulutuksessa on myös vahva linkki yrittäjyyteen, innovatiivisiin uusiin ratkaisuihin kouluttaminen (LbD hengessä) että rohkeus toimia yrittäjänä, erilaisia tapoja toimia fysioterapeuttina niin tavoite 8 linkittyy siihen vahvasti.*"

Fysioterapeuttitutkinnossa tunnistettiin myös sidos ilmastotekoihin (tavoite 13). Kestävät kuntoutuspalvelut pienentävät ammattilaisten ja asiakkaiden liikkumisesta aiheutuvia päästöjä. "*Tarkoittaen etä- tai digitaalisia ratkaisuja, jotka mahdollistavat saavutettavuuden mutta on myös ympäristöteko, jos ratkaisu vähentää auton käyttöä tai haitallista liikkumista.*"

OSAAMISTAVOITTEISTA KESTÄVYYDEN OSAAMISPOLUKSI

Laurean keskeinen tehtävä koulutusorganisaationa on vahvistaa opiskelijoiden ja työelämän kestävän kehityksen laaja-alaista osaamista. Opintojaksojen osaamistavoitteet ja terminologia ovat tärkeitä, mutta niiden pitää implementoitua konkreettiseksi toiminnaksi. Avaintoimijoiden mukaan opettajatiimeissä tulee keskustella enemmän kestävästä kehityksestä, jotta yksittäiset opettajat osaavat tuoda kestävyyden työhönsä: "*Ajatuksena että kun teemat tulevat henkilöstölle tutummiksi arjessa niin näyttäytyisivät sitä kautta myös opetuksessa ja osana opiskelijoiden arkea koska näitä osattaisiin eri tavalla huomioida sekä sanoittaa.*"

Opettajat edistävät kestävyyttä omalla esimerkillään, valinnoillaan ja toiminnallaan. He tukevat opiskelijoiden toimijuutta kestävyysmurroksen tekijöinä: "*Olisi tärkeää pystyä kääntämään kestävyysteema/asiat rohkaisuksi vaikuttamisesta sekä siitä että opiskelijoilla on mahdollisuus muuttaa asioita omalla toiminnallaan*". Vaikuttamismahdollisuudet tulee avata opiskelijoille laajasti eri tasoilla, kuten vaikuttaminen yksilönä ja ammattilaisena, tiiminä ja yhteisönä sekä laajemmin yhteiskuntana. Konkreettisena ehdotuksena on opintojen aikana rakentuva selkeä kestävän kehityksen kuvallinen osaamispolku: "*Voitaisiin rakentaa opiskelijalle näkyväksi kestävän kehityksen polku niin että tunnistettaisiin kestävä kehitys, osallisuus, vastuullisuus, työhyvinvointi yms. opsin tarkastelussa esille nousseet teemat ja kuvattaisiin nämä selkeästi moduuli- ja opintojaksotasolla visuaalisena polkuna.*" Kestävyysosaamisen karttumisen kuvaus tukee myös Laurean vuonna 2023 julkaistun pedagogisen ohjelman tavoitetta, jonka mukaan "*opetussuunnitelmista käy ilmi, kuinka tulevaisuustietoisuus ja ennakointikyvykkyys, kansainvälinen osaaminen, kestävän kehityksen osaaminen sekä eettinen osaaminen kulkevat mukana läpileikkaavana teemana*" (Laurea 2023b).

JOHTOPÄÄTÖKSET: KESTÄVÄN KEHITYKSEN OSAAMISEN SANOITTAMINEN AVAIN ONNISTUMISEEN

Teemakeskustelun ja tutkintojen opetussuunnitelmatarkastelun perusteella kaikkia kestävän kehityksen osaamistavoitteita ei ole opetussuunnitelmissa avattu. Kestävyyden ajatellaan sisältyvän koulutuksiin osin läpileikkaavana teemana, jolloin se jää paikon tulkinnanvaraiseksi ja asiayhteydestä pääteltäväksi. Ratkaisuksi ehdotetaan kestävän kehityksen osaamispolun visualisointia ja kestävän kehityksen sanoittamista opintojaksoilla.

Opetussuunnitelmissa määritellyt opintojaksojen osaamistavoitteet kertovat mitä osaamista opiskelijan tulee saavuttaa opintojen aikana, joten kestävyysosaamisen tulee sisältyä opintojaksojen osaamistavoitteisiin. Selkeä kuvallinen esitys kestävän kehityksen teemoista ja niiden etenemisestä opetussuunnitelmissa ja opintojaksoilla auttaisi opiskelijoita hahmottamaan kestävyyden laaja-alaisuuden kuntoutuksessa. Hyvänä käytäntönä on määritellä kunkin opintojakson käynnistyessä, miten opinnot lisäävät kyseisessä ammatissa olennaista kestävän kehityksen osaamista. Koulutusten synnyttämän kestävyysosaamisen linkittäminen isompaan viitekehykseen, kuten YK:n kestävän kehityksen ohjelmaan tuo näkyväksi kestävyyden kaikki ulottuvuudet (sosiaalinen, kulttuurinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys). Kestävän kehityksen osaamispolun avulla opiskelijat oivaltavat miten kestävyysosaaminen kehittyy ja millaista kestävyysosaamista heiltä odotetaan valmistuttuaan.

Opiskelijoita on hyvä kannustaa kestävyystoimijuuteen ja -vaikuttamiseen. Niiden avulla saavutetaan Laurean kestävän kehityksen ohjelman tavoite opiskelijoiden ja alumnien roolista ratkaisukeskeisinä kestävän kehityksen ja kiertotalouden osaajina sekä työelämän uudistajina.

Kestävyysosaamisen integrointi korkeakoulutukseen ei ole pikamatka, vaan vaatii systemaattista ja pitkäkestoista kehittämisotetta ja johtamista. Muutos edellyttää kaikkien toimijoiden kestävyysymmärryksen vahvistumista ja teeman tarkastelua koulutuksen eri tasoilla: opintojaksoilla, tutkinnoissa, aloittain ja ammattikorkeakoulussa. Tutkintoon johtavan koulutuksen kehittämisryhmät ja opettajatiimit ovat keskeisessä asemassa. Kehittämisryhmien tulee toiminnassaan ja päätöksissään huolehtia, että tutkinto vastaa Laurean kestävän kehityksen ohjelman ja pedagogisen ohjelman tavoitteisiin sekä kehittää päämäärätietoisesti opiskelijoiden vastuullisuusosaamista. Jotta opettajat pystyvät luontevasti sanoittamaan kestävyyttä ja siihen liittyviä valintoja opiskelijoille, tulee opettajatiimien tunnistaa ja määritellä tutkintonsa kestävän kehityksen sisällöt nykyistä systemaattisemmin.

Tässä artikkelissa on kuvattu fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -tutkintojen osaamistavoitteiden sidokset YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Koulutusalakohtaisten tavoitteiden lisäksi olisi kuitenkin tärkeää määritellä myös Laurea-tasoiset tavoitteet YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden suhteen. Koulutustoiminnan osalta Laurean keskeisenä kestävän kehityksen tavoitteena on luonnollisesti hyvä koulutus (tavoite 4). Korkeakoulutoiminnan ja laurealaisen pedagogiikan näkökulmasta keskeisiä ovat myös yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17), jotka liittyvät jokaiseen Laurean koulutukseen. Tavoite 17 linkittyy kansalliseen tekemiseen, mutta sitoutuu tulevaisuudessa enenevässä määrin kansainvälisiin kumppanuuksiin ja yhteistoimintaan.

Kestävyysosaamisen aito integrointi korkeakoulutukseen ei ole tavoite helpoimmasta päästä. Jokainen meistä vaikuttaa sen saavuttamiseen arjen teoin ja valinnoin. Vastuullinen koulutus ja kestävyyskasvatus ovat ekotekoja itsessään.

Lähteet

Anttila, P., Koivuniemi, M., Mukka, M. & Reunanen, M.A.T. 2021. *Kuntoutuksen osaamisen ytimessä*. Oivalluksia kuntoutuksesta – valtakunnallinen OsKu-verkoston blogi. Viitattu: 15.3.2024.

Laurea. 2023a. *Laurean pedagogiikka ja LbD*. Viitattu 30.3.2024.

Laurea. 2023b. *Laurean pedagoginen ohjelma vastaa korkeakouluoppimisen muutosvaateisiin*. Viitattu 30.3.2024.

Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.3.2024.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.3.2024.

Merma-Molina, G., Urrea-Solano, M., Gonzalez-Víllora S., & Salvador Baena-Morales. 2023. *Future physical education teachers' perceptions of sustainability*. Teaching and Teacher Education 132, 104254.

Pulkki, J., Wulff, P., Iivonen, S., Alanko, L., Alhola, K., Frilander, O., Hiilamo, H., Meriläinen, P., Nissinen, A., Savolainen, H., Suomalainen, E., & Setälä, L. 2023. *Ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuolto. Selvitys kansallisesta tavoitteesta ja ohjausmekanismeista*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:49

Suomen Fysioterapeutit. 2016. *Fysioterapeutin ydinosaaminen*. Viitattu 30.3.2024.

Auvinen, P., Asikainen, E.; Hakonen, A., Marjanen, M., Risku, P. & Silvennoinen, S. 2022. *Suositus ammattikorkeakoulujen yhteisistä kompetensseista ja niiden soveltamisesta***.** Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, Tammikuu 2022. Viitattu: 15.3.2024.

United Nations. 2024. *Sustainable Development. The 17 Goals*. Viitattu 30.3.2024.

United Nations. 2015. *Transforming our World: the 2023 Agenda for Sustainable Development (pdf)*. General Assembly. A/RES/70/1. 21.10.2015. Viitattu 30.3.2024.

WHO. 2021. *Rehabilitation Competency Framework*. World Health Organization, 22 January 2021. Viitattu 30.3.2024.

World Physiotherapy. 2021. *Physiotherapist education framework (pdf).* London, UK: World Physiotherapy. Viitattu 30.3.2024.

11 Kestävän kehityksen edistäminen YAMK-koulutuksessa

Maria Ekström & Johanna Aalto

KESTÄVÄ KEHITYS KORKEAKOULUTUKSESSA on oppimisen, tutkimuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen perusta, joka tähtää ympäristön, talouden ja yhteiskunnan tasapainon edistämiseen. Se integroi ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävät periaatteet opetukseen ja kampustoimintoihin, valmistellen opiskelijoita kohtaamaan globaalit haasteet vastuullisina ja tietoisina kansalaisina. Korkeakoulut toimivat muutoksen katalysaattoreina, innovoiden ratkaisuja kestävyyshaasteisiin ja edistäen laajempaa yhteiskunnallista muutosta kohti kestävämpää tulevaisuutta.

Tässä artikkelissa tarkastellaan ensin kestävän kehityksen merkittävyyttä yleisesti yhteiskunnassa ja ammattikorkeakoulutuksessa. Sen jälkeen analysoidaan tarkemmin, miten kestävyysteema on edistynyt erityisesti aiheeseen erikoistuneessa Laurea-ammattikorkeakoulun *Kestävän kasvun johtaminen* liiketalouden YAMK -koulutusohjelman valmistuneissa opinnäytetöissä vuosiltä 2021-2024.

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot (YAMK) ovat vahvistaneet merkitystään suomalaisessa korkeakoulutuksessa ja niillä on myös määrällisesti edustava asema. Kaikkiaan YAMK-tutkinnon suorittaneita on 43125, ja aivan viimeaikainen kehityssuunta on ollut erityisen nouseva, koska esimerkiksi vuonna 2023 tutkinnon suoritti 5175 opiskelijaa, ja vain neljää vuotta aiemmin, vuonna 2019, tutkinnon suorittaneita oli 3132. (Vipunen 2024.)

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto sisältää ammattikorkeakouluista annetun asetuksen 2–3 §:ien perusteella syventäviä ammattiopintoja, vapaasti valittavia opintoja ja opinnäytetyön. Laurea-ammattikorkeakoulussa suoritettavat ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat laajuudeltaan 90 opintopistettä, ja opinnäytetyön laajuus on 30 op. Laurean YAMK-tutkintoihin tuli mukaan vuonna 2020 kestävän kehityksen sisältöihin painottunut koulutus (Liiketalouden tradenomi YAMK-tutkinto) ja vuoden 2023 alusta kaikki YAMK-opiskelijat ovat opiskelleet kestävän kehityksen sisältöjä osana kaikille kuuluvia yhteisiä opintoja.

Opiskeluissa saatavan asiantuntijuuden kehittyminen näkyy erityisesti opinnäytetyövaiheessa, koska opiskelijalta edellytetään kykyä hahmottaa ja tarttua työelämälle merkityksellisiin kysymyksiin työelämän kehittämiseksi ja ratkaisujen hakemiseksi merkityksellisiin ongelmiin (Mutanen & Friman 2023, 16, 22). Mäkinen & Annala (2012) ovat tutkimuksensa perusteella määritelleet osaamista joko lineaarisena (competence) lopputuloksena tai dynaamisena (competency) prosessina, jossa oppijan täytyy saavuttaa tulevaisuuden hahmottamisen taitoja. Opinnäytetyöt voidaan myös nähdä vaikuttavina kokonaisuuksina, jossa opiskelijan osaaminen näyttäytyy prosessina, dynaamisena, tekojen, esimerkiksi kestävyystekojen, mahdollistajina. Näin ollen esimerkiksi kestävyysosaaminen ei kehity pelkästään lineaarisesti (competence) vaan osaamista tulkitaan dynaamisena ja huomio siirtyy enemmän toimintaan, prosessiin ja jopa toimijuuteen.

Työelämälähtöinen opinnäytetyö on tehokas tapa yhdistää akateeminen oppiminen ja organisaatioiden tarpeet. Tällainen opinnäytetyö perustuu vahvaan yhteistyöhön eri sidosryhmien, kuten yritysten, julkisen sektorin toimijoiden ja muiden organisaatioiden kanssa. Tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa ja ratkaisuja, jotka hyödyttävät sekä opiskelijaa että sidosryhmiä. Työelämälähtöisessä opinnäytetyössä opiskelijat saavat mahdollisuuden soveltaa oppimaansa käytännön tilanteissa ja ratkaista todellisia työelämän haasteita. Tämä edistää opiskelijoiden ammatillista kehittymistä ja tarjoaa heille arvokasta kokemusta ajankohtaisten ongelmien ratkaisemisessa. Samalla sidosryhmät hyötyvät opiskelijoiden tuoreesta näkökulmasta ja tutkimustuloksista, jotka voivat auttaa heitä kehittämään toimintaansa ja tekemään parempia päätöksiä.

KESTÄVYYS GLOBAALISTI, KANSALLISESTI SEKÄ ALUEELLISESTI AMMATTIKORKEAKOULUTUKSESSA

Vuoden 1972 YK:n ympäristökokoukseen on liitetty kestävyyden ja vastuullisuuden teemojen esiin nouseminen. Muita merkittäviä merkkipaaluja ovat olleet vuonna 1987 julkaistu niin sanottu Brundtlandin raportti sekä Riossa vuonna 1992 pidetty YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi sekä sitä seuranneet YK:n Rio +5, 10 ja 20- kokoukset (Brundtland 1987; Tieteen termipankki 2024). Koulutuksen ja kestävän kehityksen osalta Rion vuoden 1992 kokouksessa tuotiin esiin, että myös koulutusta tulisi suunnata uudelleen vastaamaan kestävyyden edellyttämää muutosta. (UNCED 1992, 133.) YK:n jäsenmaiden keskuudessa hyväksyttiin vuonna 2016 yhteensä 17 tavoitetta sisältävä Agenda 2030, joka velvoittaa jäsenmaat toimenpiteisiin myös koulutuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi (UN 2016).

Kestävyys tarkoittaa yleisesti ihmiskunnan nykyisten perustarpeiden tyydyttämistä viemättä tulevilta sukupolvilta vastaavaa mahdollisuutta (Tieteen termipankki 2024; Salonen 2010, 21; Rouhinen 2014, 74–80). Kestävyyden synonyymina voidaan pitää kestävän kehityksen sanayhdistelmää. Kestävyys on eteenpäin menevän kehityksen arvopäämäärä. Arvomuutoksen on arvioitu olevan monitulkintainen, mutta selvästi yhteiskunnallisesti erittäin vaikuttava (Siirilä 2016, 30).

Kestävyydellä on nähty ekologinen, taloudellinen ja sosiaaliskulttuurinen ulottuvuutensa. Ekologisessa ulottuvuudessa luonnon kantokyky luo reunaehdot, taloudellisessa ulottuvuudessa huomioidaan ihmisen perustarpeet ja taloudellinen kilpailukyky ja sosiaaliskulttuurinen ulottuvuus muodostuu ihmisen hyvinvoinnista ja kulttuuriperinnön jatkuvuuden mahdollisuudesta. (Kaivo-oja & Haukioja 2002, 484; Soini 2013, 16–19, 22). Ulottuvuudet ovat vuorovaikutuksessa keskenään, joten kestävän kehityksen ymmärtäminen kokonaisuutena on välttämätöntä (UNESCO 2019, 16). Tämän suuntaisesti viimeaikaisessa tutkimuksessa on haettu ennakoivia ratkaisuja sille, millaisissa olosuhteissa taloudellinen kasvu ja kestävä kehitys voivat olla tasapainossa keskenään (Luukkanen ym. 2024).

KESTÄVÄ KEHITYS KOULUTUKSESSA

Korkeakoulutusta ohjaava opetus- ja kulttuuriministeriö on myös antanut linjaukset kestävästä kehityksestä. Ministeriö on linjauksessaan sitoutunut edistämään kestävän kehityksen Agenda 2030 -tavoitteiden toteutumista muun muassa säädös-, talous- ja informaatio-ohjauksella. (OKM 2020, 5.) Lisäksi ministeriön poikkileikkaavien prosessien tasolla edistetään toimenpiteitä strategioissa ja linjauksissa, kansainvälisessä yhteistyössä, rahoitusmuotojen periaatteiden ja prosessien toteuttamisessa, budjettisuunnittelussa ja raportoinnissa sekä tutkimus-, ennakointi- ja arviointitoiminnassa (OKM 2020, 6). Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa hallinnonalansa tavoitteiksi edistää kestävän kehityksen ”kokonaisvaltaista, eri elämänalueille ulottuvaa jatkuvaan oppimiseen nivottua toimintaa sekä tiedon siirtymistä toimintaan ja suunnitelmista käytäntöön” (OKM, 9). Kestävän kehityksen näyttäytyminen koulutuksessa ja kasvatuksessa tukee yhteiskunnan yleistä kehitystä tässä aihepiirissä (Siirilä 2016, 31).

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene on vuonna 2020 koordinoinut ammattikorkeakoulujen yhteisen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaa, jossa on tavoiteltu muun muassa sitä, että tutkintokoulutus ammattikorkeakouluissa edistää työelämän ja yhteiskunnan kestävän kehityksen osaamista. Ammattikorkeakoulusta valmistuneella henkilöllä on yleinen perusosaaminen kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta teemojen sisältyessä koulutuksiin.

Laurea-ammattikorkeakoulun strategiassa on korkeakoulun valintoja ohjaavana teemana kestävä kehitys. Laurea-ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen ohjelmassa korkeakoulu linjaa ottavansa huomioon kaikessa toiminnassa kestävän kehityksen vaatimukset ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisten vaikutusten arvion kautta.

Kaikille opiskelijoille suunnattu yhteinen opintojakso *Opiskelutaitojen kehittäminen ja johtaminen YAMK-opinnoissa* tuli mukaan YAMK-opiskelijoille suunnattuun tarjontaan vuoden 2022 alusta toteutetussa YAMK-opetussuunnitelmauudistuksessa (Aalto 2023). Opintojakson sisällöissä on ollut mukana vuodesta 2023 lukien kestävän kehityksen osio, jossa opiskelijat perehtyvät YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin ja yhdistävät ne opintoihinsa. Tehtävässä opiskelijoiden odotetaan perehtyvän kestävän kehityksen periaatteisiin ja tavoitteisiin, soveltavan niitä esimerkein oman YAMK-koulutuksensa aikana, arvioivan niiden merkitystä sekä esittävän kriittisiä ja argumentoituja näkemyksiä kestävän kehityksen tavoitteista. Tehtävässä tarvitaan syvällistä ymmärrystä kestävän kehityksen periaatteista ja tavoitteista, kykyä soveltaa niitä käytäntöön omassa koulutusohjelmassa ja taitoa esittää myös kriittisiä näkökulmia. Kaikki kestävän kehityksen tavoitteet ovat olleet monipuolisesti huomioituna ja koulutusohjelmittain on muodostunut erilaisia kestävän kehityksen painotuksia.

KESTÄVÄN KASVUN JOHTAMISEN KOULUTUSOHJELMAN KEHITTYMINEN

Alkuvuonna 2020 kestävä kehitys sai oman koulutusohjelmansa Laurean YAMK-koulutustarjonnassa (mm. Ekström 2020). Laurean hallitus hyväksyi koulutusohjelman 6.helmikuuta 2020 pidetyssä kokouksessaan. Laureassa aihetta oli jo aiemmin kehitetty hankkeissa esimerkiksi Circ4life-hankkeessa ja AMK-Kiertotalous - Kiertotalousosaamista ammattikorkeakouluihin -hankkeessa. Yhteiskunnallinen keskustelu (kts. esim. Bianchi, Pisiotis, & Cabrera Giraldez 2022) sekä työelämän osaamistarpeet puhuivat myös teeman puolesta. Eurooppalaisessa kestävyysosaamisen viitekehyksessä (GreenComp) painotetaan esimerkiksi kestävyysarvojen ilmentämistä, kestävyyden monitahoisuuden hallintaa, kestävien tulevaisuuksien visiointia ja kestävyystoimintaa (Bianchi & Pisiotis & Cabrera 2022, Bianchi, Pisiotis, & Cabrera Giraldez 2022,2).

Uuden koulutusohjelman sisällöt kehittyivät erityisesti kestävyysarvojen (kuten opintojaksolla *Kestävä kuluttajakäyttäytyminen*), kestävyyden monitahoisuuden (esimerkiksi opintojaksolla *Arvon luominen muuttuvissa verkostoissa*) ja kestävien toimintatapojen (opintojaksolla *Resilienssin kehittäminen*) sekä implementointiosaamisen ympärille (opinnäytetyössä ja opintojaksotehtävissä). Implementointiosaaminen kehittyy yksilöllisesti ja sosiaalisena oppimistapahtumana, vuorovaikutuksessa ja ryhmätöissä (kts. esim. Caniglia ym. 2021)

Keskeisten toimijoiden haastatteluiden sekä selvitystyön perusteella Laurea-ammattikorkeakoulun hallitukselle esitettiin *Kestävän kasvun johtamisen (Leading Sustainable Growth)* ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon koulutusohjelma. Tavoitteena oli tarjota kokonaisvaltainen näkökulma kestävään kehitykseen, kestävään kasvuun ja kiertotalouteen. Ohjelma perustui alun perin YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin numero 8, 11 ja 12. Näin se korostaa ihmisarvoista työtä ja talouskasvua, kestäviä kaupunkeja ja yhteisöjä sekä vastuullista kuluttamista. Keskittymällä kestävän kasvun paradigman uudistamiseen, ohjelman tavoitteena oli haastaa perinteinen kasvunäkemys, joka usein jättää huomiotta luonnonvarojen rajallisuuden. Tavoitteena oli löytää tasapaino taloudellisen kasvun ja ympäristön kestävyyden välillä. Ohjelmaan sisältyi monitahoista uudistumista, systeemiajattelua ja arvonluontiprosesseja, jotka edellyttävät kumppanuuksien luomista, yhteiskehittämistä ja vaikuttamista yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Ohjelmassa on samankaltaisia piirteitä kuin kestävää kehitystä koskevassa eurooppalaisessa osaamiskehyksessä (ks. Green Comp Euroopan kommissio 2024).

Kestävän kasvun johtamisen koulutusohjelmassa opiskelijat oppivat johtamaan kestävää kasvua kolmella tasolla: yksilön, yrityksen ja yhteiskunnan tasolla. He kehittävät taitojaan toimia muutosagentteina, luovat kestäviä liiketoimintamalleja sekä vaikuttavat kuluttajakäyttäytymisen kestävyyteen. Opintojaksoilla keskitytään muun muassa systeemiajatteluun, kumppanuuksiin, sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseen, kestävän yrityskasvun rahoitusinstrumentteihin, kuluttajakäyttäytymisen muutokseen ja resilienssin kehittämiseen. Ohjelman keskeisiä piirteitä ovat kokeilukulttuuri ja yhteiskehittäminen, jotka mahdollistavat innovatiivisten ratkaisujen syntymisen.

Näillä teemoilla rakensimme vuonna 2020 alkanutta YAMK-koulutusohjelmaa, jota toteutettiin tässä muodossa kahden opiskelijaryhmän voimin vuosina 2020 – 2023. Koulutusohjelman kohderyhmäksi toivottiin vahvemmin myös julkisen sektorin toimijoita, jolloin lisäsimme tätä näkökulmaa kolmen uuden opintojakson myötä samalla kun resilienssin kehittämisen opintojakson jäi pois. Uusia opintojaksoja olivat: *Yhteiskuntavastuullinen johtaminen*, *Julkisen sektorin asiakkuudet ja palvelumuotoilu* sekä *Julkiset hankinnat ja investoinnit*. Ohjelman painopiste muuttui hiukan ja koulutusohjelmaan sisältyi vahvemmin kestävälle kehitykselle tärkeä eettinen teema. Koulutusohjelman kokonaisuus markkinoitiin seuraavasti:

”Kestävän kasvun ja yhteiskuntavastuun koulutuksessa opit tietoja, taitoja ja asennetta johtaa muutosta kestävällä tavalla. Päätavoitteena on hahmottaa kestävän kehityksen toimintaympäristön muutostyötä ja eri toimijoiden muuttuvia tarpeita, rooleja ja vastuita. Koulutuksessa kehität osaamista, jolla edistät ja johdat kestävää kehitystä, kestävää kasvua ja yhteiskuntavastuuta eri organisaatioissa tai luot kokonaan uutta liiketoimintaa. Opinnot tukevat kestävän kehityksen muutosta ja toimeenpanoa organisaatioissa. Voit keskittyä opintojen aikana valitsemasi yrityksen, julkisen palvelutoiminnan tai kolmannen sektorin organisaation kehittämiseen. Yhteiskunnan eri sektorit tarvitsevat uusia visioita, strategioita ja menetelmiä ilmastonmuutoksen, ikääntyvän yhteiskunnan ja globaalien haasteiden keskellä. Tässä koulutuksessa haluamme nähdä haasteet myös mahdollisuutena uuteen liiketoimintaan sekä tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämisenä eri sektoreilla.” (Ylempi AMK-koulutus Laurea 2024)

OPINNÄYTETYÖT VASTUULLISUUDEN, KESTÄVYYDEN MUUTOSPROJEKTEINA JA SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖN

Kestävän kasvun ja yhteiskuntavastuun koulutusohjelmassa kestävä kasvu määritellään laajasti kestävän kehityksen periaatteiden kautta. Ohjelmassa keskitytään sekä taloudellisten, ympäristöllisten että sosiaalisten tavoitteiden tasapainoiseen saavuttamiseen. Kuitenkin kasvusanaa on hyvä problematisoida, koska ”kasvu” perinteisesti viittaa määrälliseen lisääntymiseen, kun taas kestävä kehitys korostaa laadullista parantamista ja resurssien viisaampaa käyttöä. Lisäksi on merkittävää kiinnittää huomiota siihen, että sidosryhmien sitoutuminen on erityisen merkittävää, mikäli tavoitteena on kestävän kehityksen edistäminen (Salminen, Heikkinen & Kujala 2023, 441).

Tätä artikkelia varten analysoimme koulutusohjelmasta, maaliskuun 31. 2024 päivään mennessä valmistuneita opinnäytetöitä. Tarkastelussa oli 44 opiskelijan opinnäytetyöt. Näistä kaksi oli tehty parityönä, joten opinnäytetöitä oli yhteensä 42 kpl. Jokaista opinnäytetyötä haettiin Theseus-tietokannasta ja opinnäytetyön tietoperusta kuvattiin lyhyesti, lyhennelmän perusteella.

Opinnäytetyössä työelämän kehittäminen on keskiössä ja opinnäytetyön työelämän kehittämisen näkökulmaa arvioidaan neljällä arviointikriteerillä opiskelijan palautettua opinnäytetyön arviointia varten. Tämän lisäksi opinnäytetyötä arvioidaan tutkimuksellisuuden ja luovuuden, innovatiivisuuden näkökulmasta. Näistä 42 opinnäytetyöstä 11 opinnäytetyötä kehitti julkisen sektorin toimintaa, 29 opinnäytetyötä kehitti yksityissektoria ja yksi opinnäytetyö kehitti yleisesti työntekijäaktivismia (kestävyys) ja yhden opinnäytetyön toimeksiantaja oli ulkoisesti rahoitettu hanke.

Koulutusohjelman opinnäytetyöt painottavat seuraavia näkökulmia, joita olemme tarkastelleet kriittisemmin kasvukäsitteen näkökulmasta.

- **Vastuullinen johtaminen ja yritysvastuu**: Tavoitteena on johtaa organisaatioita tavalla, joka ottaa huomioon ympäristön kantokyvyn ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden. Tämä ei välttämättä tarkoita jatkuvaa taloudellista kasvua, vaan kestäviä toimintamalleja ja arvojen luomista.
- **Kestävä kuluttaminen ja kuluttajakäyttäytyminen**: Muutetaan kulutustottumuksia ympäristöystävällisemmiksi ja kestävimmiksi. Tämä viittaa usein vähentämiseen ja resurssien tehokkaampaan käyttöön, joka voi olla ristiriidassa perinteisen kasvun kanssa.
- **Kiertotalous ja uudet liiketoimintamallit**: Kiertotalousmallit korostavat materiaalien uudelleenkäyttöä ja jätteiden minimointia, mikä on suoraan ristiriidassa lineaarisen, kasvupohjaisen talousmallin kanssa.
- **Systeemiajattelu ja vipuvoima**: Korostetaan monimutkaisten järjestelmien ymmärtämistä ja pienten, mutta merkittävien muutospisteiden tunnistamista, jotka voivat johtaa suuriin kestävyysparannuksiin ilman tarpeetonta resurssien kulutusta.
- **Ekososiaalinen sivistys ja ympäristökasvatus**: Koulutetaan ja kasvatetaan yksilöitä ja yhteisöjä toimimaan ympäristön ja yhteiskunnan hyväksi, korostaen laadullisia parannuksia määrällisten kasvutavoitteiden sijaan.
- **Strateginen ennakointi ja tulevaisuuskestävyys**: Valmistautuminen tulevaisuuden haasteisiin ja mahdollisuuksiin keskittyy pitkän aikavälin kestäviin ratkaisuihin, ei lyhyen aikavälin taloudelliseen kasvuun.

Koulutusohjelmassa kestävää kasvua ei käsitellä yksiselitteisenä määrällisenä tavoitteena, vaan sen yhteydessä problematisoidaan perinteisen kasvun käsitettä. Kestävä kasvu nähdään enemmänkin laadullisena kehityksenä, jossa pyritään kohti ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti tasapainoista tulevaisuutta. Näin ollen ohjelma pyrkii purkamaan perinteistä kasvukeskeistä ajattelua ja ohjaamaan opiskelijoita kohti kestävämpiä ja tasapainoisempia toimintamalleja. Tässä mielessä opinnäytetyöt edistävät kestävää kasvua välillisesti.

Lainisen & Salosen (2023, 117) ehdottaman koulutusparadigmaattisen muutoksentekijä -viitekehykseen perustuen voidaan kuitenkin väittää, että näissä opinnäytetöissä pyritään ennakoimaan tulevaisuutta ja uudistamaan yhteiskunnallisia käytänteitä. Oppiminen näyttäytyy siis muutoksena ja asiantuntijuuden vahvistajana.

Rissanen (2003,97) kuvaa miksi työelämälähtöisen opinnäytetyön kehittämisidea ei välttämättä perustu teoriaan/tietoperustaan vaan käytännön ongelmaan: "työelämälähtöisen opinnäytetyön ongelmien luonne on käytännöllinen, ja tutkimuksen idea lähtee useimmiten liikkeelle kokemuksesta ja ammattialan käytännöstä eikä niinkään teorioista". Liiketoiminnassa ongelmat perustuvat usein ns. "arvopohjaisiin sosiaalisiin ja organisatorisiin käytäntöihin" (Rissanen 2003,4). Tämän takia opinnäytetöitä, jotka toteuttavat yhteiskunnallista muutosta, kuten kestävää kehitystä, voidaan jossain määrin pitää hyvin arvopohjaisina. Yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivä opinnäytetyötä ei kuitenkaan voida pitää vähäpätöisempänä kuin arvoneutraalista aiheesta kirjoitettu opinnäytetyötä, mikäli sellaisia edes löytyy.

YHTEENVETO JA TULEVAISUUDEN ASKELMERKIT

YAMK-koulutusten kautta voidaan merkittävästi vaikuttaa kestävän kehityksen tavoitteiden suuntaisesti joko osana kaikkia tutkintoja läpileikkaavia opintoja tai kokonaisina koulutuksina. Opinnäytetöillä voidaan merkittävästi vaikuttaa työelämälähtöisten kestävän kehityksen ongelmien ratkaisuun. Tällä hetkellä monet yritykset ja organisaatiot kamppailevat kestävyysdirektiivien noudattamisen kanssa, joten aiheesta kirjoittavia opinnäytetöitä julkaistaan mitä todennäköisimmin enemmän.

Vastuullisuuden seuranta ja raportointi ovatkin keskiössä kestävyyssiirtymässä (tai vastuullisuussiirtymässä) kirjoittaessamme tätä artikkelia. Tarvetta onkin kehittää mahdollisimman hyviä prosesseja, jotka helpottavat organisaatioiden arkea. Yksi erinomainen tapa on löytää kestävään kehitykseen perehtynyt YAMK-opiskelija, joka on kiinnostunut opinnäytetyönsä tekemisestä organisaatioon. Tällöin työelämälähtöisesti suunnatulla kehittämistutkimuksella voidaan merkittävästi kehittää vastuullisuutta/kestävyyttä työelämässä ja sen toteutustapoja, esimerkiksi vastuullisuuden seurannan ja raportoinnin parhaina käytänteinä.

Opinnäytetyöt voidaan nähdä sidosryhmäyhteistyönä, jossa korostuu vuorovaikutus ja tiedonvaihto eri osapuolten välillä. Opinnäytetyön tekijät oppivat kuuntelemaan sidosryhmien tarpeita ja asettamaan omat tutkimuskysymyksensä ja tavoitteensa näiden pohjalta. Tämä edistää yhteistyötä ja ymmärrystä eri toimijoiden välillä ja voi onnistuessaan johtaa pitkäaikaiseen yhteistyöhön.

Tälle artikkelille on myönnetty tutkimuslupa 30. huhtikuuta 2024 Laurea-ammattikorkeakoulussa.

Lähteet

Aalto, J. 2023. *Avaamassa ovia oppimiseen – opinnot aloittava yhteinen verkko-opintojakso YAMK-opinnoissa*. Laurea Journal.

Bianchi, G., Pisiotis, U., & Cabrera Giraldez, M. 2022. *GreenComp The European sustainability competence framework*. Punie, Y. & Bacigalupo, M. (eds.), EUR 30955 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Brundtland, G. H. 1987.Our common future. World Commission on Environment and Development. New York: Oxford University Press.

Caniglia, G., Luederitz, C., von Wirth, T., Fazey, Martin-Lopez, B., Hondrila, K., . . . Lang, D. J. 2021. *A pluralistic and integrated approach to action-oriented knowledge for sustainability*. Nature sustainability, 4(2), 93-100.

Ekström, M. 2020. Building a more sustainable business realm through education. Teoksessa Nikula, K., Sarlio-Siintola, S. & Kallunki, V.(toim.) *Ethics as a resource. Examples of RDI Projects and Educational Development*. Laurea Julkaisut 144.

Kaivo-oja, J. & Haukioja, T. 2002. Kestävä kehitys ja tietoyhteiskunta: kriittiset ulottuvuudet. Teoksessa Kamppinen, M., Kuusi, O. & Söderlund, S. (toim.) 2002. Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura. 483–515.

Lainінen, E., & Salonen, A. O. 2023. Planetaarinen sosiaalipedagogiikka uudistaa käsityksiä työstä ja ammatillisesta osaamisesta. Sosiaalipedagogiikka, 24, 105-124.

Laurea-ammattikorkeakoulu. *Kestävän kasvun ja yhteiskuntavastuun johtaminen*. Viitattu 29.5.2024.

***Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030*.** Viitattu 1.5.2024.

***Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030*.** Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.5.2024.

Luukkanen, J., Vehmas, J., Kaivo-oja, J. & O'Mahony, T. 2024. *Towards General Theory of Sustainable Development: A Sustainability Window Approach with All Possible Scenario Paths*. Sustainability 16(13), 5326.

Mutanen, A. & Friman, M. 2023. *Käytäntölähtöinen tutkimus, opinnäytetyö ja asiantuntijuuteen kasvu*. Tiedepolitiikka, 48(1), 16-25.

Mäkinen, M. & Annala, J. 2012. Osaamisperustaisen opetussuunnitelman kahdet kasvot. Teoksessa Mäkinen, M., Annala, J., Korhonen, V., Vehviläinen, S., Norrgrann, A.-M., Kalli, P. & Svärd, P. (toim.) *Osallistava korkeakoulutus*. Tampere University Press, 127–151.

Rouhinen, S. 2014. *Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto: Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 88.

Salonen, A. O. 2010. *Kestävä kehitys globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena*. Helsingin yliopisto, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia 318. .

Salminen, H., Heikkinen, A. & Kujala, J. 2023. *Connecting the Circular Economy and Sustainability: Finnish Stakeholder Perceptions*. Teoksessa Kujala, J., Heikkinen, A. & Blomberg, A. (toim.) 2021. Stakeholder Engagement in a Sustainable Circular Economy: Theoretical and Practical Perspectives. Palgrave Macmillan, 427-457.

Siirilä, J. 2016. *Tulkintoja kestävän kehityksen käsitteestä YK:n kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen teemavuosikymmenen 2005–2014 yhteydessä*. Helsingin yliopisto.

Soini, K. 2013. Kestävä kehitys ja kulttuuri. Teoksessa *Kestävä kasvatus kulttuuria etsimässä (pdf)*. 2013. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 6. Viitattu 8.5.2024.

Tieteen termipankki. 2024. *Oikeustiede: kestävä kehitys*. Viitattu 23.5.2024.

Transforming our world. The 2030 Agenda. A/RES/70/1. United Nations. Viitattu 19.5.2024

UNCED. 1992. *United Nations Conference on Environment and Development. The Final Text of Agreements Negotiated by Governments at UNCED In Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development*. UNCED, Rio de Janeiro, Brazil, 3–14 June 1992. United Nations Department of Public Information. Viitattu 17.5.2024.

UNESCO. 2019. *Education for Sustainable Development. A Roadmap 2030***.** Viitattu 17.5.2024.

Vipunen. 2024. *Opetushallinnon tilastopalvelu*. Viitattu 15.5.2024.

12 Kestävän kehityksen LibGuides-oppaat tukemassa kestävyysosaamisen kehittymistä

Noora Montonen

KESTÄVÄN KEHITYKSEN OSAAMINEN ja sen kehittäminen on ajankohtainen aihe niin koulutuksessa kuin työelämässäkin. Se on aiheena laaja ja moniulotteinen kokonaisuus, jonka haltuunotto voi olla haastavaa. Tässä artikkelissa kuvataan, miksi kestävyysosaaminen on tärkeää ja miten sen kehittämistä voidaan edistää Laureassa vuosina 2021–2023 rakennetuilla Kestävän kehityksen LibGuides-oppailla.

JOHDANTO

Kestävän kehityksen osaaminen on osa ammattikorkeakouluopiskelijoiden yhteisiä kompetensseja niin AMK- kuin YAMK-tasolla. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston (Arene) suosituksen mukaisesti kestävä kehitys on yksi eri koulutuksille ja tutkinnoille yhteisistä osa-alueista, jonka hallitseminen mahdollistaa valmistuneen opiskelijan toimimisen työelämässä, yhteistyöverkostoissa ja erilaisissa kehittämistehtävissä kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. (Auvinen ym. 2022, 4–5.)

Opetushallituksen Osaaminen 2035 -raportissa (2019) kestävä kehitys nostetaan merkittäväksi geneeriseksi osaamiseksi, jonka merkitys todennäköisesti vain kasvaa tulevaisuudessa ilmastonmuutokseen liittyvien negatiivisten kehityssuuntien myötä. Kestävän kehityksen periaatteiden ymmärtäminen voidaan nähdä uutena kansalaistaitona, johon liittyviä teemoja tulee ymmärtää laaja-alaisesti yhteiskunnan eri tasoilla.

Kuten edellä todetaan, kestävä kehitys on yksi keskeisimmistä tämän päivän ja tulevaisuuden työelämätaidoista. Tiedollisesti kyseessä on erittäin laaja ja monimutkainen kokonaisuus. Kestävän kehityksen osaajana kehittyminen edellyttääkin aluksi teemaan liittyvien perustietojen hallintaa. Taru Konst (2021, 25–26) nostaa julkaisussaan kestävän kehityksen sisällöllisiksi kompetensseiksi muun muassa teemaan liittyvät perusteet, termit, haasteet ja mahdollisuudet. Pelkästään kestävään kehitykseen liittyvien käsitteiden määrä on todella suuri.

Tämä artikkeli kuvaa, miten edellä kuvattuihin kestävän kehityksen kasvaviin osaamisvaatimuksiin voidaan vastata Laurea-ammattikorkeakoulussa vuosien 2021–2022 aikana rakennetuilla Kestävä kehitys- ja Sustainability LibGuides-oppailla.

KESTÄVYYSOSAAMISTA TARVITAAN OPINNOISSA JA TYÖELÄMÄSSÄ

Kestävyysosaaminen (sustainability competeces, Bianchi 2020) koostuu kaikista niistä tiedoista, taidoista ja asenteista, joita tarvitaan käytäntöjen muuttamiseen kestäväksi ja se on keskeinen edellytys vihreän siirtymän toteutumiselle Euroopassa (Siirilä, Heikkinen, Postareff & Mäki 2022, 5). Kestävyysosaamisen kehitys voidaankin nähdä samankaltaisena kuin kehitys IT-osaamisen osalta on ollut viime vuosikymmeninä: osassa ammatteja riittää perustason osaaminen, mutta sen lisäksi useissa tehtävissä tarvitaan aiheen erityisosaamista. Tämän takia osaamista tulee kehittää kumuloituvasti koulutusasteelta toiselle. (Kuusela ym. 2023.)

Kasvavat korkeakouluopiskelijoiden kestävyysosaamisvaatimukset edellyttävät myös korkeakoulun henkilöstön osaamisen kehittämistä aiheesta. Opetuksen lisäksi kestävän kehityksen osaamisen kehittämisen tarpeet koskevat korkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa, kun kestävän kehityksen sääntely (poliittiset linjaukset) ja kestävyyteen liittyvät monimutkaiset haasteet lisääntyvät. (Koivunen, Konst & Friman 2023.)

Tutkintopohjaisen koulutuksen lisäksi kestävyysosaamista tulee pystyä kehittämään työelämässä, jotta pystytään vastaamaan vihreään siirtymään murroksellisena ilmiönä. Tästä syystä jatkuvan oppimisen palveluiden merkitys korostuu vihreässä siirtymässä. (Kuusela ym. 2023, 146.)

Kestävän kehityksen edistämiseen osallistumista voidaan Konstin (2022, 106) mukaan edistää kolmen ehdon kautta, jotka ovat innostuminen, vuorovaikutus ja kokemus osallisuudesta. Koulutuksessa näitä kolmea tekijää edistävä toiminta voi tarkoittaa esimerkiksi uudenlaisia vuorovaikutukseen pohjautuvia kanavia tai oppimisympäristöjä, joissa tieteellinen tutkittu tieto on keskeisessä asemassa. Koivusen, Konstin ja Frimanin (2023) korkeakoulutoimijoille toteuttaman kyselyn mukaan yksi tärkeä keino kestävän kehityksen osa-alueiden haltuunotossa ovat omassa työssä sovellettaviksi sopivat aihetta käsittelevät materiaalit. Yhtenä tapana nostaa esiin kestävään kehitykseen liittyvää tutkittua tietoa ovat seuraavaksi esitellyt LibGuides-oppaat.

LIBGUIDES-OPPAAT KESTÄVÄN KEHITYKSEN OSAAMISEN KEHITTÄJÄNÄ

LibGuides-oppaat ovat kirjastojen tiedonhaun oppaita, joihin on kerätty tietyn aihealueen aineistoja opetuskäyttöön. LibGuidet ovat helppokäyttöisiä kirjastokohtaisia sisällönhallintajärjestelmiä, joiden rakentaminen ei vaadi syvällistä ohjelmointiosaamista (Logan & Spence 2020). Ne ovat laajalti käytössä ympäri maailmaa sekä yleisissä ja korkeakoulukirjastoissa. Kaiken kaikkiaan oppaita on tähän mennessä rakennettu yli 900 000 (LibGuides Community n.d.). Laureassa on noin 30 suomen- ja englanninkielistä opasta koulutusalakohtaisista oppaista erilaisiin erikoisoppaisiin (esimerkiksi tekoälyopas, saavutettavuusopas), mutta kestävään kehitykseen liittyviä oppaita ei vielä oltu rakennettu vuoteen 2021 mennessä.

Kestävän kehityksen oppaille oli selkeä tarve: Laurean strategian mukaisesti opiskelijat kohtaavat opintojensa aikana koulutusalasta riippumatta kestävän kehityksen teemoja. Teemojen toteutumista edistetään myös TKI-toiminnassa. (Laurea 2019.) Näin Laurea tukee strategiallaan ja toiminnallaan Arenen suositusta ammattikorkeakoulujen kestävään kehitykseen liittyvistä yhteisistä kompetensseista (Auvinen ym. 2022, 4–5).

Kirjallisuudesta ja verkosta löytyy suuri määrä kestävään kehitykseen liittyvää tietoa, mutta sopivan tiedon löytäminen ja lajittelu voi olla haastavaa. Vastauksena tähän lähdettiin syksyllä 2021 rakentamaan Kestävän kehityksen LibGuides-oppaita. Liikkeelle lähdettiin suomenkielisestä oppaasta ja materiaalien hakua tehtiin yhdessä aiheesta kiinnostuneen tietopalveluneuvojan kanssa. Suomalaisissa korkeakouluissa ei ole tehty samantyylistä opasta aikaisemmin, kansainvälisellä tasolla näitä löytyy muutamia korkeakoulukirjastojen LibGuideista. (Montonen 2022.)

Suomenkielisen oppaan (kuva 1) välilehdet jaoteltiin Agenda 2030:n mukaisesti taloudelliseen, ekologiseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen kestävyyteen. Jaottelu myös helpotti materiaalien kartoittamista. Suomenkielinen Kestävä kehitys -opas julkaistiin huhtikuussa 2022.

Kuva 1. *Kuvakaappaus Kestävä kehitys -oppaan etusivusta (Montonen 2023)*

Englanninkielisen Sustainability-oppaan (kuva 2) näkökulmaksi valittiin Agenda 2030 -osa-alueiden sijaan kestävän kehityksen tasot: yksilö, organisaatio ja yhteiskunta. Samaa jaottelua on hyödynnetty Kestävän kasvun YAMK-koulutusohjelmassa: yksilön toimijuus, organisaatioiden kehittäminen kestäviksi toimijoiksi ja yhteiskunnallinen näkökulma kehittävät verkostomaista, globaalia ja sektoreita ylittävää toimintaa. Opas julkaistiin tammikuussa 2023.

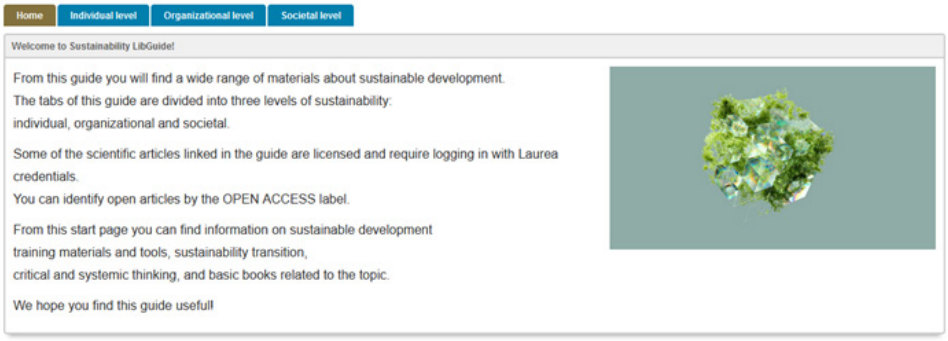

Kuva 2. *Kuvakaappaus Sustainability-opaan etusivusta (Montonen 2023)*

AVOIMET OPPAAT LAAJALLE KOHDERYHMÄLLE

Oppaat rakennettiin ensisijaisesti Laurean opiskelijoiden (AMK/YAMK) käyttöön. Avoimesti saatavilla olevia oppaita voivat kuitenkin hyödyntää opiskelijoiden lisäksi esimerkiksi Laurean henkilökunta ja sidosryhmät. Oppaat on lisensioitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä (CC-BY). Opas on herättänyt kiinnostusta esimerkiksi AMK-kirjastokentällä, ja lisensoinnin ansiosta sen sisällöt ovat kopioitavissa myös muiden korkeakoulujen LibGuides-oppaisiin.

Oppaiden sisältöjen valinnassa pyrittiin painottamaan avoimia aineistoja. Englanninkielisessä oppaassa avoimesti saatavilla olevat tieteelliset artikkelit on merkitty Open Access -merkinnällä. Näin esimerkiksi Laurean lukuisat työelämäkumppanit löytävät avoimesti saatavilla olevaa tutkittua tietoa kestävän kehityksen teemoista. Kaupallisten toimijoiden tarjoamat palvelut rajattiin pois. Opiskelijoita ja henkilökuntaa varten oppaassa on linkkejä myös Laurealle hankittuihin tietokantoihin ja painettuihin kirjoihin. Laurealaisille tarjotaan myös tiedonhankinnan ohjausta kestävän kehityksen teemalla. Tiedonlähteiden ja ohjaustarpeiden voidaan ennakoida tulevaisuudessa kasvavan, kun opiskelijat kohtaavat enenevissä määrin kestävän kehityksen teemoja opintojen aikana ja osana opinnäytetöitään.

Käyttäjät ovat löytäneet erityisesti suomenkielisen oppaan: vuonna 2022 oppaassa vierailtiin 2742 kertaa, vuonna 2023 kävijäluvut kolminkertaistuivat ja oppaassa vierailtiin jo 8437 kertaa. Englanninkielisessä oppaassa on vuoden 2023 aikana vierailtu 755 kertaa. (Laurea LibGuides käyttötilastot 2023, katsottu 26.9.2024.)

KESTÄVYYSOSAAMISTA TARVITAAN NYT JA TULEVAISUUDESSA

Kestävän kehityksen osaaminen ja tutkimus kehittyvät jatkuvasti, ja siksi onkin tärkeää kehittää myös oppaita jatkuvasti. Kirjallisuuden, tutkimusartikkelien ja kestävän kehityksen toimijoiden päivittämisen lisäksi opasta voisi olla kiinnostavaa kehittää käyttäjälähtöisestä näkökulmasta. Sen sijaan, että oppaisiin vain päivitetään ja lisätään linkkejä, oppaiden kehittämiseen voisi tuoda palvelumuotoilun menetelmin asiakaskeskeistä näkökulmaa. Menetelminä oppaiden kehittämiseen voitaisiin käyttää esimerkiksi käyttäjäkeskeistä ajattelua (asiakasprofiilit) tai asiakkaiden osallistamista (haastattelut, työpajat) (menetelmistä tarkemmin German, Grassian & LeMire 2017.)

Kiihtyvä ilmastonmuutos, ympäristökatastrofit ja ihmisen kestämätön toiminta lisäävät tarvetta kestävän kehityksen osaamiselle ja edistämiselle. Kestävyysosaajat voivat toiminnallaan vaikuttaa yhteiskunnan kehityksen suuntaan ja edistää kestävämpää maailmaa. Ammattikorkeakouluilla on kestävyysosaamisen kehittämisessä merkittävä rooli, ja siinä yhtenä osana toimivat tässä artikkelissa esitellyt LibGuides-oppaat.

Lähteet

Auvinen, P., Asikainen, E., Hakonen, A, Marjanen, P., Risku, P. & Silvennoinen, S. 2022. *Suositus ammattikorkeakoulujen yhteisistä kompetensseista ja niiden soveltamisesta*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 16.8.2023.

Bianchi, G. 2020. *Sustainability competences*, EUR 30555 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg. Viitattu 1.12.2023.

German, E., Grassian, E., & LeMire, S. 2017. *LibGuides for Instruction A Service Design Point of View from an Academic Library*. Reference & User Services Quarterly, 56(3), 162-167. V

Koivunen, T., Konst, T. & Friman, M. 2023. *Building a sustainable future: ideas and perceptions of university staff*. Foresigh 26(2),241-252.

Konst, T. 2021. *Kestävä kehitys korkeakoulutuksessa – sanoista tekoihin*. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 139.

Konst, T. 2022. Kestävää tulevaisuutta rakentava korkeakoulupedagogiikka. Teoksessa Mäki, K. & Vanhanen-Nuutinen, L. (toim.) 2022. *Korkeakoulupedagogiikka – Ajat, paikat ja tulkinnat*. Haaga-Helian julkaisut 7/2022, 99-119.

Kuusela, O-P., Mykrä, N., Jousilahti, J., Neuvonen, A., Arola, T., Markkanen, I., Nokkala, T., Lehtonen, A., Heikkinen, H., Oinonen, I., Alhola, K., Huttunen, S., Paloniemi, R., Pohjola, J. & Saarinen. T. 2023. *Vihreän siirtymän osaamis- ja koulutustarpeet VISIOS*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:31.

Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030.. Viitattu 16.8.2023.

Laurea LibGuides käyttötilastot 2023. Katsottu LibGuides-hallintaliittymästä 1.12.2023.

LibGuides Community n.d. *Etusivu*. Viitattu 1.12.2023.

Logan, J. & Spence, M. 2021. *Content strategy in LibGuides: An exploratory study*. The Journal of Academic Librarianship, 47(1), 102282. Vi

Montonen, N. 2022. *Kestävää kehitystä oppimassa ja edistämässä*. Kreodi 3/2022..

Opetushallitus. 2019. Osaaminen 2035. Osaamisen ennakointifoorumin ensimmäisiä ennakointituloksia. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2019:3. Viitattu 16.8.2023.

Siirilä, J., Heikkinen, H.L.T., Postareff, L. & Mäki, K. 2022. *Eettinen kestävyysosaaminen ammattikasvatuksessa*. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 24 (4), 4-8.

13 The Inner Development Goals (IDGs) supporting sustainable working life competences in higher education (HE)

Tiina Wikström

WE ARE GLOBALLY struggling with multiple and urgent challenges of geopolitical disasters, climate change, and sustainability-related issues. Hence, we need a more sustainable and fairer world where no one is left behind and where people can experience holistic well-being. Cities and communities need to be developed smartly and peace and justice promoted globally. We need a more empathic world that is resilient and sustainable economically, ecologically, culturally, and socially. The role of education is undoubtedly essential in promoting such development, and therefore we may ask how higher education (HE) can integrate sustainable working life competence development in its everyday teaching, research, and innovation activities, also at Laurea.

AGENDA2030 AND 17 SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: SOMETHING NEEDS TO BE DONE

To support global sustainability-related competence development, the United Nations (UN) and the European Union (EU) have established several global programs and policies. One of the foremost one is the UN-led Agenda2030 with its 17 Sustainable Development Goals (SDGs) (United Nations. 2023. Sustainable Development Goals).

Since 2015, the Sustainable Development Goals/Agenda20230 has been a call for action to promote prosperity while protecting the planet by all countries, whether poor, rich, or middle-income. Agenda2030 with its SDGs establishes that to eradicate poverty we must also develop strategies that build economic growth, and while promoting environmental protection and diminishing climate change challenges, we must

also address a range of social and cultural needs, such as education, health, social protection, and working life opportunities. The basis of these SDGs lies in the Universal Declaration on Human Rights and international human rights treaties, emphasizing the responsibilities of all states to respect, protect, and promote the essential human rights. (ibid.)

Agenda2030 include the 17 interlinked development goals as listed here: SDG 1 (no poverty), SDG 2 (zero hunger), SDG 3 (good health and well-being), SDG 4 (quality education), SDG 5 (gender equality), SDG 6 (clean water and sanitation), SDG 7 (affordable and clean energy), SDG 8 (decent work and economic growth), SDG 9 (industry, innovation and infrastructure), SDG 10 (reduced inequalities), SDG 11 (sustainable cities and communities), SDG 12 (responsible consumption and production), SDG 13 (climate action), SDG 14 (life below water), SDG 15 (life on land), SDG 16 (peace, justice, and strong institutions) and SDG 17 (partnerships for the goals). (ibid.)

As essential and as self-evident as these goals are, reaching them has turned out to be a challenge. It seems we humans lack the inner capacity to deal with these meta level SDG issues, these increasingly complex environmental and sustainability-related challenges where our progress as humankind has so far been disappointing (see e.g., the Sustainable Development Goals Report 2023). In the Foreword to the Sustainable Development Goals Report (2023, 2), Secretary-General of the United Nations, António Guterres, states how now, when we are halfway to the deadline for the 2030 Agenda, we are, in fact, leaving more than half the world behind. In our progress towards the Agenda2030 goals, over 50 per cent of targets of the SDGs is weak and insufficient and on 30 per cent, it has stalled or even gone into reverse. These include the key targets of poverty, hunger, and climate. Guterres encourages for "ambitious national benchmarks to eradicate poverty and reduce inequality, focusing on key areas: expanding social protection and decent jobs; tackling the crisis in education; addressing gender inequality; and improving digital inclusion" (ibid.)

INNER DEVELOPMENT GOALS AS A POSSIBLE SOLUTION

To guarantee a brighter future for the citizens of Earth and to genuinely support the above-mentioned Agenda2030 as well as the other sustainability programmes, such as European Green Deal with twin transition (see for example Muench, Stoermer, Jensen, Asikainen, Salvi, and Scapolo 2022) and green work promotion (see for example Matthieu 2023), we might also need a change in our inner landscape.

Inner Development Goals initiative (IDG initiative) with its framework was recently created to help and support the acceleration process towards the SDGs/Agenda2030. As a non-profit and an open-source organization for inner development, IDG initiative – as an SDG/Agenda2030 counterpart – tries to find best science-based skills and inner capacities that make outer change possible, thus supporting global transformation for sustainability. The IDGs are seen fundamental for reaching the SDGs, as at this point and as mentioned above, what we really lack is the inner capacity to deal with these meta level SDG issues. As stated by the IDG initiative, we need a change in our mindset, as we are not able to solve our global sustainability issues with the same mindset that originally created the problems we are presently experiencing (ibid.).

The IDG initiative, though an independent organization, is closely working with different United Nations' programmes, and it provides a framework that can support the creation of a more sustainable mindset and promote holistic wellbeing, also within HE.

WHAT ARE THESE INNER DEVELOPMENT GOALS?

The Inner Development Goals initiative with its "IDG Framework" includes 23 skills and five categories that make up the overall framework. These five categories and their 23 skills include the following (Inner Development Goals):

1. **Being - Relationship to Self** (Inner Compass: Having a deeply felt sense of responsibility and commitment to values and purposes relating to the good of the whole. Integrity and Authenticity: A commitment and ability to act with sincerity, honesty, and integrity. Openness and Learning Mindset: Having a basic mindset of curiosity and a willingness to be vulnerable and embrace change and grow. Self-awareness: Ability to be in reflective contact with own thoughts, feelings, and desires; having a realistic self-image and ability to regulate oneself. Presence: Ability to be in the here and now, without judgement and in a state of open-ended presence.)
2. **Thinking - Cognitive Skills** (Critical Thinking: Skills in critically reviewing the validity of views, evidence and plans. Complexity Awareness: Understanding of and skills in working with complex and systemic conditions and causalities. Perspective Skills: Skills in seeking, understanding, and actively making use of insights from contrasting perspectives. Sense-making: Skills in seeing patterns, structuring the unknown and being able to consciously create stories. Long-term Orientation and Visioning: Long-term orientation and ability to formulate and sustain commitment to visions relating to the larger context.)
3. **Relating - Caring for Others and The World** (Appreciation: Relating to others and to the world with a basic sense of appreciation, gratitude, and joy. Connectedness: Having a keen sense of being connected with and/or being a part of a larger whole, such as a community, humanity, or global ecosystem. Humility: Being able to act in accordance with the needs of the situation without concern for one's own importance. Empathy and Compassion: Ability to relate to others, oneself and nature with kindness, empathy and compassion and address related suffering.)
4. **Collaborating - Social Skills** (Communication Skills: Ability to really listen to others, to foster genuine dialogue, to advocate own views skillfully, to manage conflicts constructively and to adapt communication to diverse groups. Co-creation Skills: Skills and motivation to build, develop and facilitate collaborative relationships with diverse stakeholders, characterized by psychological safety and genuine co-creation. Inclusive Mindset and Intercultural Competence: Willingness and competence to embrace diversity and include people and collectives with different views and backgrounds. Trust: Ability to show trust and to create and maintain trusting relationships. Mobilization Skills: Skills in inspiring and mobilizing others to engage in shared purposes.)
5. **Acting - Enabling Change** (Courage: Ability to stand up for values, make decisions, take decisive action and, if need be, challenge and disrupt existing structures and views. Creativity: Ability to generate and develop original ideas, innovate and being willing to disrupt conventional patterns. Optimism: Ability to sustain and communicate a sense of hope, positive attitude, and confidence in the possibility of meaningful change. Perseverance: Ability to sustain engagement and remain determined and patient even when efforts take a long time to bear fruit.)

This IDG Framework, with the above-mentioned qualities, is visualized below:

Picture 1. The Inner Development Goals Framework by Inner Development Goals.

INNER DEVELOPMENT GOALS IN HE CONTEXT: GENERAL WORKING LIFE COMPETENCES AT LAUREA UAS AND THE IDGS COMPARED

As these Inner Development Goals are to support the global Agenda2030 promotion and as it is essential to advance sustainability-related skills and competences within HE, we might question how the IDGs can be integrated in everyday teaching, research, and innovation activities of HE institutions and whether some of the IDGs are already visible in for example the pedagogical models and goals of Laurea University of Applied Sciences (UAS), thus supporting the overall sustainability education at Laurea.

As visualized on the next page, in its LbD (Learning by Developing) -based pedagogical model, Laurea UAS strongly focuses on developing students' general working life skills. These include the following skills and competences: 1) Critical Thinking and Problem-Solving Skills, 2) Foresight and Innovative Competence, 3) Competence in Communications and Interaction, 4) Global Competence, 5) Responsibility Competence and 6) Self-Management and Entrepreneurial Attitude.

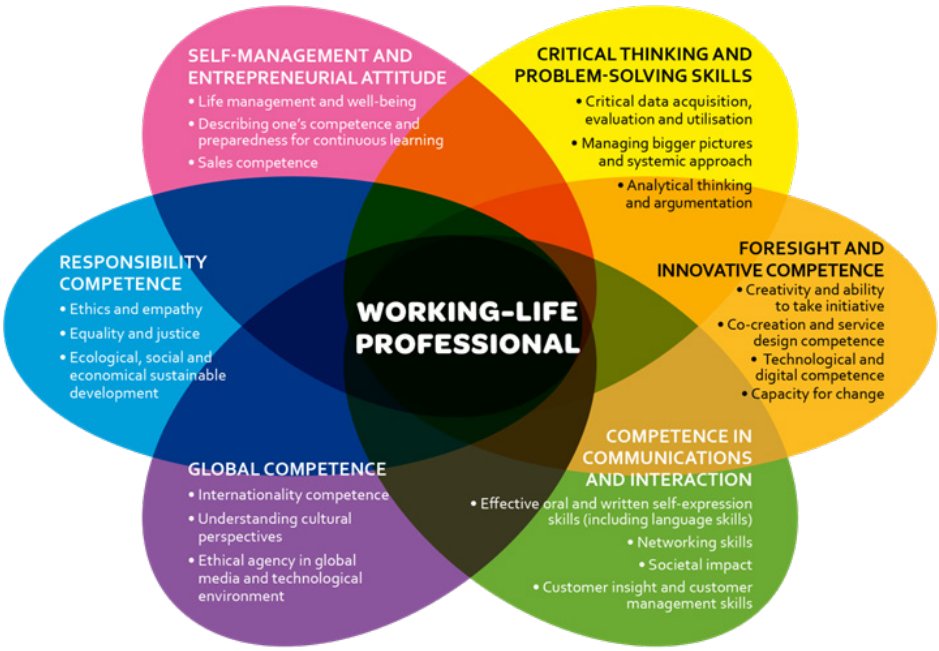

Picture 2. *Working-life professional – general working life competences by Laurea UAS.*

These six working-life competences also well resonate with the five IDGs, as seen in the visualization below and as explained in the next paragraphs.

Laurea Self-management and Entrepreneurial Attitude with life management and well-being skills as well as preparedness for continuous learning well resonates with IDG Being, with such elements as inner compass, openness and learning mindset as well as self-awareness and presence.

Critical Thinking and Problem-Solving Skills by Laurea, with managing bigger pictures and relying on systemic approach and engaging in analytical thinking and argumentation, have their counterpart in IDG Thinking where for example complexity awareness, sense-making and perspective skills are the key abilities.

Also, IDG Thinking with long-term visioning is interlinked with Laurea Foresight and Innovative Competence where the focus lies in co-creation, creativity, and capacity for future change. In addition, this competence by Laurea is also reflected in IDG Acting that includes courage, creativity, optimism, and perseverance.

Laurea Competence in Communications and Interaction, with self-expression and networking skills and societal impact, has similarities both with IDG Acting and Collaborating, the latter one focusing for example on communication and co-creation skills as well as inclusive mindset and intercultural competence. In addition, IDG intercultural competence under Collaborating further resonates with Laurea Global Competence where the focus lies for example in ethical understanding of interculturality.

Laurea Responsibility Competence shares elements with IDG Relating for example in terms of empathy, appreciation, equality, and justice.

Both Laurea working life competences and IDG-based skills are very much interconnected within and between themselves, as visualized below. With their depth and orientation to inner capacity building, the IDGs can also further support Laurea working life competence development.

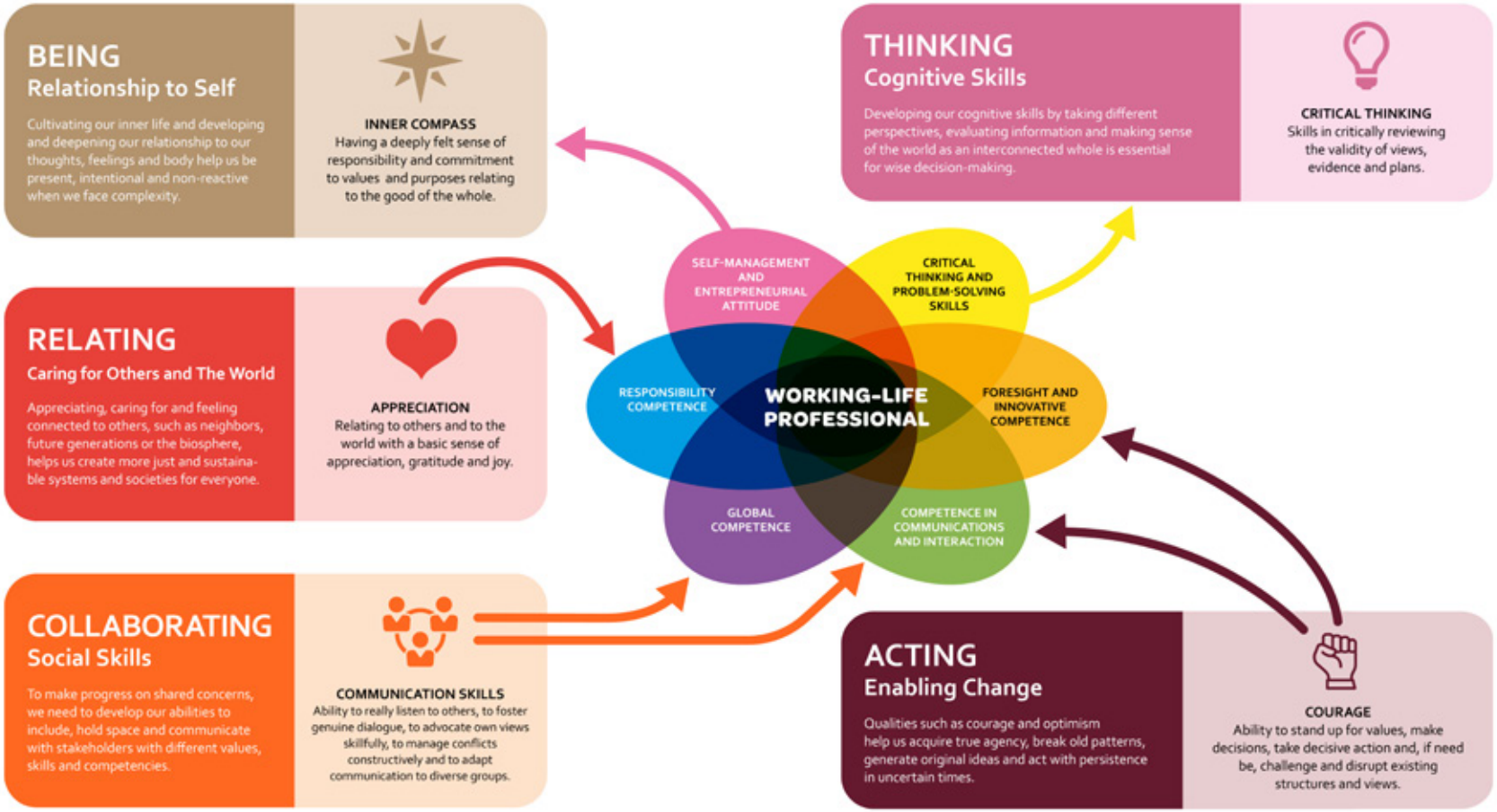

Picture 3. *The IDGs together with Laurea general working life competences.*

The interconnectedness of Laurea working life competencies and the IDGs are also presented below as a table. As this is but a simplified version, one needs to notice that many IDGs and Laurea competences are overlapping and belong simultaneously to several categories and that all possible versions are not presented in this sample-like table.

Table 1. *A comparative analysis between Laurea general working life competencies and the IDGs.*

Laurea WORKING LIFE PROFESSIONAL	**INNER DEVELOPMENT GOALS**				
Critical Thinking and Problem Solving	BEING-Relationship to self	THINKING – Cognitive skills			
Foresight and Innovative Competence	THINKING-Cognitive skills	COLLABORATING-Social skills		ACTING – Enabling change	
Competence in Communications and Interaction	BEING-Relationship to self	THINKING-Cognitive skills	RELATING-Caring for others and the world	COLLABO-RATING-Social Skills	ACTING – Enabling change
Global Competence	BEING-Relationship to self	RELATING-Caring for others and the world	COLLABORATING-Social Skills		ACTING-Enabling change
Responsibility Competence	BEING-Relationship to self	THINKING-Cognitive skills	RELATING-Caring for others and the world	COLLABO-RATING-Social Skills	ACTING-Enabling change
Self-Management and Entrepreneurial Attitude	BEING-Relationship to self	THINKING-Cognitive skills	RELATING-Caring for others and the world	COLLABO-RATING-Social Skills	ACTING-Enabling change

Based on this comparative analysis, one can notice – even in this simplified table – that there are many overlapping and interconnected elements between the Agenda2030 realization supporting IDGs and general working life competences at Laurea. As such, competence-based pedagogy at Laurea as well as *Laurea's Programme for Sustainable Development 2030* are well in line with those pedagogical elements that promote students' future skills for sustainable development. And yet, the deeper inner capacity elements of the IDGs can further support also professional working life competencies development at Laurea.

NEXT STEPS: THE IDG IMPACT ASSESSMENT MODEL

To evaluate and assess how well higher education has managed to promote sustainable working life competence development in its RDI and teaching activities, with both the SDGs and the IDGs, an impact assessment model with different tools is needed.

For the Sustainable Development Goals and their impact assessment, Laurea is already using the *SDG Impact Assessment Tool*, developed in Sweden by Gothenburg Centre for Sustainable Development, that visualizes, based on self-assessment results, how an activity, organization, or an innovation affects SDGs and their achievement. As the SDGs are very broad and cover several key aspects of human societies, such tool can support a better understanding of the complexities of sustainable development and the different aspects of the SDGs also within higher education activities, such as RDI and teaching.

The SDG Impact Assessment consists of four steps: 1) Gather your forces (working with collaborators), 2) Define, refine, and draw the line (define what you are assessing), 3) Sort the SDGs (which SDGs are relevant in your case) and 4) Assess your impact (formulate one summarized impact for each SDG, whether the impact is direct positive, indirect positive, no impact, direct negative, indirect negative or more knowledge needed). (ibid.)

Similarly, for the IDG Impact Assessment especially within higher education, the next step is to benchmark the Gothenburg model and additional SDG impact assessment models and to create such an IDG Impact Assessment model with different tools that supports the impact assessment of the IDGs both within HE RDI and teaching activities, also at Laurea. This also includes the ongoing updating of the global IDG Framework 2.0, based on the 2024 international research, as well as starting an IDG RDI and teaching hub under Laurea Foresight Team in spring 2024. The first practical steps also include for example benchmarking and testing different IDG assessment tools in international and national projects and within combined RDI and teaching activities at Laurea.

References

Inner Development Goals. 2023. *Home*. Accessed 29.3.2024.

***Laurea University of Applied Sciences*. 2023.** Accessed 29.3.2024.

Laurea's Programme for Sustainable Development 2023. Laurea University of Applied Sciences. Accessed 29.3.2024.

Matthieu, S. .2024. *Green jobs: from challenge to opportunity.* Social Europe. EU. Accessed 17.12.2023.

Muench, S., Stoermer, E., Jensen, K., Asikainen, T., Salvi, M. & Scapolo, F. 2022. *Towards a green and digital future*. Luxembourg; Publications Office of the European Union. J

SDG. 2023. *SDG Impact Assessment Tool*. Accessed 17.3.2024.

United Nations. 2023. *Sustainable Development Goals*. Accessed 17.3.2024.

The Sustainable Development Goals Report 2023: Special Edition. 2023. *Towards a Rescue Plan for the Planet*. United Nations. Accessed 17.3.2024.

Osa 4

Laurean TKI-toiminta ratkaisujen kehittäjänä

14 Yrittäjyyshankkeen tuotosten arviointi kestävän kehityksen näkökulmasta

Ilona Taimela, Kaisla Saastamoinen & Tarja Laakkonen

KESTÄVÄ KEHITYS ON noussut keskeiseksi strategiseksi teemaksi monessa ammattikorkeakoulussa. Ammattikorkeakouluissa kestävän kehityksen mukaisia toimenpiteitä toteutetaan usein tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeissa. Hankkeiden tuotokset ja niihin liittyvät kestävän kehityksen tavoitteet jäävät kuitenkin helposti ulkokohtaisiksi erityisesti, jos niihin pääsemistä ei arvioida. Tässä artikkelissa kerrotaan, miten 3UAS4EER-hankkeessa arviointia tehtiin. Artikkelissa keskitytään siihen, mitä eri työkaluja ja viitekehyksiä arvioinnissa hyödynnettiin ja miten hyvin arviointi voitiin niiden avulla toteuttaa.

AMMATTIKORKEAKOULUILTA EDELLYTETÄÄN KESTÄVÄÄ TKI-TOIMINTAA

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry on vuonna 2020 laatinut kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman, jonka tavoitteena on, että ammattikorkeakoulut ovat kestäviä, vastuullisia ja hiilineutraaleja vuoteen 2030 mennessä (Kilpeläinen ym. 2020). Arene ry:n kestävän kehityksen ohjelmassa lähtökohtina ovat Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Agenda 2030 -tavoiteohjelma ja sen sisältämät kestävän kehityksen tavoitteet (eng. Sustainable Development Goals, myöhemmin SDG-tavoitteet). Tavoitteita on 17 ja alatavoitteita 169 (Ulkoasianministeriö 2024). Vaikka ensisijainen vastuu Agenda 2030:n toimeenpanosta on valtioilla, sen tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan kuntia ja muuta julkista sektoria, koulutussektoria, yksityistä sektoria sekä laajempaa kansalaisyhteiskuntaa.

Kestävä kehitys on määritelty Laurea-ammattikorkeakoulun strategiassa yhdeksi korkeakoulun valintoja ohjaavaksi teemaksi strategiakaudelle 2021–2024. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että kestävä kehitys pyritään huomioimaan kaikessa Laurean toiminnassa. Opetuksessa kestävän kehityksen teemoja sisällytetään kaikkiin opetussuunnitelmiin, ja tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnalla (myöhemmin TKI-toimin-

nalla) edistetään kestävän kehityksen toteutumista yhteiskunnassa muun muassa TKI-hankkeissa kehitettävien ja toteutettavien toimenpiteiden kautta. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2019.)

Laurean kestävän kehityksen tavoitteita on kuvattu Laurean Kestävän kehityksen ohjelmassa. Tutkimuksen, kehityksen ja innovaatioiden kohdalla ohjelmassa puhutaan kestävästä TKI-toiminnasta, jolla pyritään luomaan kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen soveltuvia toimintamalleja ja tietoa. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2021.)

Yksi käytännön toimenpide, jolla Laurea edistää kestävää TKI-toimintaa, on hankkeiden toiminnan vaikuttavuuden arviointi kestävän kehityksen näkökulmasta. Arviointi pohjautuu SDG-tavoitteisiin, ja sen tekemistä edellytetään kaikilta kevään 2023 jälkeen alkaneilta TKI-hankkeilta (Laurea-ammattikorkeakoulu, 2022). Arviointi tehdään kestävän kehityksen vaikuttavuuden arviointityökalun avulla (SDG Impact Assessment tool) (Gothenburg Centre for Sustainable Development 2024). Yksittäisen hankkeen kohdalla tavoitteena on, että työkalu auttaa tunnistamaan hankkeen keskeisimmät vaikutukset kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumiseen. Laajemmin hankkeiden SDG-arvioinnin kautta pyritään selkeyttämään, mihin SDG-tavoitteisiin Laurean TKI-toiminta kokonaisuudessaan vaikuttaa.

3UAS4EER-HANKKEEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEIDEN ARVIOINTIA

Vuonna 2022 Laureassa tehtiin päätös, jonka mukaan uusien hankkeiden toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida kestävän kehityksen tavoitteiden näkökulmasta (Laurea-ammattikorkeakoulu 2022). Tämä päätös antoi kipinän pohtia myös syksyllä 2023 päättyneen Helsinki-Uusimaa – Kestävä ja digitaalinen yrittäjyysalue 2021–2022 (3UAS4EER) -hankkeen tuotoksia takautuvasti.

Digitaalisuutta ja kestävää kehitystä edistävää yrittäjyyttä tukeva 3UAS4EER-hanke keskittyi erityisesti uusimaalaisten pienten ja keskisuurten eli pk-yritysten osaamisen kehittämiseen ja tietoisuuden lisäämiseen. Hankkeessa pk-yritysten osaamisen kehittämistä tuettiin muun muassa tuottamalla yrityksille ja yrittäjiksi aikoville suunnattuja suomen- ja englanninkielisiä avoimia mikro-oppimisen sisältöjä eli verkkokursseja ja lyhyempiä tietoiskuja. Kurssien ja tietoiskujen teemoina olivat muun muassa alustatalous, tiimiyrittäjyys, kestävä kehitys, palvelumuotoilu sekä digimarkkinointi. Verkkokurssien lisäksi hankkeessa kehitettiin toimintamalli, jolla edistetään kestävien julkisten hankintojen suunnitteluvaihetta. Toimintamalli tehtiin yhdessä yritysten ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Hankkeessa kehitettiin myös digivihreää kampushautomotoimintaa, jonka tavoitteena on tukea alkuvaiheen yrityksiä muun muassa tuotekehityksessä, innovaatioiden kaupallistamisessa, rahoituksen löytämisessä ja verkostojen rakentamisessa (Järvinen 2022). Hankkeessa järjestettiin myös hankkeen teemoihin liittyviä tapahtumia sekä tuotettiin artikkeleja, blogikirjoituksia ja videoita.

Kuva 1. *3UAS4EER-hankkeen tuotokset. Kuva: Leena Närhi.*

3UAS4EER-hankkeen tuotosten arvioinnissa tarkasteltiin kaikkia hankkeen tuotoksia pois lukien julkaisut ja tapahtumat (kuva 1). Arviointi aloitettiin kestävän kehityksen vaikuttavuuden arviointityökalun avulla. Arviointityökalu perustuu itsearviointiin, jolloin arvioijat itse aluksi päättävät, mihin SDG-tavoitteisiin hankkeella pyritään vaikuttamaan. Valitut tavoitteet lajitellaan kategorioihin "Relevantti", "Ei relevantti" ja "En tiedä". 3UAS4EER-hankkeessa relevanteiksi tavoitteiksi voitiin nimetä yhdeksän kestävän kehityksen tavoitetta (kuva 2):

- 4 hyvä koulutus
- 5 sukupuolten tasa-arvo
- 8 ihmisarvoista työtä ja tasa-arvoa
- 10 eriarvoisuuden vähentäminen
- 11 kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja
- 12 kestävät kaupungit ja yhteisöt
- 13 ilmastotekoja
- 15 maanpäällinen elämä
- 17 yhteistyö ja kumppanuus

Kuva 2. *3UAS4EER-hankkeessa relevanteiksi tunnistetut YK:n kestävän kehityksen tavoitteet*

Seuraavaksi työkalun avulla voidaan arvioida, millä hankkeen toimenpiteellä tai tuotoksella on positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumiseen. Toimenpiteen tai tuotoksen vaikutus voi olla suoraan tai välillisesti positiivinen, suoraan tai välillisesti negatiivinen tai vaikutusta ei ole ollenkaan. Suora vaikutus syntyy välittömästi toimenpiteen tai tuotoksen tuloksena, kun taas välillinen vaikutus ilmenee tuotoksen toissijaisena seurauksena.

3UAS4EER-hankkeen tuotosten vaikutus arvioitiin positiiviseksi. Koska hankkeen tuotoksista pääosa liittyy osallistujien osaamispääoman kasvattamiseen (mm. verkkokurssit ja tietoiskut), on tuotosten positiivinen vaikutus pikemminkin välillinen kuin suora. Positiivinen vaikutus riippuu siitä, mitä osallistuja on oppinut esimerkiksi verkkokursseilla ja mitä kestävään kehitykseen liittyviä oppeja hän on lähtenyt viemään eteenpäin. Ainoastaan julkisten hankintojen suunnitteluvaiheen toimintamallin käytäntöönpanolla voisi olla suora positiivinen vaikutus tavoitteisiin 11 (kestävät kaupungit ja yhteisöt), 12 (vastuullista kuluttamista) ja 17 (yhteistyö ja kumppanuus).

KESTÄVÄN KEHITYKSEN ARVIOINNIN SYVENTÄMINEN

Kestävän kehityksen vaikuttavuuden arviointityökalun avulla tehdyssä arvioinnissa hankkeen tuotosten ja kestävän kehityksen tavoitteiden tarkastelu jäivät melko yleiselle tasolle. Hankkeen tuotoksia oli haastavaa peilata niihin muuten kuin kyllä/ei-tasolla. Tästä syystä 3UAS4EER-hankkeen tuotosten tarkastelua jatkettiin Tukholman yliopiston Resilienssikeskuksen kehittämän kestävän kehityksen kakkumallin avulla (kuva 3). Tämä malli havainnollistaa kestävän kehityksen taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen ulottuvuuden yhteyttä ja keskinäisriippuvuutta. (Stockholm Resilience Institute 2016.)

- Kakkumallin pohjakerros on biosfääri eli ekologinen ulottuvuus, joka korostaa luonnonvarojen säästeliästä käyttöä ja ekosysteemien suojelua. Tämä ulottuvuus on perusta kaikelle kestävälle kehitykselle.
- Kakkumallin keskimmäinen kerros on talous, joka toimii ympäristön ehdoilla. Talouskasvun ja kehityksen on oltava ympäristön kantokyvyn rajoissa. Kestävä talous tarkoittaa resurssitehokkuutta, vastuullista liiketoimintaa ja innovaatioita, jotka tukevat ekologista kestävyyttä.
- Kakkumallin ylin kerros on sosiaalinen ulottuvuus, joka pitää sisällään ihmisten hyvinvoinnin, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden. Sosiaalinen kestävyys tarkoittaa esimerkiksi koulutuksen, terveydenhuollon ja perusoikeuksien saatavuutta kaikille sekä yhteisöjen osallistamista päätöksentekoon.

Kolmen kerroksen lisäksi mallissa on läpileikkaavana teemana YK:n kestävän kehityksen tavoite numero 17 eli yhteistyö ja kumppanuudet. Verkostot ja yhteistyö ovat keskeisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat mallin jokaisen kerroksen toimivuuteen ja yhteensopivuuteen. (Stockholm Resilience Institute 2016.)

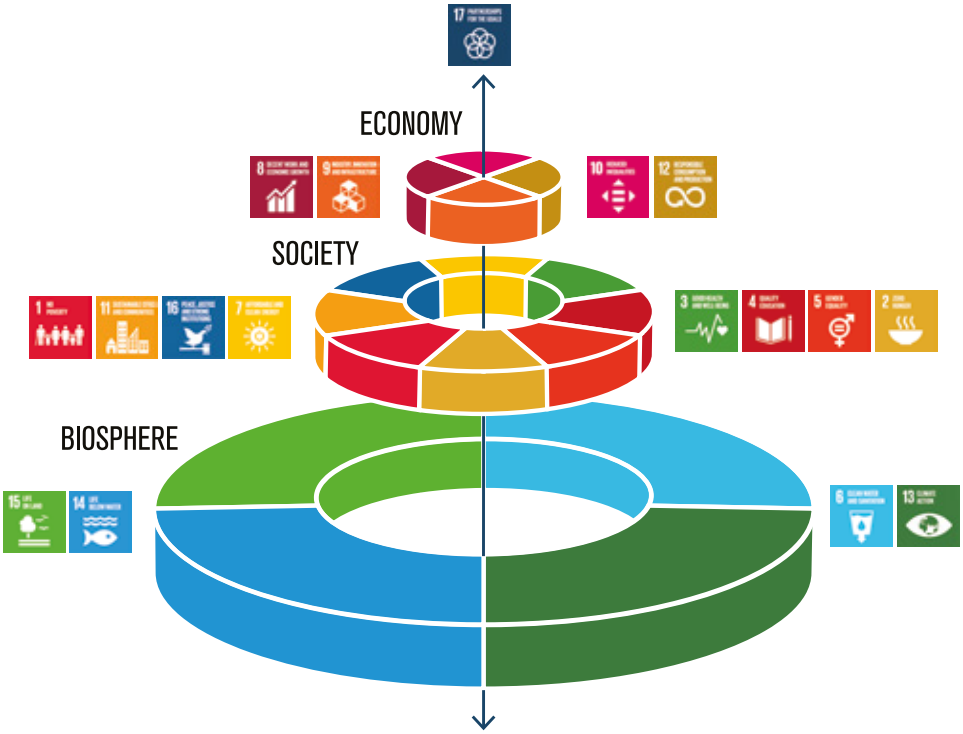

Kuva 3. *Tukholman yliopiston Resilienssikeskuksen kehittämän kestävän kehityksen kakkumalli (Azote for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University CC BY-ND 3.0)*

3UAS4EER-hankkeen tuotoksia tarkasteltiin kakkumallin viitekehyksen kautta eli arvioitiin sitä, mille tasolle tai tasoille kukin tuotos teemansa ja sisältönsä mukaan sijoittui. Tarkastelussa havaittiin, että hankkeen tuotokset levittäytyivät kaikille kakkumallin tasoille (kuva 4). 3UAS4EER-hankkeen kohdalla kakkumallin tasoista korostui taloudellisen kestävyyden taso. Tälle tasolle sijoittuivat kokonaan yrittäjyyteen keskittyvät verkkokurssit ja tietoiskut (Tiimiyrittäjyys, Digimarkkinointi, How to Build Your Own Pitch Deck ja How to Start a Business in Finland). Taloudellisen ja sosiaalisen kestävyyden tasoille sijoittui kolme verkkokurssi- ja tietoiskukokonaisuutta: Palvelumuotoilu, Service Design Sprint sekä Alustatalous. Kestävän kehityksen verkkokurssi ja tietoiskut sijoittuivat kaikille kolmelle eli ekologiselle, sosiaaliselle ja taloudelliselle tasolle.

3UAS4EER-hankkeen tuotoksista digivihreä kampushautomotoiminta sijoittui kahdelle kestävän kehityksen kakkumallin tasolle: sosiaaliselle ja taloudelliselle tasolle. Nämä tasot ilmenivät siinä, että kampushautomotoiminta tarjoaa lupaaville alkuvaiheen yrityksille muun muassa verkostoja sekä tietoa ja mahdollisuuksia liiketoiminnan kehittämiseen.

Myös toimintamalli kestävien julkisten hankintojen suunnitteluun ulottui kakkumallin sosiaaliselle ja taloudelliselle tasolle. Toimintamallilla pyritään sujuvoittamaan julkisten hankintojen suunnitteluvaihetta sekä julkisen sektorin että pk-yritysten näkökulmasta. Mallin avulla pyritään käytännön toimenpide-ehdotusten keinoin lisäämään pk-yritysten osallistumista julkisten hankintojen suunnitteluvaiheeseen. Mallin avulla kunnat voivat edistää sosiaalista kestävyyttä tarjoamalla asukkaille entistä soveltuvampia palveluja.

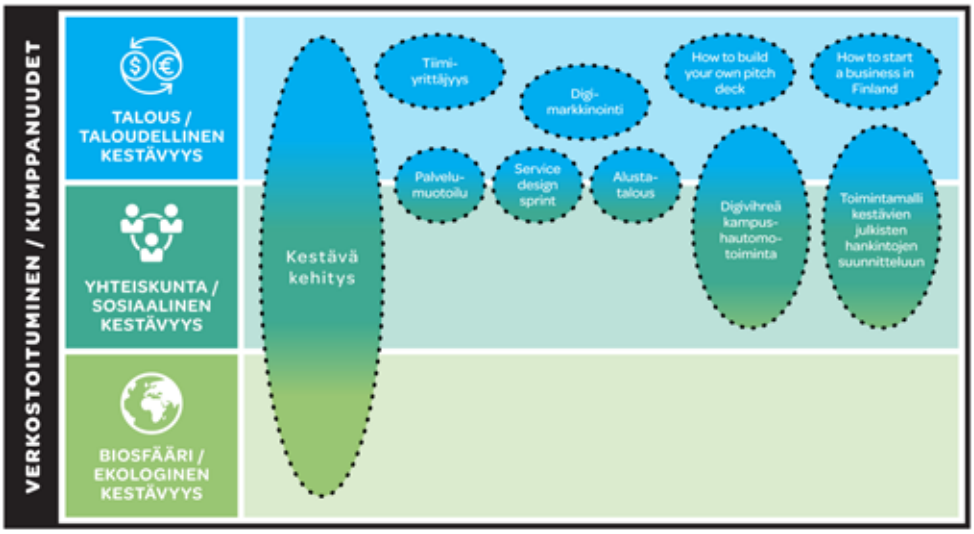

Kuva 4. *3UAS4EER-hankkeen tuotokset asetettuna kestävän kehityksen kakkumallin tasoille. Kuva: Ilona Taimela ja Tarja Laakkonen.*

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEIDEN HENKILÖKOHTAINEN TASO

3UAS4EER-hankkeen tuotokset keskittyvät pitkälti yksittäisten henkilöiden osaamisen kehittämiseen. Tästä syystä tuotoksia haluttiin tarkastella myös yksilön eli hankkeen osallistujan näkökulmasta. Tämä tarkastelu tehtiin Inner Development Goals (IDG) -viitekehyksen avulla. IDG-viitekehys on kehitetty tukemaan YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista keskittymällä yksilöiden ja yhteisöjen sisäiseen kasvuun ja kehitykseen. Tämä viitekehys korostaa, että kestävän ja oikeudenmukaisen maailman saavuttaminen edellyttää muutoksia paitsi ulkoisissa rakenteissa ja järjestelmissä myös ihmisten ajattelussa, asenteissa ja käyttäytymisessä. (Inner Development Goals 2024.)

IDG-viitekehyksessä on viisi pääulottuvuuteen, jotka on jaettu 23 yksityiskohtaisempaan taitoon ja ominaisuuteen (kuva 5). Viisi pääulottuvuutta ovat

1. **Oleminen**: Itsetuntemus, mielenrauha ja sisäinen kestävyys. Tämä ulottuvuus korostaa, kuinka tärkeää on olla tietoinen omista arvoista, tunteista ja ajatuksista sekä kehittää sisäistä tasapainoa ja kykyä käsitellä stressiä.
2. **Ajattelu**: Kriittinen ajattelu, systeeminen ajattelu ja kyky käsitellä monimutkaisuutta. Tähän ulottuvuuteen kuuluu kyky analysoida ja ymmärtää monimutkaisia ongelmia, nähdä kokonaisuuksia ja tehdä vastuullisia päätöksiä.
3. **Suhteiden luominen**: Empatia, myötätunto ja vuorovaikutustaidot. Tämä ulottuvuus korostaa kykyä luoda ja ylläpitää myönteisiä ja rakentavia ihmissuhteita, ymmärtää toisten näkökulmia ja edistää yhteistyötä.
4. **Yhteistyö**: Kyky tehdä yhteistyötä, rakentaa luottamusta ja yhteisöllisyyttä. Tämä ulottuvuus painottaa ryhmätyötaitoja, johtamista ja kykyä toimia tehokkaasti ryhmissä ja organisaatioissa.
5. **Toiminta**: Rohkeus, luovuus ja vastuullinen toiminta. Tämä ulottuvuus korostaa yksilön kykyä toimia omien arvojensa mukaisesti, ottaa vastuuta ja edistää positiivista muutosta. (Inner Development Goals 2024.)

Kuva 5. *IDG-viitekehyksen ulottuvuudet. Lähde: Inner Development Goals 2024.*

IDG-viitekehyksen tarkoituksena on tarjota työkaluja ja menetelmiä, jotka auttavat yksilöitä ja organisaatioita kehittämään edellä mainittuja taitoja ja ominaisuuksia. Tämä puolestaan tukee kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista luomalla pohjan kulttuurisille ja henkisille muutoksille, joita tarvitaan kestävien ja oikeudenmukaisten yhteiskuntien rakentamiseksi. (Inner Development Goals 2024.)

Peilatessa näitä taitoja 3UAS4EER-hankkeen tuotoksiin valittiin 12 taitoa, jotka linkitettiin hankkeen tuotoksiin. Joistakin ulottuvuuksista hankkeen tuotoksiin liittyi arvioinnin perusteella vain yksi taito, kun taas toiset hankkeen tuotokset edistivät useampia taitoja (kuva 6).

	Oleminen	Ajattelu				Suhde muihin	Yhteistyö				Toiminta	
3UAS4EER-hankkeen tuotokset	Avoimuus ja oppimisen asenne	Pitkäjänteisyys ja visiointi	Ymmärryksen luominen	Monimutkaisuuden tiedostaminen	Näkökulmien tarkastelun taidot	Yhteen-kytkeytyneisyys	Yhteis-kehittämisen taidot	Liikkeelle saamisen taidot	Viestintätaidot	Osallistava ajattelu-tapa ja kulttuurien välinen osaaminen	Luovuus	Sinnikkyys
Kestävä kehitys	x	x	x	x	x	x						x
Palvelumuotoilu	x			x			x		x		x	
Service Design Sprint	x			x			x		x		x	
Tiimiyrittäjyys	x		x		x							
Alustatalous	x	x		x		x			x			
Digimarkkinointi	x	x	x						x			
How to Start a Business in Finland	x	x	x		x					x		x
How to Build Your Own Pitch Deck	x								x		x	
Digivihreä kampus-hautomotoiminta	x	x	x		x						x	x
Toimintamalli kestävien julkis-ten hankintojen suunnitteluun	x	x	x	x	x	x		x	x			x

Kuva 6. *3UAS4EER-hankkeen tuotoksiin liittyvät IDG-taidot*

1. **Olemisen** ulottuvuudessa 3UAS4EER-hankkeen tuotoksiin liittyväksi taidoksi tunnistettiin avoimuus ja oppimisen asenne. Tämä ulottuvuus ilmenee kaikissa hankkeen tuotoksissa.

2. **Ajattelun** ulottuvuudessa hankkeen tuotoksiin liittyviä taitoja olivat pitkäjänteisyys ja visiointi, ymmärryksen luominen, monimutkaisuuden tiedostaminen ja näkökulmien tarkastelun taidot. Näitä taitoja hankkeessa edistettiin lähes kaikkien tuotosten myötä eri teemojen painottuessa hieman eri ajattelun ulottuvuuden taidoille.
3. **Suhteiden luomisen** ulottuvuudessa Kestävä kehitys - ja Alustalous-verkkokurssien sekä julkisten hankintojen suunnittelun toimintamallin nähtiin edistävän yhteenkytkeytyneisyyden taitoa eli taitoa kytkeä yhteen eri asioita ja hahmottaa itsensä osana laajempaa kokonaisuutta.
4. **Yhteistyön** ulottuvuudessa hankkeen tuotokset edistivät eniten viestintätaitoja. Palvelumuotoilu ja Service Design Sprint -verkkokurssit ja tietoiskut edistivät myös yhteiskehittämisen taitoja. Toimintamalli kestävien julkisten hankintojen suunnitteluun edisti liikkeelle saamisen taitoja ja How to start a business in Finland -verkkokurssi osallistavaa (inklusiivista) ajattelutapaa.
5. **Toimintaulottuvuuden** kohdalla korostuivat erityisesti luovuus ja sinnikkyys. Luovuus ilmeni kolmessa verkkokurssissa (Palvelumuotoilu, Service Design Sprint and How to Build your Own Pitch Deck) sekä kampushautomotoiminnassa. Sinnikkyys liitettiin erityisesti verkkokursseihin Kestävä kehitys ja How to Start a Business in Finland. Sinnikkyys korostui myös kampushautomotoiminnassa sekä kestävien julkisten hankintojen suunnittelun toimintamallissa.

IDG-viitekehyksen kautta toteutetun 3UAS4EER-hankkeen tuotosten tarkastelun yhteenvetona voidaan todeta, että hankkeen tuotokset edistivät etenkin ajattelun ja yhteistyön ulottuvuuksien taitoja. Arvioinnin perusteella todettiin, että hyödyntämällä IDG:n tapaista työkalua voidaan kestävän kehityksen tavoitteet tuoda paremmin hankkeen yksittäisen osallistujan tasolle.

YHTEENVETO

Syksystä 2023 lähtien on Laurean kestävää TKI-toimintaa edistetty muun muassa arvioimalla hankkeiden toiminnan vaikuttavuutta kestävän kehityksen näkökulmasta. Tällainen arviointi tehtiin myös syksyllä 2023 päättyneen Helsinki-Uusimaa – Kestävä ja digitaalinen yrittäjyysalue 2021–2022 (3UAS4EER) -hankkeen tuotoksista.

3UAS4EER-hankkeen tuotosten arviointi aloitettiin käyttämällä kestävän kehityksen vaikuttavuuden arviointityökalua (SDG Impact Assessment tool). SDG-työkalun avulla voitiin löytää neYK:n kestävän kehityksen tavoitteet, jotka olivat 3UAS4EER-hankkeelle relevantteja. Työkalun avulla voitiin myös osoittaa, millä hankkeen toimilla oli suoria tai välillisiä vaikutuksia kestävän kehityksen tavoitteisiin. SDG-arvioinnissa havaittiin kuitenkin haasteita, jotka liittyvät erityisesti kestävän kehityksen tavoitteiden riittävän monitahoiseen ja kattavaan tarkasteluun. Tästä syystä hankkeen tuotsten tarkastelua jatkettiini hyödyntämällä kestävän kehityksen kakkumallia, jonka avulla tuotoksia arvioitiin suhteessa taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyyteen. Tämän arvioinnin tuloksena todettiin, että 3UAS4EER-hankkeen tuotoksissa korostui eniten taloudellisen kestävyyden taso.

Sekä SDG-työkalusta että kestävän kehityksen kakkumallista puuttui yksilön kehittämisen taso, joka on myös oleellinen kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Tästä syystä 3UAS4EER-hankkeen tuotoksia tarkasteltiin vielä yksilötason kehittymiseen keskittyvän IDG (Inner Development Goals) -viitekehyksen avulla. Tässä tarkastelussa huomattiin, että yksittäisen osallistujan tasolla hankkeen tuotokset edistivät erityisesti ajattelun ja yhteistyön ulottuvuuksien taitoja.

SDG-arvioinnissa haasteeksi nousi kestävän kehityksen tavoitteiden monitahoisuuden lisäksi myös arvioinnin subjektiivisuus. Esimerkiksi SDG-työkalulla tehty arviointi pohjautuu arvioitsijoiden omiin näkemyksiin sekä siihen, millainen osaaminen arvioitsijoilla on kestävän kehityksen vaikuttavuudesta. Työkalua voi kuitenkin hyödyntää hankkeen alkuvaiheeseen, jolloin voidaan etukäteen arvioida myös millaisia negatiivisia vaikutuksia hankkeen toimenpiteet tai tuotokset saattava aiheuttaa kestävän kehityksen tavoitteiden näkökulmasta. Jos mahdolliset negatiiviset vaikutukset pystytään tunnistamaan jo hankkeen alussa, niitä voidaan pyrkiä vähentämään hankkeen toimenpiteiden aikana.

3UAS4EER-hankkeessa toteutettu kestävän kehityksen vaikutusten arviointi osoitti, että eri näkökulmista tehty arviointi ja menetelmien kehittäminen ovat välttämättömiä, jotta kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista TKI-hankkeissa voidaan ymmärtää ja arvioida. Tulevaisuudessa TKI-hankkeissa tulisi ottaa käyttöön sellaisia kestävän kehityksen arviointityökaluja, jotka huomioivat myös yksilölliset oppimiskokemukset ja kehitystarpeet kestävän kehityksen tavoitteiden edistämisessä.

Lähteet

Kilpeläinen, T. ym. 2020. *Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma.* Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene. Viitattu 14.5.2024.

Gothenburg Centre for Sustainable Development. 2024. *SDG impact assessment tool.* V iitattu 14.5.2024.

Inner Development Goals. 2024. *Framework*. Viitattu 14.5.2024.

Järvinen, M. 2022. *Digivihreä kampushautomo – eli mikä?* Blogi 2.6.2022. Uudenmaanliitto. Viitattu 14.5.2024.

Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030.iitattu 14.5.2024.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.5.2024.

Laurea-ammattikorkeakoulu. 2022. TKI-johtoryhmä päätös 11/2022.

Stockholm Resilience Institute. 2016. *The SDGs wedding cake. The SDGs wedding cake*. Stockholm Resilience Centre.

Ulkoministeriö 2024. *YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma Agenda 2030:n tavoitteet*. Viitattu 13.5.2024

Uudenmaan liitto. 2023. *Älykäs Uusimaa*. Viitattu 13.5.2024.

15 Kestävyyden orkestrointi Laureassa: Laurea Kiertotalous Living Lab ja Kiertotalouden teematiimi kiertotalouden tekijöiden avoimina oppimis-, tutkimus- ja kehittämisalustoina

Heidi Wallin & Sini Maunula

LINEAARINEN TALOUSMALLI KULUTTAA maapallon rajalliset resurssit loppuun. Koska resurssien ylikulutus ei voi jatkua näin, tarvitaan muutosta kestävämpään toimintatapaan kuten kiertotalouteen, joka pyrkii maksimoimaan resurssien käyttöajan ja siten vähentämään niiden tarvetta. Korkeakouluilla on tärkeä rooli kestävän kehityksen edistämisessä, mikä näkyy vahvasti Laurean strategiassa.

Laurealainen näkökulma kestävyysmuutokseen ja kiertotalouteen on ihmislähtöinen ja holistinen. Kiertotalouteen siirtymisen mahdollistamiseksi tarvitaan systemaattista lähestymistapaa ja kestävyysajattelun integroimista kaikkiin toimintoihin osana kokonaisuutta. Laurea Kiertotalous Living Lab ja Kiertotalouden teematiimi toimivat muutoksen moottoreina tarjoamalla foorumeita fyysiselle ja virtuaaliselle yhteiskehittämiselle sekä yhdessä oppimiselle. Artikkelissa tarkastellaan myös Laurean roolia kiertotalouden edistämisessä.

KIERTOTALOUS: RESURSSIVIISAAMPI AJATTELUTAPA JA TALOUSMALLI

Kiertotalous on talousmalli, joka pyrkii pitämään tuotteet, materiaalit ja resurssit kierrossa mahdollisimman pitkään (Kiertotalous-Suomi 2023). Se eroaa nykyisestä lineaarisesta talousmallista siten, että neitseellisten luonnonvarojen käyttö pyritään minimoimaan. Neitseellisten raaka-aineiden säästämisen lisäksi kiertotalous vähentää syntyvän jätteen määrää ja auttaa säilyttämään tuotteiden ja niiden materiaalien arvon (Kiertotalous-Suomi 2023).

Talousmallin muutos edellyttää ajattelutavan muutosta. Kiertotaloutta ei voi rakentaa hienosäätämällä lineaariseen talousmalliin perustuvaa toimintaa esimerkiksi ohjaamalla osa tuotannosta syntyvistä jätteistä muuhun käyttöön. Koska kiertotalouden ajatuksena ovat mahdollisimman suljetut kierrot, lähtökohtana on

saman tuotteen käyttäminen samassa tarkoituksessa ja samojen materiaalien palautuminen samaan käyttöön. Käytännössä kiertotalouteen siirtyminen edellyttää koko liiketoiminnan ja sen, miten arvoa luodaan asiakkaalle, miettimistä uusiksi. Seuraavassa kappaleessa esittelemme, miten Laurea asiaa lähestyy.

LAUREALAINEN TULOKULMA KIERTOTALOUTEEN

Laurean tulokulma vihreään siirtymään ja kiertotalouteen voidaan jakaa viiteen yhteiskunnalle ja eri sidosryhmillemme lisäarvoa tuottavaan osaamisalueeseen (Anttonen 2023a):

1. Johtaminen ja organisaatiot: miten transformaatiota johdetaan organisaatioissa motivoiden ihmisiä muutokseen? Miten ymmärrämme paremmin ihmisten käyttäytymistä ja ohjaamme sitä kestävän kehityksen kannalta suotuisaan suuntaan?
2. Systeeminen muutos: viheliäiset ongelmat vaativat systeemisiä ratkaisuja (Williams & Van't Hof 2014): miten innovaatioekosysteemejä orkestroidaan kestävän tulevaisuuden rakentamiseksi? Mitä eri näkökulmia on huomioitava?
3. Reilu ja oikeudenmukainen siirtymä: miten huolehditaan, että myös haavoittuvammissa asemissa olevat huomioidaan muutoksessa?
4. Vastuullinen liiketoiminta: miten aikamme haastavimmat ongelmat käännetään liiketoimintamahdollisuuksiksi?
5. Asiakaslähtöinen liiketoiminta ja arvonluonti: kuinka voimme huolehtia, että vastaamme aitoihin tarpeisiin ja luomme arvoa planetaariset reunaehdot huomioivalla tavalla?

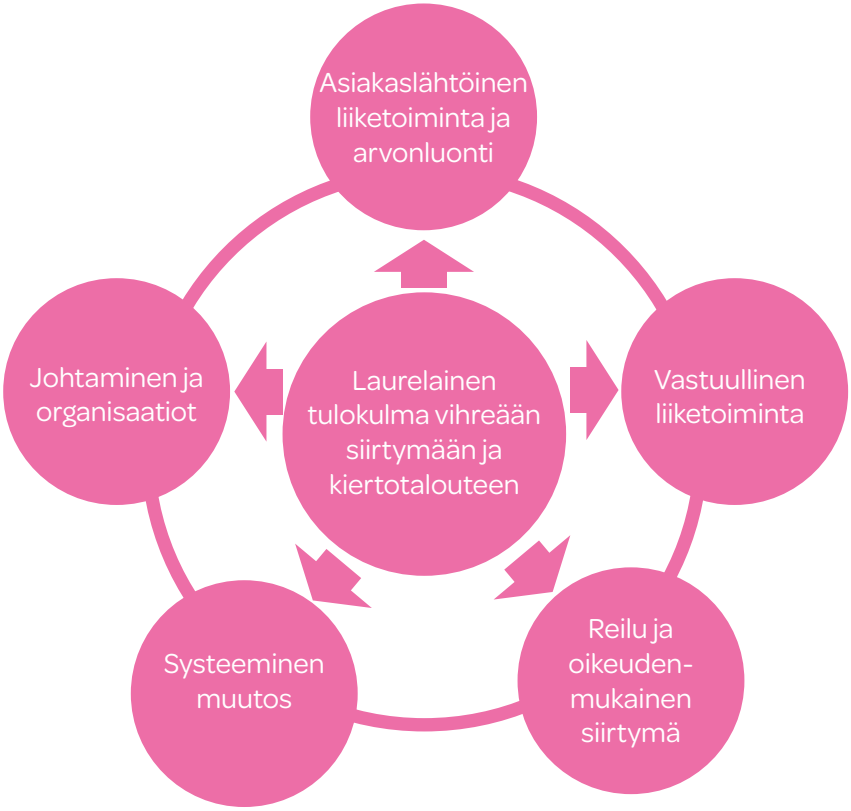

Kuva 1. *Laurean tulokulma vihreään siirtymään ja kiertotalouteen.*

Kaikki yllä mainitut viisi osa-aluetta tuovat ihmislähtöistä näkökulmaa kiertotalouteen. Vihreän siirtymän onnistumisen kannalta ihmislähtöinen näkökulma on kriittinen. Ihmiset toimivat kehityksen moottoreina tai torppaajina, joten käyttäytymisen ja päätöksenteon ymmärtäminen on avainasemassa muutoksen onnistumiselle.

Kulutuskäyttäytymisen tutkija Oskar Korkmanin mukaan kiertotaloutta lähestytään liikaa teknologisten innovaatioiden ja tuotantotalouden näkökulmasta sen sijaan, että keskityttäisiin pohtimaan, onko tuotteille tai palveluille tarvetta eli kysyntää, ja miten voisimme tuottaa kuluttajalle arvoa uusilla kestävämmillä tavoilla (Korkman 2023.) Julkinen keskustelu Suomessa usein pyörii uusiutuvien materiaalien ja kierrätyksen ympärillä. Ihmislähtöistä, kuluttajien tarpeet huomioivaa suunnitteluosaamista tarvitaan kiertotaloudessa lähtien sen arvioinnista, tarvitaanko tuotetta ylipäänsä. Jos tuote päätetään valmistaa, suunnittelulla on iso merkitys tuotteen ympäristövaikutuksiin koko sen elinkaaren ajan. Euroopan komission (2012) tekemän selvityksen mukaan yli 80 % kaikista tuotteisiin liittyvistä ympäristövaikutuksista määritellään tuotteen suunnitteluvaiheessa.

MONIALAISTA STRATEGIAAN POHJAUTUVAA KESTÄVYYSTOIMINTAA

Kestävä kehitys on määritelty Laurean strategiassa korkeakoulun valintoja ohjaavaksi teemaksi. Strategian viemiseksi käytäntöön Laureassa on laadittu Kestävän kehityksen ohjelma 2030, jossa esitellään Laurean kestävän kehityksen tavoitetila ja tavoitteet toiminnoittain (Laurea 2023 b.) Laurean strategia 2035:n toteuttaminen edellyttää ajanmukaista ja korkealaatuista kiertotalouden koulutusta, osaamista ja oppimisympäristöjä opiskelijoille, henkilöstölle ja muille sidosryhmille, esimerkiksi Kiertotalouden teematiimin ja Living Lab -toiminnan avulla.

Laurealainen lähestymistapa kestävään kehitykseen ja kiertotalouteen on luonteeltaan poikkileikkaavaa. Se liittyy jollain tavalla kaikkiin Laurean tutkimusalueisiin, joita ovat yhtenäinen turvallisuus, kestävä ja monipuolinen sosiaali- ja terveysala sekä palveluliiketoiminta ja kiertotalous, ja muuhun Laurean toimintaan. Vastatakseen kestävyysmurroksen synnyttämiin uusiin osaamistarpeisiin ja tarvittaviin muutoksiin niin opetus-, aluekehitys- kun TKI-puolellakin, Laurean tulee vahvistaa rakenteita, jotka tukevat yhteiskehittämistä ja yhdessä oppimista kohti kestävämpää huomista. Laurea Kiertotalous Living Lab ja Laurean sisäinen kiertotalouden teematiimi sekä kestävän koulutustoiminnan ryhmä tukevat yhteistyössä laurealaisia Laurean kestävän kehityksen 2030 -ohjelman (2021) ja Laurean strategian kestävyystoimenpiteiden toteuttamisessa. Kuviossa 2 kuvataan kestävyyden orkestrointia Laureassa.

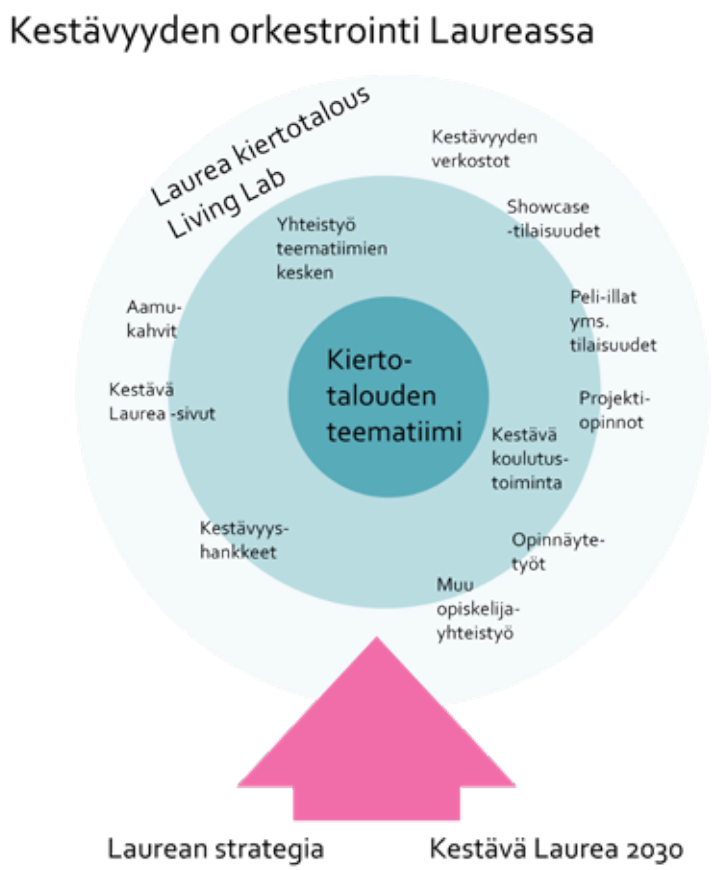

Kuva 2. Kestävyyden orkestrointi Laureassa. Kuva Heidi Wallin 2024 CC BY-NC-ND.

Living Labit eli ”elävät laboratoriot”, ovat käyttäjälähtöisiä avoimia verkostorakenteita, jotka tarjoavat monitoimijaisen yhteistyö- ja kehittämisalustan eri sidosryhmille fyysisissä tai virtuaalisissa ympäristöissä. Living Labeissa keskitytään systeemiseen ongelmanratkaisuun ratkaisuun tyypillisesti tietyn aihealueen, kuten kiertotalouden ympärillä. (European Network of Living Labs 2023, Laurea 2023a,)

Keväällä 2021 perustettu Laurea Kiertotalous Living Lab on luotu tuomaan kiertotaloudesta kiinnostuneet yritykset ja yhteisöt, tutkijat, opiskelijat ja verkostot yhteen oppimaan, yhteiskehittämään ja kehittymään. Samalla se toimii Laurean kiertotaloustoiminnan ja tulosten näyteikkunana. Living Labilla on Laurean kiertotaloustoiminnalle avoin Living Lab -tila Leppävaaran kampuksella sekä kattavat verkkosivut, joilta löytyy kiertotalouden tietopankki Laurean koulutusaloittain teemoiteltuna, Laurean kiertotalousteemaisia tapahtumia ja uutisia, tietoa kiertotalouden koulutustarjonnasta Laureassa sekä Laurean kiertotalousteemaiset hankkeet. (Laurea 2024) Kiertotalous Living Labin olemassaololla halutaan viestiä potentiaalisille yhteistyökumppaneille, että Laurea on aktiivinen toimija kiertotalouden edistämisessä. Tärkeänä arvona Living Labilla on yhteistyö muiden kiertotalousverkostojen, kuten Kiertotalous Suomen kanssa.

Kiertotalouden ja vastuullisuuden teematiimi aloitti toimintansa noin vuosi Laurean Kiertotalouden Living Labin perustamisen jälkeen. Teematiimi on tarkoitettu kaikille kiertotaloudesta ja vastuullisuudesta kiinnostuneille Laurean työntekijöille, yksikkörajoista, roolista ja kiertotalousosaamisen tasosta riippumatta.

Teematiimissä jaetaan tietoa, opitaan yhdessä ja tuetaan yhteistyötä. Verkostoituminen auttaa esimerkiksi hankkeiden ja opetuksen integroinnin suunnittelussa ja uusien hankeideoiden synnyttämisessä.

Teematiimin tavoitteena on yhdessä kehittää Laurean sisäistä kiertotalouden ja vastuullisuuden osaamista tunnistamalla osaamisen kehittämisen tarpeita ja keinoja sekä jakamalla tiimissä olevaa osaamista. Lisäksi tavoitteena on ideoida ja kehittää Laurean kiertotaloustransformaatiota ja toimia alueellisessa yhteistyössä kestävän kehityksen edistämiseksi Uudellamaalla.

Teematiimin keskeisenä sisällöllisenä tarkoituksena on kiertotalouden ja vastuullisuuden ajattelumallien sisäistäminen, mikä luo pohjan syvemmälle oppimiselle ja erikoistumiselle omien kiinnostusten mukaan. Tästä syntyy yhteisen oppimisen kautta osaamista, jota voidaan siirtää hankkeisiin ja opetukseen. Näin saadaan vaikutettua kiertotalouden etenemiseen myös laajemmin.

KESTÄVYYSOSAAMISEN RAKENTAMISEEN KASVAVA TARVE

Korkeakouluilla on tärkeä rooli kestävyystransformaatiossa tarvittavan ajatusmaailman muutoksen tukemisessa. Esimerkiksi kiertotalouden ajatusmallin sisäistäminen osana koulutusta levittää ajattelutapaa opiskelijoiden kautta työelämään eri aloille ja koulutusviennin kautta eri maihin. Laureassa tehtävä hanketyö mahdollistaa ajatusmallien viemisen verkostojen kautta yhteistyökumppaneille ja alueellisen vaikuttamisen.

Kestävyysosaamisen kriittisyys on nähtävissä jo nyt. Paineita tulevaisuuskestävään toimintaan tulee säätelyn muutoksesta sekä vaateina niin kuluttajilta, kuin henkilöstöltäkin. Sitran Eero Jalavan (Raudaskoski, Jalava, Melkas & Pietikäinen 2023) mukaan regulaation kehityksen suunta tiukempaan esim. EU:n Green dealin ja digitaalisen tuotepassin myötä on selkeä. Riskinä niille yrityksille, jotka eivät rakenna tulevaisuuskestävyyttään on mainehaittojen lisäksi muun muassa rahoituksen kallistuminen.

Yritykset ovat jo heränneet muutospaineeseen. Kiertotalousbarometrin 2023 mukaan vajaa kolmannes suomalaisyrityksistä aikoo lisätä kiertotalouden osuutta liiketoiminnassaan, ja yli kolmannes olisi kiinnostunut lisäämään sitä, mutta eivät tiedä miten. Kiinnostus kiertotaloutta kohtaan näkyy barometrin mukaan erityisesti kasvuyrityksissä (Pitkänen, Karppinen, Kylmänen, Kyynäräinen ja Myllymaa 2023, 37-38.)

Trendi näkyy myös osaamisprofiileissa ja työpaikkailmoituksissa: sekä ilmoitetun vihreään siirtymään tarvittavan osaamisen, eli vihreän osaamisen, että siihen liittyvien avoimien työpaikkojen määrä on LinkedInin (Global Green Skills Report 2023) selvityksen mukaan tasaisessa kasvussa. Näyttää kuitenkin siltä, että LinkedInissä julkaistujen työpaikkailmoitusten perusteella tarve osaamiselle kasvaa tarjolla olevaa osaamista enemmän. Vuonna 2026 alustalla näkyvä tarve ylittää tarjonnan noin 2 %:lla ja kasvu jatkuu jyrkästi. Tarvitaan siis nopeasti entistä suurempia panostuksia osaamistason kasvattamiseen, jotta ero saadaan kurottua umpeen.

Osaamiselle on selkeää tilausta työmarkkinoilla: Tilastokeskuksen tutkimuksen (2023) mukaan ammattikorkeakoulukoulujen kiertotalousosaajat ovat työllistyneet aiempaa paremmin. Kiireiset yritykset tarvitsevat puolestaan tukea pystyäkseen relevanttina ja löytääkseen uutta kilpailuetua kestävyysmurroksen keskellä. Osaamisvaateiden muutos näkyy myös opiskelijoiden toiveissa: ne opintojaksot, joiden oppimistavoitteisiin on kytketty kestävän kehityksen teemat, täyttyvät hetkessä.

Myös TKI-rahoittajat ovat tunnistaneet osaamistarpeen ja kohdistaneet hakuja enenevissä määrin kestävyysteemoihin (Maunula & Pöyry 2023a; Maunula & Pöyry 2023a; Maunula & Pöyry 2023b.) Lisäksi Laurean Kestävä liiketoiminta ja kiertotalous -tutkimusohjelman johtaja Markku Anttosen (2023b) näkemyksen

mukaan myös hankehakemusten vaatimustaso kestävyyden (esim. horisontaaliset periaatteet) osalta on noussut.

Mikäli kestävyysosaamista ei systemaattisesti Laureassa edistetä, on riskinä se, että Laurean uskottavuus ja kilpailukyky ihmislähtöisen kiertotalouden edistämisen edelläkävijänä menetetään. Tällöin ei kyetä vastaamaan kiertotalouden kehityksen ja vaatimusten haasteisiin koulutuksen, tutkimuksen, innovaatioiden ja yhteistyön näkökulmasta. Mahdollinen osaamisvaje tulee näkymään niin hakijamäärissä, TKI-hankehakemusten läpimenoprosenteissa, kuin avainkumppani- ja aluekehitysyhteistyömme houkuttelevuudessa. (Anttonen 2023b.) Menetettyä uskottavuutta on erittäin hankalaa saada takaisin, minkä vuoksi Laurean tulee johdonmukaisesti edistää kestävyysosaamista kaikilla tasoilla ja kaikissa tutkinnoissa, toimien kuten opettaa.

SYSTEEMISELLÄ OTTEELLA KOHTI MUUTOSTA KESTÄVÄMPÄÄN TALOUTEEN

Kompleksisten haasteiden ratkaiseminen, kuten kestävämpään talous- ja ajattelumalliin siirtyminen vaatii johdonmukaista, pitkäjänteistä ja systeemistä kehitysotetta. Toiminnan orkestroinnissa on hyväksyttävä se, että vaikuttavuus syntyy vasta todella pitkän ajan kuluessa, pitkän tapahtumaketjun seurauksena. Kuviossa 3 avataan Laurean ekosysteemiasiantuntija Mikael Seppälän näkemystä muutoksen aikajänteestä. On tunnistettava muutokseen tarvittavat askelmerkit sekä edistettävä asioita systemaattisella otteella. Ramona Liberofin (2023) sanoin: systeemisestä muutoksesta puhutaan paljon, mutta siitä ei juuri puhuta, miten sekavaa se usein on.

Prosessiin kuuluu olennaisena osana kyky sietää epävarmuuksia sekä hähmäisyyttä, ja kärsivällisyys tehdä pieniä tekoja, joiden vaikutus näkyy usein vasta pitkällä aikavälillä. Laurean vahvuuksia muutoksessa ovat erityisesti monialainen osaaminen, osaaminen innovaatiojohtamisesta ja ekosysteemien orkestroinnista, ennakoinnista, palvelumuotoilusta, fasilitoinnista ja valintamuotoilusta, sekä luonnollisesti kestävän liiketalouden johtamisesta. Laurean kestävyystoiminnot kuten Laurea Kiertotalous Living Lab ja kiertotalouden teematiimi tukevat systeemistä muutosprosessia.

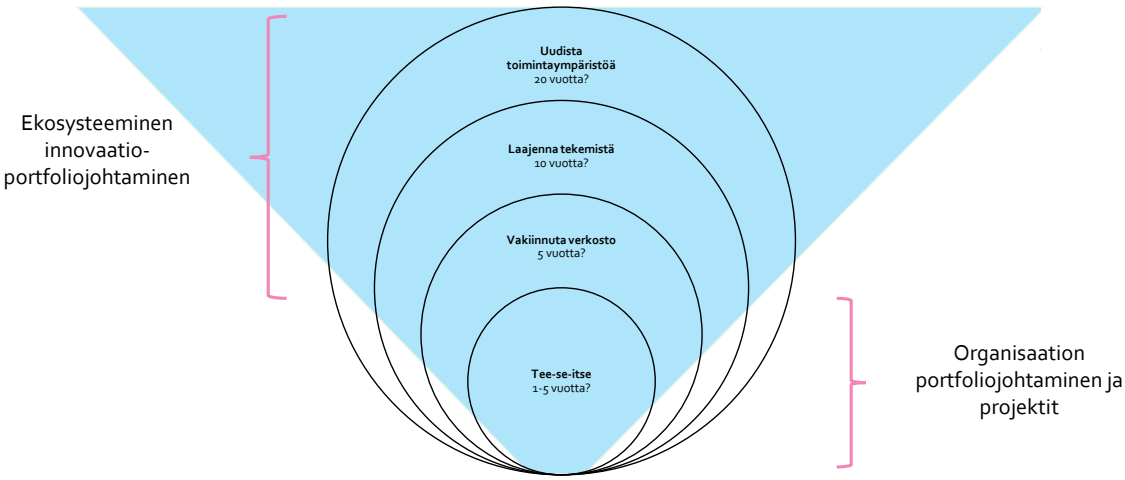

Kuva 3. *Systeemisen kehittämisen aikajänne, Seppälä 2023, julkaisematon.*

Tällä hetkellä Laurean kestävyyshankkeet ja Kiertotalous Living Labin virtuaaliaamukahvit tavoittavat alueen yrityksiä jo hyvin. Siihen että Kiertotalous Living Lab toimisi aidosti alueen toimijoiden yhteiskehittämisen alustana meillä on kuitenkin vielä matkaa, joten systeemistä kehittämistä tulee jatkaa. Toiminnan orkestrointiin on varmistettava riittävät ja pitkäaikaiset resurssit, jotka varmistavat sen, että pystymme paremmin vastaamaan sidosryhmiemme tarpeisiin yli yksikkö- ja hankekausirajojen sekä toteuttamaan johdonmukaisesti Laurean Strategian kestävyyden painopisteitä.

Muutos voi tuntua suurelta. Kuitenkaan ei tarvitse mennä kauas historiaan. Suomessakin pula-aikaan ymmärrettiin resurssien niukkuus ja panostettiin asioiden uudelleen käyttöön. Kiertotalous ei ole sota-aikaan eläneille isovanhemmille mikään uusi asia vaan, heidän sanojansa lainataksemme, ennemminkin paluuta siihen ajatteluun, että resurssien kanssa pitää olla fiksu.

Laureasta löytyy jo muutoksen tukemiseen tarvittavat palikat. Tarvitaan vain oikeanlaista asennetta, sekä resursseja toiminnan ja yhteistyön orkestrointiin, jotta se laaja osaaminen mitä Laureassa on, saadaan yhdistettyä ja valjastettua kestävämmän tulevaisuuden rakentamiseen. Yhteistyö on resurssiviisautta: emme saa vaikuttavuutta aikaan yksin poteroissamme, vaan systeemisen yhteistyön kautta.

Lähteet

Anttonen, M. 2023a. Laurealainen tulokulma kiertotalouteen. Kuvio. Julkaisematon.

Anttonen, M.2023b. Tutkimusohjelmajohtaja Markku Anttosen haastattelu 9.11.2023. julkaisematon.

European Commission: Directorate-General for Energy and Directorate-General for Enterprise and Industry 2012. *Ecodesign your future: how ecodesign can help the environment by making products smarter*. European Comission.

European Network of Living Labs. 2023. *What are Living Labs*. Viitattu 14.6.2023.

Kiertotalous-Suomi 2023. *Kiertotalous vie yhteiskuntaa kestävän kehityksen polulle*. Viitattu 30.10.2023.

Korkman, O. Kuluttajakäyttäytymisen muutos ja kiertotalous. Laurea Kiertotalous Living Labin virtuaaliaamukahvit 7.12.2024. Julkaisematon.

Laurea 2023. *Laurea Living Labs*. Viitattu 5.5.2023.

Laurea 2024. *Laurea Kiertotalous Living Lab*. Viitattu 8.2.2024.

Laurea Kiertotalous Teematiimin padlet -työstö 2023

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 23.2.2024.

***Global Green Skills Report 2023*. 2023.** LinkedIn.Viitattu 16.2.2024.

Liberoff, R. 2023. Puheevuoro Nordic Circular Summitissa 17.10.2023.

Maunula, S. & Pöyry, P. 2023. *Vastuullisuudesta kilpailuetua ja rahoitusmahdollisuuksia yrityksille*. Laurea Journal.

Maunula, S. & Pöyry, P. 2023. *Vastuullista rahoitusta vihreään yrittäjyyteen: kotimaisia ja pohjoismaisia rahoitusvaihtoehtoja*. Laurea Journal.

Pitkänen, K. Karppinen, T. Kylmänen, N., Kyynäräinen, A. & Myllymaa, T. 2023. *Kiertotalousbarometrit 2023: Kiertotalous suomalaisten arjessa ja yritysten toiminnassa*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 38/2023.

Pöyry, P. & Maunula, S. 2023. *Vastuullista rahoitusta vihreään yrittäjyyteen: EU:n tarjoamia rahoitusvaihtoehtoja*. Laurea Journal.

Raudaskoski, A., Jalava, E. , Melkas, E. & Pietikäinen, S. 2023. Vihreää kehitystä ajavat lainsäädännön ajurit. *Circular Design -podcast*. Jakso 1. Circular Design. Viitattu 14.6.2023.

Seppälä, M. 2023. Systeemisen kehittämisen aikajänne. Kuvio. Kulkaisematon.

Williams, B. & Van 't Hof, S. 2014. Wicked Solutions: A Systems Approach to Complex Problems.

16 Bioinnovaatio-sprintti kestävän aluekehittämisen tukena

Antti Kytö & Emilia Risu

TUTKIMUS-, KEHITTÄMIS- JA INNOVAATIO (TKI) -hankkeiden kautta Laurea-ammattikorkeakoulu kokeilee uusia toimintamalleja toteuttaa Laurean strategisen kestävän kehityksen ohjelman toteuttamiseen ja näin toimittaa sille määriteltyä lain mukaista tehtävää edistää kestävää aluekehittämistä. Laurea ja Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) sekä Lapinjärven kunta sovelsivat design sprint -toimintamallia Lapinjärven alueen yrittäjien biokiertotalouden liiketoiminnan edistämiseen. Artikkeli kuvailee miten korkeakoulut käytännössä tekevät kestävää ja vaikuttavaa aluekehittämistä hyödyntäen muotoiluajattelua ja monitoimijaista yhteiskehittämistä. Kirjoittajat avaavat bioinnovaatio-sprintti toimintamallin rakenteen sekä jakavat kokemuksensa ja oppinsa sen toteuttamisesta.

BIOINNOVAATIO-SPRINTTI KESTÄVÄN ALUEKEHITTÄMISEN TUKENA

Korona-pandemian aikana reaaliaikainen vuorovaikutusta mahdollistava teknologia ja sen käyttötaidot ottivat valtavia harppauksia. Monipaikkaisuus yleistyi ja rajanveto etä- ja läsnätyön välillä liudentui. Pandemian jälkeen fyysisten etäisyyksien asettamat rajoitteet jatkavat kutistumistaan mahdollistaen uudenlaisen sujuvan arkisen yhteistyön. Pandemia jätti jälkeensä myös karun tosiasian: Suomen talouden kehittyminen on ollut hidasta. Haasteellista taloustilannetta painaa entisestään Venäjän Ukrainaan kohdistama hyökkäyssota sekä siitä Venäjälle annetut asiaan kuuluvasti asetetut talouspakotteet. Tilanteen takia pienet ja keskisuuret yritykset ovat merkittävissä taloudellisissa vaikeuksissa. Pandemia- ja koronauutisoinnin hiivuttua uutisiin palasivat taas otsikot karusta tosiasiasta: länsimaisen kuluttamisen lisääntymisestä, ilmastonmuutoksen etenemisestä ja luontokadon kiihtymisestä. Kulutamme Suomessa lähes neljän maapallon edestä eli lainaamme ja heikennämme tulevien sukupolvien mahdollisuuksia riittävään hyvinvointiin (Earth Overshoot Day 2023).

Taulukko 1. *Artikkelin avainkäsitteet*

KÄSITE	MÄÄRITELMÄ
Design sprint	Viiden päivän mittainen intensiivinen muotoiluprosessi, joka auttaa yritystä löytämään vastaukset keskeisiin ratkaistaviin muotoiluhaasteisiin. Prosessissa hyödynnetään ideointia, prototypointia sekä testausta yhdessä palvelun asiakkaiden ja käyttäjien kanssa. Design Sprint -mallissa yhdistyy liiketoimintastrategia, innovointi sekä käyttäytymistieteet ja muotoiluajattelu. (Knapp 2016, 9.)
Muotoiluajattelu	Luova, ihmiskeskeinen ja syklimäinen tapa kehittää nykyisiä tai etsiä ratkaisuja tunnistettaviin ongelmiin siten, että ratkaisu on käyttäjälleen miellyttävä käyttää, teknisesti toteuttamiskelpoinen ja taloudellisesti kannattava. Muotoiluajattelulla kehitettäessä muotoilijoille on ominaista keskeisten ihmisten asemaan samaistuminen, pyrkimys kokonaisuuden ymmärtämiseen monisyisestä ongelmavyyhdistä, optimismi ratkaisujen löytämiseen, kokeilullisuus sekä yhteistoiminta moninaisten toimijoiden kanssa. (Brown 2008, 86-91.)
Yhteiskehittäminen	Palvelumuotoilulle ominainen ihmiskeskeinen tapa kehittää palvelua yhdessä keskeisten eri sidosryhmien kanssa. Osallistettavien sidosryhmään kuuluu tyypillisesti yrityksen asiakkaat, palvelun käyttäjät, henkilökunta, kumppanit ja muut keskeiset intressiryhmät. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 72.) Yhteiskehittämisprosessista vastaa usein palvelumuotoilija tai puolueeton fasilitaattori (Stickdorn, Hormess, Lawrence & Schneider 2018, 63, 342).
Aluekehitys	”Aluekehittäminen on valtion, maakuntien liittojen, kuntien ja muiden toimijoiden vuorovaikutukseen perustuvaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja monitasoista toimintaa, joka perustuu kansallisiin ja alueiden erilaisiin vahvuuksiin ja tarpeisiin. Aluekehittämisen tavoitteena on edistää alueiden kestävää kehitystä, kasvua ja kilpailukykyä, asukkaiden hyvinvointia ja elinympäristön laatua.” (Työ- ja elinkeinoministeriö 2023.) Ammattikorkeakoulun yksi keskeinen tehtävä Ammattikorkeakoululain (14.11.2014/932) 1 luvun 4 § ja 6 § mukaan on harjoittaa aluekehitystyötä oman toimialueen työ- ja elinkeinoelämän kanssa.
Living Lab	Avoimia virtuaalisissa tai fyysisissä tosielämän ympäristöissä toimivia verkostomaisia yhteisöjä, jotka soveltavat yhteiskehittämistä, ketterää ja ihmiskeskeistä kehittämistä sekä nopeaa prototypointia haasteiden ratkaisemiseksi (European Network of Living Labs 2023).
Biokiertotalous	Metsästä, pelloilta, vesistöistä tai yritysten toiminnasta lähtöisin olevien biomassojen ja sivuvirtojen kestävä jalostaminen, käyttäminen ja kierrättäminen. Biomateriaalien jalostamisessa huomioidaan, että jätevirtoja ei synny, biomassat voidaan säilyttää kierrossa myös jalostamisen jälkeen ja niiden jatkokäyttömahdollisuudet säilytetään. (Luonnonvarakeskus 2023.)
Resurssiviisaus	”Kyky käyttää erilaisia resursseja (luonnonvarat, raaka-aineet, energia, tuotteet ja palvelut, tilat ja aika) harkitusti. Toisin kuin resurssitehokkuus, resurssiviisaus edistää hyvinvointia ja kestävää kehitystä”. (Sitra 2023.)

Lähtökohdat 2020-luvun puoliväliin ovat haastavat. Positiivinen tieto on, että kriisit voivat myös olla valtava muutosvoima ja yhteiskunnallista muutosta tapahtuu kriisien kautta. Olosuhteiden muuttuessa ihmiset ja kulttuurit ovat sopeutuvaisia. Pakon edessä uudistuminen ja toimintatapojen muuttaminen on silti kivuliasta. Edellä kuvattu nykytilan asetelma, olosuhteet ja tulevaisuusnäkymät tarjoavat yrityksille mahdollisuuden uudistua: yritykset pystyvät omaksumaan teknologian tarjoamia uudenlaisia hybridimuotoisia työtapoja ja oppeja. Kiertotalouden liiketoimintamalleja hyödyntävällä yritykset kykenevät vastaamaan paremmin yritys- ja kuluttaja-asiakkaiden muuttuviin palvelu-, käyttö- ja kulutustottumuksiin turvatakseen kannattavan liiketoiminnan myös tulevaisuudessa.

Laurea-ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen ohjelman 2030 mukaisesti Laurea on sitoutunut edistämään yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vastuullisuutta YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden kautta muun muassa luomalla uutta tutkittua tietoa ja toimintamalleja. Ohjelmassa nostetaan esiin aluekehittämistä ja yhteistyötä paikallisorganisaatioiden, yritysten ja kumppaneiden kesken edistämällä kiertotaloutta ja living lab -toimintaa. Tavoitteena on hyödyntää digitaalisuutta, virtuaaliympäristöjä ja etätyöskentelyä, kun toimimme yhteistyössä alueellisten tai kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Ohjelmassa myös todetaan, että Laureassa yhteiskehitetään ratkaisuja, innovaatioita sekä käytetään yhteiskunnan voimavaroja opiskelijoiden oppimisen ja opintojen edistymisen sekä kestävän aluekehityksen kannalta resurssiviisaasti. (Laurea 2023a, 2-10.)

Laurea on aluettaan kehittävä kansainvälinen korkeakoulu, joka vahvistaa niin kansainvälisesti kuin kansallisesti työelämäosaamisista ja elinvoimaa Uudenmaalla. "Aluekehitys tarkoittaa johdonmukaista vuorovaikutusta alueella, yhdessä tekemistä ja aktiivista yhteistyön rakentamista, jota tukee niin korkeakoulun opetus kuin tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio- sekä liiketoiminta. Laurean kumppaneita aluekehitystyössä ovat yritykset, julkisorganisaatiot ja kolmannen sektorin toimijat sekä työ- ja elinkeinoelämän järjestöt." (Laurea 2023b, 25.)

BIOINNOVAATIO-SPRINTTI YHTEISKEHITTÄMISEN MAHDOLLISTAJANA

Laurea ja Hämeen ammattikorkeakoulu sekä Lapinjärven kunta järjestivät osana *Lyckan – Maaseudun innovaatio ja inspiraatiotoiminnan tulevaisuushub* -hanketta edellä kuvatuista sekä globaaleista että alueellisista yhteiskunnan muutostarpeista ja Laurean kestävän kehityksen tavoitteiden lähtökohdista reilun kuukauden mittaisen, kaikille osapuolille arvoa luovan yhteiskehittämisen projektin. Bioinnovaatio-sprintin tavoite oli toteuttaa Lyckan -hankkeen mukaista Living Lab -toimintaa Lapinjärven alueella.

Lapinjärven kunnan rooli oli kartoittaa kehittymishaluiset yrittäjät, jotka pystyivät sitoutumaan yhteiskehittämiseen. Työelämän toimeksiantajiksi valikoitui neljä Lapinjärven alueen yritystä: meijeri (Porlammin meijeri), mehustamo (Hyvämäen mehustamo), elintarvikkeiden pientuottaja (Kal's Speciality Foods) ja maanviljelijä (Nygårdin tila). Lisäksi yhteiskehittämiseen osallistui biokiertotalouden sovelluksien ja ratkaisujen erityisasiantuntijoita; sienenkasvatuksen (Helsieni Oy), biohiilen tuottamisen (Mayt Oy) ja mikrolevän saralta (Redono Oy). Laurean liiketalouden ja matkailu- ja ravitsemusalojen sekä HAMK:n bio- ja elintarviketekniikan koulutusaloilta opintojaksolle osallistui yhteensä yhdeksäntoista opiskelijaa. Opiskelijoiden roolina oli toimia aktiivisina oppijoina ja yritysten toiminnan kehittäjinä. Laurean palvelumuotoilijat suunnittelivat, valmistelivat, johtivat ja fasilitoivat sprint-toimintaa. Laurean ja HAMK:n lehtorit liiketalouden, palvelumuotoilun ja biokiertotalouden asiantuntijat mentoroivat substanssiohjaajina opiskelijaryhmiä sekä keskittyivät rikastamaan eri osapuolten keskeistä yhteistoimintaa omalla osaamisellaan.

Projektityöskentely ja yhteiskehittäminen eri toimijoiden kesken toteutettiin design sprint -toimintamallilla. Jake Knappin (2016, 9) luoma design sprint -toimintamalli on viiden päivän mittainen intensiivinen muotoiluprosessi, joka auttaa yritystä löytämään vastaukset keskeisiin ratkaistaviin muotoiluhaasteisiin. Prosessissa hyödynnetään ideointia, prototypointia sekä konseptitestausta yhdessä palvelun asiakkaiden ja käyttäjien kanssa.

Suunnitteluvaiheessa tunnistettiin, että viikon mittainen design sprint -toimintamalli ei ole suoraan sovellettavissa aluekehittämiseen korkeakoulussa. Tässä kontekstissa on huomioitava aluekehittämisen erityispiirteitä ja opiskelijoiden oppimisprosesseja sekä -tavoitteita. Yritykset tulee perehdyttää ja integroida korkeakoulun TKI-toimintoihin sekä huomioida monen eri toimialan yrittäjän osallistaminen prosessiin. Näin sprint-muotoinen toiminta mahdollistaa löytämään biokiertotalouden parhaan potentiaalin ja synergiaedut, etsittäessä yrityksille sivuvirroista uutta liiketoimintaa.

Jotta yhteiskehittäminen mahdollistuu parhaalla mahdollisella tavalla, myös opiskelijat tulee huomioida prosessissa. Heidät tulee perehdyttää sprint-prosessin kehittämismenetelmiin ja käsiteltävien teemojen sisältöihin sekä yritysten toimintaympäristöihin. Lisäksi on huomioitava monialaisten ryhmien muodostaminen kahden ammattikorkeakoulun hyvin erilaisten koulutusohjelmien opiskelijoiden kesken. Siksi keskinäinen tutustuminen sekä luottamuksen rakentuminen heidän välilleen on tärkeää.

BIOINNOVAATIO-SPRINTIN RAKENNE JA SISÄLTÖ

Opintojakso rakentui pre-sprintistä, virtuaalisesta design sprintistä ja post-sprintistä. Pre-sprint-osio muodostui intropäivästä, orientaatiojaksosta, ennakko- ja ryhmäytymistehtävistä sekä yritysvierailusta (Kuva 1).

1. Intropäivä, vko 43	• Opiskelijoiden ja opintojakson ohjaajien esittäytymiset • Hankkeen yleisesittely • Projektityöaiheiden esittely • Aiheiden valinta ja ryhmäytyminen • Jatkotyöskentelystä sopiminen yhdessä ja ryhmäkohtaisesti • Canvas-työalustan ja sprinttitoteutuksen lyhyt esittely	
2. Orientaatio, vko 43	• Sprint-ohjaajien esittelyt • Arviointikäytänteet ja -kriteerit • Iintropäivän tallenne poissa olleille • Yleisiä ohjeita sprint-viikolle • Miro-työkaluun orientoiva testirata	• Ennakkotehtäviin ja -aineistoon tutustuminen sekä itsenäisesti että yhdessä ryhmän kesken • Kysymysten muodostaminen tulevia yritysvierailuja varten • Canvas-työtilan esittely

3. Ennakkotehtävät ja ryhmäytyminen, vko 43	• Ennakkotehtävät ja -aineistoon tutustuminen itsenäisesi ja yhdessä
	  • Biokiertotalouden johdantoluento
	  • Palvelumuotoilun kiteyttäminen
	  • Perehtyminen Design Sprint -malliin
	  • Ryhmän pelisääntöjen luominen
		• Ryhmäkohtainen sprint-aineisto
		• Haastattelukysymysten muodostaminen ryhmissä tulevia yritysvierailuja varten
		• Miro-työkalun käyttöön orientoiva testirata

Kuva 1. *Pre-sprint opiskelijoiden näkökannalta (Kytö & Risu 2023).*

Intropäivässä opiskelijat saivat perehdytyksen hankkeen tavoitteisiin, design sprint -menetelmään, projektityöaiheisiin ja yrityksiin. Lisäksi tapaamisen aikana ryhmäydyttiin, esittäydyttiin ja tutustuttiin toisiin. Orientaatiojaksolla opiskelijat perehtyivät tarkemmin Canvas-oppimisalustaan, opintojakson arviointikäytänteisiin, opintojakson yleisohjeisiin sekä annettaviin ennakkotehtäviin ja -aineistoihin. Opiskelijat myös muodostivat tutustumiskäyntejä varten haastattelukysymyksiä tutustuakseen paremmin yritysten toimintaympäristöihin. Pre-sprintin ennakkotehtävien oppimistavoitteena oli syventää opiskelijoiden ymmärrystä biokiertotaloudesta, palvelumuotoilusta sekä design sprint -toimintamallista. Tämän lisäksi monialaisten ja -toimijaisten opiskelijoiden sujuvan yhteistoiminnan onnistumiseksi opiskelijat loivat myös omat ryhmän sisäiset pelisäännöt. Yritysvierailut Lapinjärven alueella toteutettiin opiskelijoiden ja yrittäjien vuorovaikutuksen syventämiseksi sekä opiskelijoiden ymmärryksen lisäämiseksi toimialaa ja kehitettävää biokiertotalouden haastetta kohtaan.

Pre-sprintin jälkeen toteutettiin varsinainen viikon mittainen virtuaalinen design sprint, jonka avulla etsittiin Lapinjärven alueen jäte- ja sivuvirroista uutta kiertotalouden mukaista liiketoimintaa valituille alueen yrittäjille. Yrittäjät ja toimiala-asiantuntijat muun muassa jakoivat tietoa yrityksensä toiminnasta, auttoivat opiskelijatiimejä kiteyttämään ratkaistavan ongelman ja arvioivat palvelu- tai ratkaisukonseptin houkuttelevuutta omista näkökulmistaan.

Järjestetyn design sprintin rakenne pohjautui Google design sprint -toimintamalliin (Kuva 2). Prosessin ymmärrä- ja ideoi-vaiheissa opiskelijaryhmät muodostivat yhteisen näkemyksen ratkaistavasta ongelmasta, hakivat vahvistusta ongelmaan yrittäjältä sekä ideoivat ratkaisuja. Päätä-vaiheessa ryhmät muodostivat useasta ideasta yhden ratkaisun sekä kuvasivat sen kuvakäsikirjoituksena. Rakenna- ja testaa vaiheissa ryhmät muodostivat testattavan prototyypin sekä altistivat prototyypin yrittäjä- ja asiantuntijapalautteille hakeakseen vahvistusta sekä lisäymmärrystä määritellyn ongelman ratkaisemiseksi. Intensiivisen virtuaalisen design sprintin jälkeen opiskelijoilla oli viikonloppu aikaa tarvittaessa jatkaa prototyypin testaamista.

Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai (ja tarvittessa viikonloppu)
Ymmärrä	**Ideoi**	**Päätä**	**Rakenna**	**Testaa**
1. Yhteisen tiedon koonti 2. Pitkän aikavälin tavoite 3. Sprint-kysymysten määrittely 4. Kartta palvelusta 5. Miten me voisimme – kysymykset 6. Fokuksen valinta	1. Inspiroivat tuotteet, palvelut ja kokemukset (tsenäisesti, yhdessä ja muistiinpanojen tekoa) 2. Muistiinpanojen purku yhdessä 3. Nopea ideointi itsenäisesti 4. Ideoiden jako 5. Ideoiden ristiinpölytys 6. Villi kahdeksan 7. Ratkaisun luonnostelu	1. Ideanäyttely 2. Parhaiden ideoiden korostaminen (heat map) 3. Ideoiden syventäminen 4. Ideoiden äänestys ja parhaan valinta 5. Kuvakäsikirjoitus ideasta	1. Proto-työkalun valinta 2. Prototyypin kehittäminen 3. Testaussuunnitelman valmistelu	1. Valmistautuminen haastatteluun ja idean testaamiseen 2. Haastettelut ja idean testaaminen 3. Testipalautteen reflektio ja hyödyntäminen 4. Loppuesityksen valmistelua

Kuva 2. *Virtuaalinen design sprint, vko 48 (Kytö & Risu 2023, mukaillen Knapp 2016)*

Seuraavalla post-sprint-viikolla opiskelijat valmistautuivat esittämään design sprint-viikon tuotokset (Kuva 3). Loppuesityksissä yrittäjille esitettiin viikon aikana muodostunut ratkaisuehdotus. Esityksissä kuultiin kuinka yritykset voivat saada uutta liiketoimintaa sivuvirroista sekä huomioida omassa toiminnassaan biokiertotalouden ja kiertotalouden liiketoimintamalleja. Tavoitteena oli myös, että yrittäjällä olisi riittävät tiedot ja uutta inspiraatiota edistää biokiertotalouden ratkaisuehdotusta omassa yritystoiminnassa saadakseen aikaan haluttua vaikuttavuutta ja muutosta kohti kestävämpää yritystoimintaa.

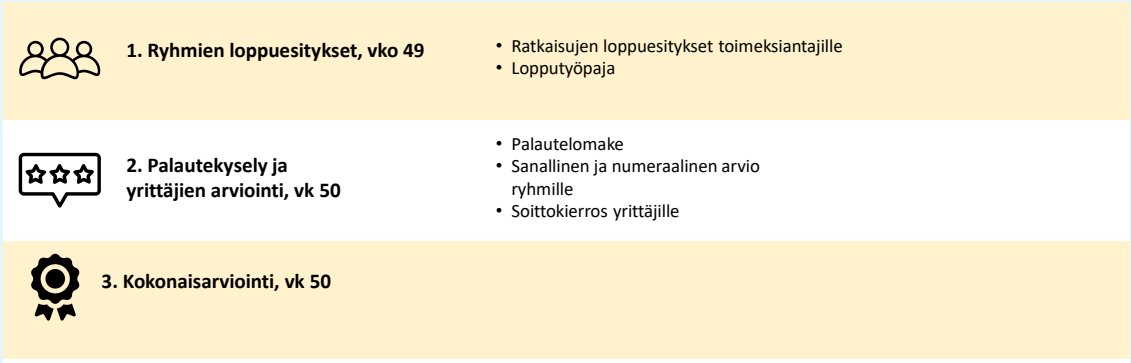

Kuva 3. *Post-sprint, vko 49 (Kytö & Risu 2023)*

Loppuesitykset muodostuivat ratkaisukuvauksesta, prototyypistä, prototyypin testaajan näkökulmasta, liiketoimintanäkökulmasta ja jatkotoimenpide-ehdotuksesta. Loppuesityksissä opiskelijaryhmät kertasivat yrityksen lähtötilanteen, syntyvät sivuvirrat ja muotoutuneen kehitystavoitteen. Ryhmät esittelivät biokiertotalouden mukaisen ratkaisumallin: uuden tulo- ja menovirrat huomioivan tuotantoprosessin, yrityksen muuttuvat toimintatavat sekä uudet tuote- ja palveluinnovaatioideat. Opiskelijat myös jakoivat yrittäjille ratkaisun alustavat investointi- ja kannattavuuslaskemat sekä esittivät näkemyksensä jatkoselvitystä vaativista toimista ideoiden kehittämiseksi innovaatioiksi asti. He myös esittivät näkemyksensä ratkaisuehdotusten ympäristövaikutuksista ja mahdolliset uudet syntyvät sivuvirrat. Ratkaisuehdotukset yrittäjän liiketoiminnan kehittämiseksi pyrittiin kattamaan kokonaisvaltaisesti kestävän kehityksen liiketoimintakanvaksen eri osa-alueet huomioiden (Bocken 2015, 4). Yrittäjien kokemukset opiskelijoiden työskentelystä ja lopputulemista huomioitiin osana opintojakson arviointia.

BIOINNOVAATIO-SPRINTIN AVULLA KOHTI KESTÄVÄÄ LIIKETOIMINTAA

Yhteistyön ansiosta syntyi neljä hyvin erilaista biokiertotalouden innovaatioiden tai toiminnan kehittämisen ratkaisukonseptia. Konsepteissa huomioitiin kunkin yrittäjän koon sekä toimialan ja kehittämisen realiteetit, sivuvirrat ja ympäristövaikutukset. Tässä esimerkkejä kahden ryhmän tuottamista materiaaleista ja ratkaisuehdotuksista.

Porlammin meijerille esiteltiin, miten juuston sivuvirtana syntyvästä herasta voidaan tuottaa mädättämällä biokaasua. Prosessista sivuvirtana syntyvää poistetta voidaan hyödyntää peltolannoitteena. Opiskelijat myös kartoittivat elintarvikkeeksi sopivia mikrolevien, kuten spirulina- ja chlorella-mikrolevien kasvattamista. Syntyviä leviä voi jalostaa edelleen elintarvikkeiksi ja terveystuotteiksi, kuten juustoihin, leväjauheeksi ja kosmetiikaksi. Syntyvää bioenergiaa olisi mahdollista hyödyntää sekä meijeri- että levätuotannossa. Investointipäätösten tueksi opiskelijat esittivät investointilaskelmia.

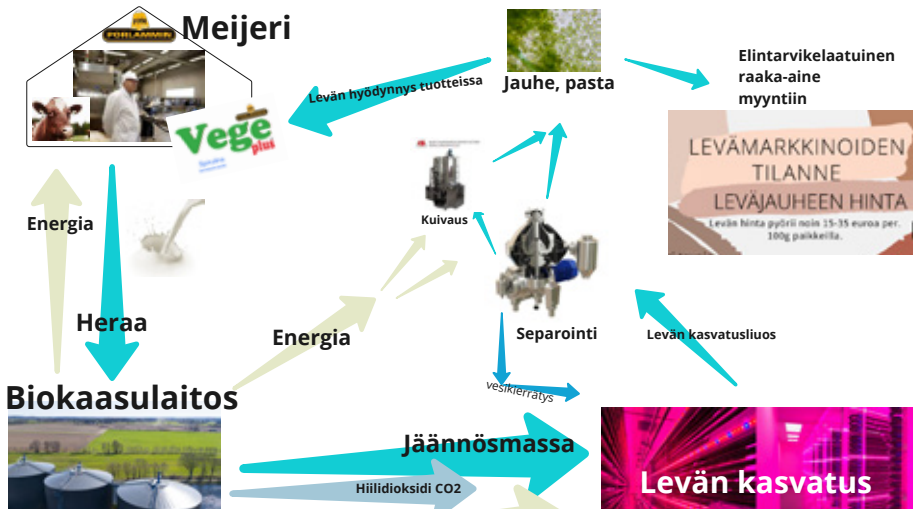

Kuva 4. *Prosessikaavio levän hyödyntämisestä meijerin liiketoiminnassa. Elli Hakala, Katja Heikkinen, Sirja Kuusisto, Jasmin Neranxi ja Angela Syrjäläinen 2022.*

Elintarvikkeita tuottavalle yrittäjälle (Kal's Speciality Foods) esiteltiin sienten kasvatus- ja myyntiprosessikuvaus, tiivis tietopaketti sienten kasvatusprosessin käynnistämisestä, kustannustietoja ja vinkkejä laitteista ja yhteistyökumppaneista. Opiskelijat antoivat yrittäjälle vinkkejä, kuinka hyödyntää maatiloilta sivuvirtana syntyvää olkea ja sahanpurua sienten kasvatusalustana. He olivat tehneet kartoituksen, kuinka yrityksen tyhjinä olevia tiloja voisi muuntaa resurssi-viisaasti sienten kasvatustilaksi. Opiskelijat laskivat myös sienten kasvattamisen tuotantovolyymia ja tuotannon kannattavuuslaskelmia. Ruokatrendien ja asiakkaiden kulutustottumuksien valossa opiskelijat toivat esiin, kuinka ajankohtaista sienten kasvattaminen on. He esittelivät tuotejaloste-ehdotuksina sienisuolaa, -uutteita ja -maustejauhetta. Jakelu- ja myyntikanavina voisi toimia lähikaupat ja -ravintolat. Opiskelijat tekivät sosiaalisen median markkinointikonseptin tuotteiden kysynnän lisäämiseksi. He myös ehdottivat kasvatuksessa syntyvän kasvualustan uusiokäyttöä kasvatusprosessin uudelleen aloittamiseksi sekä muiden hyötykasvien kasvualustan parantamiseksi.

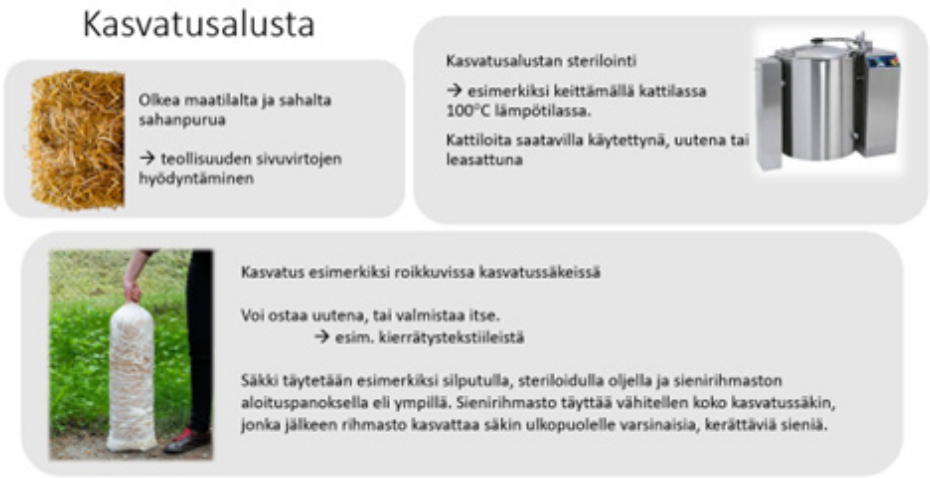

Kuva 5. *Ratkaisuehdotus sienten kasvatusalustasta. Mari Haake, Maija Pikivirta, Satu Lehtinen ja Cecilia Kuismin 2022.*

Yrittäjät saivat paitsi uusia ekologisesti ja taloudellisesti kestäviä liiketoiminnan kehittämisen ratkaisuja, jotka ovat yrityksien biokiertotalouteen siirtymisen näkökannalta tärkeitä moottoreita. Ratkaisukonseptien lisäksi yrittäjät saivat myös oppeja biokiertotaloudesta ja sen mahdollisuuksista omilla toimialoillaan, jotka puolestaan ovat aluekehittämisen pitkäjänteisen kehittämisen näkökannalta tärkeässä osassa. Design sprint liiketoiminnankehittämisen toimintatapana tuli yrittäjille tutummaksi ja he ymmärtävät sen mahdollisuudet ketterän liiketoiminnan kehittämisen mallina.

HUOMIOITA ONNISTUNEESEEN ALUEKEHITTÄMISEEN

Yhteisprojekti antoi runsaasti oppeja ja kokemuksia. Aluekehittämistyön näkökannalta haasteeksi muodostui kuinka sovittaa yhteen nykyistä liiketoimintaa toteuttavien kiireisten pk-yrittäjien sekä opintojaksolle mukautetun intensiivisen sprintin aikataulut. Tavoitteellinen ja tuloksellinen yhteiskehittäminen edellyttää eri toimijoiden aktiivista osallistumista. Koska design sprint on liiketoimintalähtöinen kehittämisprosessi, niin yrittäjien osallistuminen vaikutti opiskelijoiden kehittämisprosessiin ja lopputuotoksen soveltavuuteen yrityksen liiketoimintamalliin. Virtuaalinen ja tekninen toimintaympäristö asetti myös omat rajoitteensa saumattomalle ja rikkaalle vuorovaikutukselle.

Virtuaalinen ja monipaikkainen kehittämisympäristö nähtiin resurssiviisaana toimintatapana. Sprinttiin osallistuvien sujuvan yhteistyön perusta ja luottamus rakentui pre-sprint-vaiheen yritysvierailuilla. Sprinttiin osallistujat pääsivät tutustumaan toisiinsa paremmin sekä keskustelu yrittäjien kanssa loi syvempää ymmärrystä kehitettävää liiketoimintaa kohtaan. Vierailun jälkeen yhteiskehittäminen jatkui virtuaalisessa ympäristössä, ja kaikki toimijat pystyivät toimimaan paikkariippumattomasti aluerajoja rikkovalla tavalla.

Kaiken kaikkiaan bioinnovaatio-sprintti kokeilu Lapinjärvellä antoi positiivisia viitteitä vaikuttavasta ja kestävästä aluekehittämistyöstä, jolla voidaan kehittää resurssiviisaasti yrityksen innovaatioita. Lisäksi se tarjosi mahdollisuuden eri korkeakoulujen väliseen yhteistyöhön ja elinkeinorakenteen uudistamiseen. Vaikka

toteutettu sprintti oli yksittäinen aluekehittämisen kokeilu, niin me – tämän artikkelin kirjoittajat – näemme mallin jalostamisen jatkuvaan kestävän aluevaikuttamisen positiiviseen kierteeseen (Kuva 6.)

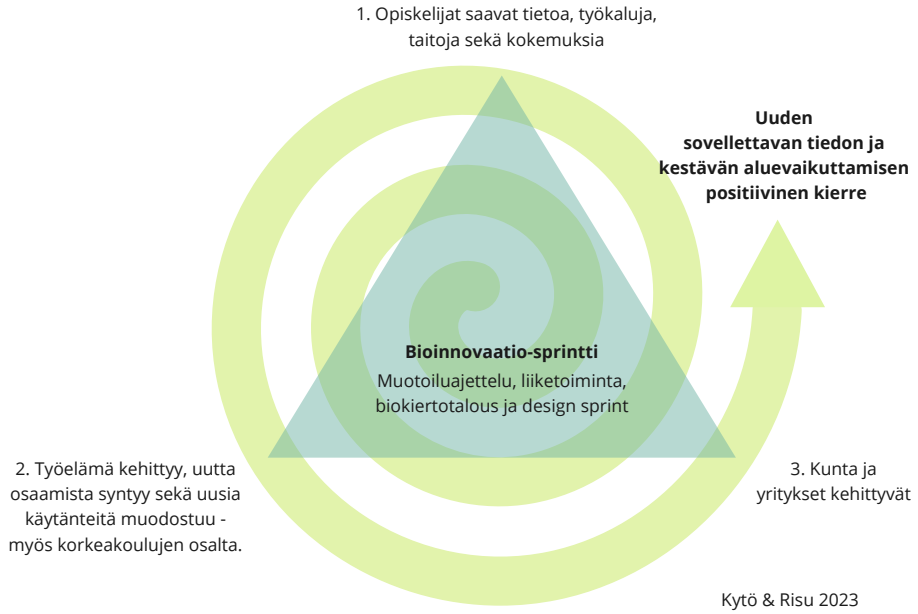

Kuva 6. *Bioinnovaatio-sprintin vaikuttavuuden positiivinen kierre (Kytö & Risu 2023)*

Ensinnäkin opiskelijat omaksuivat työelämän tietoja, käytännön työkaluja sekä biokiertotalouden mukaista liiketoimintaa kehittäviä taitoja ja oppivat toimimaan monitoimijaisen ja -paikkaisen ryhmän kanssa. Opiskelijat saivat myös aitoja, alueita kehittäviä kokemuksia ketterästä yhteiskehittämisestä. Nämä ovat keskeisessä osassa opiskelijan työllistymisen ja osaamisen kartuttamiseksi vastaamaan työelämän tarpeita.

Toiseksi bioinnovaatio-sprintillä on työelämän osaamista ja käytänteitä kehittävää vaikutusta aina osallistuvista yrityksistä ammattikorkeakoulun henkilökuntaan saakka. Kiertotalousliiketoiminta ja biokiertotalousosaaminen kehittyi monialaisten tiimien yhteistoiminnasta, kun hankkeessamme kohtasivat Laurean liiketoiminta- ja palvelumuotoiluosaaminen osaaminen, HAMK:n bio- ja elintarviketekniikan osaaminen, sekä yrittäjien ja asiantuntijoiden osaaminen. Kun opiskelijat astuvat työelämään, niin työelämä saa uutta osaamista - kuten menetelmiä ja muotoiluajattelu-, yhteiskehittämis-, biokiertotalous- ja kiertotalouden liiketoimintamalliosaamista.

Kolmanneksi ketterä monipaikkainen ja -toimijainen virtuaalinen sprint-toiminta tuki alueellista kehittämistä, kun alueelliset rajat sulautuvat yhteen ja intensiivinen sprint-toiminta teki tilaa kehittämiselle muun arjen keskelle. Lapinjärven kunta ja sprintissä mukana olevat yritykset löysivät biokertotalouden mahdollisuuksia liiketoimintaansa ja aluekehittämiseen.

Säännöllisellä bioinnovaatio-sprintin mukaisella toiminnalla uskomme olevan mahdollista luoda uuden sovellettavan ja vaikuttavan tiedon itseään ruokkiva kierre, joka vaikuttaisi kumulatiivisesti kaikkiin kolmeen edellä esiteltyyn osa-alueeseen. Syklisesti kehittäen on mahdollista luoda jatkuvasti uutta soveltavaa tietoa, jota voidaan levittää yhteiskuntaan sekä työelämä- että korkeakoulutasolla.

NÄKEMYKSIÄ KESTÄVÄN ALUEVAIKUTTAMISEN POSITIIVISEN KIERTEEN LUOMISEKSI

1 Pysyvien rakenteiden luominen

Jotta sprintti-toiminta ei olisi kertaluontaista eikä vaikuttavuusketju katkea, niin ensimmäisen toteutuksen aikana tulisi luoda pysyviä rakenteita, jotka mahdollistaisivat jatkuvaa sprintin toimintaa. Yhteistyön ja rakenteiden luominen vie aikaa, ja ne pohjautuvat ihmisten väliseen toimintaan ja luottamukseen. Tämän vuoksi onnistunut yhteistyö, joka yhdistää alueen yrittäjät, korkeakoulun TKI-asiantuntijat ja kunnan elinkeinosta vastaavat henkilöt, olisi vaalimisen arvoinen asia.

2.Hankkeissa muodostuneita uusia yhteistyömalleja tulisi rakentaa pitkäjänteisiksi

TKI-toimintaa toteuttavien konsortioiden jatkuvuutta tulisi tukea. Olisi hyvä löytää mm. keinoja ja rahoitusmalleja jatkuvalle aluekehittämistoiminnalle, jossa eri korkeakouluissa toimivat kumppanit voisivat jatkaa kehittämistoimintaa, kun yhteistyön voidaan todeta olleen onnistunutta sekä vaikuttaneen alueen kestävään kehitykseen. Hyvätkin kokeellisesti toteutetut ratkaisut tarvitsevat hankemaailman projektiluontaisuuden sijaan pitkäjänteistä yhteistyötä, jotta saavutetut onnistumiset ja muutos parempaan suuntaan ei kuivuisi kasaan.

3. TKI-toiminnan implementointi opetuksen vuosikelloon

Alueellinen kestävää kehitystä edistävä sprint-toiminta tulisi implementoida opetuksen vuosikelloon ja opetussuunnitelmiin, jotta sitä voitaisiin toteuttaa syklisesti aluekehittämisen toimintamallina. Näin saataisiin varmistettua, että hankkeissa hyviksi kokeiltuja toimintatapoja saataisiin osaksi korkeakoulujen päivittäistä toimintaa sekä varmistettaisiin systemaattisempi aluekehittämisen toimintatapa.

4.Kansallisia aluekehittämisen rajoja pitäisi hämärryttää

Kuntien reuna-alueiden yrittäjät ja palveluita tarvitsevat asukkaat tulisi saattaa sujuvammin yhteishankkeisiin. Nykyinen tiettyyn kuntaan tai määriteltyyn alueeseen kohdistuva rahoitus jättää liian helposti kasvupotentiaalisia yrityksiä kehittämishankkeiden ulkopuolelle. Pärjätäkseen markkinoilla pk-yritysten tulee enenevissä määrin tehdä yhteistyötä muiden yritysten kanssa. Viedessään yritystoimintaan kestävämpään suuntaan tarvitaan ekosysteemistä toimintaa, jossa yritykset täydentävät toistensa liiketoimintaa muuttamalla esimerkiksi toisen yrityksen sivuvirran toisen yrityksen liiketoiminnaksi.

Luomalla uusia toimintamalleja, kuten bioinnovaatio-sprintti, Laurea vastaa kestävän kehityksen ohjelman 2030 tavoitteisiin edistämällä monitoimijaista yhteiskehittämistä kuntien, yritysten, opiskelijoiden ja asiantuntijoiden kanssa. Integroimalla bioinnovaatio-sprintin kaltaista toimintaa TKI- ja opetustoimintaan monipaikkaisissa Living Lab -ympäristöissä Laurea myötävaikuttaa resurssiviisaasti vihreään siirtymään aluekehittämisen saralla.

Lähteet

Ammattikorkeakoululaki 932/2014. Viitattu 23.10.2023.

Bocken, N. 2015. Conceptual framework for shared value creation based on value mapping. Global Cleaner Production Conference, Sitges, Barcelona, 1-4 November 2015

Brown, T. 2008. Design Thinking. Teoksessa Harvard Business Review. June 2008. Boston: Graduate School of Business Administration, Harvard University, 84-92.

Earth Overshoot Day 2023. *Country overshoot days*. Viitattu 23.10.2023.

European Network of Living Labs. 2023. *What are Living Labs*. Viitattu 10.10.2023.

Knapp, J., Zeratsky, J. & Kowitz, B. 2016. Sprint : how to solve big problems and test new ideas in just five days. London: Bantam Press.

Laurea-ammattikorkeakoulun strategia 2030. Viitattu 10.10.2023.

Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2023.

Luonnonvarakeskus 2023. *Biokiertotalous*. Viitattu 2.10.2023.

Ojasalo, K., Moilainen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Sitra 2023. *Tulevaisuussanasto: Resurssiviisaus*. Viitattu 2.10.2023.

Stickdorn, M., Hormess, M., Lawrence, A. & Schneider, J. 2018. This is service design doing. USA: O'Reilly Media.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2023. *Aluekehittäminen on yhteistyötä*. Viitattu 3.10.2023.

17 Kiertotalous on aloittanut uuden arvonluonnin ajan

Tero Hokkanen, Hanne Laasonen & Oskari Vesterinen

KIERTOTALOUDEN ARVONMUODOSTUS ON usean osatekijän kokonaisuus, jossa talouden lisäksi ympäristö- ja sosiaaliset arvot korostuvat. Siirtyminen lineaarisesta taloudesta kiertotalouteen muuttaa radikaalisti ajatteluamme myös arvon osalta. Muutos haastaa meidät henkilökohtaisella tasolla, mutta myös esimerkiksi yritysten toiminnan kautta. Ymmärrämmekö tarpeeksi arvonluonnista muuttuvassa maailmassa ja kenelle arvoa ylipäänsä tuotetaan? Miten yritykset voisivat tuottaa lisää arvoa myös yhteiskunnalle ja ympäristölle? Entä voidaanko ammattikorkeakoulujen TKI-työllä tukea yritysten muutosmatkaa?

ARVONLUONTI MULLISTUU KIERTOTALOUDEN MYÖTÄ - KENELLE ARVOA TUOTETAAN?

Kiertotalous mullistaa ajatuksemme arvonluonnista ja arvoketjuista liiketaloudessa. Euroopan parlamentin dokumentissa (2023) on tiivistetty kiertotalouden kuvaus seuraavasti: ”Kiertotaloudella tarkoitetaan sellaista tuotanto- ja kulutusmallia, jossa olemassa olevat materiaalit ja tuotteet hyödynnetään mahdollisimman pitkälle lainaamalla, vuokraamalla, uudelleen käyttämällä, korjaamalla, kunnostamalla ja kierrättämällä. Näin tuotteiden elinkaari pitenee.” Materiaalit ja tuotteet pyritään siis pitämään hyötykäytössä mahdollisimman pitkään, ja samalla luovutaan nykyisestä ”valmista, kuluta, heitä pois”-mentaliteetista. Omistamisen sijaan kulutus perustuu palveluiden käyttämiseen. (Sitra & Deloitte 2022, 5).

Olemme tottuneet ajattelemaan, että arvo on taloudellista. Kiertotalous tähtää kuitenkin kokonaiskestävään toimintaan, jolloin arvo voi olla jokin muukin, kuten ympäristöhyöty tai sosiaalinen kestävyys. Arvon käsitteen perustavanlaatuinen muutos vaatii paljon niin kuluttajilta, yrityksiltä kuin lainsäätäjiltäkin. Aarikka-Stenroos ym. (2021, 3) tuovat esiin sen, että kiertotalous vaatii ajattelun ja asenteiden muutosta siitä, mikä koetaan arvokkaaksi.

"Kiertotalousajattelu voi lisätä tuotteen elinkaaren aikana syntyvää arvoa jopa 75 %" (Sitra & Deloitte 2022, 5).

Nykyisessä lineaarisessa talousjärjestelmässä arvon käsite onkin kovin kapea. Järjestelmä, jossa tuotteita valmistetaan, käytetään ja heitetään pois, perustuu luonnonvarojen ylikulutukselle eikä se mahdu maapallon ekologisen kantokyvyn rajoihin (Karttunen 2020). Myös yritysten näkökulmasta kiertotaloudessa arvon käsite on keskiössä. Lähtökohtana on ajatus tuottaa enemmän arvoa vähemmillä resursseilla, ja kiertotalous tarjoaa yrityksille työkaluja tähän (Sitra & Deloitte 2022, 5).

KIERTOTALOUS TUO MONIULOTTEISUUTTA KOKO ARVOKETJUUN

Tampereen yliopiston tutkijat Sairanen, Aarikka-Stenroos ja Kaipiainen (2024) nostavat esiin tuoreen tutkimuksensa tuloksista olennaiset eroavaisuudet lineaarisen talouden ja kiertotalouden arvon muodostuksen osalta B2B-liiketoiminnassa (ks. kuva 1). Haastattelututkimuksen osalta määriteltiin ulottuvuudet, joissa kiertotalouden liiketoimintamallien arvonmuodostus erityisesti korostuu.

Arvonluonnin pääulottuvuuksista taloudellinen, toiminnallinen, suhdearvo sekä identiteettiarvo ovat yhteistä niin lineaariselle kuin kiertotalousliiketoiminnallekin. Näiden lisäksi kiertotalousliiketoiminta edistää myös eettistä, strategisen mukautuvuuden ja systeemisen arvon luontia. Näiden seitsemän arvonluonnin pääulottuvuuden lisäksi kuvassa 1 on määritelty 18 alaulottuvuutta, jotka ovat jaoteltu pääulottuvuuksien alle, sekä määritetty liittyvätkö ne molempiin, vaiko vain kiertotalousliiketoimintaan. Yleispäätelmänä kuvasta voidaan nähdä, kuinka kiertotalousliiketoiminta on moniulotteisempaa arvonluonnin näkökulmasta kuin lineaarinen liiketoiminta.

ASIAKKAAN KOKEMA ARVO, ERITYISESTI B2B ASIAKKUUKSISSA							
ASIAKKAAN MONIULOTTEINEN ARVON KOKEMUS, JOKA HEIJASTAA HÄNEN TAUSTALLA OLEVIA TAVOITTEITANSA							
	YHTEISTÄ LINEAARISESSA SEKÄ KIERTOTALOUSLIIKETOIMINNASSA				KIERTOTALOUSLIIKETOIMINTA EDISTÄÄ		
ARVON ULOTTUVUUDET	Taloudellinen	Toiminnallinen	Suhdearvo	Identiteettiarvo	Eettinen	Strateginen mukautuvuus	Systeeminen
ALAULOTTUVUUDET	Epäsuorat kustannusvaikutukset	Tarjoaa suorituskykyä	Suhteen laatu	Ulkoinen brändi ja mielikuva	Vaikutukset ympäristöön	Mukautuminen arvoketjun kehittymiseen	Vaikutukset sidosryhmiin
	Tulojen kasvu	Luotettavuus ja turvallisuus	Asiantuntemus ja yhteiskehittäminen	Sisäinen brändi ja mielikuva	Vaikutukset yhteiskuntaan	Mukautuminen sääntelyn kehittymiseen	Alan normien kehittäminen
	Taloudellinen vakaus	Asiakaskohtainen hyödyllisyys	Raportointi ja läpinäkyvyys	Vaikutus tunteisiin			
VAIKUTTAA ASIAKASTYYTYVÄISYYTEEN JA PÄÄTÖKSENTEKOON							

Kuva 1. *Asiakkaan kokema arvo, erityisesti B2B asiakkuuksissa. Kuva mukaeltu lähteestä: Sairanen ym. 2024, 334. Käännös: Tero Hokkanen.*

Strategisen arvon osalta korostui jo varhaisen palvelujen markkinoinnin ja asiakkuuksien johtamisen perusajatus (Storbacka & Lehtinen 1997), jossa asiakkuuksien arvoa johdettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota asiakkuuksien arvoketjuun ja sen toimijoihin: kuka on asiakkaan asiakas ja miten voimme johtaa koko arvoketjua.

Strategisen arvon luomisessa keskeisenä seikkana on arvioida ja ennakoida muutokset arvoketjussa ja sen toimijoiden odotuksissa. Lainsäädännön muutokset sekä muutosten ennakointi ovat merkittävässä roolissa koko arvoketjun odotuksia ymmärrettäessä sekä näin ollen myös asiakkuuksien systemaattisessa johtamisessa. Kiertotalouden liiketoimintamalleissa korostuivat myös erityisesti eettisen arvon ja systeemisen arvon käsitteet. Kiertotalouden asiakasarvon mallissa systeeminen arvo koostuu sidosryhmiin vaikuttamisesta ja uusien toimialastandardien luomisesta. Positiivisia ympäristövaikutuksia voidaan pyrkiä moninkertaistamaan sidosryhmiä inspiroimalla. Jos esimerkiksi asiakas kertoo onnistuneesta yhteistyöstä proaktiivisesti muille toimittajille, saatetaan saada aikaan lisää kiertotalousaloitteita. (Sairanen ym. 2024)

ASIAKAS JA LOPPUKÄYTTÄJÄ EDELLEEN KESKIÖSSÄ KIERTOTALOUTTA EDISTETTÄESSÄ

Ajatusmallien muuttuessa asiakas tai loppukäyttäjä säilyy arvoketjun keskiössä myös kiertotaloudessa. Kestävää ja kannattavaa toimintaa ei voi ylläpitää, jos loppukäyttäjälle ei samalla pystytä tuottamaan arvoa.

On tärkeää ottaa huomioon loppukäyttäjien eli kuluttajien näkökulma, kun pohditaan arvoa kiertotalouden näkökulmasta. Alice Labs Oy:n perustaja ja markkinoinnin tohtori Oskar Korkman on tutkinut kuluttajien käyttäytymistä ja kiertotalouden ja vastuullisuuden kysymyksiä kuluttamisen näkökulmasta. Korkmanin (2023) mukaan kuluttajien käytökseen kohti vastuullisuutta liittyy useita väärinymmärryksiä. Näihin väärinymmärryksiin liittyy keskeisesti myös käsitys siitä, mistä arvo kuluttajille muodostuu. Ajatellaan helposti, että kuluttajat haluavat ottaa vastuullisuutta kantaakseen tekemällä vastuullisia kuluttajapäätöksiä, tai että kuluttajat ovat valmiita maksamaan vastuullisuudesta ylimääräistä (Korkman 2023). Eli toisin sanoen, alamme helposti ajatella, että kestävyys sinänsä olisi kuluttajalle arvo, josta ollaan valmiita maksamaan ja vastuullisuus vaikuttaisi voimakkaasti ostopäätöksiin.

Korkman (2023) kuitenkin huomauttaa, että vaikka osa kuluttajista pyrkii tekemään ostopäätöksiä kestävyysarvojen pohjalta, katsoo suuri kuluttajamassa kuitenkin useimmiten asioita oman arvon näkökulmasta. Siksi se, miten hyödyke on tuotettu, on usein edelleen kuluttajalle toissijaista.

Meidän pitäisi ottaakin kuluttajakäyttäytyminen ja kysyntä paremmin huomioon, kun tarkastelemme muutosta kohti kiertotaloutta ja ymmärtää paremmin se, mikä tuottaa arvoa kuluttajille. Korkman (2023) huomauttaa, että kiertotalous on tuotantologiikka eikä itsessään arvolupaus asiakkaan näkökulmasta. Arvo pitääkin löytää uudesta tavasta ajatella ja tuottaa kuluttajille parempia ja houkuttelevampia tuotteita vähemmällä (Korkman 2023).

Myös kiertotaloudessa organisaation asiakkuuksien johtamisen näkökulmasta arvo muodostuu siis edelleen kolmesta päätekijästä: organisaation on huomioitava ja saavutettava osuus asiakkaan sydämestä, asiakkaan ajatuksista sekä asiakkaan lompakosta. Strategisesti se tarkoittaa asiakkaan syvää tuntemista ja molemmille arvoa tuottavan suhteen aktiivista rakentamista eli käytännössä vahvan tunnesiteen ja luottamuksen rakentamista, tiedon jakamista sekä tekojen vaihdantaa. (Storbacka & Lehtinen 1997, 38–50.)

Kuten edellä kuvattiin, asiakas ei välttämättä useinkaan ole valmis maksamaan tuotteiden ympäristöystävällisyydestä, jolloin yritysten ei välttämättä kannata panostaa siihen. Tarvitaan siis yhteisten pelisään-

töjen muutosta, jotta esimerkiksi ympäristöystävällisyyden parantamiseen saadaan riittävät kannustimet. Lineaaritaloudesta kiertotalouteen siirryttäessä on kyse niin suuresta toimintalogiikan muutoksesta, että siitä puhutaan talouden systeemisenä muutoksena (Valtioneuvoston periaatepäätös kiertotalouden strategisesta ohjelmasta 2021). Seuraavaksi esitellään miten arvonluonti ja systeeminen muutos linkittyvät toisiinsa: jotta arvoa voidaan tuottaa enemmän, tarvitaan siihen pelisääntöjen ja yhteiskunnan rakenteiden muutosta.

SYSTEEMINEN MUUTOS VAATII UUDENLAISTA AJATTELUA MYÖS ARVOISTA

Usein arvonluonnista puhuttaessa termiin on jo sisällytetty oletuksia mikä on arvokasta. Dasguptan (2021) mukaan luonnolla on sekä välillistä arvoa, että arvoa itsessään, mutta emme ole näitä arvoja sisällyttäneet taloudellisiin malleihimme niiden todellisen arvon mukaisella kattavuudella.

Yksittäisen yrityksen tapauksessa voidaan puhua esimerkiksi yrityksen kyvystä luoda arvoa kasvattamalla kassavirtaa tai kykyä tuottaa markkinoiden parasta ja haluttavinta palvelua asiakkaan näkökulmasta. Näissä on kyse nimenomaan taloudellisista arvoista ja markkinoilla pärjäämisestä. Elämässä ja maailmassa on muutakin arvokasta ja arvonluontia, mutta talous- ja liiketoiminta-ajattelussa on totuttu enimmäkseen vain taloudellisten arvojen käsittelyyn arvonluonnista puhuttaessa. Tämä on yhtäältä loogista, sillä kilpailu markkinoilla on kovaa ja pääoman tuottoa on maksimoitava, tai muuten on vaarana liiketoiminnan kuihtuminen ja loppuminen. Laajamittaisempi arvonluonnin pohdinta on siis voinut olla jopa vaarallista menestymiselle ja yritystoiminnan jatkuvuudelle. (Evans ym. 2017)

Arvojen pohtiminen, määrittäminen ja pidemmälle jalostaminen ovat kuitenkin välttämättömiä järkevän toiminnan ja sivistyksen edellytyksiä. Sen minkä näemme elämässä arvokkaaksi ohjaa kaikkea sitä mitä elämässä tulemme tekemään ja siksi se on tärkeää. Vastaavasti, jos emme arvojamme tarkastele ja jalosta, kasvaa riski sille, että tuotamme elämässämme tarpeetonta kärsimystä itsellemme ja muille, ja siten elämään elämää, joka on todellisten arvojemme vastaista.

Tämä arvojenmuodostuksen prosessi ei kuitenkaan ole helppoa tai yksinkertaista, sillä elämään sisältyy paljon vaikeita moraalisia kysymyksiä. Myös se ympäristö, jossa kasvamme, antaa meille jo arvoja tiedostamattamme ja meidän tulisi myös kyetä kyseenalaistamaan ja käymään arvokeskustelua muiden kanssa. Niin sanottua jäävuorimallia (ks. kuva 2) on käytetty systeemiajattelussa kuvaamaan tätä arvojen, ajatusmallien ja ymmärryksen olennaisuutta sekä sitä kuinka haastavaa näiden teemojen kirkas hahmottaminen on (Griffith Centre for Systems Innovation 2022).

Mallissa pinnan päällä kuvataan helposti havaittavat tapahtumat. Heti pinnan alapuolella ovat toistuvuudet ja trendit. Nämä ovat loogisia seurauksia erilaisista rakenteista, jotka ovat seuraava syvempi taso jäävuoresta. Syvin taso jäävuoresta ovat ajattelumallit, ymmärrys ja arvot, joiden pohjalta rakenteita pystytämme. Jäävuori siis pyrkii hahmottamaan sitä, miten edellä kuvatut kerrokset vaikuttavat toisiinsa ja toisaalta sitä, mitä syvempää osaa jäävuoresta tutkimme, sitä vaikeampaa sitä on hahmottaa ja ymmärtää, saati muuttaa. Samalla myös syvemmällä olevat asiat ovat vaikuttavampia vipupisteitä, kun muutosta haluamme saada aikaan.

Kuva 2. *Jäävuorimalli (lähde: System Inquirey - A Short Guide 2023, 40). Käännös: Tero Hokkanen.*

Jäävuorimallia voi myös käyttää oppimisprosessin ja arvojen jalostamisen tukena. Esimerkiksi jos pinnan päällä tapahtuu jotain mitä emme todellisuudessa halua, jotain mikä on arvojemme vastaista, voidaan tarkastella esimerkiksi niitä rakenteita, joita olemme pystyttäneet ja tarvittaessa muuttaa niitä. Näin on nyt käymässä esimerkiksi vihreän siirtymän osalta. Koska yhteiskunnan rakenteiden muuttaminen on keskeisessä asemassa talouden kokonaiskestävyyden kannalta, tulisi yritystenkin suuntautua ymmärtämään ja edistämään näitä megatrendejä, jotta heidän kestävyys- ja vastuullisuustavoitteensa olisi mahdollista saavuttaa.

SIDOSRYHMIEN MERKITYS ARVONLUONNISSA

Tapaninaho ja Heikkinen (2022) korostavat tutkimuksessaan sidosryhmien ymmärtämisen merkitystä arvonluonnissa ja yritysten siirtymisessä kohti kiertotaloutta. Heidän mukaansa sidosryhmäanalyysi tuo synergiaetuja, joita tarvitaan kiertotalouden ja kestävyyden edistämiseen. Kehitetyn sidosryhmämallin avulla arvoa luodaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa. (Tapaninaho & Heikkinen 2022, 2738–2739.)

Myös Cambridgen yliopistossa kehitetty malli (Bocken, Short, Rana & Evans 2013) tutkii paitsi arvon käsitettä, myös korostaa sidosryhmäanalyysin merkitystä. Mallin kehittämisen yhteydessä havahduttiin siihen, että kestävyyden saamiseksi mukaan yrityksen liiketoimintaan kokonaisvaltaisesti, on kehitettävä yritysten avuksi työkalu, jossa huomioidaan myös ympäristön ja sosiaalinen arvo (Bocken ym. 2013, 8). Tehdyn tutkimuksen pohjalta kehitettiin työkalu, joka nosti keskiöön arvonluonnin kestävyyden kautta.

Työkalussa nykyinen sidosryhmille tehtävä arvolupaus nostetaan keskiöön. Nykyistä arvolupausta tarkastellessaan yritykset joutuvat pohtimaan, tapahtuuko arvolupauksen toimittamisessa myös arvon tuhoutumista. Tällaista voi olla kestävyyden näkökulmasta ympäristön tai yhteiskunnallisen arvon menetys esimerkiksi luonnon saastumisen tai ihmisille aiheutettujen terveysongelmien kautta.

Yritykset saattavat myös menettää arvonluonnin mahdollisuuksia unohtuneen arvon (value missed) myötä. Nämä menetetyt arvonluonnin mahdollisuudet syntyvät esimerkiksi tilanteista, joissa yksittäiset sidosryhmät tuhlaavat tai eivät pysty hyödyntämään resursseja tai ominaisuuksia esimerkiksi epäonnistuneen arvon tunnistamisen seurauksena, tai että kaikesta tuotetusta arvosta ei saada asiakkaalta korvausta. Toisaalta

työkalu auttaa yrityksiä myös pohtimaan uusia arvonluonnin mahdollisuuksia, jotka voisivat auttaa laajentamaan liiketoimintaa uusille markkinoille. Uudet arvonluonnin mahdollisuudet voivat olla myös uusien etujen tarjoamista sidosryhmille uusien tuotteiden ja palveluiden myötä. Asiakkaiden lisäksi uuteen arvonluontiin voi sisältyä pyrkimys parantaa työntekijöiden hyvinvointia tai edistää ympäristön tilaa. (Bocken ym. 2013.)

Kuva 3. *Arvonluonnin mahdollisuuksien kartoittaminen. Lähde: Bocken, N., Short, S. Rana, P. & Evans, S. (2013, 8) A value mapping tool for sustainable business modelling. Corporate Governance 13(5): 482–497. Käännös: Markku Anttonen, Hanne Laasonen.*

Keskeistä työkalun hyödyntämisessä on tuntea asiakkaat ja sidosryhmät, ja erityisesti sidosryhmäanalyysiin käytetäänkin aikaa. Value Mapping Tool -työkalussa on myös huomionarvoista sen laadullinen lähestymistapa kestävyyteen. Useimmat kestävyyttä mittaavat tai edistävät työkalut ovat kvantitatiivisia ja lähestyvät kestävyyttä numeroiden valossa. Cambridgessa kehitetyn mallin vahvuutena onkin edistää ideointia ja keskustelua yrityksissä ja kannustaa yrityksiä iteratiiviseen prosessiin pohtimaan arvonluontia sidosryhmien kannalta. (Bocken ym. 2013.)

MITEN TKI-HANKKEILLA PYSTYTÄÄN TUKEMAAN YRITYKSIÄ UUDESSA ARVONLUONNISSA?

Kuten tekstissä on kerrottu, kiertotalous edellyttää uudenlaista arvonluonnin käsitettä ja haastaa yrityksiä ja asiakkaita monella tapaa. Joudumme pohtimaan jatkossa entistä tarkemmin kuluttajakäyttäytymistä ja asiakkaiden roolia, jotta ymmärrämme paremmin arvonluonnin käsitteen muuttuvassa maailmassa. Perustavanlaatuinen muutos lineaarisesta taloudesta edellyttää myös systeemistä muutosta ja myllertää jokaisen omia opittuja arvoja ja arvonluonnin määritelmiä. Myös yrityksille tämä tarkoittaa arvonluonnin uudelleenajattelua. On tärkeää tukea yrityksiä tässä ajattelutavan muutoksessa, ja TKI-toiminnan kautta tätä voidaan tehdä monella tavalla. Kuten Laurean kestävän kehityksen ohjelmassa (s. 6) mainitaan, Laureassa luodaan TKI-toiminnalla kewstävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen soveltuvaa tietoa. Tätä hankkeissa kertyvää tietoa ja osaamista jaetaan yritysten hyödyksi monella tavoin.

Yksi konkreettinen esimerkki yritysten tukemisesta on Cambridge Value Mapping Tool-työkalun hyödyntäminen yritysten hyväksi WeCircle – kestävää kasvua kiertotaloudesta -hankkeessa. Arvioimme samalla, miten työkalu toimii Suomessa teollisten pk-yritysten arvonluonnin välineenä.

Selkein keino tukea yrityksiä TKI-hankkeiden avulla on saada hankkeisiin mukaan osallistuvia yrityksiä, joiden kanssa voidaan rakentaa pitkäjänteistä yhteistyötä. Näin on pyritty toimimaan esimerkiksi WeCircle -hankkeessa. Pitkäaikainen yhteistyö mahdollistaa luottamuksellisen vuorovaikutuksen, yritysten tarpeiden kartoittamisen ja hankkeen toimien räätälöimisen vastaamaan yrityksiltä tulevia tarpeita. Näin saamme hankkeista entistä vaikuttavampia myös yritysten näkökulmasta ja ehdimme pureutua yritysten kanssa mm. arvonluonnin kompleksiseen maailmaan.

Arvonluonti kiertotalouden periaattein vaatii paljon tutkimusta, kehitystä ja innovaatioita, ja näitä TKI-hankkeita ja -toimijoita yritysten kannattaa pyrkiä hyödyntämään. Koska systeeminen muutos on pitkä prosessi, hyödyttäisi yhteiskehittämisessä pidemmän ajan (TKI-) kumppanuudet. Näin suhteet ja ymmärrys muista paranevat, mikä antaisi lisää hedelmällistä maaperää onnistumisille.

Lähteet

Aarikka-Stenroos, L. Hakala, H., Harala, L., Harlin, A., Hämäläinen, S., Kauppi, S., Lehtimäki, H., Lundström, M. Malho, M., Miettinen, M., Ritschkoff A-C., Sundqvist-Andberg, H. & Yli-Kauhaluoma, J. 2021. *Kiertotalouden askeleet kestävään arvonluontiin*. Strategisen tutkimuksen Kestävän kasvun avaimet (GROWTH) -ohjelman politiikkasuositus. Viitattu 5.12.2023.

Bocken, N.M.P, Short, S., Rana, P.1 & Evans, S. 2013. *A value mapping tool for sustainable business modelling*. Corporate Governance, 13 (5), 482 – 497.

Dasgupta, P. 2021. *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review (pdf)*. Viitattu 15.12.2023.

Euroopan parlamentti 2023. *Mitä kiertotalous on ja miksi sillä on merkitystä?* Viitattu 11.3.2024.

Evans, S., Fernando, L. & Yang, M. 2017. *Sustainable Value Creation—From Concept Towards Implementation*. Teoksessa: Stark, R., Seliger, G., Bonvoisin, J. (eds) Sustainable Manufacturing. Sustainable Production, Life Cycle Engineering and Management. Springer, Cham

Griffith Centre for Systems Innovation. 2022. *Everyday Patterns for Shifting Systems*. Viitattu 15.12.2023.

Karttunen, M. 2020. *Kuusi faktaa kiertotaloudesta. Missä kiertotalous menee? Listasimme kolme huolestuttavaa ja kolme toivoa antavaa faktaa*. Sitra. Viitattu 14.11.2023.

***Laurean kestävän kehityksen ohjelma 2030*.** Viitattu 14.11.2023.

Sairanen, M., Aarikka-Stenroos, L. & Kaipiainen, J. 2024. *Customer-perceived value in the circular economy: A multidimensional framework*. Industrial Marketing Management 117, 321–343.

Sitra & Deloitte 2022. *Kestävää kasvua kiertotalouden liiketoimintamalleista. Käsikirja yrityksille*. Sitra. Viitattu 14.11.2023.

Storbacka, K. & Lehtinen, J. 1997. Asiakkuuden ehdoilla vai asiakkuuden armoilla. 7. painos. Juva: WS Bookwell.

***System Inquiry – A Short Guide*. 2023.** Systems Innovation. Viitattu 5.12.2023.

Tapaninaho, R. & Heikkinen, A. 2022. *Value creation in circular economy business for sustainability: A stakeholder relationship perspective*. Business Strategy and the Environment, 31 (6), 2728–2740.

***Valtioneuvoston periaatepäätös kiertotalouden strategisesta ohjelmasta*. 2021.** Ympäristöministeriö & Työ- ja elinkeinoministeriö.Viitattu 15.12.2023.

Julkaisemattomat lähteet:

Korkman, O. 2023. Kuluttajakäyttäytymisen muutos ja siihen vaikuttaminen. Esitys Laurea Kiertotalous Living Lab -aamukahveilla 7.12.2023.

18 Mitä asiakkaat haluavat tekstiiliteollisuudelta – secondhand-kuluttajapersoonat valottavat asiakkaiden tarpeita

Salla Kuuluvainen, Sanna Antola & Olga Gurova

Kiertotalous on Laureassa yksi tärkeitä kestävän kehityksen strategian painopisteitä. Kiertotalouden tavoitteena on talous, joka toimii ekologisten reunaehtojen piirissä. Kiertotalous- ja palveluliiketoiminta-tutkimusohjelman alla toimii useita hankkeita, jotka tutkivat ja kehittävät jotakin kiertotalouden osa-aluetta. Baltic2Hand-hanke keskittyy erityisesti tekstiilien kiertotalouteen ja sen liiketoimintamahdollisuuksiin.

TEKSTIILIALA ON MERKITTÄVÄ PÄÄSTÖLÄHDE

Tekstiiliala on globaalisti yksi merkittävimmistä liiketoiminta-aloista. Se vastaa laajudeltaan maailman seitsemänneksi suurinta talousmahtia (Penttilä ja Varamäki 2023). Tekstiiliala on myös yksi kaikkien saastuttavimmista liiketoiminta-aloista, sillä se kiihdyttää luontokatoa, tuottaa hiilidioksidipäästöjä, käyttää suuria määriä makeaa vettä ja tuottaa kemikaalipäästöjä ympäristöön (Cornell, Häyhä ja Palm 2021.)

Kuluttajien ostokäyttäytymisellä on suoria vaikutuksia tekstiiliteollisuuteen, sillä runsas kulutus ylläpitää kestämätöntä liiketoimintaa. Ilmastonmuutoksen kannalta kestävä määrä ostaa uusia vaatteita olisi viisi vaatetta vuodessa (Coscieme ym. 2022). Suomalaiset kuitenkin ostavat keskimäärin 38 vaatekappaletta vuodessa (Suomen tekstiili- ja muoti 2022).

Ymmärrys kuluttajien motiiveista ja haasteista tuo tekstiilialan yrityksille mahdollisuuksia kehittää uusia kestävämpiä liiketoimintamalleja, jotka auttavat vaatteiden elinkaaren pidentämisessä. Secondhandin lisäksi tekstiilien elinkaarta voivat pidentää esimerkiksi korjauspalvelut, vuokrauspalvelut ja vaatteiden valmistus niin, että ne kestävät korjausta ja uudelleenkäyttöä (Penttilä ja Varamäki 2023). Kuluttajien käyttäytymisen muutos on keskeistä näiden uusien kiertotalouden palveluiden syntymisessä (Cornell, Häyhä ja Palm 2021).

Baltic2Hand -hankkeen (2023-2026) tavoitteena on edistää tekstiilien uudelleenkäyttöä ja vähentää tekstiilijätettä kehittämällä kiertotalouden liiketoimintamalleja, palveluita ja muita ratkaisuja. Hanke toimii Suomessa, Virossa, Latviassa ja Ruotsissa. Lisäksi tavoitteena on ymmärtää kuluttajien käyttäytymistä secondhand-tekstiilien markkinoilla, jotta heitä voidaan kannustaa kestävämpään kulutuskäyttäytymiseen. Tätä varten osana Baltic2Hand –hankkeen palvelumuotoiluprosessia tekstiilialan yrityksille kehitettiin kuluttajapersoonia, jotka pohjautuvat laadulliseen tutkimukseen. Persoonat tarjoavat yrityksille konkreettisen työkalun kestävämmän liiketoiminnan kehittämiseen kuluttajien tarpeista käsin.

SECONDHAND-TEKSTIILIEN KULUTTAJATUTKIMUS

Baltic2Hand-hankkeessa tutkittiin käytettyjen tekstiilien kulutusta ohjaavavia tekijöitä ja esteitä (Kuva1). Tutkimukseen sisältyi 29 haastattelua syksyllä 2023, joissa haastateltiin secondhandin käyttäjiä ja henkilöitä, jotka eivät käytä secondhandia. Haastatteluja toteutettiin Suomessa 20, Virossa 3 Latviassa 3 ja Ruotsissa 3. Osan haastatteluista tekivät hanketiimin jäsenet, osan suomalainen tutkimusyhtiö Crowst OY. Haastateltavat olivat aikuisia. Tutkimustiedon luokittelussa sovellettiin temaattista analyysiä (Braun, Clarke 2006).

Haastatteluaineiston perusteella secondhand-vaatteiden kulutuksen motivaatiotekijät ja esteet kategorisoitiin kolmeen ryhmään: tuotteeseen liittyvät, palveluun liittyvät ja yhteiskuntaan liittyvät. Tuotteeseen liittyviä motivaatiotekijöitä olivat edullisuus verrattuna uusiin tuotteisiin, hinta-laatusuhde, tarvittavien tekstiilien helppo saatavuus ja mahdollisuus tehdä uniikkeja löytöjä. Palveluun liittyviä motivaatiotekijöitä olivat modernit, valoisat ja siistit liiketilat, secondhand-kauppojen läheisyys tai mahdollisuus ostaa vaatteita verkossa sekä helppo ja hauska ostokokemus, johon liittyi sosiaalista ajanviettoa. Yhteiskuntaan liittyviä motivaatiotekijöitä olivat vihreä arvomaailma, secondhandin trendikkyys erityisesti nuorille ja lapsiperheille sekä vaatteiden hankkiminen erityistilaisuuksiin. Secondhand-vaatteita ostetaan joskus impulsiivisesti, jos valikoimasta löytyy jotain kiinnostavaa.

Tuotteiseen liittyviä esteitä olivat kohtuuttoman korkeaksi koettu hinta, huono laatu ja epävarmuus siitä, onko koko oikea tai vastaako kuva tuotetta, vaikeudet löytää oikean kokoisia ja istuvia vaatteita, secondhand-valikoiman rajoittuneisuus ja hygieniakysymykset. Palveluun liittyviä esteitä olivat vanhanaikainen ja epäsiisti liiketila, "kirppiksen" haju, hankala ostoprosessi, palautusoikeuden puute ja mahdollisuus joutua petetyksi käytettyjen tuotteiden markkinapaikoilla verkossa. Yhteiskuntaan liittyviä esteitä olivat käytettyihin vaatteisiin liittyvä stigma, ja sekin, etteivät kaikki miehet välttämättä koe secondhand-tuotteita omikseen. Joissain tapauksissa kuluttajat eivät halunneet ostaa edes secondhand-tuotteita, koska kokivat että nekin lisäävät ylikulutusta.

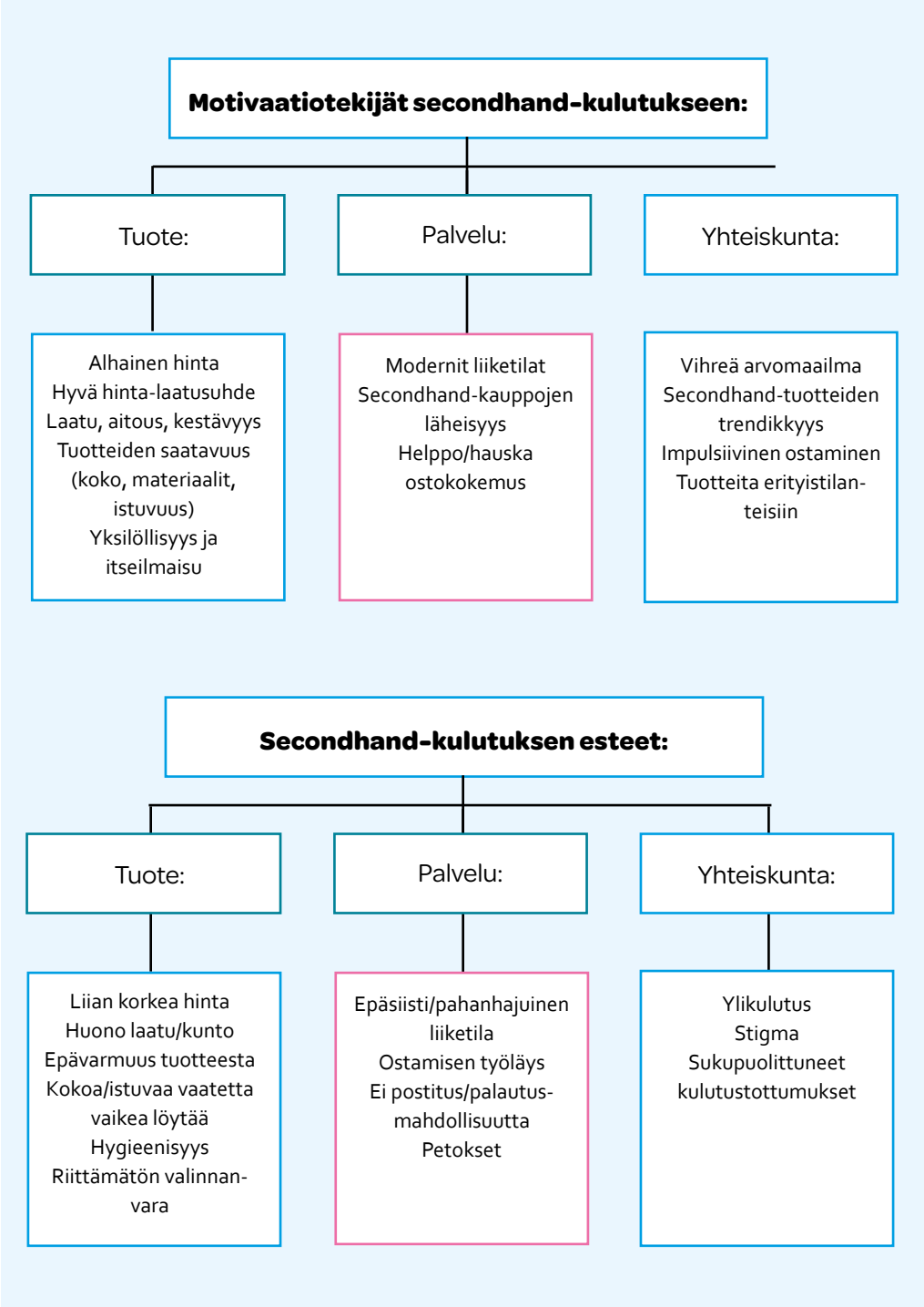

Kuva 1. *Gurova 2024. Käytettyjen vaatteiden ostamisen esteet ja motivaatiotekijät.*

PERSOONAKORTTI PALVELUMUOTOILUN MENETELMÄNÄ

Baltic2Hand-hankkeen laadullisessa tutkimuksessa hyödynnettiin persoonakortteja, joka on yksi palvelumuotoilussa usein käytetyimmistä visuaalisen kiteyttämisen menetelmistä. Persoona on arkkityyppi tietyn ryhmän yhteisistä ominaisuuksista, eikä se siis kuvasta yksittäistä ihmistä (Goodwin 2009, 229). Persoonia voi rakentaa ryhmittelemällä tutkimustiedosta esimerkiksi asiakkaiden käyttäytymismalleja ja mielenkiinnon kohteita (Stickdorn 2021.).

Goodwin (2009, 229) kertoo, että persoonakorttien tavoitteena on auttaa ymmärtämään, mikä merkitys eri tutkimusmenetelmien kautta kerätyllä tiedolla on. Persoonat auttavat jäsentämään runsastakin tietomäärää helposti muistettavassa ja houkuttelevassa muodossa. Persoonakorttien kautta kuluttajien tarpeet on helppo ymmärtää ja viestiä (Goodwin 2009, 229), sillä persoonat ovat samaistuttavia tiivistyksiä tutkimusdatasta. Persoonien tehokkuus perustuu ihmismielen toimintaan, sillä luokittelu on ihmismielen perustoiminto (Goodwin 2009, 234).

Persoonakorttien avulla palvelun kehittämiskohteiden tunnistaminen on helpompaa, kun palvelun nykytilaa voi verrata erilaisten persoonien odotuksiin ja toiveisiin. Persoonakortit tuovat empaattisen näkökulman asiakaskokemuksen tarkasteluun (Stickdorn ym. 2018, 41).

SECONDHAND-TEKSTIILIEN KULUTTAJAPERSOONAT

Tutkimusdata luokiteltiin aluksi secondhand-tekstiilien käyttöasteen perusteella. Siitä luotiin ensimmäiset persoonaluonnokset. Tämän jälkeen haastattelujen suorat lainaukset kiteytettiin tärkeimmiksi havainnoiksi, jotka luokiteltiin Miro Assist-tekoälyn avulla. Palvelumuotoilijat tarkistivat ja viimeistelivät tekoälyn alustavan luokittelun, joka toimi pohjana persoonakorttien rakentamiselle. Lopputuloksena muodostui kolme kuluttajapersoonaa:

Persoonallinen pukeutuja

Persoonalliselle pukeutujalle (kuva 2) ekologisuus on tärkeä arvo, joka ohjaa hänen kulutuspäätöksiään vaatekaupoillakin. Hän onkin tottunut secondhand-tekstiilien kuluttaja, jolle itseilmaisu vaatteiden kautta on tärkeää ja jolle ostotapahtuma secondhand-maailmassa on usein jännittävä sosiaalinen elämys. Hän voisi ostaa ja myydä secondhand-tekstiilejä vieläkin enemmän, jos juuri tiettyjen tuotteiden löytäminen olisi nykyistä helpompaa.

Kuva 2. *Persoonakortti Persoonallinen pukeutuja.*

Klassinen pukeutuja

Klassinen pukeutuja (kuva 3) arvostaa tiettyjä brändejä ja ajatonta tyyliä. Secondhand- vaatteita hän ei juuri-kaan käytä, sillä niihin liittyy mielikuva ikävästä hajusta ja hygienian puutteesta eikä ajatus siitä, että käyttää muiden vanhoja vaatteita houkuta. Hän arvostaa ekologisuutta, mutta se ei johda juuri käytännön tekoihin. Toisaalta Klassinen pukeutuja pitää huolta vaatteistaan ja ihannoi minimalistista vaatekaappia, jonka kaikki elementit sopivat yhteen. Hän saattaisi ostaa enemmän secondhand-vaatteita, jos niiden palauttaminen olisi helpompaa.

Kuva 3. *Persoonakortti Klassinen pukeutuja.*

Mukavuudentavoittelija

Mukavuudentavoittelija (kuva 4) tietää kyllä, että ekologisuus on tärkeää ja secondhand vaatteita ”pitäisi” ostaa enemmän. Käytännössä hän kuitenkin painottaa usein ostamisen helppoutta ja päätyy siksi ostamaan vaatteita uusina osin myös hyvän hinta-laatusuhteen vuoksi. Uusia vaatteita ostamalla välttyy myös oikean koon etsimisen tuskailuilta. Lapsilleen hän ostaa useammin secondhand-vaatteita. Hänen tulisi ostettua secondhand-vaatteita enemmän, jos sopivia kauppoja olisi lähempänä ja jos online-ostosten teko helpompaa.

Kuva 4. *Persoonakortti Mukavuudentavoittelija.*

Sitra on profiloinut suomalaisten kuluttajien näkemyksiä suhteessa kestävään kehitykseen (Huumo ym. 2019). Selvityksessä merkittäviksi motivaatiotekijöiksi nousivat mm. Pitkäikäisyys ja kestävyys, tarve ja käytännöllisyys ja ajansäästö. Nämä teemat nousivat esiin Mukavuudentavoittelija-persoonassa, joka perustuikin etupäässä suomalaisten kuluttajien haastatteluihin.

Penttilän ja Varamäen mukaan (2023) secondhandin ostajilla on myös erilaisia tapoja ostaa: toiset pyrkivät löytämään pitkäikäisiä ja laadukkaita vaatteita, toiset taas ostelevat impulsiivisesti ja paljon. Baltic2Hand –hankkeen tutkimusdatassa tällaiset impulsiiviset ostelijat eivät nousseet esiin kovin voimakkaasti, mutta Persoonallinen pukeutuja -persoonassa oli havaittavissa, että secondhand-vaatteiden edullinen hinta ja ostamisen elämyksellisyys olivat tärkeitä motivaatiotekijöitä.

Muuten Baltic2Hand-hankkeen kuluttajaprofiileissa oli kiinnostavaa, että kuluttajat pitävät kestävää kehitystä keskeisenä arvona vaatehankinnoissaan. Oli kuitenkin selvää, että eri profiileja edustavat kuluttajat toteuttavat tätä arvovalintaa eri tavoin: toiset olivat kiinnostuneempia secondhandin ostamisesta, toisille taas kestävät valinnat toteutuivat enemmän laadukkaiden vaatteiden ostamisen kautta. Mukavuus ja helppous vaateostoksilla vei helposti etusijan. Oli myös huomattavaa, että kuluttajilla on edelleen käsityksiä secondhand-vaatteista likaisina ja pahanhajuisina, ja niiden ostaminen mielletään epämääräisten kirppiskasojen penkomiseksi.

Kuluttajapersoonat tarjoavat erilaisia syötteitä yritysten kehittämistyöhön. Esimerkiksi Mukavuudentavoittelija -persoonaa voisi palvella parhaiten, jos secondhand-vaatteiden ostaminen olisi mahdollisimman vaivatonta ja sopivia kokoja olisi saataville. Klassinen pukeutuja arvostaisi siistejä ja laadukkaita secondhand-vaatteita. Persoonallinen pukeutuja puolestaan haluaisi ostoksille elämyksellisyyttä ja mahdollisuuksia hyviin löytöihin. Miten yritykset voisivat vastata näihin tarpeisiin kehittämällä uusia palveluita? Vaateteollisuuden muuttamiseen kestävään suuntaan tarvitaan yrityksiä, joita kiinnostaa luoda uusia kestäviä tapoja tyydyttää ihmisten tarpeita pukeutumiseen liittyen: oli kyseessä sitten funktionaaliset, itseilmaisuun tai joukkoon kuulumiseen liittyvät tarpeet

Lähteet

Braun, V. & Clarke, V. 2006. *Using thematic analysis in psychology*. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77-101.

Coscieme, L., Akenji, L., Latva-Hakuni, E. & Goodwin, K. 2009. Designing for the Digital Age. How to Create Human-Centered Products and Services. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc.

Stickdorn, M., Hormess, M., Lawrence, A. & Schneider, J. 2018. This is Service Design Doing. Sebastopol: O'Reilly Media, Inc.

Cornell, S; Häyhä, T & Palm, C. 2021. *A sustainable and resilient circular textiles and fashion industry: towards a circular economy that respects and responds to planetary priorities*. A Research Report by Stockholm University's Stockholm Resilience Centre for the Ellen MacArthur Foundation and H&M Group.

Huumo, E., Kaitosalmi, K., Tuomisto, T., Kavenius, N. & Tikkanen, S.2019. *Fiksu kuluttaminen Suomessa. Motivaatioprofiilit apuna liiketoiminnan suunnittelussa*. Sitran selvityksiä 144.

Stickdorn, M. 2021. *Creating personas*. This is Service Design Doing. Viitattu 30.4.2024.

Suomen tekstiili ja muoti ry. 2022. *Vaatteiden ja kodintekstiilien kuluttajamarkkina Suomessa ja Euroopassa*. Viitattu 14.6.2024.

Varamäki, A. & Penttilä, S. 2024. Planetaarinen vaatekaappi. Gummerus.

Vladimirova, K., Niinimäki, K., Henninger, C., Joyner-Martinez, C., Nielsen, K., Iran, S. ja D´Itria, E. 2022. Unfit, Unfair, Unfashionable: Resizing Fashion for a Fair Consumption Space. Hot or Cool Institute, Berlin.

Kirjoittajat

Johanna Aalto, tuntiopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu. Aalto on kiinnostunut erityisesti tulevaisuuden oppimisympäristöistä ja hän on ollut mukana kehittämässä ja opettamassa useammassa Laurean YAMK-koulutuksessa.

Sanna Antola, Palvelumuotoilija, Laurea-ammattikorkeakoulu.

Markku Anttonen, Tutkimusohjelmajohtaja, palveluliiketoiminta ja kiertotalous tutkimusohjelma Ympäristövastuun ja kestävän liiketoiminnan pitkän linjan tutkija-opettaja., Laurea-ammattikorkeakoulu.

Maria Ekström, yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu.Koulutusohjelman johtajana edistän kestävän kasvun ja yhteiskuntavastuun osaamista, luoden koulutusratkaisuja, jotka vastaavat yhteiskunnan ja eri organisaatioiden muuttuviin tarpeisiin ilmastonmuutoksen ja globaalien haasteiden keskellä.

Olga Gurova, PhD, johtava tutkija (kiertotalous ja kuluttajakasvatus), Laurea-ammattikorkeakoulu. Tutkimuksessaan Gurova on keskittynyt kuluttamiseen, muotiin, yrittäjyyteen ja kestävyyteen liittyviin teemoihin.

Tero Hokkanen, TKI-asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Hokkanen työskentelee kiertotaloushankkeissa ja pyrkii vauhdittamaan kiertotalouden innovointia.

Annukka Jussila, liiketalouden lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu. Jussila opettaa palvelumuotoilua ja hän on ollut mukana kestävän kehityksen hankkeessa asiantuntijana. Jussila oli tämän julkaisu julkaisutoimikunnassa.

Sanna Ketonen-Oksi, futuristi, erikoistutkija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Ketonen-Oksi on monissa sekä kansallisissa että kansainvälisissä verkostoissa vaikuttava tulevaisuudentutkimuksen tutkija, kehittäjä, mentori ja uudistaja.

Susanna Kivelä, yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu. Kivelä on Tulevaisuuden johtaminen ja asiakaslähtöinen palveluliiketoiminta Tradenomi YAMK -koulutuksen vastuuopettaja. Kestävä kehitys on yksi tulevaisuuden muutosajureista.

Marilla Kortesalmi, yliopistonlehtori, kotitaloustiede, Itä-Suomen yliopisto. Kortesalmi tutkii ja opettaa kuluttaja- ja talouskasvatusta. Hän on toiminut VISU-hankkeen projektipäällikkönä

Ilkka Kurkela, johtaja, avainkumppanuudet ja asiakkuudet, Laurea-ammattikorkeakoulu. Kurkela johtaa korkeakoulun työelämäyhteistyötä ja saattaa tiimeineen opiskelijoiden ja yritysten tarpeita yhteen.

Salla Kuuluvainen, projektipäällikkö ja palvelumuotoilija Baltic2Hand-hankkeessa. Kuuluvainen työskentelee Laureassa kestävän kehityksen ja monimuotoisen tulevaisuuden teemojen parissa.

Antti Kytö, palvelumuotoilija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Kytö työskentelee Laurealla palvelumuotoilun asiantuntijana kiertotalouden hankkeiden parissa, kouluttajana ja toimii ammatillisena opettajana. Hän toimi bioinnovaatiosprint-opintojaksolla palvelumuotoilijana ja yhteiskehittäjänä sekä vastaavana opettajana.

Tarja Laakkonen, asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Laakkonen toimi 3UAS4EER-hankkeessa viestinnän asiantuntijana.

Hanne Laasonen, TKI-asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Laasonen haluaa edistää pk-yritysten kiertotalousosaamista ja toimii projektipäällikkönä kiertotaloushankkeissa.

Helena Launiainen, kehittämispäällikkö, Laurea-ammattikorkeakoulu. Launiainen vastaa fysioterapeutti- ja kuntoutuksen ohjaaja -koulutuksista, joiden opetussuunnitelmissa on vahvistettu kestävän kehityksen sisältöjä.

Aija Laurila-Rantaniemi, Kestävän kasvun johtamisen YAMK-tutkinto 2023, Laurea-ammattikorkeakoulu. Laurila-Rantaniemi tutki opinnäytetyössään miten yrityksissä saadaan aikaan transformatiivinen muutos ja kehitti planetaarisen työntekijyyden mallin.

Harriet Lonka, projektipäällikkö, Pohjois-Savon liitto. Lonka on filosofian tohtori oikeustieteessä lainsäädäntötutkimuksen alalla. Artikkelia kirjoittaessaan Lonka toimi TKI-asiantuntijana Laurea-ammattikorkeakoulussa.

Taru Maamies, TkL, DI, AmO, toimii lehtorina ja yritysvalmentajana Laurea-ammattikorkeakoulussa. VISU-hankkeessa Taru on vastannut mm. nuorille ja tekstiilialan yrityksille järjestetyistä työpajoista.

Sini Maunula, asiantuntija, TKI, Laurea-ammattikorkeakoulu. Maunula työskentelee vastuullisuuteen kytkeytyvissä hankkeissa ja toimii Laurean Kiertotalouden ja vastuullisuuden teematiimin vetäjänä.

Maija Merimaa, suunnittelija, tieto- ja julkaisupalvelut, Laurea-ammattikorkeakoulu. Merimaa koordinoi julkaisun toimitusprosessia.

Noora Montonen, asiantuntija, tieto- ja julkaisupalvelut, Laurea-ammattikorkeakoulu. Montonen on kirjoittanut tähän julkaisuun artikkelin ylläpitämistään kestävän kehityksen LibGuides-oppaista ja oli julkaisun toimituskunnan jäsen.

Sanna Niinikoski, pedagogisen kehittämisen asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Niinikoski edistää työssään kestävän kehityksen tavoitteiden mukaista laurealaista kestävää koulutustoimintaa.

Annika Niemi on Laurean alumni (Tulevaisuuden johtaminen ja asiakaslähtöinen palveluliiketoiminta, Tradenomi YAMK).

Minna Pura, lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu. Strategisen ennakoinnin asiantuntija, joka tässä artikkelissa herätteli toimijuutta sekä yksilön sisäiseen kehitykseen, että toimintaympäristön moniperspektiiviseen havainnointiin ja pohti suosituksia muutoskyvykkyyden kehittämiseksi.

Pauliina Pöyry, projektityöntekijä, Laurea-ammattikorkeakoulu. VISU-hankkeessa Pöyry on vastannut mm. hankkeen viestinnästä ja osallistunut nuorten haastattelututkimuksen toteuttamiseen.

Eriika Rieppo, Henkilöstöpäällikkö, Laurea-ammattikorkeakoulu. Henkilöstön oppimisen johtaminen ja osaamisen kehittäminen organisaatiossa, Arenen kestävyys- ja vastuullisuustyön henkilöstöryhmän jäsen

Emilia Risu, palvelumuotoilija sekä Palvelumuotoilun ja yhteiskehittämisen teematiimin koordinaattori, Laurea-ammattikorkeakoulu. Emilia Risu toimii kansallisissa ja kansainvälisissä TKI-projekteissa palvelumuotoilun asiantuntijana edistäen kestävämpiä ja turvallisempia tulevaisuuksia.

Kaisla Saastamoinen, asiantuntija, Laurea-ammattikorkeakoulu. Saastamoinen toimi 3UAS4EER-hankkeessa projektipäällikkönä.

Mikael Seppälä on ekosysteemien ja systeemisen innovaatiojohtamisen asiantuntija ja työskentelee erityisasiantuntijana Laurea-ammattikorkeakoulussa. Hän koordinoi Laurean innovaatiojohtamisen ja ekosysteemien teematiimin toimintaa.

Suvi Sivén, Liiketalouden lehtori, Projektipäällikkö ja Kohtaamistaiteen kouluttaja, Laurea-ammattikorkeakoulu. Sivénin kanssa etsitään, kehitetään, tunnistetaan ja jalkautetaan konkreettisesti yritysvastuuta, kestävää kehitystä, kiertotaloutta ja strategiaa osaksi liiketoimintaa Laureassa.

Päivi Suihkonen, yrittäjä ja konsultti. Palvelu- ja liiketoimintamuotoilun YAMK-tutkinto 2024, Laurea. Suihkonen tutki opinnäytetyössään, miten kestävän koulutustoiminnan tavoitteita voidaan edistää Laurea-ammattikorkeakoulussa muutosjohtamisen ja palvelumuotoilun oppeja hyödyntämällä.

Ilona Taimela, yrittäjä ja konsultti, Laurea-ammattikorkeakoulun MBA-opiskelija. Ilona Taimela toimi 3UAS4EER-hankkeessa TKI-asiantuntijana.

Sanna Vassinen, asiantuntija, VISU-hanke, Suomen Tekstiili ja Muoti ry. STJM on osatoteuttajana Visu-hankkeessa, ja Vassinen on ollut mukana hankkeessa liiton edustajana. Hankkeessa työtehtäviin on kuulunut mm. yritysyhteistyö, nuorten ja opettajien haastattelut, podcastit sekä erilaiset työpajat.

Oskari Vesterinen, liiketalouden lehtori, Laurea-ammattikorkeakoulu. Vesterinen toimii lehtorina ja työskenteli asiantuntijana WeCircle-hankkeessa.

Heidi Wallin on palvelumuotoilija (TM, KTM), Laurea-ammattikorkeakoulu. Wallin on holistisen, ihmis- ja planeettalähtöisen kehittämisen intohimoinen puolestapuhuja, joka syttyy yhteiskunnallisten asioiden edistämisestä ja työstä yhteisen hyvän eteen.

Tiina Wikström, lehtori, TKI, Laurea-ammattikorkeakoulu. Wikström toimii sosiaalialan lehtorina sekä kansainvälisissä hankkeissa ja on syventynyt sosiokulttuuriseen ja sisäiseen kestävään kehitykseen (IDGs).

LAUREA

AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Tämä julkaisu kokoaa yhteen ja tekee näkyväksi Laureassa tehtyä kestävyys- ja kiertotalousmurroksiin liittyvää koulutusta, kumppaniyhteistyötä sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa . Samalla se kertoo laurealaisesta tavasta ajatella ja pyrkiä osaltaan ratkaisemaan ilmastomuutoksen ja luontokadon aiheuttamia yhteiskunnallisia haasteita tavalla, joka myös tarjoaa toimintamahdollisuuksia tulevaisuuden ammattilaisille (opiskelijat), yrityksille, julkisille toimijoille ja järjestöille. Opetus, TKI-toiminta ja kumppaniyhteistyö luovat myös ajattelun ja osaamisen muutosta Laureassa. Kirja kertoo siten myös hetkistä korkeakoulumme kestävyysmatkalla. Ajatus on se, että artikkelien kuvaamilla toimilla olemme rakentaneet polkua, joka muuttuu perustaltaan vahvaksi tieksi. Kenties eräänlaiseksi via ad sustineriksi, joka kestää ja viitoittaa suuntaa menneisyydestä nykyisyyteen ja tulevaan.